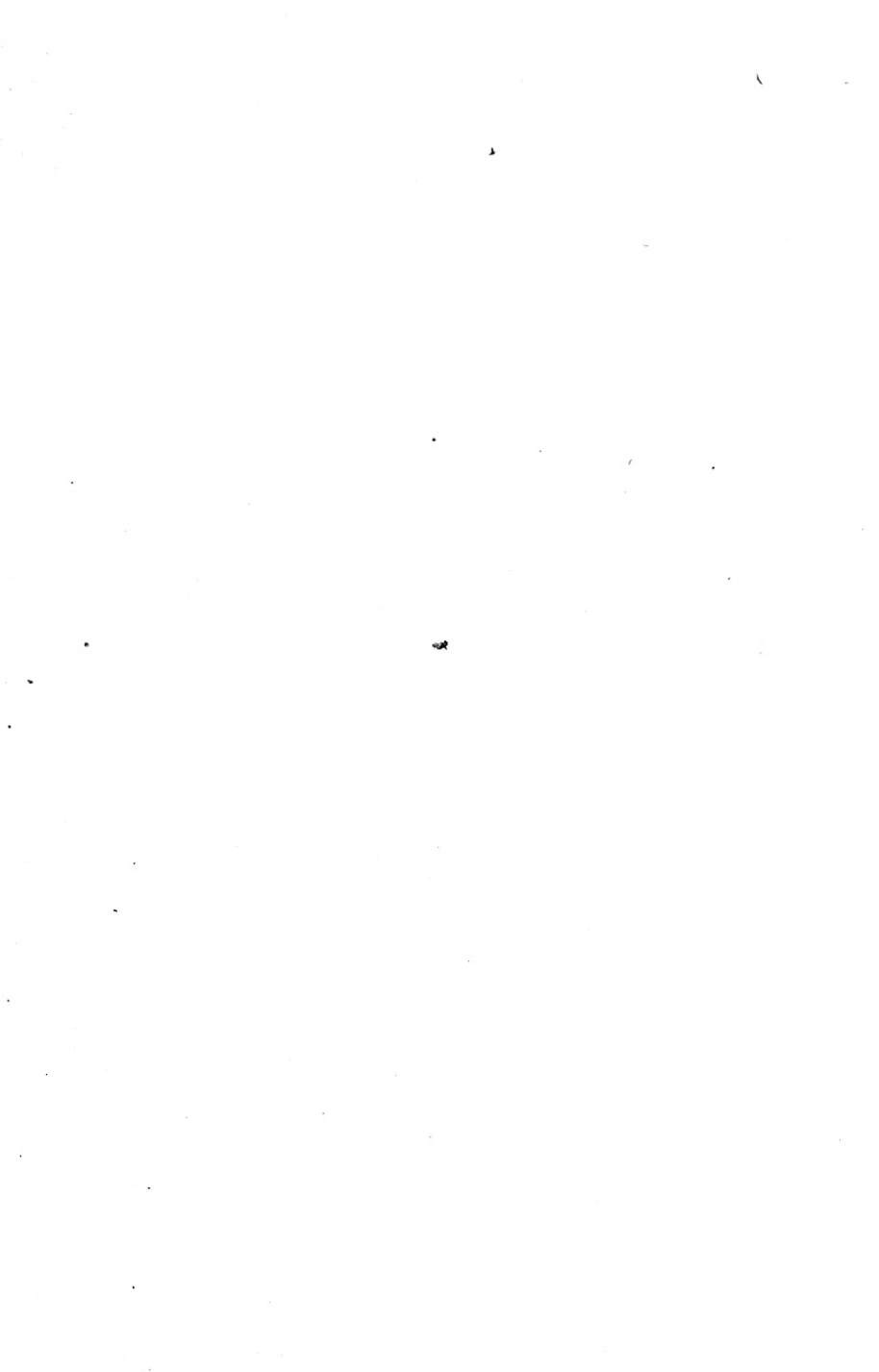

LIBRARY OF
THE NEW YORK BOTANICAL GARDEN

Special Book Fund,
1903

Sept. 6 1899

R. W. Gibson. Inv.

KALOCSA VIDÉKÉNEK
NÖVÉNYTENYÉSZETE.

LIBRARY
NEW YORK
BOTANICAL
GARDEN
IRTA

MENYHÁRTH LÁSZLÓ S. J.

BUDAPEST.
NYOMATOTT A „HUNYADI MÁTYÁS“ INTÉZETBEN.
1877.

NAGYMÉLTÓSÁGU ÉS FŐTISZTELENDŐ

DR. HAYNALD LAJOS

URNAK,

a kalocsai és bácsi t. c. egyházmegyék érsekének, pápai trónálló-, sz. István apostoli király és Lipót császár jeles rendjei-, ugyszintén a belga Lipót-rend nagykeresztesének, ö cs. kir. Apostoli Felsője valóságos belső titkos- és a rendkívüli egyházi ügyek vezetésével s a könyvtársággal megbízott római szent gyűlekezetek tanácsosa-, római gróf-, s Róma városa nemes polgárának, cs. kir. tiszteletbeli udvari káplán- s hittudornak, pápi arany érdemkeresztesnek, a budapesti magyar kir. egyetem hittani kara tagjának, a magyar tudományos akademia igazgató-, a kath. religio s az új Lynceusok római akademiája- és az „Institut egyptien“ levelező tagjának, a természetvizsgálók Lipót-Károly-féle császári német akademiája-, a magyar természetbucárok budapesti egyesülete-, a francia nemzeti cherbourgi, a nagyszabeni természettani, a bécsi, berlini, regensburgi növénytársulatok-, a rajna-poroszhoni és veszfáliei természetbucárok társulata-, a párisi philologiai társulat-, a sz. Ceciliáról nevezett zene-akademia tagjának stb. stb.

A HUSZONÖT ÉVES FÖLSZENTELT PÜSPÖK-
S FÉLSZÁZADOS BOTANIKUSNAK,

AZ EMBERISÉG MINDÜTT-SEGÍTŐ JÓTEVŐJE-

S A TUDOMÁNYOK NEMESKEBLŰ PÁRTOLÓJÁNAK

KEGYELET-, HÁLA- S LEGMÉLYEBB HÓDOLATTAL

AJÁNLVÁ.

A város, melynek vidékét tüzetesb kutatásom tárgyaul választám, oly ismeretlen a botanikus világban, hogy ha nagy érsekének dicső nevével elválhatatlan összeköttetésben nem volna, úgy mai napig is említetlenül tűnnék el a testvérhaza azon számos városai között, melyeknek gazdag virányát még senki át nem kutatta, s ez okból meg sem ismertethette. Kalocsa vidékéről ugyanis egy-két legujabb keletű jegyzetet leszámítva az egész botanikus irodalomban az egyetlen Kitaibel rövid adata szól, midőn e várost meg sem említve Akasztó mellett 1805-ben a *Verbascum rubiginosum*-ot jelezi. Midőn tehát jelen munkámban Kalocsa tenyészetének természetű képét a tudomány tényezőire boncolva botanikusaink előtt körvonalozni törekszem, mindenekelőtt azon körülményt vagyok bátor fölemlíteni, miszerint előttem a vidék növényzetéről mindez ideig senki sem írt. Hogy tehát a vidék tenyészetének egységei között hézagok fognak mutatkozni s némely adatok még további megerősítésre avagy igazolásra várnak, ezen körülményt tekintetbe véve az könnyen megmagyarázható. Ide járul még az is, hogy a vidéken természetrajzi kutatásokkal csak egy évig foglalkozhattam, Wiesbaur S. J. pedig, kinek közreműködése nélkül e munka megjelenése lehetetlen volt, ugyanott alig két hóig időzött. Végre azon körülmény is különösen tekintetbe veendő, hogy azon egyetlen tavasszal, melyet Kalocsa vizsgálására fordithattam, a Duna kiáradt hullámai egy hónál hosszabb ideig mindent elborítottak s még azután is nagyobb térségek hozzáférhetlenek valának s így nagyrészt vizsgálatlanul maradtak.

S ha mégis . . . ily kedvezőtlen körülmények da-

cára, az elhalasztás oly ajánlatos volta mellett, . . . az eddigi eredményt nyilvánosságra bocsátani sietek, nem merészségnek, hanem a célszerűség és kegyelet követelményének ohajtom tulajdonittatni. A célszerűség követelményének: — mert egyrészt már az eddigi tanulmányozás is oly sok s oly meglepő adatokat nyújtott, hogy azok közzétételét csak előnyösnek tarthatom; másrészt, mivel a talán még hiányzó adatok csak alárendelt jelentőségűek lehetnek; s végre, mivel ha a kezdet megtörtént s így mások közreműködése lehetővé vált, a folytatás és újabb adatok gyűjtése sokkal könnyebben haladhat. De még inkább tulajdonítandó ezen munka a kegyelet követelménye-s a hálaadójának. Felleledhetlen főpásztorom, Nagyméltóságú és Főtisztelendő **Haynald Lajos** érsek ur ugyanis, ki iránt örök hálára vagyok kötelezve, ez évben méltósága-, érdemei- és korának diadalünnepét üli . . . Iránta kegyeletem s hálám érzelmeit némi tekintetben kimutatni, nagy nevének ünneplésére tehetségem szerint közremunkálkodni, — ez volt lelkem hő kívánsága, ez serkentett folytonosan jelen munkám összeállítására. S ime még ez évben sikerült csekély tehetségemnek az idő rövidségével s másnemű elfoglaltsággal megküzdve a szerény munkát befejezni. S most az öröm s hódolat lelkesült érzelmeivel hálataljesen nyujtom és ajánlom a kegyelet ezen csekély gyümölcsét hazánk legkitünőbb tudósa, a haza legnagyobb és leghívebb fia, a dicső érsek, a hon és külföld által megkoronázott nagy főpap, az emberiség mindenütt segítő jótévője, minden tudománynak közismeretű pártolója, a világszerte ismert botanikus, Kalocsának nemtője, halhatatlan emlékü pártfogóm püspökségének *huszonöt* és botanikus tevékenységének *ötven* éves diadalünnepére. S míg ily módon a magyar Duna hajjai által öntözött Kalocsa virágait a halhatatlan emlékü főpap ősz halántékai körül gyakorlatlan kezekkel ugyan, de a tudomány arany szalagjával koszorúba fűzöm, szerény munkámmal a dicső férfiú által képviselt tudománynak is reménylek némi szolgálatot tehetni. S minthogy a kép, melyet a vidék virányain szedett növényekből, mint megannyi mozaikból, e könyv szűk határai között egy teljes egészsze összeállítok, nemcsak tudományos szempontból érdekes, nem várt és meglepő leszen, hanem magának Kalocsának is hírét, nevét

emelni fogja, a nyilvánosságra bocsátom jelen kísérletemet azért is, hadd legyen az ottani tartózkodásom s kedves emlékeim tanujele, hadd tanuskodjék a tudományos világ előtt arról, hogy a magyar Alföldből kiszakított ezen kis részletet, Kalocsa vidékét, a természet sokkal több kincsesel diszította föl, mint azt a mocsárokkal tele festett térképek után következtetni lehetne.

A mi a munka alaki összeállítását illeti az *Kerner Antal*: „*Vegetationsverhältnisse des mittleren und östlichen Ungarns und angrenzenden Siebenbürgens*“ című s még be nem fejezett munkájához (Oesterr. Bot. Zeitschrift) szorosan csatlakozik, s mint ilyen főleg *Koch Synopsis Florae germanicae et helveticae*-munkáját föltételezi. Ezek mellett az osztrák-magyar botanikusok munkáin kívül főleg *Grenier és Godron: Flore de France, Borcau: Flore du Centre France, Marsson: Flora von Neu-Vorpommern, Garcke: Flora von Nord- und Mittel-Deutschland, Bertoloni: Flora italica, Visiani: Flora dalmatica, Ledebour: Flora rossica* stb. stb. voltak igénybe véve. Több nemnél (Ranunculus, Melilotus, Lythrum, Mentha, Lappula stb.) az összes növényirodalmat, amennyire az rendelkezésemre állhatott, kelle igénybe vennem.

A mi e munka létrehozását illeti, igen sok részről a legkedvesebb támogatásban részesültem. Nm. és főt. *Haynald Lajos* érsek úr nagyszerű és gyönyörűen berendezett Herbáriumát és páratlan botanikus könyvtárát kegyteljesen engedte Kalocsán időzésemtől használnom. — Megbecsülhetlen haszon és előnnyel használtam *Kerner A.* innsbrucki egyetemi tanár Herbáriumát, melybe letett jegyzetei mindenkor a leghelyesebb irányba utaltak. — *Wiesbaur S. J.* kedves fűvésztársam (természetrajztanár Kalksburgban Bécs mellett) mind a vidék vizsgálásában, mind számtalan adat közlésében a legkiválóbb tetteleges segínyt nyújtotta, s hogy nevét ritkábban idézem, onnan van, mert csak azon növények vagy lelhelyeknél említem őt, melyeket magam a helyszínén nem találtam. — *Brandis Erik* és *Tóth M.* Jézus-társasági tagok, kik a kalocsai főgymnásiumban előttem tanárkodtak, a vidéken tett kutatások által szintén sokban megkönnyítették munkám kivitelét, neveiket szintén csak azon növényeknél említem, melyeket a vidéken magam nem találtam. Nm. *Haynald* érsek úr, bár másnemű

bokros teendői miatt csak ritkán fordithatta figyelmét flóránkra, mégis több igen érdekes lelettel bír, melyeknél, ha azokat magam a helyszínén nem találtam Ő Nagyméltóságára hivatkozni bátor leszek.

Azon körülmény, hogy az alapul vett munka: *Koch Synopsisa* latinul van, arra késztetett, hogy a fontosabb diagnosticus jegyzeteket én is latin nyelven közöljem. Indított ezen lépésre nemcsak több magyar botanikus példája, hanem azon figyelem is, melylyel azon nem magyarajkú botanikusok iránt viseltetnünk kell, kik a magyar flóra körül eddig már nagy érdemeket szereztek s ezt folytonosan nagy érdekeltséggel kísérik. S hogy nem magyarajkú botanikusaink a magyar szöveget is használhassák, azon szabadságot is bátorkodtam igénybe venni, miszerint a néha melléknevekké tett városok, puszták s hasonló kifejezések, nem kis betűvel mint a nyelvtan közönségesen kívánja, hanem nagy kezdőbetűvel írva legyenek.

Végre hogy minden félreértést megelőzzek, az itt felsorolt növényekről a következőket kell megjegyezniem:

1. A jelenleg önálló alakokként felsorolt növényekről korántsem akarom állítani, hogy azok fajok a régi botanikusok fölfogása szerint, mert ez esetben okvetlenül szorosabb határokba volnának szoritandók, miről azonban jelen alkalommal a vitákat kerülni akarom; — *hanem* az ezen könyvben előforduló önálló alakokról csakis annyit állítok jelenleg, hogy azok a mostani botanikusok fölfogása szerint fajoknak, azaz jól megkülönböztethető, határozottan körvonalozott s meglehetősen állandó jellegű növényeknek tartandók.

2. Az alfajok (subspecies), fajták (proles), elfajzások (varietas), változatok (variatio), alakok (forma) stb. közti különbséget teljesen mellőzöm; nem mintha kárhoztatnám, hanem hogy a jelen munka természetéhez képest vitát ezen részben is kerüljek. Ezen eljárás következtében a mások által mint varietas, forma stb. megkülönböztetett növények, itt egyszerűen teljes névvé kiegészítve mint kétnevű (két szóval jelelt) növények, legfőlebb f. (forma) előjelzésével szerepelnek. Ezen mód nekem már azért is alkalmasnak látszik, mert a mai, nem egyöntetű eljárás és fölfogás következtében ugyanazon növényalak sokféleképen található értelmhezve: né-

melyek ugyanazt varietasnak nevezik, a mit mások egyszerűen formának tartanak, s a mit ismét mások faj gyanánt hoznak elő. Mindezeket kikerülve növényeim bármely fölfogás és értelmezéshez változatlan névvel alkalmazhatók, ha az egyetlen f. elhagyatván, önállóan vagy másféle alárendezés szerint soroltatnak föl.

Végül a fönnevezett szives közremunkálók s azon sokak iránt, kik e téren működésében sokféle módon támogattak, forró köszönetet nyilvánítva, szerény munkámat hazánk botanikusainak szives ítélete alá bocsátom.

Innsbruck, október 15-kén. 1877.

A szerző.

Kalocsa vidéke.

Jelen viszonyaink mellett alig képzelhetjük el magunknak, a mit az őserdőkkel borított Amerika óriási folyamairól La-Plata-, Mississippi- avagy Amazonról hallunk, hogy azok mérföldekre terjedő szélességben hömpölyögnek a mély sikon tova, s maguk is tengerré alakulva tengerként özönlenek az anyatenger ölébe. Vessünk azonban néhány rövid pillantást honunk múltjára, ítéljük azt meg azon támpontokból, melyeket a jelen tüneményei adnak kezünkbe. Az 1876-ik év tavaszán csak Kalocsa környékén is, nem a szeliden tova hömpölygő Duna, hanem egy rohamos tenger sietett a magyar Alföld rónáin lefelé, s a zajongó hullámok egyrészt Földvár halmait nyaldosták s másrészt Kecel homokdombjain s a nádudvari löszhalmokon törték meg. S ha most, vízszegény időnkben, gátak és töltések mindenfelé kiterjedő szabályozása dacára, Dunánk megtört ereje mégis oly nagyszerű eredményekben képes nyilatkozni, ha útját még most is oly iszonyú rombolásokkal jelöli; mit nem volt képes tenni és véghezvinni ősi erejében, midőn korlátlanul választhatta útját a nagy sikon? Medreket ásott magának és medreket temetett be, szigeteket alkotott és szigeteket hordott szét, rohamos erővel rombolta le haladásának akadályait vagy lassú de biztos ostronmal hordták el féktelen árszállások az ellenálló tömegeket. De a hol La-Plata vizei lefolynak, a hol Mississippi halad, a merre Amazon a tengerbe siet, e téreket a La-Plata, Mississippi, az Amazon medrének hívják; a merre tehát a Duna hullámai természetesjárásukban lefelé sietnek, azon térek tágas vagy szorosabb értelemben hasonlóképp az ősi Duna medrének mondhatók. Nem átallok tehát a kirándulásaim alkal-

mával bennem sokszor fölébredt gondolatot itt is ki-
mondani: hogy Kalocsának vidéke egy régi duna-
meder gyanánt tekintendő. S ezen látszatra vakmerő
állításban megerősít a vidék multja és jelene. A vi-
dék mostani fölüllete egy mindenfelé vízfolyások nyo-
maival átszeldelt mélysíkot mutat, melyeknek egyik
egyesítő menetét a mostani meder, másikat az Örjeg
nevű „Vörös mocsárok“, s harmadikát a Pataj alatt el-
terülő Szilidító a Harta és Kalocsa felé kiterjedő mély
rőtekkel képezik; s hogy Kalocsa, Pataj, Homokmégy
s több más helyek az így szétágazó folyamban mint
szigetek emelkedének ki, az a jelzettek igazsága után
közvetlenül következik. Egyébiránt véleményem mellett
szól azon körülmény is, miszerint a Duna, ha áttörve a
neki iránytadó gátakat, a vidéket előzönlí, oly termé-
szetes utakon halad lefelé, hogy a nép közt közmon-
dássá lőn: „Megtalálja régi útját a Duna.“ Az ily mó-
don ősi nagyságában képzelt folyamhoz a megfelelő
partok sem hiányzanak. Földvártól lefelé Fadd-, Tolna-,
Szegzárdig a löszhalmok meredek lejtői borongnak a
láthatáron, melyek Pannonia felé a Duna áthághatatlan
határait képezik; baloldalon a solti dombok, az akasztó-
keceli homokbuckák s a császártöltési löszhalmok szab-
ják ki rohanó haladásának határait. A meggyöngült
Duna még most is lelkiismeretesen bejárja e két határ
közötti egész térséget, valahányszor sikerül neki erőt
venni az emberi buzgalom által felhalmolt töltéseken. —
De a legközelebbi multban sem hiányzanak állításunkat
megerősítő adatok. Nézzük csak meg régibb és újabb
térképeinket! Oly fertős, mocsáros színekkel van itt
vidékünk jellemezve, hogy az idegen remeg ezen képzelt
mocsárországba belépni, s gyönyörű buzaföldjeinkről, azon
végtelen kalásztengerről, talán még fogalma sem lehet.
S ha az idősebb kalocsaiakat megkérdezzük, azon állí-
tásban öszzpontosul válaszuk, hogy csak 30—40 év előtt
is egészen más, tenger- és mocsártekintetű volt Kalo-
csa kinézése. Az egész év alatt mocsárok köríték azt
minden oldalról s némelykor alig volt három ut (Kecel,
Pataj és Hajós felé), melyen a külvilággal közlekedhettek.

Nagyon csalatkozik azonban, ki Kalocsát jelenleg
is a mocsárok országának tartja. Tény az, hogy midőn
az 1875-ik év augusztus havában Kalocsára jöttem, fá-
radtsággal lehetett csak a helyenkint előforduló mo-

csárokat felkeresnem. Az egész vidék egy jól művelt nagyszerű síkság alakjában tűnt föl, s csak az itt-ott előforduló, kiszáradó nádasok mutatták, hogy milyen látványt nyújthatott azelőtt jellemzetesen „Sárköznek“ nevezett vidékünk. Igaz ugyan, hogy a tartós és nagyszerű vízáradás, mely ez évben pusztítva vonult végig termékeny síkságunkon, nagyon hátra veté az eddigi haladás sikerét; igaz, hogy némely irányban a mocsárok ismét oly nagy eredetiségükben léptek föl, hogy Akasztó felé még július hóban is kocsiderékig érő vizeken kelle áthatolni: mindazonáltal nem találják föl többé a tavaszi áradások azon mély medreket és gödröket, melyekben azelőtt évekig rejtőzhattak; nem képesek többé a haszon által lelkesített birtokosok ellen a termékeny réteket sokáig lefoglalva tartani; hasztalan keresik azon vízzel telített rétegeket, melyeknek nád- és magas kárával benőtt iszapos talaján a gyors beszívódás s a gyors elpárolgás ellen egyaránt biztosítva valának. Hogy azonban eredeti, s valódi mocsárok nálunk nem oly ritkák, mint más vidékeken, hogy nádasok- és mocsáros rétekekkel főleg tavaszkor elég bőven rendelkezünk, ez vidékünk természetét tekintetbe véve magától értetik.

A vidék legérdekesebb mocsárait az Akasztótól Hajósig helyenkint megvizsgált „Vörös mocsárok“ vagy „Őrjeg“ képezik. Mivel itt a talaj több helyen vastag turfa rétegekből van alakulva, ezek vidékünkre nézve ép oly nagy kincscsé válhatnak, a mennyire fákban szegények vagyunk. Nemesak vastartalmu vörösre festett rétegek (Vörös mocsárok) fordulnak itt többszörösen elő, hanem Vivianit által kéken színtett kisebb helyek is észlelhetők. *) Nagyobb terjedelmű nádasok az Őrjegyben csak ritkán találhatók, de ép azért az itteni tenyészlet nagyszerű és változatos. Majd a *Carex stricta* Good (sudár sás) által képezett zombékos rétek sajátos tenyészete lepi meg a szemlélőt, majd a *Parnas-*

*) Ns. Bagó M. kanonok úr néhány darabka turfát közölt velem, melyek kékes porát Vivianitnak tartom. Néhány lábnyi mélységben kisebb kőrétegek is észlelhetők az Őrjegyben, melyek korallszerűen alakult márgatömegekből képezvék. Ha az említett ásványokon kívül a Paks és Földvár mellett előforduló márga-golyókat vastartalmú bevonattal s apró Calcit jegezcsoportokkal, és a Pakson található babéret (Limonit) fölemlítjük, úgy vidékünkéről e tekintetben meglehetősen mindent elmondottunk.

sia palustris L., *Triglochin palustre* L., *Dianthus superbus* L. és *Scabiosa Succisa* L. által jellemezett turfás talajú növényélet; majd megint a mélyebb vizekben és azok körül *Oenanthe aquatica* (L.) *Ranunculus Lingva* L., *Potamogeton natans* L., *Nuphar luteum* L. és *Nymphaea alba* L. választékos csoportjai tűnnek elő; majd végre a Morscai erdő körülfái *Staphylea pinnata* L., *Rhamnus Frangula* L., *Salix cinerea* L. cserjékkel, *Pulmonaria mollissima* Kern. *Lathyrus palustris* L., *Peucedanum palustre* (L.) és *Cervaria* L. s a *Veronica clatior* Ehrh. számos alakjaival kötik le a figyelmes vizsgálót. Mindezekhez a vegyes réti tenyészet *Scirpus lacustris* L. és *maritimus* L., *Typha latifolia* L., és *angustifolia* L. *Carex riparia* Curt. *paludosa* Good., *Oedera* Retz., *Iris Pseud-Acorus* L. s más hasonló növényektől uralva csatlakozik. Nem kevésbé érdekesek a Dusnok és Hajós közti kisebb mocsárok, melyekben a vízi aloë (*Stratiotes aloides* L.) meglepő csoportjai uszkálnak. Fajs, Miske és Bática mellett kisebb jelentőségű mocsárok terülnek el, de Bática felé helyenkint az igen ritka *Potamogeton acutifolius*ról nevezetesek.

Ha Kalocsa közvetlen környékén körültekintünk, szintén minden irányban találunk mocsáros mélyedéseket, melyek azonban többnyire fenéig kiszáradnak. Legtartósabbak a pataji út mentében mindkét oldalon majd Uszódig, majd egészen Patajig, majd ismét a Halom alá elhuzódó s ott kiterjedtebb vonalok, melyek innen ismét Homokmégy és Drágszél felé az Örjeggel függnek össze. Ezek részint nádasokká, részint kákás rétekké alakulnak vagy az ernyős elecs (*Butomus umbellatus* L.) ezreivel egy egészen sajátzerű csoportban összpontosúlnak, vagy ismét *Lythrum*-mezökké változnak át, vagy végre a tejszínű ibolya (*Viola pumila* Chaix) gyönyörű csoportozataival benépesítve mint vizenyős rétek jelennek meg. Pataj, Harta és Akasztó között kiterjedtebb és tartósabb mocsárok nagyobb területeket foglalnak el; ezek között a Szilidi tó, mely tulajdonképen csak végződéseiben (Kékesi rét, pataji rétek) nevezhető mocsárnak, a vidék egyik legsajátságosabb tünevényének tekintendő. A tenyészet itt a valódi mocsárok mezéből lassankint kivetkezik s a homokos és szikes mocsárok képét ölti magára. Itt lépnek föl mindig növekvő számmal az *Aster pannonicus* Jacq. *Taraxacum*

leptocephalum Rehb. *Scorzonera parviflora* Jacq. *Achillea asplenifolia* Vent., *Cirsium brachycephalum* Juratzka ezrei s. majd ismét *Cyperus pannonicus* L., *Atriplex oppositifolium* DC. és *Chenopodium rubrum* L. s. *crassifolium* Schrad. óriási példányai. Akasztó körül s főleg Ács pusztán a mocsáros helyek teljesen a szikes talaj növény-életét tüntetik föl s mint ilyenek *Scirpus Tabernaemontani* Gm. tömeges megjelenése által jellemezettek.

De a homokos és halmos emelkedettebb vidék szintén nem nélkülözi a mocsárok és vizenyős rétek saját-szerű tenyészését. Sőt hogy a löszhalmok völgyei a Duna jobb partján a mindenünnen összefutó vizek tömege által többé-kevésbé mocsáros alakot öltenek, s még források által is öntözöttek, nagyon természetesnek látszik. A homokbuckák mezőin hasonló mocsáros mélyedések (Tápé pusztán, Kecel és Akasztó környékén s a nádudvari halmok közt) szintén elég gyakoriak. Ilyenfélék a dústenyészetű Fölső- és Alsó- s a Kabaszállás pusztán elterülő földvári tavak is. A tenyészet mindezen helyeken részben a szikes talajról tamskodik, részben pedig nádasok- vagy kákás rétekké alakul. Jellemzetes azonban a homokbuckák mocsáros réteire majd *Cirsium canum* M. B. és *Juncus glaucus* Ehrh. majd *Scabiosa Succisa* L., *Molinia caerulea* Mich. és *littoralis* Host. föllépése.

A Duna mentében s főleg a Duna balpartján részint szegény tenyészetű álló vizek észlelhetők, részint nádasokká alakult mocsárok tűnnek elő. Érdekesebbeknek látszanak a még kevésbé ismert mocsáros rétek, melyek a Duna jobb partján Kömlőd, Madocsa és Böleske körül (Imós sziget, Malád, Külsőrét) terülnek el.

A mocsáros mélyedések után, melyek jelenleg mindig kisebb térre szorítkoznak,*) a mély sikon két más tenyészet vonja magára figyelmünket, melyek a talaj természettani és vegyi különbözetével párhuzamosan változnak. Az egyik a sziksóval telített fehéres szikes mezők, — a másik a réti fekete föld tenyészete.

A fehéres szikes mezők végtelen lapályossággal

*) A mocsárok kiszáritása tekintetében különös elismerést érdemel azon csatorna, mely a Vörösmocsárok vizét Duna felé levezeti. A csatornaféle Vajas, mely Kalocsától Bajáig vonul, habár az újabb időben elhanyagolva, helyenkint mocsárrá lesz, mégis igen sok vizet fogad magába s így a környék sok helyét nagy víztömegektől szabadítja meg.

terjednek el Akasztó és Tetétlen puszta körül; nagy tereket foglalnak el Halom, Homokmégy, Kis-Kecskemét, Kis- és Öreg-Csertő, Drágszél, Hille és Körme pusztákon; kisebb elterjedést mutatnak Harta, Pataj, Hajós, Fajsz és Miske körül, továbbá Résztelek, Keserütelek, Gombolyag és Alsó Sz. Király pusztákon. A tenyészet itt csaknem kizárólag halophil növényekből alakul. Itt terem száz- sőt ezrenként a gyönyörű Gmelin lelleg (*Statice Gmelini Willd.*), a vidék egyik legszebb növénye, melynek fényes bőrnemű lelapult levelei közül a szép kék virágcsoportokat hordozó magas szár emelkedik föl. Itt uralg a sós szikör (*Camphorosma ovata W. K.*), mely a legszárazabb s legterméketlenebb helyeket is vöröses-zöld lepellel vonja be; itt otthonos a kövér *Plantago maritima L.* *Crypsis aculeata Ait.* s kissé nedvesebb talajon *Bupleurum tenuissimum L.*, *Hordeum maritimum With.*, *Lepidiumok* s főleg *L. crassifolium W. K.*, *Ranunculus pedatus W. K.*, *Aster depressus Kit.* több más növényekkel. A szikes mezők, melyek többnyire széles szalagokként terjednek el a homokos talaj és mocsáros mélyedések körül sok helyen észrevétlenül a fekete réti földre átmenetet képeznek; ilyen kevésbbé szikes réteket, melyek Kalocsa közvetlen környékén nem ritkák, főképen *Tetragonolobus siliquosus (L.) Erythraea pulchella Pers.* *Linum perenne L.* és *Crypsis alopecuroides Ait.* s *Schoenoides Ait.* jellemeznék.

Míg a jelzett szikes mezők fákat megtűrni teljességgel nem akarnak, a porhanyó fekete föld s annak csekélyebb változatai szépen tenyésző fákat is nevelnek. Ezen termékeny földek túlnyomólag a Duna mentében vannak elterjedve s nagyrészt búza, árpa, kukorica stb. földekké alakítvák. A még föl nem tört fekete föld nagyon változó tenyészettel bír s többnyire Perje (*Poa*), ebir (*Dactylis*), csenkesz (*Festuca*), néhány sásfaj (*Carex*) és ernyősök csoportosult megjelenése által van jellemezve. Legtöbbnyire ezen talaj táplálja a Duna melléki füzeseket és vegyes erdőket is. Ezen erdők legkiválóbb alkatrésze a fehér és fekete nyárfa (*Populus alba L.* és *P. nigra L.*), melyek a vidéken legjobban tenyésző fák közé tartoznak; a sima szilfa (*Ulmus glabra Sm.*), mely néhol kisebb oázokat alkot (az Imsóson, a Várszegierdőben); a kocsános tölgy (*Qu. Robur L.* és *Quercus*

fructipendula Kit.), mely Sz. Benedek mellett túlnyomóvá lesz; a kőrisfa (*Fraxinus excelsior* L.) s a ritkábban előforduló enyves égerfa (*Alnus glutinosa* DC). A Duna mentében fejlődött erdők között legszebbek a Fadd alatt elterülő Várszegierdő, a tolnai ligetek, a fajszi és bogyiszlói erdők (Doromlás, Lennesierdők) a Sz. Benedek és Kecel alatt elterülő tölgyesek s a Harta és Pataj közt elhuzódó „Városierdő.” Mindezen erdők mint nagyrészt olyanok, melyek ez évben viz által valának borítva, még bővebb átvizsgálásra várakoznak.

A vidék emelkedettebb része löszhalmok és homokdombok tenyészetére különíthető. A löszhalmok, melyek főleg Kömlőd, Bölske, D.-Földvár s részben Paks, Császártöltés és Nádudvar körül területnek el, vidékünkön teljesen fanélküliek, gazdag termésű szántóföldekké alakítvák s még föl nem tört meredek lejtőiken gazdag növényéletet fejlesztenek. A rózsák, galagonya, sóska borbolya, kökény, ostormén bangita, cseplesz meggy, osztrák zanót s hasonló cserjés növények által képezett bokrozatot *Nepeta pannonica* Jacq. és *Veronica foliosa* W. K. diszitik s magas füben *Andropogon Gryllus* L., *Astragalus austriacus* Jacq., *Veronica spicata* L., *Allium sphaerocephalum* L., *Euphrasia lutea* L., *Astragalus exscapus* L. *Linum hirsutum* L. és *flavum* L. igen szembeötlők. A löszhalmok lassankint homokos dombokra mennek át s ilyen helyeken, főleg ha legelőül használtatnak, *Euphorbia glarcosa* M. B. s *Gerardiana* Jacq., *Echium altissimum* Jacq. s *Salvia Aethiopsis* L. tömeges megjelenése föltűnő.

A homok-buckák és homokos dombok tenyészete nagyszerűen van kifejlődve Paks körül és Tápé pusztán, főkép pedig Akasztó, Kecel és Császártöltés környékén. A végtelen futóhomok helyenkint egész pusztaságában s alig néhány szál fű által fődözve lehangoló terméketlenségében jelenik meg, míg ismét más helyeken gyönyörűen hullámzó kalásztengerként vagy a barátságosan susogó lombsátor hűsével édesgeti magát a szemlélőt. A homok tehát a mily kietlen, ha elhagyatik, ép oly termékeny, ha kellő módon kezelve van. A szép tölgyesek, melyek Kecel környékén s Tápé pusztán oly otthonosan tenyésznek, talán csak romjai azon szép erdőkoszorúnak, mely azelőtt ezen vidékek féktelenül kavargó homokját megkötötte; s a Kecel mel-

lett csoportosan tenyésző kőrísfák s a Tápé pusztán még most is nagy számmal képviselt nyírfák talán azon kiirtott erdők képviselői, melyek régente ezen vidékek kedvezőbb éghajlatának ki nem pótoltt tényezői valának.

A homokbuckák növényélete majdnem túlnyomólag az egynyári rozsnokfélék formációjához tartozik. Itt tenyésznek a *Corispermumok*, *Centaurea Tarscheri Kern.*, *Tragopogon floccosus W. K.*, *Tribulus orientalis Kerner.*, *Kochia arenaria Rech.*, *Secale fragile M. B.*, *Cytisus biflorus W. K.* Kecel mellett az árvaleány-haj formációja is előfordul, de nagy részben az előbbi formációhoz sorolható. Hasonló formációk észlelhetők Tápé pusztán. Földvár mellett csekély elterjedéssel a *Pollinia* (élesmosó fenyér, *Andropogon Gryllus*) formációja van képviselve. A löszhalmok mezőinek előbb említett tagjai pedig csak részben tartoznak ide.

Ez azon vidék, mely Kalocsát központul bírva, Dunán innen Harta-, Akasztó-, Kecel-, Császártöltés, Nádudvar-, Hajós-, Dusnok- és Fajszig terjed, Dunán túl pedig Földvár nagy kiterjedésű határát, Böleske, Kömlőd s Madoesa falvakat, Paksot Tápé pusztával s részben Faddot és Tolnát foglalja magában. Gyönyörű vidék ez, melyet a szorgalom idővel paradicsommá teend; rendkívül érdekes azon változatos növényélet miatt, melybe azt a természet pazar bőséggel öltöztette; nagyszerű mind az észak és dél felé végtelenül kiterjedő síkság tekintetében, mind a méltóságteljesen áthaladó Duna óriási hatalmában s nagyszerű végtelen homokja, saját-szerű erdői s termékeny löszhalmjai miatt. Adja az ég, hogy a merre a most még meg nem fékezett pusztai homok kavarg, a hol még a Duna kiszabadult víztömegei hevernek, ott rövid idő alatt a magyar szorgalom diadala üljön ünnepet s gyümölcsöző rónáival boldogítsa a hazát s nemzetet.

KALOCSA VIDÉKÉNEK VIRÁGOS NÖVÉNYEI.

I. Exogenae Koch.

I. RANUNCULACEAE JUSS.

I. Clematis I. Bérese.

1. *C. integrifolia* L. Réteken és bokros erdőszéleken. — A Neilreich-féle (Fl. v. Nieder-Oest. S. 668.) *C. pratensis* igen gyakori dísz a Dunamelléki szárazabb kaszálóknak s a Hajós és Dúsnok közötti áradásos réteknek, különben művelt, árnyékos és nagyon homokos helyek kivételével mindenütt előjő, habár nagyobb növény-csoportozatot csak az említett helyeken képez. *C. dumosa* Neilr. l. c. igen föltünő alak, mely az árnyékos és igen nedves talaj együttes behatásában bírja magyarázati okát. Az érseki kertben és a Vajas mentében gyakori példányokat különösen heverő szár, aránylag igen hosszú és vékony kocsán, hosszú szirmok s kevés termésű virágok jellemeznek. Tőjásdad levelek mellett igen gyakran egészen lándzsás levelekkel bír.

2. *C. recta* L. Bokros helyeken. — Az érseki kertben, a Dunamelléki ligetekben különösen Sz. Benedek, Foktű és Bátya körül; a Várszegi erdőben. Gyéren.

3. *C. Vitalba* L. Ligetekben, szőlők közt. — Sz. Benedek mellett, Paks körül (Malomhegy). Az alsóbb levelkék többé kevésbé épszélűek: *Cl. banatica* Wicrb. ez igen ritkán s csak az Ordas körüli ligetekben észleltetett. Vidékünkön a nem szív-alaku levelkével bíró alak *Cl. scandens* Borkh. alig, vagy csak igen ritkán fordul elő.

Thalictrum L. Virnanc.

4. *T. aquilegifolium* L. Erdős helyeken. — A Foktői kertek között néhány példányban fordul elő, hol kétségtelenül eredetileg vadon nő. A Kerner által 125 méterben adott függélyes elterjedés legalsóbb foka ezen példányok szerint 65 méterre teendő.

5. *T. elatum* Jacq. *) Száraz homokos mezőkön, szőlőutak mellett. — Földvárrott és Kömlődön a szőlőhegyeken, a Kanacsi és Gyürüs völgyekben (Földvár-Bölske). A levél pálhácskáinak majdnem mindenkori hiánya, a laza virágzat- és vastagdad hosszú koscsánkák-, kevesebb termés-mag s azok hosszúdad alakja által a következőtől könnyen megkülönböztethető.

6. *T. collinum* Wallr. A puszták homokdombjain és szőlőutak mellett, az előbbinél gyakoribb. A Tápei pusztán és Paks körül a szőlőutak mellett, Kömlődön (Weiherthal), Földvárrott (Öreg hegy), Kecel körül (Wiesbaur szerint). — Földvárrott a szőlők közt néha igen kifejlődött példányok heverő szárral, széles nagy

*) Marssonnál (Flora von Neu-Vorpommern), ki ezen növény rokonfajait (*Th. minus*, *majus*, *silvaticum*, *flexuosum* stb.) *Th. minus* L. neve alatt egyetlen fajesorportá egyesíté, e helyütt következők olvashatók: „Eine höchst polymorphe Pflanze, deren wandelbare Charaktere zur Aufstellung von zahlreichen Arten Veranlassung gegeben haben. Bald war es der hohle oder solide, der mehr oder weniger gestreifte, der schon von der Basis an beblätterte oder an der Basis blattlose nur beschuppte Stengel, bald die mit Stipellen versehenen Blattstiel-Verzweigungen oder die Richtung der Blattohren, dann die mehr oder weniger abtöndelnden Rispenäste und endlich die Anzahl der Rippen, und die mehr oder weniger verlängerte Gestalt der Früchte, welche zur Umgrenzung der Arten dienen sollten. Alle diese Charaktere sind aber so veränderlich und so wenig beständig beisammen vereinigt, dass es nicht möglich ist Arten darauf zu gründen, ja selbst zur Unterscheidung von Abarten sind sie aus demselben Grunde kaum zu gebrauchen.“ — Eltekintve attól, hogy hasonló állítások igen gyakran részletes tapasztalatok elhamarkodott általánosításából vevék eredetüket, elég legyen jelenben a következő megjegyzés. Mindenesetre el nem hanyagolandó tünemény az, hogy a magyar Alföldön az említett fajesorportozatból csakis két megkülönböztethető alak fordul elő: *Th. elatum* és *collinum*. Már pedig ha el nem hanyagolható maga ezen tünemény (igen fontos és számos földrajzi és klimatologicus szempontból), úgy el nem hanyagolható azon egység sem, mely ezen tünemény jelzésére szolgál. Miután pedig ezen egység nem egyéb, mint a *Th. minus* Marsson tömegének részletecskéje, szükséges, hogy ezen egység is systematikus önállósággal bírjon (mint körülírt forma vagy változat, vagy pedig faj).

levelkéssel és kevésbé harmatos külsővel találhatók: f. umbrosa. A kalocsai növény igen nehezen egyeztethető meg a Neilreichféle diagnosissal. Neilreich azonban szokása szerint több más alakot egyesít ugyanazon faji név alatt.

7. *T. laserpitiiifolium Willd.* Homokos réteken. — Néhány tökéletlen példányban a Paksi szigeten találtam.

8. *T. angustifolium Jacq.* Nedves réteken mindenféle talajban. — Kalocsa körül igen gyakori a f. *Th. stenophyllum Wimm. et Grab.*; hasonló mennyiségben van elterjedve egyrészt Pataj, másrészt Fajsz és Hajós felé; vele társasan, de kisebb mennyiségben fordul elő f. *Th. heterophyllum W. et G.*; a homokos nedves réteken az előbbi két alak ritkább lesz, s más fajokkal elegyedve a f. *Th. laserpitiiifolium Koch, non Willd.* lép előtérbe. Ezen alakot különösen termes alkata és nagy levelkéi teszik föltünővé; az Akasztói és Keceli példányok teljesen megegyeznek Reichenbach *Th. Morrisoni*-jával s Boreau francia példányaival.

9. *T. flavum L.* Homokos réteken. — Akasztó mellett (községi kaszáló) és Kecel körül.

T. rufinerve Lej. et Court. in exemplaribus stipello destitutus nulli inveni, habeo tamen plantam hujus nominis cum *T. flavo* crescentem et stipellis deciduis praeditam. Num propter stipellas a *T. rufinerve* separandum sit, ulteriori investigationi relinquatur. Planta cacteroquin satis dubia est, quam Gareke ad *Th. flavum*, Reichenbach ad suum *Th. Morrisoni* citat.

3. Anemóne L. Kőköresin.

10. *A. Pulsatilla L.* Homokos dombokon. — D.-Földvár vidékéről néhány szárított példányban láttam.

11. *A. pratensis L.* Lőszdombokon és futóhomokban. — Gyakori Kecel körül (Wiesbaur S. J.); tömegesen fordul elő Földvárott és Pakson a szőlők között; Akasztónál futóhomokban.

12. *A. ranunculoides L.* Árnyas ligetekben. — Az érseki kertben, a Várszegi erdőben fadd alatt s a Hajósi fácánosban nem ritka.

A. silvestris L. Néhány levéltöredék után ítélve a Tápéi pusztán előfordul.

4. Adonis L. Hérics.

13. *A. aestivalis* L. Vetések közt és ugarokon. — Gyakori az egész vidéken. Ugarokon néha a közönséges alakot majdnem háromszor meghaladó nagy virággal fordul elő.

P. A. citrina Hoffm. a vidéken ritka (Bátya felé).

14. *A. flammea Jacq.* Mint az előbbi. — Leggyakoribb a kevésbé szikes szántóföldeken és ugarokon Kis-Kecske és Homokméggy mellett. Kalocsa körül vetések közt többször található, különben nem gyakori a vidéken.

5. Ceratocephalus Moench. Fulánc.

15. *C. orthoceras DC.* Vetések közt és száraz legelőkön. — Földvár, Böleske és Kömlőd löszdombjain helyenkint gyakori.

6. Ranunculus L. Szironták.

16. *R. aquatilis* L. Mocsáros és lassan folyó vizekben és árkokban. — Töménytelen mennyiségben lepi el a Vajas mocsáros vizét; előfordul Földvárrott a Felső-tóban, a Duna mellékágaiban és kiöntéseiben; gyakori Akasztó környékén árkokban.

A vidéken legnagyobb részt igen kis virágú példányokban található s csak a Nm. Haynald érsek úr által szedett példányok tűnnek föl sokkal nagyobb virágaik által, ezek nagyobb szirmai azonban a németországi *R. fluitans Gren. Godr. α.* változatnak félnagyságát mégis alig haladják meg. Környékünk leggyakoribb alakja *R. submersus Gren. Godr. β.*, melyet *R. terrestris Gren. Godr. γ.* szárazabb helyeken ritkán helyettesít.

Occurrunt in agris inundatis specimina 3—6 cm. alta, lanciniis foliorum latioribus. Planta in nostris regionibus, quae tamen non multum variandi praebent occasionem, ita in omnibus partibus variat, ut vix diagnosis inveniatur, quae omnibus nostris plantis bene correspondere possit.

17. *R. trichophyllus Chaix.* Álló vizekben, melyek rendszeren sötártalmuaknak látszanak. — Kecel

körül homokos árkokban és Földvár mellett a Fölsőtóban. Az általam szedett példányok mind *R. fruticans* Gren. Godr. a. alakhoz tartoznak. *R. caespitosus* Thuill. érdekes alakját Nm. Haynald érsek úr szedte (Herb. Haynald).

18. *R. confusus* Gren. et Godr. Sótartalmú vizekben az Akasztótól Tetétlen pusztára vezető út mentében. — Azon tökéletlen példányok, melyeket esti félhomályban *Helosciadium inundatum* hasonlólag töredékes példányaival szedtem, ezen alig sejdített növényt állítják előm.

19. *R. Lingua* L. Mocsáros vizekben és nádas tavakban. — Kecel körül több helyen (Wiesbaur), Hajós mellett az Örjegen és Dusnok környékén mocsárokbán.

20. *R. acer* L. Mezököu, nedves réteken és ligetekben. — Foktű mellett ligetekben, Kömlödnél a Weiherthalban, Földvárrott a Fölsőtó mellett és Kecel környékén.

Plantam hujus nominis cumulate accipio, ideoque nomen Linnaeanum praeposui. Intellego autem imprimis *R. rectum* (f. Bauh.) Borcau, cujus diversas formas in nemoribus ad pagum Foktű et circa Földvár legi et in quibus forte aliquae formae Jordanianae latuerint.

Intellego hic etiam illas formas putatas, quas Wiesbaur S. J. circa Kecel (Paptanya, Községderdeje) legit, et quarum nonnullae „segmentis foliorum latis oblongis“ praecipue *R. napellifolium* Schur. b. (an etiam Crantz?) repraesentant.

21. *R. Steveni* Andrz. Ligetekben. — Foktű mellett a Duna partján. — Formam typicam nostra planta nullatenus repraesentat quidem, attamen nisi nimias distinctiones facere velimus, huc referri debet. Diagnosis apud Besser (Enum. pl. Volhyn. 22—3) bene congruit: „Calycibus hirsutis, patalis, pedunculis teretibus, foliis 3—5 partitis, laciniis cuneatis, trifidis inciso-dentatis, summis linearibus, stigmatibus patentibus radice bulbicipite. Andrz. Suppl. III. ad Cat. pl. H. Crem.“

„Radix subrepens, hybernaculis bulbosis, e quibus oriuntur caules 2-pedales, teretes, pilis raris adpressis obsiti; basi simplices, a medio ramosi. folio uno alterove instructi. Folia radicalia orbiculato cordata, 3-partita quinqueloba, lobis subtrifidis, cuneatis, inciso den-

tatis, longe petiolata, summa subsessilia, laciniata, laciniis 3—5 dentatis, lineari lanceolatis subcuneatis: omnia hirsuta, subtus pilosa. Petioli basi vaginantes, vaginae submembranaceae piloso-ciliatae. Flores laxè paniculati. Pedunculi teretes, subsericeo pilosi. Calyces patentes hirsuti, foliolis ovatis concavis, margine membranaceo, carina (obtusa) sericeo villosa, ad apicem lineae purpurascenti notata. Petala obtusa integerrima, aurea, basi viridescencia. Fructus globosi, semina compressa; stylo uncinato coronata. Differt a *R. acris* foliis nunquam multifidis, laciniis latioribus cuneatis, stigmate (quod unciatum in *R. acris*) et radice.

Jam planta colocensis laciniis angustioribus recedit quidem, sed cum formam putatam sistat, tamen sub hoc nomine adducendam putavi. Idque eo magis, quod cl. de Uechtritz (D. wicht. Ergebnisse der Durchforschung d. schles. Phanerogamflora. 1876.) varietatem quandam hujus speciei *stenolobam* statuatur.

Occurrunt eodem loco aliae formae putatae, quarum folia ita saepe (radicalia praesertim) dilatantur, ut segmenta non minus ac in *R. Friescano* Jordan invicem tegant. Harum nonnullae iterum rhizomate horizontali vel potius „radice bulbicipite“ carent, unde ad priorem speciem ut f. *R. scrotinus* W. et Grab β . connumerandae.

R. vulgatus Bor. secundum descriptionem facile nostra planta fuerit.

22. *R. Boraeanus* Jordan. Nedves homokos réteken. — Kömlöd mellett a Gyürüs völgyben és Kecel környékén. Valószínű, hogy a halmos vidék több más helyein is előfordul, melyekről azonban határozott jegyzeteim nincsenek.

Planta ex valle „Gyürüs“ eximie convenit cum icona a Jordan et Boreau citata (Reichb. Ic. tab. XVI.) praesertim in foliorum conformatione. Habitus caeteroquin et indumentum *R. tomophyllo* Jordan valde accedunt. — Plantae in Kecel a Wiesbaur et a me frequentius lectae minus typice hanc speciem referunt, certe tamen maxima ex parte huc pertinent.

„*R. Boraeanus* est certainement une espèce très bien caractérisée.“ Jord. Frag. VI. p. 19.

F. *R. colocensis* m. caulibus gracillimis paucifloris; foliis 5-lobis; segmentis elongatis, lanceolato-linearibus

saepe utrinque dente (seu lacinula) elongato, divaricato instructis, caeterum integerrimis. Est forma omnino singularis et pulcherrima. In „Község erdeje“ oppidi Kecel.

23. *R. polyanthemoides* *Borreau non Schur*. Vizenyös homokos réteken. — Kanacs és Gyürüs völgyekben (D.-Földvár-Bölske).

Boreau (Flore tu Centre de la France p. 16) huic plantae pedunculos sulcatos tribuit (pédoncules grêles allongés.sillonés), exemplaria originalia vero plantam dant in sectionem *R. acris* pertinentem. Exemplaribus his investigatis hujus apparentis contradictionis in eo video explicationem. quod *R. polyanthemoides* habet quidem pedunculos sulcatos, non tamen ita, ut in *Ran. polyanthemum*, et plerumque in fructiferis tantum satis manifestos. Caeterum planta multam undequaque ad *R. polyanthemum* praesefert similitudinem, unde rectissime: „Très voisine du *R. polyanthemos* L. elle a les segments des feuilles plus élargis et le bec des carpelles plus crochu.“

24. *R. polyanthemos* L. Réteken utak mellett és ligetekben főleg réti fekete földben. — Az érseki kertben, Kalocsa körül. Pataj, Uszód és Bátya mellett. Ritkább a halmos vidéken.

F. Polyanthemos angustifolius *Wallr.* foliis angustis non rara, foliis angustissimis tantum in „Imsós“ pagi Kömlöd observata.

F. R. polyanthemoides *Schur.* rarior sed in locis citatis ubique inveni. Similis *R. polyanthemoidi* *Borreau*, sed nullo modo ad *R. acrem* pertinens. Folia plerumque etiam valle characteristica: „Foliis (Schur, Enum. Pl. Transsilv. p. 20) radicalibus longissime petiolatis, ambitu suborbiculatis, profunde trisectis, *segmentis lateralibus bifidis*, segmento medio trifido.“ Occurrunt tamen exemplaria foliorum segmentis lateralibus trifidis.

F. R. sprctus *Jord. Bor.* l. c. p. 17. Homokoszikos réteken. — Akasztó környékéről néhány példányban birom. Igen föltűnő növényke.

25. *R. repens* L. Mocsáros helyeken, árkokban és a Duna partjain. — A vidék hydrographicus természetével aránylag mindenfelé el van terjedve. A Duna bokros füves partjain óriási példányokban egész telepeket képez. Ezek ugyanis, melyek közt néha *R. glabratus* *Lejcuue var.* *Revue de la Flore de Spa* p. 112. alakja található, minden irányban szétterjedő indáikkal

lassankint az egész környezetet elfoglalják és egyedüli tulajdonosok lesznek. Arkokban Miske felé mint *R. prostratus Flörke* „stolonibus ipsis ex apice florentibus, caulibus nullis“ Reichenbach, Flora germ. exc. p. 725. fordul elő.

26. *R. Haynaldi* m. caule primario nullo, caulibus florigeris ex axillis sarmentorum emergentibus, 1-3 floris, plerumque scapiformibus; foliis trisectis, segmento intermedio rarissime petiolato, lato-subrotundo vel deltoideo, frequenter usque ad medium trifido, partitionibus inciso-dentatis, dentibus obtusis; segmentis lateralibus bi-trifidis, inciso dentatis. Flores . . . Carpellis lenticulari compressis marginatis, oblongato subrotundis, subtiliter impresso punctatis, subito in rostrum tenue subuncinatum terminatis. Caules (seu potius stolones), folia, maxime vero petioli pilis longis distantibus rufescentibusque hirsutissimi. Pedunculi adpresse hirsuti.

In horto archiepiscopali solo argilloso.

Bene a *R. repenti* ab ejusque varietate a *R. prostrato* discernitur. *R. repens* diversissimas formas induit; in locis valde humidis; caulibus fere reptantibus, in graminosis humidis ut *R. glabratus*, in umbrosis: caulibus erectis, stolonibus in medio caulis ex axillis foliorum egredientibus, terramque petentibus (Posonium, Thebner Kobel); in dumosetis: caulibus omnino erectis quasi typum mutando strictisque occurrit: *R. erectus* Lej. var. l. c. (Posonium, Mühlthal), et denique ut *R. prostratus* se sistit: videri igitur posset etiam nostra planta nonnisi tantarum variationum, intermedium membrum sistere vel seriem tantae variationis concludere. Idque eo etiam magis, quod si folia spectentur, haud facilius varietatum finem determinari poterunt. Partitiones foliorum et indumentum omnes fere variantis naturae gradus exhibent. Segmentis longissime petiolatis vel in unicam fere laminam confluentibus non minus mutatur tota plantae facies. His tamen omnibus rite perpensis *Ranunculum Haynaldi* notis supra enumeratis, totoque habitu a *R. repenti* distinctissimam habeo. Quin imo, cum plantam nondum diligentius investigassem, illam ad *R. sardoum* potius, quam ad *R. repentem* pertinere putabam. Carpellarum tamen forma et structura mox hunc dedocuit errorem. Hae nempe parallele ad priorem diagnosim sic describi debent: „*R. sardous* . . . carpellis lenticulari compressis marginatis . . . subti-

liter impresso punctatis, vel subverrucosis successive in rostrum validum subrectum abeuntibus.“

Flores plantae nostrae nondum vidi.

27. *R. pedatus* *W. K.* Szikes és homokos mezőkön, és legelőkön. — Akasztó, Kis-Kecskemét Hajós és Homokmégy körül igen nagy mennyiségben borítja el tavaszkor a szikes mezőket. Földvárrott és Kömlőd mellett a homokos löszhalmokon kevésbé van elterjedve.

28. *R. illyricus* *L.* Homokos mezőkön. — Földvár mellett nagy mennyiségben a Fölsőtő körül, Kömlödnél legelőkön.

29. *R. sardous* *Crtz.* Nedves réteken, mezőkön, legelőkön utak mellett és vetések között. — Vidékünkön *f. R. mediterraneus* *Gris.* fordul elő, különösen gyakori Kalocsa körül s általában fekete réti földön; ritkább homokos talajon; szikes mezőkön pedig legnagyobb részt más fajok helyettesítik. *R. parvulus* *L.* tarlókon gyakori. *R. laciniatus* *Baumg.* egyszer a Miskei réteken észleltetett.

30. *trilobus* *Desf.* atl. i. t. 113. Nedves és elöntött, többé-kevésbé szikes réteken. — Néhány gyönyörű példányban számos levelek és rövid-dichotom szárok által gypes tömeget képezve Szakmár körül találtam. Kisebb példányokban Hajós és Homokmégy mellett is előfordul. Nálunk ezen s a következő növény szintén csak mint *f. R. laevis* azaz fructibus laevis fordul elő.

A kalocsai példányok tökéletesen megegyeznek az Azorok és Sicilia partjairól látott példányokkal; Bertoloni hosszas leírása *Flora italica* V. p. 564, 565. szintén kitűnően jellemzi növényünket.

31. *R. cordigerus* *Vit.* Gren. Godr. I. p. 36. Szikes legelőkön. — Nagy mennyiségben találtam Homokmégy mellett; nem kétlem, hogy hasonló szikes mezőkön, pusztai kutak mellett s marha-állások közelében máshol is előfordul.

Hogy *R. sardous* csoportjából még több Középtenger vidéki növény fordul elő honunkban, nagyon valószínűnek tartom.

32. *R. arvensis* *L.* Vetések közt és utak mellett igen gyakori, azonban mindenütt csakis a *f. R. tuberculatus* *Kit.* található.

33. *R. sceleratus* *L.* Árkokban, mocsárok körül, a Duna partjain s különösen a Vajas szélein. —

Többnyire csak néhány példányban vagy elszórva egyenkint találhatók; tömegesen a Vajas szélein Kalocsa mellett, Kömlöd alatt az Inmás sziget körül, s a Fajsi révénél tünt föl. A *R. minimus* DC. β . mely néha csalékonnyan hasonlít *R. pygmaeus* Wahlb. alakjaihoz, a Vajas mentében néha előfordul. Még hasonlóbbaznak látszanak, némely gyöngye alkotásu és igen kis virágú alakok az Észak-Amerikai *R. micranthus* Nutt. (legit dr. Engelmann) példányaihoz; azonban más különbségeket mellőzve a termés az Észak-Amerikai növénynél legalább is kétszerre nagyobb.

7. *Ficaria* Dill. *Ficaria*.

34. *F. ranunculoides* Mönch. Árnyas ligetekben. — Kalocsán igen nagy mennyiségben, az érseki kertben, a szőlők között, a Duna füzeseiben; Hajósnál a fácános kertben, a Morcsai erdőben; a Duna mentében a füzesek szélein mindenütt, de a homokos talaj miatt nem oly nagy mértékben van elterjedve. Ezen elterjedési kör Neilr. (β) *Ficaria cordifolia*-jára vonatkozik. *Ficaria humilis* (γ) Neilr. néha a Földvári halmokon mint kiveszendő példány találhatók.

35. *F. calthaeifolia* Rehb. Bokrok közt homokos talajon. — Néhány példányban a Kanacsi völgyben (Földvár) szedtem, melyek szára azonban alig kivehetőlg 1—2 levelet visel, különben pedig egészen Reichenbach növényét képviseli.

8. *Caltha* L. Gólyahir.

36. *C. palustris* L. Mocsáros és zombékos réteken. — Közvetlen Kalocsa körül igen ritka s csak itt-ott az ugynevezett Duna-kiöntési vizerekben fordul elő (Szakmár-felé). Gyakori Hajós körül, különösen az Örjegben; Dunán túl, a löszhalmok völgyeiben.

9. *Delphinium* L. Szarkaláb.

37. *D. consolida* L. Vetések közt mindenütt gyakori, és sokáig ugaron heverő szántóföldeken tömegesen fordul elő.

Delphinium Ajacis L. — Néha kertek körül elvadulva jelenik meg.

10. *Nigella* L. **Kandilla.**

38. *N. arvensis* L. Szántóföldek körül, töltések mellett, kertekben. — Nagyon elszórva találtatik az egész vidéken.

Paeonia officinalis L. kertekben gyakran előfordul, *Nigella damascena* L., *Aquilegia vulgaris* L. és *Aconitum Stoerkeanum* Rehb. művelve sem láthatók.

II. NYMPHAEACEAE DC.

11. *Nuphar* Sm. **Nuphar.**

39. *N. luteum* L. Álló vizekben. — Az Órjegben Akasztótól Hajósig több helyen; Dusnok mellett mocsárookban; Halom alatt.

12. *Nymphaea* L. **Nimfa.**

40. *N. alba* L. Álló és lassan folyó vizekben. — Az előbbivel társasan s azonkívül Földvár mellett a Fölsőtóban, Kömlődnél (Weihertal és Imsós sziget), a Duna mellékágaiban és Pataj körül, mocsáros vizekben található. — Tavi rózsza.

III. BERBERIDEAE VENT.

13. *Berberis* L. **Borbolya.**

41. *B. vulgaris* L. Homokos dombokon. — Földvár — Paks halmos vidékén és Keczel — Czászártöltés homokvonalán gyakori; általában véve löszdombok közelében, és szőlők között ritkán hiányzik. Az érseki kertben nagy részt ültetve van.

IV. PAPAVERACEAE. DC.

14. *Papaver* L. **Mák.**

42. *P. somniferum* L. — Elvadulva találtam a Tápéi pusztán; egyes elvadult példányok a gyakori művelés miatt faluk közelében nem ritkák.

43. *P. Rhoeas* L. Vetések közt, ugarokon, tanyaák körül és utak mellett. — Műveletlenül maradt

szántóföldeken néha minden más növényt túlszárnyalva igen kedves tekintetű piros virág-mezőt alkot; ily helyeken közönségesen az ágas és sokvirágu alak: *P. intermedium* Becker van kifejlődve. A f. *P. uniflorum* Balb. osztatlan levelekkel igen ritka, alul osztatlan, fölül kevéssé osztott levelü, egy virágu példányok azonban főkép homokos talajon nem ritkák. — Pápacs.

Garcke Flora von Nord- und Mittel-Deutschland p. 19. következő megjegyzést tesz: „Zwischen *P. dubium* und *P. Rhocas* wurde bei Gnadenfeld unweit Kosel in Schlesien, in Thuringen und bei Rixford unweit Berlin eins Bastard beobachtet.“ Ezen Garcke által említett névtelen fajvegyület talán *Papaver Rhocas* β *strigosum* Bömmingh. (sc. Koch) leszen, mely mint látszik az illető két faj között áll, melyet azonban Kalocsa vidékén egy-két kétép példányt kivéve, hiába kerestem.

44. *P. dubium* L. Utak mellett, homokos dombokon és néha szántóföldeken. Vidékünkön túlnyomólag fehér virággal fordul elő. Bátya mellett a szántóföldeken néhány példányt találtam, melyek Boreau (p. 30.) *P. Lamottei*-hez tartoznak. A közönségesb alak *P. collinum* Bogenh. (Bor. p. 29) mely Földvárrott és Pakson, a szőlők közt gyakori, s Kalocsa mellett Halom felé sem ritka.

45. *P. hybridum* L. Pataj mellett ugaron néhány példányban találtam; ámbár az illető példányokat nem bírom, mindamellett nehezen csalódom a szabadban tett meghatározáson.

15. *Glaucium* Tournef. Szarumák.

46. *G. corniculatum* Curt. Vitések közt és szőlő-utak mellett. — Földvárrott (Öreghegy), Pakson (Hidegvölgy), Nádudvar mellett a szőlők között. Ez utóbbi helyen f. *G. tricolor* Bernh. Reich. Ic. f. 1478. tab. 12. Az előbbi helyeken pedig f. *G. rubrum* Sm. Reich. f. 4470. tab. 11. fordul elő.

16. *Chelidonium* L. Gődire.

47. *C. majus* L. Ligetekben és házak közelében. — Az érseki kertben, Hajóson és Patajon a városokban; Kömlöd és Sz. Benedek mellett a Duna ligetjeiben.

V. FUMARIACEAE DC.

17. *Corydalis* DC. Keltike.

48. *C. cava* (L.) Arnyas ligetekben. — Bizonyosan előfordul a fehér virágú alakkal együtt (*albiflora* Kt) és igen széles levelekkel az érseki kertben. Kétes a Hajósi fűcánosban.

18. *Fumaria* L. Füstike. *)

49. *F. officinalis* L. Szőlők közt. — A vidéken nagyon ritka s csakis a Paks-Kömlödi szőlőkben találtam.

50. *F. Vaillantii* Lois. Müvelt talajon, árnyas utakon, löszhalmokon és bokros homokdombokon. — A nem leggyakoribb faja, mely a mély sikon vetések közt és utak mellett többnyire mint *f. F. diffusa* Hausknecht közönséges. Keserűtelek pusztán szedett néhány példány, mint *f. „erecta“*, a Mészési rév felé talált növény, mint *f. „vernalis“*, a Szegzárdi szőlőhegyeken, a Földvári, Paksi, Kömlödi és Nádudvari szőlőutakon gyűjtött alakok legnagyobb részt mint „*f. umbrosa*“ vannak meghatározva; ugyanezen alak fordul elő az érseki kertben is.

51. *F. Schleicheri* Soy. Will. Vetések közt és árnyas szőlőutakon. — A Gombolyag pusztán talált növény mint „*f. transicus in f. diffusam.*“ a Kömlödi példányok mint „*f. diffusa umbrosa*“ vannak meghatározva.

VI. CRUCIFERAE JUSS.

19. *Raphanus* L. Retek.

52. *R. Raphanistum* L. Vetések közt, utak mellett és tanyák körül. — Az egész vidéken gyakori, azonban túl a Dunán homokos szántóföldeken nagyobb mennyiségben fordul elő. Többnyire *f. R. segetum* Rehb. található vidékünkön. A Kömlödi Imsós szigeten sajátos alkatu példányokban: siliquis stylo aequalibus, pedunculis setosis, tűnik föl.

R. sativus L. Számos változatú konyha-kerti növény.

*) Ezen nem fajait dr. Hausknecht szíves meghatározása után közlöm.

20. Sinapis L. Mustár.

53. *S. alba* L. Vetések közt. — Szakmár felé Kalocsa mellett igen gyakori, különben csak elszórva fordul elő.

54. *S. arvensis* L. Müvelt helyeken. — Igen gyakori az egész vidéken. F. *S. Schkuhriana* Reich. helyenkint igen szép példányokban található, pl. Miske és Bátya közt, Pataj felé a Zásztói pusztán, mindannyiszor kukoricában.

55. *S. nigra* L. Szántóföldeken. — Uszód mellett (Wiesbaur).

21. Brassica L. Káposzta.

56. *B. elongata* W. K. Müvelt helyeken, töltéseken, utak mellett, marhaállások körül és lőszhalmok nedves, kopár lejtőin. — Kalocsa mellett gyakori, a szőlők felé ugarokon s azok szélein található; Uszód alatt a rév felé, igen nagy mennyiségben Pataj körül, a Szilidi tó partjain pedig tömegesen; Földvárnál a Nagyhegyen, Paks körül a szőlők közt és általában a halmos vidéken szálankint fordul elő.

57. *B. Napus* L. Ritkán művelik a vidéken és igen könnyen elvadul (az érseki kert mögött és Bátya felé).

58. *B. campestris* L. Müvelt helyeken. — Halom felé szántóföldeken, Pataj körül és Paksnál a szőlők közt nem ritka.

Brassica Rapa L. és *oleracea* L. gyakran művelt sokféle változatú konyhakerti növények.

22. Diplotaxis DC. Ikrend.

59. *D. tenuifolia* (L.). Szántóföldeken, utak mellett, töltéseken és homokos szőlőkben. — Végtelen mennyiségben lepi el némely helyen a tarlókat s néha („Németfü“) kaszálják is; így Uszód, Halom és Sz.-Benedek körül. Igen nagy mennyiségben található a Foktű-Fajszi dunaparti töltéseken. A vidéken sehol sem ritka.

60. *D. intermedia* Schur. (*D. monensis* W. K., *D. muralis* var. *ramosa* Neibricch?) Wiesbaur szerint Halom felé legelőkön, a Pataji uton és a Tolnai ho-

mokhalmokon. Én Kömlőd mellett találtam a szőlők árnyas utain.

61. *D. muralis* (L.) Árokspartokon. — Halom felé (Wiesbaur).

23. *Hesperis* L. Estike.

62. *H. tristis* L. Homokos halmokon. — D.-Földvárnál a Fölsőtó körül.

24. *Erysimum* L. Szegecs.

63. *E. cheiranthoides* L. Ligetekben. — A Dunamelléki ligetekben itt-ott csoportosan s néha a szántóföldekre is átvándorolva, Kalocsa mellett az érseki kertben és Irágában gyakori. Némelykor csak néhány cm. magas példányokban igen kis virággal (de nem *E. miranthum* Buck.) található.

64. *E. repandum* L. Tanyák körül, falukban, utak mellett, töltéseken és művelt helyeken. — Igen közönséges homokos talajon és réti földben, de tömegeesen ritkán fordul elő.

65. *E. canescens* Roth. Homokos mezőkön és a futó homokban. A homokos talajon többé kevésbé mindenütt, leginkább mégis Akasztó-Kecel tájékán van elterjedve.

25. *Syrenia* Andr. *Syrenia*.

66. *S. angustifolia* Reichb. Homokbuckákon. — A Tápéi pusztán, Paks körül, Akasztónál főleg a szőlők közt. Kecel körül, Császártöltés mellett és Tolna környékén. Non semper foliis . . . integerrimis; ☉ és ♀.

26. *Conringia* Heist. *Conringia*.

67. *C. orientalis* (L.) Szántóföldeken és különösen ugarokon. — Nagyobb mennyiségben találtam Kalocsa mellett Negyven puszta alatt és néhány példányban Kis-Kecskemét körül.

27. *Barbarea* R. Brown. Tormáncs,

68. *B. vulgaris* R. Brown. A Duna partjain árkokban és nedves réteken. — Helyenkint kisebb cso-

portozatokban található, így Kalocsán a szénáskertben, és a szőlők körül; különben, bár nedves helyeken ritkán hiányzik, közönségesnek még sem mondható. *F. B. hirsuta Walhc* igen ritka. *F. B. media Borcau* néhány példányban a kalocsai szőlők körül fordul elő.

28. *Sisymbrium L. Zsonbor.*

69. *S. officinale (L.)* Utak mentében és töltéseken. — Pakson, Földvárrott a Tápéi pusztán és Sz.-Benedek mellett.

70. *S. Columnae L.* Utak mellett, töltéseken, szántóföldeken és legelőkön; homokos talajon, de réti földben is. — Nagy mennyiségben a Kecel-Nádudvari homokos vidéken, Kalocsán a Tyúkmajor mellett és Gombolyag puszta felé fordul elő.

71. *S. pannonicum Jacq.* Homokos dombokon és futóhomokban. — A Tápéi pusztán, Akasztó mellett, legnagyobb mennyiségben azonban Kecelnél a városba vezető út mentében. A nagyobb példányok szára teljesen csupasz és hamvasporral fődött; kisebb alig elágazó példányok szőrös szárral s különösen foliis setoso-ciliatis föltünők.

72. *S. Sophia L.* Lakások közelében, utak mellett, marhaállások helyén és töltések mellett. — Igen közönséges növény, mely néha nagyobb csoportozatokban lép föl.

73. *S. Loeselii L.* Lakások közelében vagy azok helyén. — Kanacs völgyben (Földvár) a régi rácz rabló tanya mondaszerinti helyén és Homokmégynél a most épült templom körül.

29. *Alliaria Adans. Alliaria.*

74. *A. officinalis Andrz.* Árnyas ligetekben. — Az érseki kertben, a Hajósi fáczános kertben, Paksnál árnyas, szőlő közti utakon, itt-ott a Dunaparti ligetekben. Vidékünkön közönségesnek nem mondható.

Turritis glabra L. valószínűleg hiányzik flóránkából.

30. *Arabis L. Ikrapik.*

75. *A. auriculata Lam.* Gyepes és homokos mezőkön, árokpartokon töltéseken és a lőszhalmok lejtőin.

— Kalocsa körül kevésbé gyakori, a halmos vidéken azonban s különösen Földvár és Paks körül igen közönséges. F. *A. pubescens Wallr.* nem fordul elő.

76. *A. glastifolia* *Rehb.* Árnyas ligetekben. — Kalocsa mellett a Selyemerdőben számos példányban. Reichenb., *Icones Fl. germ.* . . p. 14: „Differt a reliquis nostra imprimis oblongis apterisque seminibus, apice auriculatis, foliorum auriculis patentissimis, stigmate bilobo lateribus utrinque gibboso.“ *Idem Fl. germ.* p. 681. sub. *A. nemorensi (Turrit)*: „Obscure virens 1—2 pedalis, folia radicalia citius ac reliquarum emarcida, caulina omnino Glasti (Isatidis) illa referunt quoad formam, racemi plures elongati, virgato-arrecti multisiliquosi, siliquae bipollicares et ultra.“

31. Cardamine L. Fozslár.

77. *C. parviflora* *L.* Nedves réteken. — Fajsz körül; igen ritkán fordul elő.

32. Alyssum L. Ternye.

78. *A. incanum* *L.* Utak mellett, árok-partokon, töltéseken és homokos dombokon. — Kalocsa közvetlen környékén utak mellett ritkább, a Dunamelléki töltéseken gyakoribb, a homokos vidéken közönséges.

79. *A. calycinum* *L.* Száraz mezőkön, homokos halmokon, töltéseken és utak mellett. — Nem ritka a halmos vidéken és Kalocsa környékén. A Nádudvari szőlők között mint *A. viride Heuff. γ.* de csak ritkán fordul elő.

80. *A. minimum* *Willd.* Terméketlen helyeken és dombos legelőkön. — A Földvár-Paksi halmos vidéken gyakori. Előfordul szétterült, ágas, bokornemű példányokban, 1—2 dm. átmérővel; gyakran található azonban kicsiny alig 2 cm. nagyságú alakokban, kevés virágú füzérrel; ilyenkor igen megközelíti a Ledebournál leírt alakot: *A. minutum Schlecht.*, mely a Kalocsai növénytől mind a mellett elég jól különbözik.

81. *A. vernale* *Kit. Reichb.* *Icon.* 4274 c. Lőszdombok lejtőin. — Nádudvar mellett a szőlők közt.

82. *A. arenarium* *Gmel.* Futóhomokban. — Kecel körül, különösen Halas felé (Wiesbaur), és a Nádudvari szőlők között.

83. *A. tortuosum* *W. K.* Futóhomokban, gyakran alig kiemelkedve a homokbuckákból. — A Tápéi pusztán, s nagy mennyiségben Földvárton a Fölsőtó körül, és Kecel környékén.

33. *Draba* *L.* Daravirág.

84. *D. nemorosa* *L.* Nedves réteken homokos talajon. — Kanacs és Gyűrűs völgyekben (Földvár-Bölcske).

85. *D. verna* *L.* Legelőkön, árok-partokon, utak mellett, töltéseken, ugaros szántóföldeken, és szikes mezőkön. — Végtelen sokalakúságában a Jordánféle *Erophilákat* vidékünkön majdnem kivétel nélkül képviseli. *Draba Krockeri* *Andrz.* nagyon typicus alakban található szántóföldeken, hol néha 15-20 tököcsán emelkedik ki ívalakban a sűrű levélesoporthból. *D. praecox* *Stev.* siliculis subrotundis (Koch), vidékünkön nem hiányzik, mindenkor azonban szálankint fordul elő s talán inkább *D. spatulata* *Láng* nevét viselhetné: pedicellis elongatis, Koch.

Ágas nagy példányokban bírok egy alakot az érseki kertből és a Bányai szántóföldekről, melyet *DC. Erophila americana*-jának tartok; scapis plurimis ascendentibus; siliculis lanceolatis, pedunculis semel et semissi brevioribus; foliis latis obtusiusculis, pilis bi-trifidisque scabris.

34. *Roripa* *Scop.* Rézsuka.

86. *R. macrocarpa* (*W. K.*) Nedves réteken. — Egyszer találtam a Vajas mentében Bánya felé, nm. Haynald érsek úr azonban többször észlelte a Kalocsa és Foktű közötti mocsáros helyeken.

87. *R. Armoracia* (*L.*) Igen gyakran elvadul faluk közelében. — Torma.

88. *R. palustris* (*L.*) Homokos mocsáros helyeken, és fűzesekben. — Foktű mellett a Duna lejtős partjain gyakori, különben többnyire csak szálankint található.

89. *R. amphibia* (*L.*) Árkokban s azok partjain. — Kalocsa közvetlen környékén igen sok helyen s Földvár mellett a Fölsőtóban oly tömördek soka-

ságban lebeg a vizek fölött, hogy messziről, sőt csekélyebb távolságból is virágzó repce-földeket vél a szemlélő maga előtt látni. Ezen tömegek többnyire a *De Candolle*-féle *R. variifolium*-ból alakulvák.

90. *R. auriculata*. (*DC. mint var.*) (*R. amphibia* × *austriaca*). A Bányai uton közel Kalocsához nagy mennyiségben árokban-, az Imsósi szigeten Kömlőd mellett a Dunaparton találtam. Kerner A., kinek szives véleményadása után értelmezem ezen növényt, a következő sorokban jellemző Herbariumában az általam szedett példányokat: „*R. auriculata* (*DC. var.*) scheint nach d. aus der Flora v. Kalocsa mitgetheilten Exemplaren eine Bastart aus *R. austriaca* und *R. amphibia*. Den *caulis fistulosus*, die grossen Blüthen, die glänzenden Blätter, die nicht rein kugeligen Früchtchen hat die Pflanze mit *R. amphibia* gemein; die Blätter sind aber deutlich geöhrt, die Früchtchen scheinen relativ länger gestielt als an *R. amphibia*, sie sind auch kürzer (kugelig elliptisch), wodurch sich die Pflanze wieder der *R. austriaca* nähert.“

Teljes biztonsággal nem állithatom azonban, valjon *DC. N. auriculatum*-ja azonos-e ezen növénynyel, s ezen kételyre annyival is inkább vezettem, mert *R. amphibia*-nak több más alakjairól is elmondható, hogy „*folia basi auriculis parvis instructa*“ Koch. Különösen pedig egy, a Reichenbach által *Icon. 4363 β.* rajzolt, *Nasturtium auriculatum*-hoz igen hasonló növénye a Kalocsai flórának érdemel említést, melyet Kerner szives vizsgálatai fognak földeríteni. Az Imsóson szedett növény azért különbözik a Bányaitól, hogy az előbbinél a meglevő levelek (mert az alsók a vízállás magassága szerint teljesen vagy nagyobbrészt hiányzanak) mindannyian egészen épszerűek.

91. *R. austriaca* *Crantz.* Vizenyős árkokban, mocsáros helyeken és nedves réteken gyakori. — A város közvetlen közelében és vízjárt helyeken itt-ott nagyobb számmal fordul elő; a Duna partjain pedig igen gyakori.

92. *R. Kernerii m.* — *Radice* perenni, fibrillis numerosis instructa; *caule* tereti subangulato, subsimplici vel ramosissimo; ad nodum ramorum flexuoso; foliis inferioribus lyrato pinnatifidis, pinnis partito-incisis, lobo terminali subrotundo, duos proximos subaequante; superioribus profunde pinnatifidis, laciniis oblongo linea-

ribus, inciso-dentatis integerrimisque. Siliquis linearibus vel oblongo linearibus teretibus, pedicellum aequantibus vel iis brevioribus, stigmatē emarginato, stylo brevi fructus tertiam partem aequanti coronato. — Fructus plerumque sub angulo recto pedicello distante eriguntur, ita ut sese subparallelos cauli exhibeant.

Differt a *R. pyrenaica* (L.) cui proxime accedit, caule flexuoso, siliquis linearibus vel oblongo-linearibus angustis et stylo brevi.

R. pyrenaica. (L.) secundum exemplaria hungarica et gallica (Herb. Haynald et Kerner) habet siliquas multo crassiores fere inflatas, breves, semel et semissi longiores quam latos, stylum longum, subulatum fructum immaturum aequantem.

Differt a *R. ancipite*. (Rchb.) cujus fructus habet, statura gracili, tenui, foliis et toto habitu.

Differt a *R. silvestri* (L.), cujus folia imitatur, fructu brevi et caule rigidiore.

In pratis siccis abunde salsis ad Kis-Kecsemét et Résztelek. Apr. — Maio.

93. *R. silvestris* (L.) Igen közönséges nedves és árnyas helyeken, a Dunai ligeteiben, utak mellett, árkokban, lakások körül stb. Legközönségesebb *R. incisa* Koch a és *dentata* Koch β .; ritka *R. rivularis* Koch δ .; *R. brevistyla* Koch hiányozni látszik.

R. prolifera (Heuff)? Árkokban a Kalocsai szőlők felé. — Neilreich, Diagnosen p. 10. a Heuffel-féle *Nasturtium proliferum* fölött így nyilatkozik: „Nil nisi forma monstrosa *N. silvestris* racemis uberrime evolutis, sed floribus diminutis et fructibus abortivis.“ Ha ez volna a Heuffel-féle növény, ugy a Kalocsai flórában is felsorolandó. A szőlők felé vezető uton, árkokban, találtam ugyenis egy alakját a *N. silvestre*-nek, mely egészben véve a diagnózisnak megfelel, a melyben azonban csakis egy külső állati vagy növényi behatás következtében eltorzított alakra ismerék. Igaz ugyan, hogy mint Neilreich leírja „floribus in apice ramorum in racemos densos breves, repetito-ramosos quasi proliferos congestis“ igen szembőlő alak, azonban siliquis linearibus pedicellum aequantibus vel eo longioribus, petalis calyce evidenter longioribus, stigmatē stylo brevissimo insidente a Heuffel-féle eredeti példányoktól (Herb. Haynaldianum) határozottan különbözik. Mindezek dacára nem merem elhatározni, valjon a Heuffel-féle növény nem-e hasonló külbehatások eredménye, miután arról száritott példányoknál csak szorgos szövettani kutatások adhatnának fölvilágosítást, Annyit azonban a vidéken tett észleléseim után állíthatok, hogy *R. silvestris* Kalocsán eltorzult alakokban igen gyakran található, különösen többször észlelhetők oly kisebb példányok, melyek a növény virágfüzéré helyett egy penészes gombot mutatnak föl, melyből alig 1-2 virág meredezik kifelé.

35. *Neslia Desvaux. Neslia.*

94. *N. paniculata* (L.) Müvelt helyeken. — A környéken igen ritka és csak Bátya mellett észleltem buzában.

36. *Camelina Crantz. Gomborka.*

95. *C. sativa* Crantz. Vetések közt, ugarokon és utak mellett. — Az egész vidéken el van terjedve, de sehol sem fordul elő tömegesen, a homokos talajon pedig igen ritka.

96. *C. silvestris* (Bauh.) Wallr. Ugarokon, vetések közt és azok közelében, főképen homokos talajon. — A vidék dombos és homokos tájékain helyenkint fordul elő és sokkal elterjedtebb az előbbinél; — ugaros réti szántóföldön Bátya és Foktű mellett nagy mennyiségben találtam az előbbivel, az áradás után. — Közöségesen ide soroltatik a Kalocsa körül s főképen Nádudvarnál gyakori *C. microcarpa* Andrz., mely azonban kétszerte kisebb becőkéi által nagyon föltűnően különbözik s legalább is mint varietas volna elkülönítendő Hibásnak látszik ugyanis azok nézete, kik *C. silvestris*-t, kis becőke nélkül nem is képzelik maguknak, holott ez legalább is ép olyan nagy becőkével bír, mint *C. sativa*, sőt a *C. macrocarpa* Heuffel, (cfr. Heuffel Enum. Pl. Banatus) nem egyéb mint *C. silvestris* Wallr. Legalább a Heuffel-féle eredeti példányok (Herb. Haynald) okvetetlenül ide sorolandók.

Találtam Akasztó mellett a szőlők laza homokos talajában oly példányokat is, melyek a levelek után itélve Koch diagnosisának tekintetbe vétele mellett *C. dentata* Pers. nevét viselhetnék, melyeket azonban *C. silvestris*-nek tartok. *Camelina dentata* ugyanis, melyhez *C. macrocarpa* Wierzbicki, Reich. Ic. 4294. valószínűleg mint varietas tartozik, becőkéjének nagysága és alakja által jellemeztetik: siliculis pyriformibus obcordatis magnis, stylo brevi.

C. silvestris és *sativa*, melyeket sokan még most is azonosoknak tartanak, igen föltűnő különbségek által jellemeztetnek, melyek azonban teljesen csakis az élő növénynél lesznek feltűnökké.

Nevezetesen a *C. sativa* kénsárga virágai s füzöld

színe könnyű ismertető jel *C. silvestris* halványsárga virága s hamvas külseje ellenében.

37. *Myagrum* L. Légyfogó.

97. *M. perfoliatum* L. Müvelt helyeken s főleg búzavetésekben, hol nagy tért foglaló igen alkalmatlan növény. — Kalocsa környékén néha a vetéseket egészen előzőnli, így Bátya, Uszód és Szakmár felé. Különben az egész vidéken honos. Nevezetes ezen növény-nél, hogy augusztus közepén sokszor már a második ivadék virágzik s többé kevésbé érett magokat termel.

38. *Euclidium* R. Brown. Zárdi.

98. *E. syriacum* (L.) Utak mellett. — A vidéken ritkán fordul elő, eddig csak néhány példányban találtatott (Herbarium Haynaldianum).

39. *Isatis* L. Csülleng.

99. *I. tinctoria* L. Vetések közt és utak mellett. — A Földvár-Böleskei Kanacs és Gyűrűs völgyek halmain tömegesen és gyakran fordul elő.

40. *Thlaspi* L. Tarsóka.

100. *T. arvense* L. Vetések közt és lakások körül. — Az érseki és a szénás kertben; különben igen elszórva és csekély mennyiségben fordul elő.

101. *T. perfoliatum* L. Száraz mezőkön és néha müvelt helyeken. — A halmos és homokos vidéken nem ritka, de a Kalocsai szárazabb s emelkedettebb helyeken sem hiányzik, különösen gyakori az érseki kertben s a szőlők közt.

41. *Capsella* Medikus. Társolyfű.

102. *C. Bursa pastoris* L. Mindenféle helyeken, de különösen lakások és utak közelében. — A Kochféle varietások legnagyobbbrészt képviselvek. A közönséges növény *C. sinuata* Koch; *C. integrifolia* Schlechtend. különösen árnyékos és nedves helyek szülemé-

nye; *C. pinnatifida* Koch γ . igen száraz helyeken; *C. coronopifolia* DC. hiányozni látszik vagy igen ritka (példányom nincs); *C. apétala* Koch. ϵ . mint \odot gyakori utcákon és homokos helyeken (Halom), mint \cup egyszer az érseki kert mögött tarlón találtatott.

12. *Lepidium* L. Zsázsa.

103. *L. campestre* L. Utak mellett és töltéseken. — Leggyakoribb Kalocsán és annak közvetlen környékén (Kálvária, Meszesi rév, temető stb.) különben csak helyenkiut mutatkozik s mindannyiszor tömegesen.

104. *L. cressifolium* HK. Dúsan szikes mezőkön mindenütt gyakori; közönségesen az első növény, mely magát a kemény szikes talajba befészkel.

105. *L. Draba* L. Utak mellett, töltéseken, legelőkön, lakások körül és művelt helyeken. — Mindenkör tömegesen fordul elő, néha azonban különösen távol fekvő s kevésbé népes pusztákon teljesen eltűnik.

106. *L. perfoliatum* L. Utak mellett lakások körül, szikes és néha homokos mezőkön. — Kalocsa mellett több helyen, de különösen a temetőben; a vidéken elszórva mindenütt előfordul. legnagyobbmennyiségben azonban a Szilidi tó partjain és Kis-Kecskemét mellett szikes mezőkön található.

107. *L. ruderales* L. Szikes mezőkön, utak mellett, leginkább pedig utcákon, falukban, töltéseken, legelőkön és művelt talajon. Igen gyakran és nagyobb mennyiségben található; kivételt e tekintetben csak a homokos talaj tesz.

L. sativum L. Kertek körül néha elvadul.

13. *Rapistrum* Boerh. Rekenyő.

108. *R. perenne* (L.) Művelt talajon s különösen dülő utakon. — Gyakori alkalmatlan növény az egész vidéken. Leginkább el van terjedve Foktű, Uszód és Sz.-Benedek körül.

14. *Senebiera* Pers. *Senebiera*.

109. *S. coronopus* (L.) Legelőkön. — Kalocsán

a szőlők körül (Wiesbaur) és Hajósnál az Örjegi esztorna mellett dúsan szikes földben.

A keresztesvirágúak (Cruciferae) a mily nagy számu s igen elterjedt konyhakerti s főzelék növényeket szolgáltatnak, ép oly kevéssé s csekély számu fajokban képviselvék virágos kertjeinkben. *Cheiranthus Cheiri* L. és *Mathiola annua* (L.) s főképen ez utóbbinak teljes virágu példányai gyakrabban művelt és igen kedvelt virágok; *Iberis umbellata* L. és *Hesperis matronalis* L. nagyon ritkán láthatók.

VII. CISTINEAE DUNAL.

45. *Helianthemum* Tournefort. Tetemöldő.

110. *H. Fumana* (L.) Futóhomokban. — Kecel körül. Császártöltés mellett és a Tápéi pusztán.

111. *H. obscurum* Pers. Bokros mezőkön és homokos helyeken. — A vidéken ritka. A Paks-D.-Földvári halmokon s erdőszéleken, a Tápéi pusztán és Kecel körül fordul elő.

112. *H. tomentosum* Sm, Laza-homokos talajon. — Kecel mellett (Wiesbaur).

VIII. VIOLARIEAE DC.

46. *Viola* L. Ibolya. *)

113. *V. hirta* L. Réteken, mezőkön és árnyas ligetekben. — Az érseki kertben, a mély sikon főleg Kalocsa körül mindenfelé és a Duna mentében ligetekben.

114. *V. ambigua* W. K. Homokos dombokon és verőfényes löszhalmokon. — Typicus példányban Paks mellett a régi országút s a Hidegvölgy között találtam. Kétes példányok után a Malomhegyen Paks mellett, a Weiherthalban Kömlődön s a Tápéi pusztán is előfordul.

115. *V. austriaca* Kerner. (Berichte des naturwissensch.-med. Vereines in Innsbruck III. 71. — Oester. bot Zeitschrif. 1874. Nr. 6.) — *V. suavis* Haussm. et autorum austr. hung. — Verőfényes dombokon. — Az érseki kertben, a Kalocsai szőlők között, a Kömlödi és Paksi szőlőkben.

*) Ezen nem fajainak meghatározásában Wiesbaur S. J. utasításai szerint haladtam.

116. *V. odorata* *L.* Ligetekben és bokros helyeken. — Az érseki kertben, s a szőlők közt Kalocsán; Kömlőd, Paks és Földvárrott a szőlők közt, a Kanacs és Gyűrűs völgyekben, az Imsós szigeten. A Duna mentében ligetek szélén s Hajós mellett a fácánosban, Császártöltés alatt a Morcsai erdőben szintén előfordul. A Heuffel-féle *V. revolutá*-hoz párhuzamos alakban *calcare uncinato* is találtam.

117. *V. mirabilis* *L.* Árnyas ligetekben. — A Morcsai erdőben Császártöltés alatt (Wiesbaur S. J.).

118. *V. arenaria* *DC.* Homokos halmokon és mezőkön. — A Paksi szőlők körül s a Tápéi pusztán.

119. *V. silvestris* *Rchb.* Erdőkben és árnyas ligetekben. — Az érseki kertben, a Hajósi fácánosban, Sz.-Benedek mellett tölgyes erdőkben s a Várszegi erdőben.

120. *V. pumila* *Chaix.* Nedves és vizenyős, főleg áradásos réteken. — Kalocsa alatt a Pataji uton s az érseki kert mögött, Szakmár felé, Bátya és Miske között végtelen sokaságban lepi el a réteket. Halványkék vagy egészen fehér virággal ugyanazon helyen gyakoribb, de nem a *V. lactea* *Sm.* alakot képviseli. Az érseki kertben mezőkön igen szép alakban fordul elő. A Duna mentében annak balpartján a vidéken mindenütt található.

121. *V. stagnina* *Kit.* Áradásos réteken. — Sokkal ritkább mint az előbbi Szakmár és Gombolyag puszták felé.

122. *V. elatior* *Fries.* Ligetekben és homokos réteken. — A Paksi szigeten nagyobb csoportban, a Mészési révnél, töltéseken Bátya mellett, Kalocsánál a töltések felé (de csak egyszer) s a Lennesi erdőben Fajsz alatt (Herb. colocense, l. Brandis S. J.).

123. *V. arvensis* *Murr.* Homokos halmokon és dombokon, művelt talajon s szőlők közt. — Nagyon gyakori a Paks-Kömlödi szőlőkben, Kecelnél a vetések közt, a Nádudvari halmokon s általában a homokos vidéken helyenkint. A mély sikon s Kalocsa körül ritkább. Kecelnél mint f. *V. Kitaibeliana* *R. Sch.* is előfordul.

V. tricolor *L.* Szőlőkben. — Kalocsa mellett s Földvárrott néhány-szor találtam, ezek azonban a kertekben gyakran művelt sokszínű növények elvadult s elváltozott példányai lehetnek.

IX. RESEDACEAE DC.

47. *Reseda* L. **Rezeda.**

124. *R. Phyteuma* L. Verőfényes lőszdombokon, szőlők között és művelt helyeken. — Paks és Kömlőd mellett főképen az országut mentében szőlők között gyakori; bőven fordul elő Pataj mellett szántóföldeken; ugyanott homokos talajon és Bátya mellett szántóföldeken ritkább. Császártöltés és Nádudvar körül homokos halmokon.

125. *R. inodora* *Rchb.* Wiesbaur szerint a Paksi halmokon.

Reseda odorata L. kertekben gyakran látható.

126. *R. lutea* L. Mindenféle lelhelyen, de mindig csak szálankint; leggyakoribb lakások közelében, és a lőszhalmok homokos lejtőin. Szikes talajon ritka, de előfordul.

127. *R. luteola* L. Faluk közelében és szántóföldeken. — Tömegesen található Foktű mellett, különben szálankint. Bátya és Keserütelek mellett fordul elő.

X. DROSERACEAE DC.

48. *Parnassia* L. **Boglárpót.**

128. *P. palustris* L. Turfás mocsárookban. — Brandis S. J. Császártöltés közelében az Örjegen fűdözte föl, hol azonban nem sokáig tengődhetik azon mocsárok kiszáritása miatt. 1875-ben Bagó kanonok úr által az illető helylyel megismerkedvén, már csak keveset találhattam. 1876-ban pedig midőn a turfás talaj egyrésze már szántófölddé változott, szálankint alig volt található, nem kétlem azonban, hogy az Örjeg más mocsárosabb helyein is honos. A Kerner szerinti legmélyebb lelhely 95 m. 65-re változtatandó.

XI. POLYGALEAE JUSS.

49. *Polygala* L. **Csészeszárny.**

129. *P. vulgaris* L. Mezőkön és réteken. — Igen gyakori az érseki kertben, itt-ott a Kalocsai mezőkön;

Bátya mellett és általában a Dunaparti kiöntésektől ment réteken; a halmos vidéken szintén nem ritka és néha egy más kissé eltérő alakkal fordul elő: f. *P. pubescens Rhode*. Általában kék, soha fehér és néha rózsaszínű virággal.

130 *P. comosa Schk.* Homokos mezőkön. — A vidéken ritka: az érseki kertben, Császártöltés mellett és Kömlődnél. Majdnem mindig rózsaszínű-, ritkán kék virággal.

XII. SILENEAE DC.

50. *Gypsophila L. Derezfű.*

132. *G. paniculata L.* Homok-buckákon, homokos erdők szélein. — Igen gyakori Paks körül Györköny felé és a Tápéi pusztán; Akasztónál a szőlők közt és Kecelen hasonló helyeken. Földvár mellett néhány példányban a szőlők körül.

131. *G. muralis L.* Homokos réteken. — Földvár mellett a Fölsőtő körül, és a Paksi szőlők mellett.

51. *Dianthus L. Szegfű.*

133. *D. saxifragus (L.)* Száraz szikes mezőkön. — Példányokat csak Szegzárdról birok, jegyzeteim szerint Akasztó környékén is előfordul.

134. *D. prolifer L.* Homokos lejtőkön. — Földvár mellett (Nagyhegy) Kömlődnél (Weiherthal és Im-sós), Paks körül (különösen Hidegvölgy) és Nádudvar közelében (szőlők közt).

135. *D. banaticus Heuff.* Homokos mezőkön és dombokon. — Kecel és az Órjeg közt homokos mezőkön. Nádudvar mellett, Paks és Kömlőd körül.

136. *D. superbus L. non D. speciosus Rehb.* Mocsáros, turfás talajon homokbuckák közelében. — Igen nagy mennyiségben és jellemzőleg lép föl az Órjegen főképen Császártöltés mellett; Kecel körül, s a Tápéi pusztán.

137. *D. arenarius L.* A futóhomokban. — Legnagyobb tömegben észleltem a Tápéi pusztán és általában Paks környékén. Földvár mellett Előszállás felé, és Kecel körül (Wiesbaur) szintén található.

52. *Saponaria L. Szappanfű.*

138. *S. Vaccaria L.* Vetések közt és azok közelében. — Elszórva az egész vidéken található.

139. *S. officinalis L.* Vizek körül főképen a homokos talajon. — Legelterjedtebb Földvár körül a lőszdombok Duna felől emelkedő lejtőin és a szőlők között; hasonló módon van elterjedve Paks és Kömlőd mellett. Előfordul néha kisebb oázokban a Duna partján: Paksi sziget, Foktű partjai. A tisztán homokos vidéken mint Kecelen, Akasztón és a Tápéi pusztán csekély mennyiségben van képviselve.

53. *Cucubalus L. Kukuba.*

140. *C. bacciferus L.* Ligetekben. — A Duna-parti ligetekben leggyakoribb: Ordas, Pataj, Sz.-Benedek, Foktű, Fajszt stb.; a Morcsai erdőben s Kecel mellett a község erdejében.

54. *Silene L. Sziléne.*

141. *S. inflata Smith.* Gyakori az egész vidéken szárazabb réteken, mezőkön, utak mellett és ligetek széléin. Homokos talajt leginkább kedvel. f. *S. minor Moris* gyakoribb mint f. *S. genuina Gren et God.*

142. *S. conica L.* Lőszdombok homokos lejtőin és száraz homokos mezőkön. — Paks körül a szőlőkben és azok mellett, Kömlődön és Böleskén hasonló helyeken és az Imsóson: D.-Földvárrott homokos legelőkön; Nádudvar mellett dombos lejtőkön, leginkább pedig Kecel körül *Medicago minimával.*

143. *S. dichotoma Ehrh.* Árokpartokon és utak mellett. — Kalocsán a Tyukmajornál, a Gombolyag pusztára vezető uton és Résztelek pusztája mellett.

144. *S. nutans L.* Homokos mezőkön és ligetek széléin. — Az érseki kertben gyakori, különben Kalocsa közvetlen környékén igen ritka. Nagyobb mennyiségben van elterjedve a halmos vidéken s különösen Kömlőd körül s Nádudvar-Császártöltés között.

145. *S. multiflora Ehrh.* Homokos nedves réteken, ritkábban fekete réti földben. — Az érseki kertben s a körül; Akasztó mellett. Földvárrott és Kecel vidékén.

146. *S. viscosa* (L.) Homokos mezőkön. — Földvár mellett a Fölsőtó körül s azonkívül a ft. Halvax József úrtól küldött példányok után ezen vidék némely helyein gyakori.

147. *S. Otites* (L.) Homokbuckákon és homokos halmokon. — Igen közönséges az egész vidék homokos talaján. *S. Pseud-Otites* Besser nem észleltetett.

148. *S. parviflora* Pers. Az előbbivel hasonló helyeken de ritkább: Pataj mellett a Szilidító körül, Homokmégynél, Kömlődön, a Tápéi pusztán és Akasztó környékén.

55. *Melandrium* Rohling. Mécsvirág.

149. *M. vespertinum* (Sibth.) Utak mentében, bokros mezőkön, ligetek szélein, és kerítések mellett. — Egyenletesen gyakori az egész vidéken.

56. *Lychnis* DC. Mécsvirág.

150. *L. Viscaria* L. Csak a Tápéi puszta erdős vidékén.

151. *Flos cuculi* L. Vizenyős réteken homokos vidékek közelében. — Nagy mennyiségben az Órjeg rétjein s általánosan a homokos vidékek mocsáraiban; Kalocsa közvetlen környékén igen ritka.

57. *Agrostemma* L. Konkoly.

152. *A. Githago* L. Vetések közt mindenütt igen változó mennyiségben. Homokos talajon néha fehér virágu is található.

Ezen rend több virággal díszíti kertjeinket. Köztük főleg a szegfűvek kedvelt és igen gyakran művelt növények; *Dianthus chinensis* L., *D. Caryophyllus* L., *D. barbatus* L. és *D. plumarius* L. — *Silene Armeria* L., *Lychnis chalconica* L. és *Agrostemma coronaria* L. szintén többször láthatók.

XIII. ALSINEAE DC.

58. *Alsine* Wahlenb. Lúdhúr.

153. *A. glomerata* (M. B.) Futóhomokban. — Helyenkint igen nagy mennyiségben fűdi a Tápéi puszta kopár homokdombjait.

154. *A. setacea* (Thuill.) Homokos dombokon és futóhomokban. — Kecelnél a szőlők körül, a Paksi homokban, a Tápéi pusztán (Wiesbaur), Földvár körül; ez utóbbi helyen néha mint *A. banatica* Heuff Enum. Pl. Ban. p. 38.

155. *A. verna*. *L.* Az előbbieknél sokkal gyakoribb; a száraz löszdombokat s azok árnyékos mélyedéseit is megtüri. — *F. A. collina* Neélr igen homokos helyeken: homokbuckákon Kecel (Wiesbaur), és Paks körül, a Tápéi pusztán s Földvár mellett. *F. A. leptophylla* Rehb. fig. 1929. Kecel mellett (Wiesbaur) és a Nádudvari halmokon a szőlők között. Ezen alak igen hasonló *Willd.* és *Kerner* (Veg. Verh. n. 280.) *A. ramosissimá*-jához s némely nagy példányok első tekintetre alig mutatnak különbséget, pontosabb vizsgálat után azonban a Kerner által adott különbségek majdnem kivétel nélkül valósulnak. Ugyanezen alak több tekintetben, ha talán nem egészen, közeledik Heuffel f. *A. umbrosa*-jához 1. c. (d).

59. Möhringia *L.* Möhringia.

156. *M. trinervia* (*L.*) Árnyas erdők és ligetekben. — Az érseki kertben és Sz. Benedek alatt a Dunamelléki erdőben. Igen ritka.

60. Arenaria *L.* Homokhúr.

157. *A. serpyllifolia* *L.* Utak mellett, kertekben és más művelt helyeken. — A vidéken ritkább, mint a növény különben közönséges volta után várható volna. Az érseki kertben, Bátya mellett, Hajós körül és hihetőleg még több más helyen. *A. Lloydii* Jordan még sokkal ritkább s biztos lelhelyet nevezni sem tudok, ámbar a vidéken találtam. A f. *A. condensata* J. Lange azonban egész sajátságos példányokban van képviselve. Az 1876-iki évben aug. 3. ugyanis a Paksi sziget mellett a Halász-háznál nagy mennyiségben találtam példányokat, melyek mindenike 1—3 dc. átmérőjű gyepnemű tömeget képezve, első tekintetre inkább valamely *Sedum*-csoportozatra mint *Arenariará*-ra emlékeztetett. A növény körben kiterült szárai egészen a nedves, iszapos homoktalajra simultak, levelei sötétzöl-

dek, az alsók kissé nyéleltek s tojásdad alakúak, a felsők vagy legalább a legfelsőbbek lassankint a közönséges alakra visszaesők valának; a szár és ágak a sűrűen csoportosult levelek miatt egészen láthatlanok voltak, s csak itt-ott emelkedék ki a sűrű levéltömegből egy-egy 2—7 virágot cymaticus rendezésben hordozó ág.

158. *A. leptoclados* Guss. *A. serpyllifolia* γ . *tenuior* Koch. — Homokoshalmokon és homokbuckákon. — Vidékünkön s általában az egész Alföldön ritka, de jellemző növény, melyre már mult évben különös figyelmet fordítottam s melyet most Uechtritz: „Die wichtigeren Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Phanerogamenflora“ igen alapos munkája után határozottam meg. I. p. 7—10. „Die gewöhnliche *A. serpyllifolia* . . . ist im Durchschnitt robuster, zeigt typisch fast doppelt grössere am Grunde stark bauchig aufgeblasene, nach oben deutlich verschmälerte den Kelch merklich überragende derbwandige Kapseln, welche unter dem Druck der Finger mit merklichem Knistern zerspringen, auch sind die Kelchblätter eiförmig-lanzettlich, kürzer zugespitzt. Die Verzweigungen des Blütenstandes sind gewöhnlich ziemlich derb, steifer; die Fruchtsiele sind aufrecht, oder aufrecht abstehend. Wohl ist die Grösse der Kapseln bei der gemeineren Art einigermaßen variabel, immer aber ist die Gestalt derselben massgebend, weil constant. —

„*Aren. leptoclados* Guss. ist bei gleicher Grösse zarter und meist auch schlanker, ihre Blätter sind gewöhnlich kleiner, die Blütenstiele sind haarfein, zuletzt öfter abstehend und gegen ihre Spitze häufig etwas aufwärts gebogen. Die Blüthenheile sind ungefähr um die Hälfte kleiner, die Kelchblätter reiner lanzettlich, mehr allmählig und länger zugespitzt. Die kleinen dünnwandigen und, wie diess schon Crepin hervorhebt beim Zerdrücken nachgebenden oder ohne merkliches Geräusch aufspringenden Kapseln sind konisch-cylindrisch, am Grunde nur wenig erweitert, nicht kuglig-bauchig und erinnern in Gestalt und Grösse fast an die von *Alsine viscosa* Schreber; die Samen sind mindestens um den dritten Theil kleiner. . . . Der Blütenstand ist bei *A. serpyllifolia* (*A. sphaerocarpa*) vorherrschend dichasial, während sich bei *A. leptoclados* eine grössere Nei-

gung zur Umbildung des Dichasiums in den Wickel geltend zu machen sucht. Dies verschiedene Verhalten der Inflorescenz ist von den meisten Autoren ganz unberücksichtigt geblieben, nur Boissier ist est nicht entgangen; in der Fl. orientalis heisst es nämlich in der Diagnose der *Ar. scrpyllifolia* (i. e. der *A. sphaerocarpa*): *ramosissima dichotome-paniculata*, dagegen bei *A. leptocladus*: *ramosissima dichotome-paniculato-racemosa*.

Környékünkön a homokos talaj és száraz legelők növénye, melyet különösen a Kömlödi szőlők között igen szép példányokban találtam, s mely 3—20 cm. nagyságban fordul elő.

61. *Stellaria* L. Csillaghúr.

159. *S. neglecta* Weihe. Árkokban. — 1—2 dm. nagyságú példányokat Kis-Kalocsa Kigyós utcáján találtam.

160. *S. media* L. Müvelt helyeken, árkokban stb. igen közönséges és gyakori, habár korántsem úgy, mint hegyes vidékeken. Leggyakoribb szőlők közt, ritka homokos talajon. Kitelelő példányok főképen ősszel az egyoldali szőrvonal mellett köröskörül is mutatnak ritkult szörmezt. F. *S. apetalu* Neitr. nem észleltetett.

161. *S. graminea* L. Kaszálókon. — A vidéken ritkának mondható; itt-ott Kömlöd és Földvár körül, a Nádudvari halmokon a szőlők között található. Császártöltés közelében az Örjeg turfás talaján nagy mennyiségben találtam ezen-, vagy hihetőleg rokonfajú (pl. *St. palustris* Ehrh. v. még inkább *S. uliginosa* Murr. buján tenyésző terméketlen hajtásait (1875. sept.).

62. *Holosteum* L. Olocsán.

162. *H. umbellatum* J. Müvelt helyeken, utak mellett, ritkábban mezőkön. — Egyenletes és kevésbé változó elterjedést mutat; alig néhány cm. magasságu példányok mellett nem hiányzanak 4 dm. magasságu többszárú példányok sem. *H. Hoefflii* Wierzb. és *H. transilvanicum* Schur d. mint fejlett nagy példányok nedves vagy homokos talajon, *H. glabrum* és *glanduloso-visci-*

dum Schur a. b. szikes vagy száraz talajon s különösen utak mellett és mezőkön található (L. Schur Enum. Pl. Transsilv. p. 114.).

63. *Cerastium* L. Madárhúr.

163. *C. anomalum* *W. K.* Szikes mezőkön és réteken s szántóföldeken. — Homokmégy és Kis-Kecskemét mellett, Bátya körül ugarokon és szántóföldek szélein.

164. *C. brachypetalum* *Desf.* Homokos puszta mezőkön. — Csak a Koch-féle alakot: *C. glandulosum* β . találtam s ezt is csak a Kömlöd melletti Imsós szigeten; valószínű azonban, hogy több hasonló helyen található.

165. *C. pumilum* *Curt.* Homokbuckákon, homokos mezőkön, lőszhalmokon, igen ritkán másféle talajon is. — A vidék egész homokos területén mint igen közönséges növény szerepel. Szikes talajon Kis-Kecskemét mellett találtam.

166. *C. semidecandrum* *L.* Mint az előbbi, de ritkább. — Halomnál a szőlők közt. Paks, Kömlöd és Földvár körül.

167. *C. obscurum* *Chaub.* Szántóföldeken. — Bátya felé ugarokon. Igen jellemzetes növény, mely első tekintetre teljesen különbözik az előbbitől.

168. *C. vulgatum* *L.* Mezőkön, utak mellett, ligetekben és szőlők között. — Sokféle, változatos alakokban fordul elő az egész vidéken, de korántsem egyenletesen; főképen ritkul a homokos vidékeken. *C. umbrosum* *Kit. Addit.* 211. (*C. triviale* β . *nemorale* *Uechtritzi*) az érseki kertben a Vajas mentében, *C. vulgatum* β . *holostoides* *Fr.* ? Bátya felé árkokban, *C. hirsutum* *a. Schur* sűrű szörmezzel fődve, az Örjegi turfás talajon fordulnak elő.

64. *Malachium* *Fries.* Lágoda.

169. *M. aquaticum* *L.* Vizenyős réteken, árkokban, mocsárok szélein és elöntött szántóföldeken. — Elszórva vagy igen ritkán tömegesen, és alig néhány dm. nagyságu, vagy pedig méter magasságu ágas példányokban található.

65. Spergularia Pers. Csibehúr.

170. *S. rubra* (L.) Áradmányos talajon. — A Paksi szigeten; ritka. Mint f. *S. campestris* Fenzl.

171. *S. marina* (L.) *Lepigonum medium* Whlb. Rétes talajon kevéssé szikes földben. — Kalocsa körül gyakori, különösen a Vajas medrében és legelőkön; azonkívül nem ritka Pataj és Akasztó körül, a Gombolyag pusztán és Kecel mellett.

172. *S. media* (L.) Réti talajon. — A Kékesiré-
ten Pataj mellett gyakori.

XIV. ELATINEAE CAMBESSEDES.

66. Elatine L. Látonya.

173. *E. Hydropiper* L. Iszapos talajon. — Hajós-
Dusnok körül, különösen a Hillei pusztán.

XV. LINEAE DC.

67. Linum L. Len.

174. *L. catharticum* L. Száraz és nedves ré-
teken, kaszálóokban és füves helyeken. — Igen ritka a
homokos vidéken, de nem hiányzik; Kalocsa közvetlen
környékén gyakoribb; az érseki kertben, Selyemerdő-
ben, Hajósnál a fácános kertben stb.; igen nagy mennyi-
ségben borítja el Kecel vidékét, hol szikes talajon sem
hiányzik, legbővebben ugyanott a községi kaszálóban
fordul elő.

175. *L. hirsutum* L. A lőszhalmok lejtőin és
kaszálóiban. — Közönséges az egész Paks-Földvári hal-
lom- láncolaton s befelé egészen N.-Kéérig; hasonló
módon van elterjedve, de kissé ritkább a Császártöltés-
Nádudvari halmokon. Igen változó a szőrőzet minőségé-
ben; Földvár mellett a Dunaparti árnyékos halmokon
némely példányok igen közelitnek *Kerner L. pannoni-
cum*-jához, mely vidékünkéről nem ismeretes.

176. *L. usitatissimum* L. A vidéken gyakran
műveltetik s gyakran elvadul.

177. *L. perenne* L. Tavaszi esőviz által sokáig
áztatott homokos réteken. — Kecel mellett a Község-

erdeje körül (Wiesbaur). Herbáriumok után itélve nagyon kevésbé ismert növény, mely sokszor fölcseréltetik *L. austriacum*-mal. A jellemzést: „pedicellis floriferis fructiferisque erectis“ tekintve teljesen megegyezik *L. usitatissimum*-mal s teljesen különbözik *L. austriacum*-tól.

178. *L. austriacum* *L.* Utak mellett, szántóföldeken, szőlők körül és száraz homokos mezőkön. — Kalocsa mellett nagyon közönséges, a szőlők felé és az érseki kert mögött nagy tömegekben található; Halom körül, Kecel mellett s általában a homokos tájakon gyakori elszórtan, vagy kisebb csoportokban.

179. *L. tenuifolium* *L.* Lőszhalmokon és azok lejtőin. — Leggyakoribb Kömlőd körül, de a vidék halmos vidékén sehol sem hiányzik. Többnyire szálanként fordul elő.

180. *L. flavum* *L.* A lőszhalmokon helyenkint, különösen bokros vidéken és magas fűben. — Kömlődnél a temető fölött, a Kömlőd-Bölcskei halmokon s a Kanacs völgy (Földvár) halmain nem ritka. Nagy mennyiségben fordul elő a Szegzárdi hegyen is.

XVI. HYPERICINEAE DC.

68. *Hypericum* *L. Linka.*

181. *H. perforatum* *L.* Utak mellett, magas fűvel benőtt mezőkön és ligetek szélein. — Mindennemű talajon (talán a szikes mezőket kivéve), rendszeren szálanként vagy kisebb csoportokban. Leginkább *H. angustifolium* *Koch* β . van képviselve *H. latifolium* *Koch* alig van vidékünkön.

182. *H. tetrapterum* *Frics.* Árnyas ligetekben. — A kömlödi Imsóson s a Várszegi erdőben Fadd alatt gyéren fordul elő (Wiesbaur).

183. *H. elegans* *Steph.* A lőszhalmok lejtőin. — Kanacs és Gyűrűs völgyekben (Földvár-Kömlőd).

Tilia vidékünkön, ha az igen gyakran és nagy sikerrel művelt példányokat leszámítjuk, teljesen hiányzik. Az érseki kertben igen szépen tenyésznek: *T. grandifolia* *Ehr.* *parvifolia* *Ehr.* *intermedia* *DC.* számos Hostiféle igen szép fajokkal, *T. argentea* *Desf.* *stb.* — *Corchorus japonicus* *Thunberg.* éghajlatunkat igen jól megtűri.

XVII. MALVACEAE BROWN.

69. *Malva L. Mályva.*

184. *M. silvestris L.* Művelt helyeken és utak mellett igen közönséges. — Mindennemű talajon változik az egész vidéken. A Szilidító partjain (Pataj mellett) óriási majdnem 2. m. magas példányok igen szép csoportozatot képeznek.

185. *M. rotundifolia L.* Lakások körül, művelt helyeken különösen ugarokon és legelőkön. Kevésbé gyakori mint várható volna, azonban sehol sem hiányzik.

186. *M. borealis L.* Leggyakoribb falukban, utcákon, lakások körül, azonkívül legelőkön, főképp marhaállások helyén. — Az említett lelhelyeken igen közönséges és nagy csoportozatokat képez, kevésbé van azonban a halmos vidéken képviselve.

70. *Althaea L. Ziliz.*

187. *A. hirsuta L.* Szántóföldeken és azok körül. — Nagy mennyiségben Patajnál, különösen Résztelek és Gombolyag pusztákon. Kalocsa mellett Szakmár felé szintén előfordul.

188. *A. cannabina L.* Lőszhalmok mélyedéseiben. — Paks és Kömlőd közt az országút mellett; Kömlőd körül és a Böleskei halmokon.

189. *A. officinalis L.* Nagyobb csoportozatokat képez mocsáros helyek körül. — Igen gyakori Kalocsán az érseki kert mellett, a Vajas mentében, Homokmégy vidékén, s az Örjegen; ezen gyakori alakok mind: *f. A. grandifera Wiesbaur.*

Rendkívül változik főleg a szörmez minőségében. *Wiesbaur A. micranthá-jához* (később: *A. taurinensis Wiesb.*) igen közel eső alakok fordulnak elő, sed *floribus roseis quidem sed majoribus, foliis sublobatis quidem, sed longioribus quam latis.*

A. Kragujevacensis Panc. exsicc. ab his formis praesertim pedunculis folio longioribus differt.

190. *A. pallida H. K.* A lőszhalmokon, s itt-ott homokos buckákon. — A Paks-Földvári halmos vidéken nem ritka.

71. Lavatéra L. *Lavatera*,

191. *L. thuringiaca* L. *A. pallidá*-val egészen hasonló helyeken, de valamivel ritkább. Különösen bokros helyeket kedvel.

72. Hibiscus L. *Hibik*.

192. *H. ternatus* Cav. Szántóföldeken, kertekben, utak mellett és lakások körül. — Az egész vidéken közönséges, leggyakoribb azonban a homoknélküli Kalocsai környéken.

73. Abutilon Gärtn. *Sárda*.

193. *A. Avicennae* Gärtn Kiszáradó iszapos talajon. — Foktű mellett sertés legelőkön, de évenként csak csekély mennyiségben mutatkozik. Nm. Haynald érsek úr a Bátya és Miske közötti nagy hid mellett is találta.

A. Málvafélék közül kertjeinkben néha műveltetnek: Malva crispa L., Alcea vulgaris Crus. és A. rosea L. — Hibiscus syriacus L. teleinket könnyen kiállja (érseki kert).

XVIII. GERANIACEAE DC.

74. Geranium L. *Gerely*.

194. *G. sanguineum* L. Száraz mezőkön, ligetek szélein, és szőlők közt. — Paks körül, a Tápéi pusztán és a Földvári halmokon.

195. *G. pyrenaicum* L. Vetések szélein és ligetekben. — Az érseki kert mögött *Onobrychis sativá*-val bevetett földön és az érseki kertben. F. *G. umbrosum* W.K. a Hajósi fáncános kertben (Herb. Haynald).

196. *G. pusillum* L. Kertekben, utak és kerítések mellett. — Helyenkint csoportosan; Halom mellett a szőlők közt fehér virággal; a homokos vidéken gyakoribb. Kalocsa közvetlen környékén ritkább. Paks-Kömlöd mellett a szőlők bokros utain f. *G. malvaefolium* Schur. b., Baumgart., mint igen feltűnő alak gyakori. Schur p. 138; „Caule erecto 12—15 pollic. (et multo major). Foliis maximis, 2. poll. diam, ad medium

laminis palmato septempartitis, molliter pubescentibus. Floribus pentandris; petalis obcordatis coerulescentibus, calycem multo superantibus, sepalis acuminatis, pilosis, ciliatis. Seminibus reticulatis.“

197. *G. robertianum* L. Árnyas ligetekben. — A Dunamelléki ligetekben mindenütt habár mindenkor gyéren, leggyakoribb az Imsós szigeten Kömlőd alatt; előfordul azonkívül az érseki kertben, a Hajósi erdőkben és Kecel ligeteiben.

75. *Erodium* L. Heritier. Árorr.

198. *E. cicutarium* L. Herit. Verőfényes helyeken igen gyakori, leginkább azonban művelt helyeken taláztatik. — Néhány cm-nyi magasságtól egész 30—40 cm-ig változik. Nevezetesebb alakok: *E. praecox* Cav. (Bátya felé), *E. praetermissum* Jord., *E. triviale* Jord. és *E. hirsutum* Jord.; ez utóbbi csak Császártöltés mellett taláztatott.

199. *E. pilosum* (Thuill.) Verőfényes dombokon. — Egyszer találtam a Paks-Kömlödi szőlők közt. Igen feltűnő növény, mint a Boreau által adott leírásból első tekintetre látható.

A Pelargoniumok, melyek virágos kertekben és ablakokban gyakran és mindenfelé láthatók, némelykor a szabadban teleinket is kiállják. Számtalan fajokban vagyon ezen afrikai és újhollandi növény vidékünkön képviselve, melyek közül főleg *P. zonale* Ait., *P. odoratissimum* és *Radula ejusd.* mint gyakoriabbak említendőek.

Trofaelum majus L. és *Impatiens Balsamina* L. virágos kertjeinket mint közönséges növények díszítik.

XIX. ACERINEAE DC.

76. *Acer* L. Jávor.

200. *A. campestre* L. A halmos vidéken és a Dunamelléki ligetekben. A Várszegierdőben és a Tápei pusztán. Szőlők közt és kertekben gyakran található, de valószínűleg művelve, így az érseki kertben és a Paks-Kömlödi szőlők közt.

201. *A. tataricum* L. Elszórva a Várszegi erdőben Fadd mellett, hol állítólag vadon tenyészik. Kertekben gyakran műveltetik.

Acer platanoides L. *A. Pseudoplatanus* L. és *A. Negundo* L. kertekben és szőlőkben gyakran művelt és jól tenyésző fák,

XX. AMPELIDEAE H. BON. ET KUNTH.

77. *Vitis* L. Szőlő.

202. *V. vinifera* L. A Duna melléki ligetekben fordul elő. Mint kitűnő bortermelési vidék a flóránk közelében fekvő Szegzárd ismeretes. Jó borokat termelnek a Paks-Földvári löszhalmok és a Császártöltés-Nádudvari hasonló homokos halmok is.

Ampelopsis quinquefolia Mich. a vidéken gyakran művelt s jól tenyésző kerti növény.

XXI. OXALIDEAE DC.

78. *Oxalis* L. Sósdi.

203. *O. stricta* L. Árnyas ligetekben. — Gyakori az Imsós szigeten Kömlőd alatt, és Foktű mellett a fűzesekben.

XXII. ZYGOPHYLLEAE BROWN.

79. *Tribulus* L. Királydinnye.

204. *Tr. orientalis* Kerner. (Berichte d. naturwiss.-med. Vereines in Innsbruck. III. 71.) A homokos talaj és homokbuckák jellemző növénye. Nálunk *Tribulus terrestris* helyettesíti, mely Kerner szerint a magyar Alföldön eddigi vizsgálatok szerint nem fordul elő.

Aesculus Hippocastanum, L. és *Ae. carnea* Guimp. kertekben és utak mellett igen jól tenyésző kedvelt fák.

XXIII. CELASTRINEAE R. BROWN.

80. *Staphylea* L. Hályogfa.

205. *S. pinnata* L. Árnyas erdők kevéssé gyakori cserjéje. — Vadon fordul elő a Morcsai erdőben Császártöltés mellett és a Tápéi pusztán. Gyakran művelik is különösen az érseki kertben.

81. *Evonymus L. Keeskerágó.*

206. *E. europaeus L.* Szőlők utain és néha ligetek szélein. — Különösen gyakori Paks és Kömlőd határában. Előfordul a Tápéi pusztán, a Várszegierdőben Fadd mellett és a Morcsai erdőben Császártöltés alatt. Kalocsa körül ritkábban található (Szőlők.).

207. *E. verrucosus Scop.* Árnas erdők igen ritka cserjéje. — A Morcsai erdőben.

XXIV. RHAMNEAE R. BROWN.

82. *Rhamnus L. Benge.*

208. *R. cathartica L.* Erdőszéleken. — Vadon fordul elő a Tápéi pusztán s a Paks-Földvári halmokon; a vidék több helyein valószínűleg műveltetik. *R. pubescens* foliis subtus, petiolis pedunculisque pubescentibus, Willk. et L. Prodr. Fl. hisp. III. p. 484. egy virágzó ágával bírok, melyet hihetőleg Kömlőd halmain szedtem, hol a növény vadon fordul elő. Leveleinek szörmeze teljesen megegyezik *R. tinctoria* W. K. leveleivel (eredeti példány után); azonban valósulnak a Kerner által adott különbségek: „Von *R. cathartica* ist *R. tinctoria* durch die kurzen Blattstiele und die klaffende Rückenfurche der Samen leicht zu unterscheiden.“

209. *R. Frangula L.* Mocsáros erdőkben. — Gyakori a Morcsai erdőben turfás talajon, ritkább a Keceli Község erdejében, a Tápéi pusztán, a Duna melléli ligetekben s a Várszegierdőben Fadd mellett.

Rhus Cotinus L. és *Rh. typhina L.* de különösen ez utóbbi kertekben gyakran művelt fák.

Ailanthus glandulosa S. H. az utóbbi időkben mint rendkívül gyorsan növekedő fa vidékünkön teljes sikerrel ültetették.

XXV. PAPILIONACEAE L.

83. *Genista L. Bekettye.*

210. *G. tinctoria L.* Homokos mezőkön, ligetekben és a Dunamelléki bokros mezőkön — Kalocsa közvetlen környékén ritka, különben főképen a löszhalmokon és homokdombokon igen gyakori.

84. *Cytisus* L. Zanót.

211. *C. ratisbonensis* Schacffer. Homokbuckákon. — Kecel mellett tehát a Kitaibelféle lelhely közelében (Izsák, *C. biflorus* W. K.).

212. *C. austriacus* L. Homokos dombokon és löszhalmokon. — Helyenkint igen gyakori a Paks-Böleskei löszdombok mezőin és szőlők közt. Nádudvar, Kecel és Akasztó körül sem hiányzik, de ritka.

213. *C. capitatus* Grab. Löszhalmok bokros helyein. — A Paksi szőlők közt.

C. Laburnum L. kertekben gyakran műveltetik.

214. *C. nigricans* L. Bokros helyeken. — Igen nagy mennyiségben a Kömlödi szőlők között, itt-ott Földvár és Kecel körül.

85. *Ononis* L. Iglie.

215. *O. spinosa* L. Mezőkön, legelőkön, utak mellett és töltéseken. — Gyakori az egész vidéken, leginkább azonban Kalocsa közvetlen környékén legelőkön; ritkább a homokos vidéken.

86. *Anthyllis* L. Szapuka.

216. *A. polyphilla* Kt. Mezőkön és réteken, leginkább, de nem kizárólag homokos talajon. — A kissé dúsabb, tenyészetű homokos vidéken közönséges, leggyakoribb a Dunamelléki löszdombokon; Kalocsa körül ritka s csak dombos helyeken fordul elő (Szakmár felé és az érseki kertben).

87. *Medicago* L. Csigaeső.

217. *M. lupulina* L. Mezőkön, utak mellett, töltések körül és legelőkön — Elszórva és soha sem tömegesen; a homokos vidéken ritkább. Egészen mirigyszőrökkel fődött példányokat találtam Akasztó mellett homokos-szikes réten *Erythraea linairacfolia*-val; β . *Willdenoviana* Koch.

218. *M. canescens* m. Annuá; caule simplici stricto, erecto angulato, pilis mollibus brevibusque subtus distantibus. superne parum adpressis dense tecto; foliis

radicalibus longe petiolatis, superioribus caulinis sessilibus; foliolis molliter pilosis, subcanescentibus; stipulis ovatis, acuminatis, inferioribus grosse et multidentatis, foliorum superiorum plerumque obscurius denticulatis; spicis multifloris densis, pedunculis folio longioribus; leguminibus inermibus, reniformibus, turgidulis apice contortis, longitudinaliter arcuato venosis, pilis sparsis pubescentibus.

Hisce insignitur characteribus planta, quam comparate ad *M. lupulinam*, cui ex affinibus proxime accedit, describendam habui et ex qua in pratis arenoso-salsis pagi Akasztó pauca exemplaria inveni. Characteres isti ad separandam hanc plantam a *M. lupulina* sufficere videntur, si praeprimis accurate consideretur *M. lupulinam*, ut iam Boreau animadvertit ☉ vel ☉ esse, quin imo, ut mihi observare licuit, eam plerumque ☉ existere. Habitus porro *M. lupulinae* nunquam erectus strictusque, sed semper decumbens et plerumque ramosissimus.

219. *M. sativa* L. Nagy mennyiségben művelt takarmánynövény. Hogy nálunk is vadon nő, nagyon valószínűnek tartom; legalább igen nehéz volna más módon azon tüneményt megmagyarázni, hogy e növény a Dunaparti réteken többször oly helyeken is előfordul, melyeken s melyek közelében a művelésnek semmi nyoma sem látható. Kerner állítása szerint: Im Gebiete unzweifelhaft ursprünglich wild auf den Grasfluren des Tieflandes.“

220. *M. media* Pers. Magas fűben mezőkön. — Kömlőd mellett a temetőben s a körül.

221. *M. falcata* L. Árokpartokon és mezős helyeken — Kalocsa mellett a szőlők közt, az érseki kertben, a Szakmári mezőkön, és Bátya körül; gyakoribb a homokos és halmos vidéken, hol vesszős merev ágakkal és lazább szegényebb virágzattal fordul elő.

222. *M. prostrata* Jacq. Futóhomokban, hol több dm hosszaságu ágaival minden irányban szétterül. — Földvárnál a Fölsőtő körül, a Tápéi pusztán, Akasztó mellett a szőlők közelében és Kecel környékén.

223. *M. minima* L. Száraz homokos helyeken. — A futó homokban, száraz homokos mezőkön, a löszhalmok legelőin s néha azok kopár omladékos oldalain

az egész vidéken gyakori, habár helyenkint egészen eltűnik. *M. mollissima* Koch β . Spreng. az Imsóson Kömlőd mellett.

224. *M. elongata* Rochel. Nedves homokos mezőkön. — Akasztó mellett a szőlők közt, s az Örjegtől Kecel felé fekvő szántóföldeken. Néha található mirigyszőrök nélkül is, tehát vagy nem *viscida* mint Koch állítja vagy pedig a mirigyszőrök kevés jelentőségűek ezen növénynél; legvalószínűbb azonban, hogy maga a növény csakis egyszerű változat jelentőségével bír.

225. *M. brachycantha* Kerner. Száraz homokos dombokon. — Kömlőd mellett. Mirigyszőrök nélkül: tehát vagy azok csekély jelentőségűek vagy pedig a Kalocsai növény *M. minima* változatának tekintendő. — Willkomm és Lange, Prodr Fl. Hisp. III. a. alatt következőleg különböztetik meg *M. minima* alakjait:

„*a. vulgaris* spinis spirarum mediarum diametrum medium longitudine superantibus.

β . longiseta DC. spinis spirarum mediarum diametrum totum longitudine superantibus.

γ . exilis LGE. Pug. p. 362! prostrata omnibus partibus et praecipue leguminibus duplo minoribus.“

Ha ezen utolsó alakot az adott leírás szerint a megelőzőkkel összehasonlítjuk, úgy igen hihetőnek látszik, hogy valamilyen *M. elongata* Roch., Wk. és L. β . *longiseta*-jának felel meg, úgy *γ . exilis* Lgc. *M. brachycantha*-val azonos; ez esetben a Lange-féle név, mint elsőbbséggel bír, volna alkalmazandó.

A Spanyolországból közölt *M. minima* (l. Winkler.) igen feltűnő pedunculis folio multo brevioribus. Ámbár Wk. és Lange erre kevés nyomatékot látszanak fektetni, miután további megjegyzés nélkül írják: „pedunculis subcapillaribus aristatis, folium aequantibus, aut eo longioribus, brevioribusve“ mindemellett, mivel hasonló alakok nálunk hiányozni s azon vidékek saját-szerű terményeinek látszanak, érdemesnek tartom azokat jelenleg különösen fölemlíteni.

E három utolsó növény gyümölcsös példányai még rendszeren száruk törzsén viselik a hüvelyt, melyből a mag csirázott; sőt gyakori azon eset is, hogy a csirázott magot tartalmazó s közvetlen összeköttetésben maradt hüvely még mindig csirázásra várva ugyanazon törzsön függ. Mivel továbbá ezen hüvelyek oldalt feke s mélyen a homokba furakodva találhatók, valószínű, hogy a *hygroscopicus* tövisek e tekintetben valami hasonló szereppel bírnak, mint más növények *hygroscopicus* függelékei. (V. ö. Darwin fil. kutatásait az *Erodium cicutarium* gyümölcsei fölött.)

88. *Melilotus* Tournef. Mézkerep.

226. *M. procumbens* Bess. Szikes mezőkön, főképen utak közelében. — A vidéken ritka s nagyon elszórva fordul elő. Gombolyag mellett magas fűben, Hájós és Miske között és Akasztónál szikes mezőkön.

227. *M. dentatus* (H. K.)*) Szikes réteken és utak mellett. — Kalocsa és Akasztó mellett.

228. *M. macrorrhizus* (H. K.) Szikes réti földben, utak mellett és elhagyott szántóföldeken. — A mély sikon elég gyakori.**)

229. *M. paluster* (H. K.) Nedves árkokban, vizenyős réteken és nádasokban. — A mély sikon vizenyős helyeken fordul elő s az előbbinél sokkal ritkább.

230. *M. officinalis* (L.) — Utak mellett, töltéseken, szántóföldek mellett, szőlőkben és néha mezőkön. — Kalocsa környékén elég gyakori ugyan, azonban több helyen teljesen a két előbbi által van helyettesítve. A homokos vidéken ellenben, hol a két előbbi teljesen hiányzik, jobban van elterjedve s néha nagyobb csoportokat képez, így Halomnál, Patajnál és Földvár mellett, mind három helyen a szőlők körül.

231. *M. alba* Desr. Töltések mellett nedves réteken és néha utak mentében. — Igen gyakori a Duna mellett és valóban óriási példányokban fordul elő; többször előfordul azonkívül az Örjegen és Kecel körül nedves helyeken.

89. *Trifolium* L. Lóhere.

232. *T. rubens* L. Bokros verőfényes mezőkön. — Bizonyosan csak vidékünk határán kívül a Szegzárdi hegyeken található, a Tápéi pusztán kétes.

233. *T. medium* L. Bokros helyeken magas fűben, halmos mezőkön és vizek mentében. — Paks és Kömlőd körül, különösen a szőlőkben. Földvárrott, Fadd mellett, Akasztónál homokban, Pataj mellett a szőlők között, Kecel és Nádudvar vidékén, az érseki

*) Ezen s a két következő fajról l. értekezésemet az Oest. bot. Zeitschrift juniusi és következő hónapok számaiban.

**) Certissime noster et Waldstein-Kitaibelii *Melilotus macrorrhizus* non=*M. macrorrhizus* Celakovsky, ut hic cl. professor nuper (Oest. bot. Zeitschrift, d. J. November-Heft) iterum contendit; sed certissime neque est species ex *M. altissimo* et *dentato* conflata, ut ibidem asseriur.

kertben. A vidéken gyakori, de csak az érseki kertben jó tömegesen elő. *Tr. flexuosum Jacq.* austr. t. 386. kisebb, kevés virágu példányokban a halmos vidéken mint igen jelentéktelen alak szerepel; az ide s tova hajlott szár majdnem minden példányon szemlélhető.

Koch állítása „calyce glabro“ igen sok példányon nem valósul, más példányok foliolis obovatis spica sessili confertissima, dentibus calycinis tubum floris dimidium vix excedentibus ezen tulajdonságot is teljesen kifejezik (Szegzárd mellett).

234. *T. Haynaldi m. caulibus e basi arcuata subrectis 2—4 dm. altis profunde sulcatis „dichotome ramosissimum; caule ad medium glaberrimo, superne pilis brevibus adpressis pubescente, flexuoso; foliis oblongo-lanceolatis, acutiusculis, mucronatisve, subintegerimis; capitulis subbinis breviter pedunculatis“ Heuff, β. ramosissimum* Enum. pl. Ban. Capitula valde exserta, non globosa, sed subcylindrica, plerumque bis longiora quam lata. Calyx non glaber, sed parte rachin respiciente pilosus, dentibus subaequalibus tubum excedentibus, calycis fructiferi patentibus; alis carinâ longioribus.

Heuffel diagnózis, melyet *T. medium β. ramosissimum*-ról ad, a Kalocsai növényre csaknem teljesen alkalmazható; mivel azonban egyéb igen kitűnő jellegekről Heuffel semmi említést nem tesz, s növényéről „capitulis subbinis breviter pedunculatis“ állítja, holott *T. colocense* capitulis omnino binis longe pedunculatis jellemeztetik, foliis quoque non oblongo-lanceolatis sed elliptico-lanceolatis, lanceolatisque superficie glabris, parte inferiore glaucis, pilis sparsis longiusculis vestitis, azért a két növény azonosságát állítani nem merem. A Heuffelféle név *T. pratense γ. ramosissimum* Heuff. miatt különben sem maradhatna meg. Az érseki kertben a Vajas bokros partján fordul elő.

T. exfausum W. K. Rétes mezőkön. —; Kömlőd mellett és Kalocsa körül kétszer. itt mindannyiszor ☉, egyenesen fölemelkedő igen ágas szárral. A Kalocsai példányok rendkívül változatosak, s bár teljesen a típusszal meg nem egyeznek, azokat mégis idesorolandóknak tartom.

235. *T. pratense L.* Mezőkön, réteken és erdőkben. — A vidéken elszórva, s ritkán tömegesen található.

Mivel a magyar Alföldön soha vagy csak nagyon ritkán műveltetik s mégis mindenütt előfordul, kétségkívül eredetileg vadon jő elő. *T. pennsylvanicum* Willd. *heterophyllum* Lej. nem ritkán fordulnak elő s gyakran egy és ugyanazon példányban valósulnak. Ugyanez áll a ritkább *T. ramosissimum*-ról (Heuff. γ.)

236. *T. pannonicum* Jacq. A vidéken ritkának látszik s általam csak a Meszesi révnél volt észlelve.

237. *T. arvense* L. Homokos helyeken, lőszhalmokon, mezőkön és szántóföldeken. — A homokos és halmos vidéken gyakori; azonkívül előfordul Pataj körül szántóföldeken, Miske mellett és Kalocsán az érseki kertben.

238. *T. fragiferum* L. Mezőkön, legelőkön, nedves réteken, vizek körül és árkokban. — Igen közönséges mindenféle talajon. Száraz homokos helyeken a cikkek közeledése- s a levélnyel megrövidülése-, vizenyős helyeken azok nagy távolsága- s a levélnyel megnyulása által (15 cm.) a növény igen változatos alakokat vesz föl.

239. *T. montanum* L. Mezőkön és réteken. — Bátya körül, az érseki kertben, Kömlöd mellett, Földvárótt, Akasztónál.

240. *T. repens* L. Réteken, utak mellett, töltéseken, vizenyős helyek körül. — Gyakori az egész vidéken.

241. *T. hybridum* L. Mocsáros helyeken és árkokban. — Helyenkint a Duna mentében, Szakmár körül az Örjegben, Kecelnél, (Községerdeje), Bölske völgyeiben, különösen a Gyűrűsben.

242. *T. procumbens* Schreb. Mezőkön, legelőkön, réteken, utak mellett, töltéseken, bokros-erdős helyeken és homokos halmokon. — Rendkívül változatos alakokban fordul elő és főleg a halmos vidéken nem ritka. Kalocsa körül az érseki kert mellett gyakori; Pataj felé, Szakmár körül, Miske és Bátya mellett, Fajszon és Faddnál szintén többször található.

Kömlöd halmos legelőin: f. *T. fascicularum* m. *pusillum* vix 10 cm. *altum* vel *multo minus*, *foliis minimis obcordato-cuneatis*, *capitulis paucifloris*, *floribus pallidissimis*.

Földvárótt a Fölsőtő mellett: f. *T. dubium* Kerner *Herb. incid.* *caule simplici erecto*, 5 — 15 cm. *alto*, *ca-*

pitulis laxifloris, floribus pallidis, pedunculis brevibus 5 — 10 cm. longis.

T. campestre Schreb. A Paks-Kömlödi halmos vidéken észleltem, de mivel példánnyal nem bírok, teljes bizonyossággal nem állíthatom.

90. *Doryenium* Tournef. Pófaszárny.

423. *D. herbaceum* Will. Halmos-bokros helyeken, mezőkön. — Az érseki kertben és a Paks-Kömlödi halmokon.

91. *Tetragonolobus* Scop.

424. *T. siliquosus* L. Árkok mellett, mocsárok szélein és nedves réteken. — Foktű felé gyakori; helyenkint előfordul az érseki kertben, Bátya, Hajós és Miske körül. Fajsztól mellett, G. Lak és Ordas körül. Akasztó felé és a homokos vidéken ritkának látszik. Hajós felé f. *T. maritimus* (L.) fordul elő.

92. *Lotus* L. Kerep.

425. *L. corniculatus* L. Mezőkön, legelőkön, utak mellett és töltéseken. — F. *L. vulgaris* Koch a. Kalocsa körül s általában a mély sikon réti és szikes földben gyakori. F. *L. ciliatus* Koch β . a homokos vidéken itt-ott található (Nádudvar).

226. *L. tenuifolius* L. Nedves és vizenyős réteken, árkokban és mocsárok körül. — Igen gyakori Kalocsa mellett főképen Sz. Benedek és Szakmár felé. Nem ritka Pataj, Ordas, Fajsztól és Bátya körül.

427. *L. coloccensis* m. caulibus glaberrimis decumbentibus fistulosis, apice pilosis; foliolis carnosulis deltoideo-oblongis, lanceolatisque, pilis rarissimis aspersis; stipulis deltoideis, ovatisque foliola subaequantibus; pedunculis fistulosis longissimis (foliis 4—5-ies longioribus); capitulis subdecemfloribus, bracteis 3—6, foliaceis, capitulum subaequantibus, suffultis; pedicellis villosis tubum calycis aequantibus; calycibus quinque-dentatis villosis, dentibus subaequalibus tubum excedentibus ante anthesin reflexis; corolla magna aureo-flava, exsiccata virescente; vexillo oblongato-rotundo apiculato in unguem laminam subaequantem subito contracto, alis obovatis obtusis, longe pedicellatis vexillo

brevioribus; carina rostrata, rectangule incurva, bipedunculata vexillum subaequante; leguminibus (immaturis) lanceolatis in rostrum calyci subaequale attenuatis. stylo albido subulato, post vel etiam sub anthesi rectangule curvato, florem subaequante coronatis; stigmatate capitato.

Mira planta, quam in fossa viae ad pagum Uszód ducentis prope hortum archiepiscopalem inveni.

Habitu proxime ad *L. decumbentem* Poir. accedit, quae tamen differt (etiamsi illi cum Bertolonio in Fl. italica VIII. p. 227. calyx glaber vel pilosus attribuitur): umbella subquadriflora, stylo recto saltem ex exemplaribus a me visis, et dentibus calycinis ante anthesim non reflexis. Item floribus minoribus, forma leguminis etc.

In multis etiam *L. uliginosum* Schkuhr. imitatur, quae tamen foliolis et stipulis latioribus, forma vexilli et leguminis longe differt.

Lotus strictus F. et Mey. *L. sulphureus* Boiss. et *L. thermalis* Boiss. aliae omnino plantae ex diagnosi esse videntur.

Planta recentioribus incognita: *L. pedunculatus* Cav. quem Willkomm et Lange Prodr. Fl. hisp. III. p. 344. ad *L. uliginosum* et non proximius ad *L. decumbentem* Poir. trahere volunt, praesertim „foliolis lanceolatis, acutis, terminali petiolulato, stipulis ovato-subcordatis“ differt.

L. palustris Willd. pubescentia, stipulis et capitulis paucifloris recedit.

L. gracilis W. K. A szerző meglehetősen általános szavai szerint vidékünkön „in graminosis humidis subsalsis, potissimum ubi locis parum depressis aquae meteoricae restagnant“ szintén előfordulhatna, de eddig nem ismeretes.

93. *Astragalus* L. Bóka.

248. A. *Onobrychis* L. Réteken és utak mellett, de kiváltképen homokos halmokon. — A mély sikon ritkább; a halmos vidéken ellenben a Paksi szőlők közt, Földvárrott, Pataj, Akasztó, Kecel, Nádudvar és Fadd körül gyakorb.

249. A. *austriacus* Jacq. A lőszhalmok lejtős

mezőin. — Gyakori Kömlőd mellett a Weiherthalban, a Bölcseki uton és a Kanacs völgyben Földvárrott.

250. *A. virgatus Pullus*. Homokbuckákon. — Magam a vidéken sehol sem találtam, de mivel Kerner (n. 456) Izsákon, mely vidékünk közvetlen határát képezi, fölemlíti, fölsorolandónak véltem.

251. *A. Cicer L.* Mezőkön, utak mellett és bokros erdőszeleken. — A vidéken s főleg a mély sikon, mely az *Astragalus*okat csaknem nélkülözi, korántsem közönséges. A Duna mellett Foktú és Bátya körül, Kalocsán az Iragában, Szakmár mellett, a Paks-Földvári halmokon és Kecel környékén fordul elő.

252. *A. glycyphyllos L.* Ligetek- és erdőkben. — Az érseki kertben, Pakson a szőlők közt, a Tápéi pusztán, Kecelnél a Községerdejében.

253. *A. asper Jacq.* Homokos réteken. — Patajnál a Szilidi tó partján (Csápek K. plebános) és Akasztó mellett (Brandis S. J.).

254. *A. exscapus L.* Halmos-homokos mezőkön. — Nádudvar mellett és Császártöltés felé igen gyakori (Nm. Haynald érsek úr). *Racemis longissime et brevissime pedunculatis, floribus confertissimis vel laxiuscule dispositis, partibus floris mire ludentibus diversissime variantem, collegit hanc plantam idem Excell. Haynald. Vide etiam Kerner n. 462.*

94. *Colutea L. Dudafürt.*

255. *C. arborescens L.* Löszhalmok lejtőin. — Nem ritka a Paks-Földvári bokros halmokon. Valamint *Prunus Chamaccerasus, Berberis vulgaris, Viburnum Lantana* s más hasonló cserjék nem elvadulva, hanem eredetileg vadon fordulnak elő, úgy ezen növény is eredetileg honosnak tekintendő. Igaz ugyan, hogy többnyire szőlők körül található, azonban a Dunamelléki halmok oly helyein, hol a bokros lejtők még némileg meg vannak kimélve (Kanacs, Gyűrűs-völgyek s hasonló helyek), ezen növény is előfordul. Kerner n. 466. ezen növény előfordulásáról adott magyarázata itt is teljes joggal alkalmazható: „Dass *C. arborescens* im Gebiete jetzt vorzüglich in den Gebüschgruppen, welche sich längs den Rändern der Weinberge hinziehen, vorkommt, erklärt sich in den meisten Fällen dadurch, dass solche

sonnige Lagen, wo dieser Strauch urwüchsig zu Hause war, für die Cultur der Weinrebe besonders geeignet erschienen und dass man daher solche sonnige Gehänge auch zur Anlage von Weingärten mit Vorliebe benützte. Es sind diese Gebüsch und Hecken in den Weingebirgen eben als sehr charakteristische Reste ehemaliger ausgerodeter Gehölzformationen anzusehen.“

95. *Robinia L. Álakác.*

256. *R. Pseudacacia L.* Igen gyakran művelt fa, mely már annyira meghonosult, hogy kihulló magjai által önkényt is elterjed. Kerner szerint l. c.: „Unter allen Bäumen, welche man bisher in dem waldlosen Theile der Tiefebene haranzuziehen versucht hat, vermag neben Pappeln und Weiden die Akazie der Ungunst des waldfeindlichen Steppenklimas am besten zu widerstehen, und sie ist auch auf tageweiten Fahrten durch das waldlose Steppengebiet oft der einzige (?) Baum, welchen man zu sehen bekommt. Die Akazie erfreut sich auch so sehr der Gunst der Magyaren, dass man ihr den Namen „Magyarfa“ beigelegt hat.“ Molnár János címz. kanonok és keceli plébános ur idevonatkozólag a következő sorokat írja: „A Császártöltési — helyesebben Csalai — ültetett erdők, a főkapitányi uradalom által plántált akácfa-ültetvények, melyek a homokban szépen tenyésznek. Csakis a futó, különben haszonvehetetlen homokföldek vannak beültetve.“

96. *Galega L. Galga.*

257. *G. officinalis L.* Nedves réti földben és árkokban. — Kalocsa körül s az egész mély sikon az igen szikes földeket kivéve gyakori; Fajszt, Patajt és Sz.-Benedek mellett bőven tenyészik.

97. *Glycyrrhiza L. Higvirics.*

258. *G. echinata L.* Nedves réti földben, réti legelőkön és faluk utcáin. — A Dunamelléki áradásos vidéknek igen jellemző növénye. Gyakori Kalocsa mellett, Hartánál, Patajt, Ordas, Sz.-Benedek, Foktű, Bátya és Fajszt körül.

98. Vicia L. Babó.

259. *V. sativa* L. Vetések közt. — Szakmár felé, Hajós mellett és Pakson.

260. *V. segetalis* Thuill. Az előbbivel Szakmár felé bűzában észlelve.

261. *V. lathyroides* L. Mezőkön, kertekben és bokros halmokon. — Az érseki kertben, Miske mellett és Kömlődön.

262. *V. sepium* L. Bokros erdőszéleken. — A Hajósi fácános kertben (Petróczy, Vyda I. VII. cl. discipuli): f. *V. montana* Fröhlich.

263. *V. pannonica* Jacq. Bokros mezőkön. — A Hajósi fácános kertben és a Szegzárdi hegyen.

264. *V. striata* M. B. A vidéken vetések közt és utak mellett igen gyakori, de mindig csak szálan-kint vagy kevés számú példányokban. — Akasztó mellett, Hartánál, Bátya és Fajsz körül, Miske, Homokmégy és Halom környékén, leginkább pedig a Gombolyag pusztá és Szakmár felé fekvő vetésekben. — A halmos-homokos vidéken nem találtam.

Nagyon változatos alakokban fordul elő; néha sugár hosszú alkatában és visszás-szivalakú leveleiben *V. sativát* utánozza, máskor ismét keskeny leveleivel, melyek 3—4 mm. hosszú szálkás tövisben végződnek, a keskeny levelű *V. Cracca*-hoz hasonló.

265. *V. Cracca* L. Nedves réteken, ligetekben és bokros helyeken. — Igen gyakori az érseki kertben, az Irágában, Foktű, Uszód, Sz.-Benedek. Ordas és Pataj körül, leggyakoribb pedig Akasztónál a község kaszálóján, hol néha foliis subfiliformibus, stipite leguminis calyce sublongiore tünik föl. A vidék többi helyein sem hiányzik, bár a halmos-homokos vidéken sokkal ritkább. — Kaszanyűg.

266. *V. tenuifolia* Roth. Nedves, bokros mezőkön. — Általam csak a Kömlödi Weiherthalban a temető közelében észleltetett, hol tömegesen jó elő. —

A kömlödi növény feltűnő külsővel bír s több tekintetben megérdemli, hogy mint forma elkülönítessék. *F. V. macrophylla* m. foliis 8—12-iugis, foliolis lanceolatis trinerviis, nervoso venosis mucronatis, adpresse pilosis, subtus nitidis, iunioribus sericeo pilosis; stipulis lineari-setaceis (non semisagittato-linearibus, — in

unica vidi dentem filiformem); pedunculis laxifloribus longissimis erectis, folia bis fere superantibus.

267. *V. villosa* Roth. Bokros mezőkön, erdőszeleken vetések közt, de főképen homokos talajon. — A mély sikot kivéve, hol ritkábban fordul elő, gyakori növény. — A Paks-Kömlődi uton és Kecel mellett vetések közt előfordul egy első tekintetre föltűnő alak floribus albidis, apice violaceis, caeterum omnino *V. villosa* L., csak nem volna talán ez *V. dasycarpa* Griseb. et Schenk Iter hung. 294., non Ten.?!

268. *V. hirsuta* L. Bokros halmokon. — Nádudvar mellett a szőlők közt.

Ervum Lens L. igen ritkán műveltetik (Keserű telek mellett).

Pisum sativum L. gyakran művelt növény.

99. *Lathyrus* L. Bükkön.

269. *L. tuberosus* L. Nedves bokros réteken, töltéseken, szántóföldeken és utak mellett. — Kalocsa körül gyakori, különösen a Vajas partján az érseki kertben; a Duna mellett sokszor található, s a vidék többi helyein szálankint és ritkán szintén előfordul. — Földi mogyoró.

270. *L. pratensis* L. nedves réteken és ligetekben. — Mint az előbbi, de a homokos vidéket is kedveli. Leggyakoribb a Duna mentében, az Imsóson Kömlődnél és az Örjegen.

271. *L. intermedius* Wallr. Duna melletti réteken bokros helyeken. — A Paksi szigeten és Fajsza mellett.

272. *L. latifolius* L. Utak mellett, szőlők körül, a Duna nedves rétjein és ligetekben. — A Duna balpartján gyakran és nagy mennyiségben, vagy helyesebben óriási példányokban fordul elő; helyenkint a mély sikon egyes példányok szintén található (Szakmár mellett, Hajóson); a halmos vidéken hiányozni látszik.

273. *L. palustris* L. Mocsáros réteken és nádasokban. — A Morcsai erdőszeleken Császártöltés mellett s az Öreg-Nyires-en a Tápéi pusztán.

L. sativus L. ritkán műveltetik.

100. *Orobus* L. Lednek.

274. *O. vernus* L. Árnyas ligetekben. — Az érseki kertben és állítólag a Hajósi fácánosban.

Phacelus vulgaris L., *Ph. nanus* L. és *Ph. coccineus* L. gyakran művelve, de elvadulva soha sem található.

101. *Coronilla* L. **Kornilla.**

275. *C. varia* L. Mezőkőn, utak mellett, ligetekben és azok bokros szélein. — Gyakori az egész vidéken.

C. Ém rus L. Díszkertekben művelve igen jól tenyészik.

102. *Onobrychis* Tournef. **Csacsöröm.**

276. *O. arenaria* L. Homokos halmokon és homokbuckákon. — Paks mellett a szőlőkben, Kömlődnél a Weiherthalban. Földvárrott a Fölsőtó körül s a Nagyhegyen, Kecel mellett és a Nádudvari szőlők közt.

277. *O. sativa* Lam. Utak mellett. — Az érseki kert mögött valószínűleg művelve, de jelenleg kétségkívül elvadulva is található.

Cercis Siliquastrum L. Díszkertekben jól tenyészik, de gyümölcsöt nem érlel.

Amorpha fruticosa L. gyakori díszcserje nagyobb kertekben. *Lupinus* hüvelyesfélékben, de ritkán látható virágos kertekben.

XXVI. AMYGDALAE JUSS.

103. *Amygdalus* L. **Mandola.**

278. *A. nana* L. Egyszer a Földvári Kanacs-völgyben Brandis S. J. által találtatott. — Hanga Mandola.

A. communis L. és *Persica vulgaris* Mill. csak művelve fordulnak elő.

104. *Prunus* L. **Szilva.**

279. *P. spinosa* L. Utak mellett, szőlők körül s a lőszhalmok lejtőin más bokrok társaságában. — Kálcsán a szőlők között s az érseki kertben, Pataj mellett a szőlők közt, a Paks-Földvári s Kecel-Nádudvari halmos-homokos vidék lejtőin és szőlői között. —

280. *P. Chamaecerasus* Jacq. Szőlők közt és bokros halmokon. — A halmos vidéken mint az előbbi fordul elő, különösen gyakori a Földvár-Bölcskei Kanacs-Gyűrűs völgyekben.

P. armeniaca L. Igen kedvelt és jól tenyésző gyümölcsfa.

P. insititia L. ritkán műveltetik.

P. domestica L. Sokféle változatban művelik főképen a halmos vidéken.

P. avium L. és *P. Cerasus* L. A legjobban tenyésző gyümölcsfákhoz tartoznak és igen sok változatban találhatók kertekben és szőlők között.

P. Padus L. Disz kertekben gyakran fordul elő, vadon sehol sem található.

XXVII. ROSACEAE JUSS.

105. *Spiraea* L. Bajnóca.

281. *S. Filipendula* L. Mezőkön magas fűben és bokros helyeken. — Az érseki kertben, a Kömlödi halmokon és Kis-Keeskemét mellett, ez utóbbi helyen, valamint Szegzárd alatt is száraz szikes mezőn.

Spiraea crenata L., *S. ulmifolia* Scop., *S. opulifolia* L., *S. salicifolia* L. stb. mint díszcserjék gyakran előfordulnak.

106. *Agrimonia* L. Párló.

282. *A. Eupatoria* L. Mezőkön és bokros erdőszéleken. — Az érseki kertben, a Foktői szőlők között, Szakmár felé, Pataj, Fajsz és Hajós környékén; gyakoribb a homokos vidéken.

107. *Potentilla* L. Pimpó.

283. *P. supina* L. Iszapos helyeken, árkokban, nedves szántóföldeken, falusi kertek körül és utcákon. — A mély sikon szikes földet kivéve gyakori. A Duna partján főképen Foktű mellett közönséges növény; e helyen körben kiterült ágai miatt sajtyszerű alkattal fordul elő.

284. *P. anserina* L. Nedves, vizenyős talajon, utcákon és legelőkön ép úgy, mint vizek körül igen gyakori. — *f. P. viridis* Koch. γ . Miske mellett káka közt; *f. P. sericca* Koch. β . ugyanott, a Keceli Község-erdejében és Kalocsa körül.

285. *P. reptans* L. Álló és folyó vizek mellett, árkokban és nedves réteken. — Sz. Benedek, Ordas, Akasztó, Kecel, Hajós, Dusnok, Paks, Kömlöd és Földvár környékén, általában véve nem gyakori.

286. *P. recta* L. Lőszdombok bokros lejtőin és szőlők közt. — A Paksi vidéken.

287. *P. obscura* Willd. Mint az előbbi. — A

Paksi szőlők között, a Kömlödi halmokon, a Bölskei Gyűrűs völgyben és a Földvári szőlők közt.

288. *P. inclinata* Vill. Mezőkőn és ligetek szélein. — Kalocsa körül a Kálvária felé.

289. *P. Tormentilla* (Crantz). Turfás réteken. — Kecelnél a Községerdejében, az Orjegben, különösen Császártöltés mellett, és a Tápéi pusztán.

290. *P. argentea* L. Mezőkőn, utak mellett, töltéseken, bokros és erdős helyeken. — Kalocsán a Kálvária mellett és Bátya felé, a Dunamelléki mezőkön, Homokmégy és Miske körül; a halmos-homokos vidéken sokkal gyakoribb. Többször található főleg homokban f. *P. incanescens* Opitz.

291. *P. arenaria* Borkh. Kern. Száraz mezőkön és homokos dombokon. — A Paks-Földvári vidéken gyakori, a mély sikon ritka (érseki kert). Némely alakok föltűnően közelitlenek Pohl *P. Guentheri*-jéhez. F. *P. subcaulis* Wulf. non DC. sokszor fordul elő Kecel környékén.

292. *P. opaca* L. Lőszdombok lejtős mezőin. — Kömlöd mellett a temetőben, Földvárnál és Nádudvar mellett a szőlők közt.

108. *Fragaria* L. Szamóca.

293. *F. viridis* Duchesne. — *F. collina* Ehrh. Mezőkőn, halmos lejtőkön, erdők- és ligetekben és bokros erdőszéleken. — Kalocsa körül a vízjárta mezőkön ép úgy mint a szárazabb helyeken igen gyakori s a többi fajokat csaknem teljesen pótolja. Nedves réteken néha 2 m. hosszú indáival igen gyorsan terjed, de annál kevésbé gyümölcsözik. Az érseki kertben magas fű közt 2 dm. nagyságú szárral bír. Gyakori a halmos-homokos vidéken is, és a kisebb typicus alakot ölti föl. Ugyanily helyeken a *F. efflagellis* Duchesne-féle párhuzamos alakokban is előfordul.

294. *F. moschata* Duchesne. — *F. clatior* Ehrh. Nedves réteken. — Csak közvetlen Kalocsa alatt a Pataji úton fordul elő, tehát a mély sikon.

295. *F. vesca* L. Bokros helyeken és erdőkben. — A Kömlödi halmokon, Földvár mellett és Nádudvarnál. Az érseki kertben (?)

109. *Rubus L. Szeder.*

296. *R. caesius L.* Ligetekben, árkokban, nádasokban, nedves réteken, szántóföldeken, töltések mellett és szőlők között. — Igen gyakori az egész vidéken főleg a Duna mentében. Paks, Kömlőd, Földvár, Hajós és Nádudvar mellett f. *R. agrastis W. K.* is előfordul.

R. Idacus L. Kertekben művelve fordul elő.

110. *Geum L. Ciklász.*

297. *G. urbanum L.* Erdők- és ligetekben. — Igen ritka s csak a Kömlödi Imsóson és a Várszegi-erdőben Fadd alatt fordul elő.

111. *Rosa L.*) Rózsa.*

298. *R. arvensis Huds.* Szőlők között. — A Paks-Kömlödi halmokon; igen ritka.

299. *R. spinosissima L.* Szőlők közt és löszdombok lejtőin. — Paks, Kömlőd, Földvár, Kecel és Nádudvar vidékén.

300. *R. pumila L. fil. R. austriaca Crantz.* Löszhalmok bokros helyein. — A Földvári Kanacs völgyben. Ritka.

301. *R. sepium Thuill.* Homokos dombokon. — A Tápéi pusztán (Wiesb.)

302. *R. dumetorum Thuill. f. R. urbica Lém.* Verőfényes löszdombokon. — Paks mellett a Malomhegyen.

303. *R. canina L.* Számos alakban és gyakran található főleg szőlők közt és halmos legelőkön. — F. *R. dumalis Bechst.* a Tápéi pusztán több helyen, Földvárrott a szőlők közt és a Kanacs völgyben; f. *R. Lute-tiana Lém* Paks mellett a Malomhegyen. a Hidegvölgyben s a halmos vidék több más helyein; f. *R. verticil-*

*) Az itt felsorolandó rózsák legnagyobb része azon példányokra vonatkozik, melyeket én és Wiesbaur S. J. az 1875-iki év augusztus havában gyűjtöttünk, s melyeket Dr. Christ megvizsgálni sziveskedett. A később gyűjtött rózsák nagyobb része még ugyanazon Dr. Christ szives meghatározására várakozik.

lacantha Christ Paks mellett a Malomhegyen; f. *R. andegavensis Bast.* ugyanott fordulnak elő.

Rosa canna és *R. sepium* oltva és nemesítve mint kerti növények szerepelnek. Hasonlóképen gyakran művelve találhatók *R. centifolia L.*, *R. provincialis Ait.*, *R. indica L.*, *Rosa sulphurea Ait.*, *R. fragrans Red.*, *R. sempervirens L.* s több mások.

XXVIII. SANGUISORBEAE LINDL.

112. *Poterium L. Csábfür.*

304. *P. polygamum H. K.* Utak mellett és verőfényes halmokon. — Az érseki kert mögött, a Kömlödi halmokon és a Bölszei határban (Gyűrűs).

305. *P. Sanguisorba L.* Mezőkön, bokros helyeken, utak mellett és ritkán művelt talajon. — Kalocsa körül ritkább, gyakoribb a Paks-Földvári halmos vidéken, Kecel és Nádudvar mellett; mindig csak csekély számú csoportokban.

113. *Sanguisorba L. Vérító.*

306. *S. officinalis L.* Nedves réteken és ligetek bokros szélein. — Kalocsán az érseki kert körül és a Selymerdő mellett; Akasztó nedves rétjein és Kecelnél a Községerdejében.

XXIX. POMACEAE LINDL.

114. *Crataegus L. Galagonya.*

307. *C. Oxyacantha L.* Ligetekben. — A Paksi szigeten. Ezen s a következő faj tekintetében csak kétségesen s kirándulásaim alkalmával tett jegyzetek után szólhatok; mivel pedig alkalmas példányokkal jegyzeteim ellenőrzésére nem rendelkezem, azért csak a bizonyosabb lelhelyeket jelölöm. A *C. Oxyacantha Neill.* kétségkívül igen gyakori.

308. *C. monogyna Jacq.* Duna melléki ligetekben, szőlők körül és a lőszhalmok legelőin. — Foktű mellett a Paksi szigeten és a Paks-Földvári halmos vidéken.

309. *C. nigra H. K.* Ligetekben, Duna-Földvár mellett, a Kömlödi Imsóson és a Várszegierdőben

Fadd alatt. Az érseki kertben valószínűleg szintén eredetileg vadon nő.

Cotoneaster vulgaris Lindl. és *Mespilus germanica* L. ritkán műveltetnek.

Cydonia vulgaris Pers. Művelve többször található.

115. *Pyrus* L. **Körte.**

310. *P. communis* L. A Dunamelléki ligetekben nagyon ritkán fordul elő egyes példányokban. Értl András S. J. szerint azonban gyakori Bogyászló mellett (Doromlás). Előfordul a Tápéi pusztán (Wiesb.) — Kertek és szőlőben gyakran és sokféle válfajban művelik.

P. malus L. Némely helyeken, például az érseki kertben a művelés nyoma nélkül található ugyan, valószínűbb mindamellett, hogy az ilyen ritka példányok nem eredetileg vadon, hanem csak elvadulva tenyésznek. Értl. S. J. szerint a Fajsz körüli ligetekben is találhatóak kérdéses elvadult példányok. Az alma- és körtefát a vidék több helyein nagy előszeretettel művelik, a mély sikon azonban miunkettő kevés sikerrel tenyészthető.

Aronia rotundifolia Pers. Az érseki kertben igen jól, de kétségkívül nem vadon tenyészik. A vidéken legalább hiába kerestem. Hegyessy kir. ügyész úr Pécs mellett néhány példányban vadon találta s velem előzékeny szíveséggel közölte.

A Sorbus-Berkenye-fajok a vidéken teljesen hiányzanak. *Sorbus domestica* L. és *S. aucuparia* L. a történt kevés kísérleteknél a magyar alföldi tenyésztésre kevésbé alkalmasoknak mutatkoztak.

Punica Granatum L. éghajlatunkat meglehetősen kiállja.

XXX. ONAGRARIAE JUSS.

116. *Epilobium* L. **Csővirics.**

311. *E. hirsutum* L. Mocsáros réteken főleg turfás talajon. — A Moresai erdő körül Császártöltés mellett, a Tápéi pusztán, Kecel körül több helyen és Fadd mellett.

312. *E. parviflorum* Schreb. Nedves réteken és árkokban. — Császártöltés alatt a Moresai erdő mellett és a Várszegierdőben Fadd alatt (Wiesb.).

313. *E. palustre* L. Turfás réteken. — Több helyen a Tápéi pusztán és az Örjegen Hajós és Császártöltés mellett.

314. *E. adnatum* Griseb. Mocsáros réteken és árkokban. — Császártöltés alatt az Örjegen.

A Fuchsiák számtalan fajokban s igen gyakran tenyésztetnek cserépekben.

117. Oenothera L. Csészekürt.

315. *O. biennis* L. Álló és folyó vizek mellett. — A Duna mentében több helyen: Pataj, Kömlőd, Uszód, Foktű, Fajsz és Fadd mellett, kevésbé van elterjedve.

316. *O. suaveolens* Desf. — *O. grandiflora* Ait. Mezőkön magas fűben. — Az érseki kertben két terebélyes példányban egészen vadon találtam. Hogyan jutott oda, azt nehéz megfejtetni; a kertben s a vidéken emberi emlékezet óta nem művelik.

118. Trapa L. Sulyom.

317. *T. natans* L. Mocsáros vizekben. — Foktű alatt egyetlen egy helyen (Brandis S. J.), hol azonban kender áztatás miatt veszendőben van.

119. Circaea L. Szirompár.

318. *C. lutetiana* L. Árnyas Duna-melléki ligetekben. — Foktű, Fadd és Fajsz mellett. Csekély elterjedést mutat.

XXXI. HALORAGEAE ROB. BROWN.

120. Myriophyllum L. Toborosta.

319. *M. spicatum* L. Álló vizekben. — A Vajdasban mindenfelé igen gyakori. Előfordul azonkívül az Orjegben több helyen, a Hajósi és Dusnoki mocsárokbán, Kecel és Pataj körül, Földvárnál a Fölsőtóban és Kömlődnél a Weihenthalban,

Myriophyllum verticillatum L. Teljes példányok hiányában a vidékre nézve kétes. Levelek után itélve előfordul a Vajdasban s az említett helyek közül néhány talán idesorolandó.

XXXII. HIPPURIDEAE LINK.

121. Hippuris L. Uszszakál.

320. *H. vulgaris* L. Álló mocsáros vizekben. — Földvárnál a Fölsőtóban s Dusnok és Hajós közt mocsárok szélein.

Callitrichét a vidékről egy példányban sem bírom

Hogy vizgazdag vidékünkön hiányoznék, alig hihetem s további kutatások remélhetőleg ezen könnyen eltéveszthető növények fölfedezésére vezetendének.

XXXIII. CERATOPHYLLEAE GRAY.

122. *Cratophyllum* L. Lócsagaz.

321. *C. submersum* L. Álló mocsáros vizekben. — Akasztónál árkokban a szőlők közt.

322. *C. demersum* L. Álló mocsáros vizekben. — A Vajasban az érseki kert mellett, Dusnok és Hajós körül, Kömlödnél a Petrich pusztán és a Paksi szigeten.

XXXIV. LYTHRARIEAE JUSS.

123. *Lythrum* L. *) Füzény.

323. *L. Salicaria* L. Nedves réteken, árkokban és a Duna mentében. — Az egész vidéken meglehetősen egyenletes elterjedést mutat, csak a homokos vidéken ritkább. F. *L. glabrescens* Neitr. és *L. longistylum* Koch. elég gyakoriak; f. *L. gracile* DC. és *L. canescens* Koch. igen ritkák; az előbbit csakis Dusnoknál, a másikat Bátya felé s Császártöltés alatt találtam.

324. *L. virgatum* L. Hasonló helyeken, de sokkal ritkábban található, mint az előbbi faj; csak Kalocsa alatt a Pataji úton mutat *L. Salicariá*-hoz hasonló tömeges elterjedést; ugyanott található f. *L. acuminatum* Willd. A Duna-melléki réteken és Földvárrott igen ritka.

325. *L. Hyssopifolia* L. Mivel ezen növény nedves talajt kedvel, vízben azonban mindemellett tenyészni nem képes, azért közönségesen oly helyeken fordul elő, melyek télen vagy tavasszal hosszabb ideig víz alatt állva teljesen átnedvesültek. Rendesen tehát áradásos helyeken s apadó vizek partjain található. Legtöbbnyire iszapos agyagtalajon fordul elő, de szikes és homokos helyeken sem ritka. F. *L. erectum* m. Dietrich Fl. Bor.

*) Ezen nem fajairól l. értekezésemet: „*Lythrum*-Arten der Flora von Kalocsa.“ Oesterr. Botanische Zeitschrift. 1876. November-Heft p. 357—362. — Aschersonn Pál: Bot. Verein d. Prov. Brandenburg Sitzung v. 29. Sept. 1876.

12. 815. magas fűben szálankint, vetések közt pedig (Hajós, Kalocsa) csoportosan is előfordul. F. *L. prostratum* m. Jacq. austr. t. 133. iszapos helyeken elég gyakori. F. *L. depressum* m. iszapos dűsan-szikes helyeken Harta mellett található.

326. *L. bibracteatum* Salzm. Szántóföldek mélyedései helyein, melyek áradás által iszaposak levének. A vízjárta mély sikon minden felé találtam, sok helyen *L. Hyssopifoliá*-val nagy csoportokat képez (Kalocsa körül, Homokmégynél, Hajós előtt és Pataj alatt a Kékesi rét felé). Mint forma erecta és prostrata alkatiilag keveset változik.

Alig lehet többé kételkedni, hogy e növény vidékünkön s általában a magyar mély sikon századok óta honos. Alig lőn ugyanis Kalocsáról ismeretes, midőn érdeklettek kutatása folytán bebizonyult, hogy a növény már a Bánátban (Heuffel exsicc. mint *L. Hyssopifolia* *L. teste* Aschersonn) évtizedek előtt találtatott, s hogy mint *L. Hyssopifolia* Budapest vidékéről (Wiesbaur Oesterr. bot. Zeitschrift 1877. p. 35.) és Smyrniából (Herbarium Kern.) közölve volt. Ugyanazon időben pedig Dr. Tauscher Ercsi mellett fölfödözte s Dr. Borbás ezen évben Budapest környékén újra föltalálta.

Hogy hozzám intézett kérdéseknek eleget tegyek, ez alkalommal azon, előbbi értekezésemben mellőzött körülményt is fölemlítem, hogy t. i. *L. Salzmanni* Jord. *L. bibracteatum*-mal teljesen azonos. Jordán ez utóbbi nevet csak azért változtatta meg, a mint világosan ki is mondja (Plant. Nouv. V. Fr.), mert előbb mint *L. tribracteatum* Salzm. közöltetvén, a név a növénynek, mely soha sem jő elő: floribus, tribus bracteis fultis, teljességgel nem felelt meg.

Peplis Portula L. Kalocsa vidékén eddig nem találtatott.

Tamarix gallica L. díszkertekben nagy előszeretettel műveltetik.

Phaladelpus coronarius L. A vidéken igen jól tenyészik, s egyszer ültetve további művelés nélkül föntartja magát.

XXXV. CUCURBITACEAE JUSS.

124. *Bryonia* L. Gönye.

327. *B. alba* L. Kerítések mellett, szőlők körül és bokros ligetekben. — Elég gyakori a vidéken, főleg Paks, Kömlőd, Földvár, Sz. Benedek, Akasztó és Kecel mellett.

Cucurbita Pepo L. Nagyban tenyésztik az egész vidéken főképen kukorica között. Számos válfajban található. Hasonlóan *C. Melopepo L.*, *C. maxima Duch.*, *C. verrucosa L.* és *C. aurantia Willd.* de ritkábban teremnek.

Cucurbita Citrullus L. A mélysíkon ritkábban, a homokos vidéken elég gyakran természetlik. Előnyösen terem főképen Hajós és Császártöltés mellett.

Cucumis Melo L. Mint az előbbi. — Földvár vidékén kitűnő válfajokban jól tenyészik.

Cucumis sativus L. Konyhakertekben mindenfelé tenyésztik.

Lagenaria vulgaris Ser. Paks mellett s hihetőleg több más helyen a szőlők közt igen jól tenyész.

Ecballion Elaterium Rich. Díszkertekben ritkán fordul elő.

XXXVI. PORTULACEAE JUSS.

125. *Portulaca L. Poresin.*

328. *P. oleracea L.* Művelt talajon, utak mellett és terméketlen mezőkön, főleg homokos talajon. — Kalocsa mellett s a mélysíkon igen ritka s többnyire csak kertekben és szemétdombok körül fordul elő ; a homokos vidéken közönséges növény.

XXXVII. PARONYCHIEAE ST. HIL.

126. *Herniaria L. Porcika.*

329. *H. glabra L.* Szántóföldeken. — Gombolyag puszta körül.

330. *H. incana Lam.* Homokos mezőkön. — Kömlőd mellett a Weiherthalban, a Böleskei Gyűrűs völgyben, a Tápéi pusztán és Akasztó mellett.

XXXVIII. SCLERANTHEAE LINK.

127. *Scleranthus L. Szeklár.*

331. *S. annuus L.* Vetések közt homokos talajon. — Földvárnál a Fölsőtó mellett.

332. *S. verticillatus Tausch.* Homokos vetések közt, száraz halmos mezőkön és legelőkön. — Földvárnál a Fölsőtó körül, és Kömlőd mellett legelőkön. Ez utóbbi helyen alig 2—4 cm. nagyságu példányokban.

Valde variat tum magnitudine et inflorescentia, tum partium calycis habitudine. Partitionibus calycis

in hac et in priore specie minime „augustissime membranaceo marginatis,“ sed margine sat lato membranaceo cinctis. Planta nostrarum regionum diversas igitur Reichenbachianas formas repraesentarit.

XXXIX. CRASSULACEAE DC.

128. *Sedum L. Szaka.*

333. *S. maximum Sutr. (S. Telephium Sadler).* Árnys ligetekben és lőszhalmok bokros lejtőin szőlők közt. — Hajósnál a fácános kertben, Paks és Földvár mellett a szőlők közt, a Tápéi pusztán és Fadd körül.

334. *S. acre L.* Homokos halmokon és száraz mezőkön. — Foktú felé s a Paks-Földvári halmokon; a Kalocsai Herbarium szerint (l. Brandis S. J.) Kalocsa közvetlen környékén is előfordul.

335. *S. boloniense Lois.* Kissé homokos mezőkön. — Kalocsa körül (Wiesbaur S. J.).

336. *S. sexangulare L.* Homokos halmokon és réti mezőkön a Duna mentében. — Kalocsa mellett, Foktú és Uszód alatt, a Duna partján a Paksi szigeten és Kömlőd mellett.

Wiesbaur S. J. szíves közléséből tudom, hogy *S. boloniense Lois.* előfordul a vidéken; ezen közlés folytán azonban az általam mint *S. acre* és *sexangulare* jelzett növényeket a lelhelyek miatt újra vizsgálat alá kellett volna vennem, mivel azonban ezen növényekből példányokat szedni elmulasztottam, jegyzeteimnek kívánt ellenőrzését kénytelen vagyok a jövőre bízni. Ugyanez áll *Fenzl S. Hillebrandtii-járól*, mely hogy vidékünkön hiányoznék, nagyon valószínűtlennek tartom.

A Kaktusfélék vidékünkön cserepekben igen gyakran láthatók, a szabadban azonban teleinket soha ki nem állják. *Opuntia vulgaris Mill., Cactus (Cereus) flagelliformis L. speciosus Willd.* stb. gyakoribbak.

129. *Sempervivum L. Fülfi.*

337. *S. tectorum L.* Háztetőkön és falkerítéseken. — Kalocsán (Mélt. Antunovich c. püspök és kanonok úr kertjének falkerítésén) és némelykor falukban. Ép úgy mint Kerner n. 657. csak kétségesen állithatom, hogy a Kalocsai növény az igazi *S. tectorum* s nem *S. assimile Schott.*

XL. SAXIFRAGEAE VENT.

130. *Saxifraga L. Kőtör.*

338. *S. trydactylites L.* Nedves homokos réteken rövid fű között. — Földvárnál a Fölsőtő mellett, és

Halomnál a szőlők közt. *F. S. minuta Pollin.* a típuszszal társulva jő elő.

339. *S. bulbifera L.* Kétes a Tápéi pusztán.

Ribes Grossularia L., R. Uva crisper L. és *R. reclinatum L.* a vidéken gyakran műveltetnek.

Ribes rubrum L. hasonlólag kedvelt kerti gyümölcseserje számos válfajjal.

Ribes aureum Pursh. kertekben mint díszeserje gyakran előfordul.

XLI. UMBELLIFERAE JUSS.

131. *Eryngium L.* Iringó.

340. *E. campestre L.* Mezőkön szárazabb réteken, legelőkön, utak mellett, töltéseken és homokos halmokon. — Gyakori az egész vidéken.

341. *E. planum L.* Dunamelléki réteken, utak mellett és ligetek szélein. — Kalocsa közvetlen környékén igen gyakori; előfordul Foktű mellett, a Paksi szigeten, Pataj környékén és Hajós körül.

Apium graveolens L. Konyhakertekben művelik.

Petroselinum sativum Hoffm. Konyhakertekben művelve s azok körül néha elvadulva található.

132. *Helosciadium Koch.* Vizernyő.

342. *H. inundatum Koch.* Sótartalmu mocsáros vizekben. — Akasztó mellett a Tetétlen pusztára vezető uton.

133. *Falcaria Host.* Sarlófü.

343. *F. sioides (Wib.) F. Rivini Host.* Szőlők körül, utak mellett, töltéseken és bokros homokos helyeken. — Ritka a mélysíkon Kalocsa mellett, gyakori a halmos-homokos vidéken.

134. *Aegopodium L.* Baktopp.

344. *A. Podagraria L.* Árnyas ligetekben. — A Morcsai erdő körül Császártöltés mellett.

135. *Pimpinella L.* Pimpinella.

345. *P. Saxifraga L.* Mezőkön réteken és homokos halmokon. — Kalocsán a temetőben s a szőlők

körül; Paks, Kömlőd és Földvár mellett halmos mezőkön. Mint f. *P. glabra* Neélr. β . ritkább, gyakori mint *P. nigra* Willd.

136. *Sium* L. Bolonyik.

346. *S. latifolium* L. Mocsáros. álló és folyó vizek körül. — Kalocsa mellett a Vajasban és árkokban; a Duna mentében Foktű és Pataj mellett; az Im-sóson Kömlőd alatt, Akasztónál a községi kaszálón; az Örjegen Csertő és Hajós körül; Dusnok és Fadd mellett.

347. *S. angustifolium* L. Mocsáros réteken. — A Tápéi pusztán (Wiesbaur).

137. *Bupleurum* L. Szingallér.

348. *B. tenuissimum* L. Nedves szikes mezőkön és legelőkön. — Gyakori a vidék jelzett helyein mindenütt főképen Akasztó körül, a Pataji Sziliditő mellett és Halom-Homokmégy vidékén.

349. *B. rotundifolium* L. Szőlők között. — A Paks-Kömlödi uton. Igen ritka.

138. *Oenanthe* L. Haramag.

350. *O. media* Griseb. Árkokban, és mocsáros helyeken főleg szikes mezők közelében. — Hajós mellett és Homokmégynél. Akasztó vidékén kétes.

351. *O. aquatica* (L.) Árkokban, nedves réteken, mocsáros vizekben. — Rendkívül változó nagyságban és alakban fordul elő a talaj nedvességével aránylag. Kalocsa körül igen gyakori; Földvárton a Fölsőtóban. Akasztó körül mocsárookban. Hajós és Dusnok mellett szintén nem ritka.

139. *Aethusa* L. Ádáz.

352. *A. Cynapium* L. Töltéseken, szőlőkben és művelt talajon. — Sz. Benedek mellett, Pataj és Ordas között mint *F. A. domestica* Wallr.

140. Séseli L. Gurgulya.

353. *S. annuum* L. (*S. coloratum* Ehrh.) Halmos lejtős mezőkön. A Kömlödi temetőben s valószínűleg

az egész Kömlőd-Bölcskei halomvonalon. Kecel körül nem ritka (Wiesb.).

354. *S. varium* L. Halmos-homokos lejtőkön. — Paks, Kömlőd, Földvár és Nádudvar halmain s Kecel körül Wiesbaur szerint.

355. *S. Hippomarathrum* L. Egy példányban bírom a vidékről, melyet valószínűleg Kömlőd körül szedtem, hol eléggé elterjedtnek látszik. Gyakori Kecel környékén (Wiesbaur S. J.).

141. Libanotis Crantz. Tömjénillat.

356. *L. montana* Mill. Ligetekben, homokos vidéken. — A Tápéi pusztán (Wiesb.) és a Paks-Kömlödi szőlők közt.

142. Selinum L. Derezle.

357. *S. Carvifolia* L. Nedves, termékeny réteken — Kecel mellett a Morcsai erdő körül és Wiesbaur szerint a Tápéi pusztán.

143. Angelica L. Angyélika.

358. *A. silvestris* L. Vizenyős réteken és Dunamelléki ligetek bokros szélein. — Az Órjegben több helyütt főképen Császártöltés és Hajós alatt, a Várszegi-erdőben, a Kömlödi Imsóson, Harta és Sz. Benedek mellett.

144. Peucedanum L. Kocsord.

359. *P. arenarium* Hoffm. Homokos dombok kopár lejtőin. — Paks mellett Kömlőd felé a szőlők közt.

360. *P. alsaticum* L. Ligetekben és ligetek körül, szőlők közt, töltések mentében és utak mellett. — Kalocsa környékén nagyon gyakori (érseki kert, Irága, szőlők); többször található a mélysíkon Foktú, Ordas és Pataj mellett. Paks és Kömlőd környékén ritkábban fordul elő.

361. *P. Chabraei* Reichb. Ligetekben homokos réteken. — Kecel mellett a Községerdejében.

362. *P. Oreoselinum* L. Halmos bokros mezőkön. — Paks és Kömlőd körül gyéren fordul elő. Mint

látszik Nádudvar és Császártöltés mellett is található. Gyakori Kecel vidékén.

363. *P. Cervaria* (L.) Nedves, bokros réteken. — A Morcsai erdő szélén Császártöltés alatt, hová valószínűleg a Császártöltés-Nádudvari halmokról származott: a Várszegierdőben Fadd mellett.

364. *P. palustre* (L.) *Thysselinum palustre* Hoffm. Nedves termékeny réteken. — A Morcsai erdőben Császártöltés mellett, hol zsombékos helyeken sem ritka.

Anethum graveolens L. igen gyakori konyhakerti növény, mely sokszor elvadulva is található.

145. Pastináca L. Pasztinák.

365. *P. sativa* L. Réteken és ligetekben. — Az egész vidéken helyenkinti nagyobb elterjedéssel.

146. Heracléum L. Tápsir.

366. *H. Sphondylium* L. Nedves és vizenyős réteken, ligetekben. utak mellett, töltések és szőlők körül. — Nagyon elszórva található (érseki kert, Morcsaierdő, Imsós, Ordas és Pataj).

147. Daucus. L. Sárgarépa.

367. *D. Caróta* L. Mezőkön, réteken, utak mellett, töltéseken és művelt talajon. — A mély sikon ép úgy mint a halmos vidéken elég gyakori. Nagyban művelik mint konyhanövényt.

148. Caulis Hoffm. Borzon.

368. *C. daucoides* L. Művelt talajon. — Földvárott a Nagyhegyen szőlők között.

369. *C. muricata* *Bischoff*. Művelt talajon. — Ordas. Szakmár és Bátya felé vetések között elég gyakori.

149. Anthriscus Hoffm. Turbolya.

370. *A. trichosperma* *Schultes*. Árnyas ligetekben és szőlők közt többnyire árkokban. — Igen gyakori az érseki kertben, a szőlők közt s helyenkint a Dunamelléki ligetekben.

371. *A. Scandix* (Scop.). *A. vulgaris* Pers. Utcákon. — Kalocsa körül igen ritkán fordul elő (Brandis S. J.)

150. Tórilis Adans. Tüskeernyő.

372. *T. Anthriscus* (L.) Ligetek szélein. — Az érseki kertben és itt-ott a Duna mentében.

373. *T. infesta* (L.) Halmos bokros helyeken. — Száritott példánnyal csak a Szegzárdi hegyekről bírok, jegyzeteim szerint azonban Kömlődnél a szőlők közt is előfordul.

151. Turgenia Hoffm. Turgenia.

374. *T. latifolia* (L.) Müvelt talajon. — Kalocsa körül, Pataj és Bátya mellett a vetésekben igen gyakori; többször található a vidék többi részeiben is.

152. Chaerophyllum L. Baraboly.

375. *C. temulum* L. Árnyas ligetekben. — Az érseki kertben, a Duna mentében Foktű, Ordas, Sz. Benedek és Harta mellett; Császártöltésnél a Morcsai erdőben és Hajóson a fácánosban; Kömlőd alatt az Im-sósón.

376. *C. bulbosum* L. Lőszhalmok bokros lejtőin. — Földvár mellett a Nagyhegyen.

153. Conium L. Bűrök.

377. *C. maculatum* L. Faluk és tanyák körül. — A vidéken gyakori s gyakran nagyobb csoportokat képez.

XLII. ARALIACEAE JUSS.

154. Hedera Swartz. Borostyán.

378. *H. Helix* L. Árnyas ligetek talaján. — Az érseki kertben.

Meglehet, hogy eredetileg ültetve van, jelenleg azonban oly otthonosan vonja be az érseki kert dombjának árnyas talaját, hogy teljesen meghonosultnak tekintendő. Nagyobb példányok az érseki kertben évenként virágoznak és gyümölcsöt termelnek.

XLIII. CORNEAE DC.

155. *Cornus L. Som.*

379. *C. sanguinea L.* Szőlők közt és ligetekben. — Az érseki kertben, a Hajósi fácánosban s néhány más helyen található cserjék valószínűleg műveltek, a Paks-Földvári szőlők közt ritkán előforduló példányok azonban nagyon valószínűen eredetileg vadon nőnek.

C. mas. L. Az érseki kertben s a szőlők közt művelve jól tenyész.

XLIV. LORANTHIACEAE DON.

156. *Viscum L. Fagyöngy.*

380. *V. album L.* Állítólag az érseki kertben almafán találtatott, Wiesbaur S. J. Fadd mellett szintén almafán észlelte.

XLV. CAPRIFOLIACEAE JUSS.

157. *Sambucus L. Bodza.*

381. *S. Ébulus L.* Szőlők körül, utak mellett, töltéseken, művelt talajon és ligetek szélein. — Nagy mennyiségben fordul elő töltéseken Fajsztól a Zádori révig. Bácsa körül Kalocsán és Halom mellett a szőlőkben, Pataj alatt, Kömlőd, Bölcske és Földvár környékén.

382. *S. nigra L.* Lakások körül kertekben, ligetekben és szőlőkben. — Sok helyen kétségtelenül ültetve van, azonban mindenesetre vadon is gyakran előfordul.

158. *Viburnum L. Bangita.*

383. *V. Lantána L.* Lőszhalmok bokros mezőinek nem ritka kiegészítője. — A Paks-Földvári halomvonalon szőlők körül ép úgy, mint a beljebb eső völgyek halmain (Kanacs-Gyűrűs völgyek) vadon fordul elő. Hasonlóan található Akasztó-Nádudvar homokos halmain.

384. *V. Opulus L.* Árnyas ligetek cserjéje. — A Morcsai erdőben Császártöltés alatt, a Várszegierdőben Fadd mellett. — Diszkertekben a *V. roscum L.* β -alak-
kal együtt gyakran művelik.

159. *L. Lonicera*, **Lonc.**

385. *L. Caprifolium* *L.* Az érseki kertben, hol valószínűleg ültetve volt. Jelenleg a kert egy részében komlóként bokrokat és fákat körülfontva és elborítva gyönyörűen tenyész s művelés nélkül szaporodik.

L. Nylosticum *L.*, *L.* és *nigra* *L.* díszkertekben művelt esernjék.

XLVI. STELLATAE *L.*

160. *Sherardia* *L.* **Sherardia.**

386. *S. arvensis* *L.* Mezőkön. — Az érseki kertben. Ritka.

161. *Aspérula* *L.* **Müge.**

387. *A. chynanchica* *L.* Halmos mezőkön és száraz réteken. — Kalocsa körül ritkább; gyakoribb a Dunamelléki mezőkön, különösen Fajsza alatt s a Paksi szigeten; Pataj, Halom, Miske, Nádudvar, Kecel, Földvár, Bölcse, Kömlőd és Paks körül nem ritka.

388. *A. glauca* (*L.*) (*A. galioides* *M. B.*) Lőszhalomok lejtőin és homokos bokros mezőkön. — A mélysíkon majdnem teljesen hiányzik. A halmos vidéken elég gyakori; homokos talajon ritkább.

162. *Galium* *L.* **Galaj.**

389. *G. verum* *L.* Száraz mezőkön, árokpartokon, utak mellett és töltéseken. — Eléggé el van terjedve, főleg a mélysíkon. A közönséges alak: *G. verosimile* *R. et S. foliis supra scabris*; forma *foliis supra laevibus rarissima* (in Örjeg pági Császártöltés).

390. *G. Mollugo* *L. part.* Mezőkön, réteken, árnyas ligetekben és azok szélein, utak és kerítések mellett, töltéseken és vizek körül. — Majd mint f. *G. latifolium* *Roth.* majd mint *G. angustifolium* *Roth* a lelhely nedves és árnyas voltával aránylag fordul elő. Nevezetesebb alak a *G. pubescens* *Schleich*, melyet egy példányban árnyas helyen az érseki kertben szedtem: *caule valido, flexuose decumbente, pilis distantibus molliter hirsuto, foliis dilatatis, subtus in nervo primario plerumque villosis; inflorescentia valde laxa, divaricata.*

391. *G. debile* Desv. Gren. Godr. II. p. 46. Árkokban szikes mezők közelében. — Hajós és Nádudvar mellett s valószínűleg még több helyen a vidéken.

392. *G. palustre* L. Mocsáros réteken és árkokban. — Kalocsa, Pataj, Ordas, Sz. Benedek, Bátya és Fajsz felé mindenkor csak kisebb mennyiségben; még ritkább az Örjegen Hajós és Kecel között, továbbá Földvár és Paks környékén.

393. *G. uliginosum* L. Mocsáros réteken. — Az Örjegen Császártöltés alatt, Kecel mellett a Községerdejében és a Tápéi pusztán.

394. *G. Aparine* L. Kerítések mellett, kertekben, árok partokon és bokros ligetekben. — A vidéken általánosan el van terjedve.

395. *G. spurium* L. Kertekben és lakások körül. — Közönségesebb főleg halmos vidéken: f. *G. infestum* (Kit.) Wimm. et Grab; f. *G. glabrum* Kalbr. Neibr. 7. p. 458. csak egyszer (az érseki kertben) találtatott.

396. *G. tricornis* With. Szőlők közt a Kömlödi halmokon.

397. *G. boreale* L. Réteken és ligetekben. — A mélysíkon főleg Kalocsa körül (érseki kert, Irága, Pataji út) és a Dunamelléki réteken Fajsztól Hartáig igen gyakori s néha egész mezőket képez. A csonkított s azért egészen elváltozott példányokat ide nem számítva igen változatos alakokban jelenik meg. Majd mint f. *G. Pseudo-rubioides* Schur. caulibus interdum 8—10 dm. altis scabris foliis 1—1.5 cm. latis; majd mint *G. hyssopifolium* Hoffm. s igen ritkán mint *G. intermedium* Koch β . található.

398. *G. rubioides*. L. Kerner, non Sadler. Bokros réteken. — A Paksi szigeten 10-13 dm. magasságú példányokban találtam.

Planta colocensis praeter discrimina a cl. Kerner n. 789. assignata caulibus laevissimis (non scabris) constanter a *G. Pseudo-rubioides* Schur distinguitur.

399. *G. Cruciata* (L.) Ligetekben. — Az érseki kertben, a Hajósi fácánosban és a Tápéi pusztán.

400. *G. retrorsum* DC. Lőszhalmok lejtőin szőlők közt. — A Nádudvari halmokon.

XLVII. VALERIANEAE DC.

163. *Valerianella Pollich Galambbegy.*

401. *A. olitoria* L. Művelt talajon és halmos mezőkön — Kalocsa mellett a szántóföldeken mindenütt, a temetőben és az érseki kertben; Halom, Homokmégy Pataj, Ordas, Sz. Benedek és Foktű mellett; a halmos vidéken ritkább, de mindenütt előfordul.

402. *V. carinata* Lois. Halmos mezőkön s néha művelt talajon. — Kalocsa mellett csak a temetőben fordul elő; gyakori Halom, Paks, Kömlőd és Földvár környékén a szőlők között.

403. *V. mixta* (L.) Művelt talajon, mezőkön utak mellett és töltéseken. — Szántóföldeken Kalocsa körül mindenfelé; az érseki kertben óriási példányokban; a Kálvária mellett útfélen, Kis-Kecskemét körül szikes mezőkön; Paks, Kömlőd és Földvár mellett a szőlőkben fordul elő. Mindenkor mint f. *V. lasiocarpa* Koch β. található.

404. *V. rimosa* Bastart. Művelt talajon. — Résztelek pusztán szántóföldeken.

164. *Valeriana* L. Gyökönke.

405. *V. officinalis* L. Vizenyős réteken. — Császártöltés mellett az Örygben. A Várszegierdőben Fadd mellett és Kecel körül (Wiesb.).

XLVIII. DIPSACEAE DC.

165. *Dipsacus* L. Mácsonya.

406. *D. laciniatus* L. Utak és töltések mellett. — Kalocsa körül, Ordasnál, Hajós mellett és Bátya felé. — Héjakút.

407. *D. silvester* L. Mint az előbbi s többnyire ugyanavval. A jelzett helyeken kívül Hartánál s az Imsóson Kömlőd alatt fordul elő.

166. *Cephalaria* Schrad Gömbvirág.

408. *C. transsilvanica* (L.) Utak mellett és szőlők közt. — Nagyon gyakori Kalocsa mellett főleg a szőlők felé. Hasonló tömegben fordul elő a Paksi szőlők közt.

Eléggé el van terjedve Halom mellett. Drágszél pusztán, Nádudvar körül; Pataj, Földvár és Kömlőd környékén.

167. Knautia L. Kazupa.

409. *K. arvensis* (L.) Mezőkön és réteken többnyire magas fűben, és utak mellett — Kalocsa körül minden irányban, Pataj, Akasztó, Kecel, Nádudvar, Dusnok, Fadd, Paks, Kömlőd és Földvár vidékén s a Tápéi pusztán. Az érseki kertből az igen érdekes Boreauféle alakot *K. indivisát* birom. Ezen alakot, melyhez talán a teljesen éplevelű példányokat is szabad lesz számítani (Kömlőd mellett), azért nem sorolom föl önálló alakként, mert ez esetben minden Kalocsai példányomat következetesen mint önálló alakokat kellene megneveznem. Koch varietásai közül egyet sem találtam. A gallérlevelek gyakran levelekké elkorcsosulva találhatók: f. *K. involucrosa* Rehb. a Pataji uton.

168. Scabiosa Röm. et Schult. Sikantýú

410. *S. ochroleuca* L. Mezőkön és homokos halmok lejtőin. — A vidéken igen gyakori.

411. *S. suaveolens* Desf. Homokos mezőkön és ligetek szélein. — A Paksi szigeten és a Tápéi pusztán.

412. *S. agrestis* W. K. Bokros helyeken. — Foktú mellett a Duna partján. A Kalocsai növény *Ncitr.* Fl. v. Wien p. 222. γ . *Sc. paucisetá*-jának felel meg s *W. K. Sc. banaticá*-jához is igen közel áll.

413. *S. Succisa* L. Homokos és turfás mocsáros réteken. — Gyakori az Örjegen főleg Császártöltés, Hajós és Akasztó mellett. Kecelnél a Községerdejében, a Tápéi pusztán s itt-ott a Földvár-Bölcskei völgyekben.

S. atropurpurea L. Kerti virág.

XLIX. COMPOSITAE ADANS.

169. Eupatorium L. Pakóca.

414. *E. cannabinum* L. Folyó és mocsáros vizek mellett, ligetekben töltéseken és árkokban. — A Duna-melléki ligetekben és mocsárok szélein mindenütt.

170. *Tussilago L. Szamárlapu.*

415. *T. Farfara L.* Iszapos árkokban és iszapos partokon. — Kerner n. 823: „Im Tieflande nicht beobachtet, und wenn dort vorkommend, jedenfalls selten“ szavait annyiban megerősíthetem, hogy csakis az érseki kert mögött s Földvárnál a Dunaparton találtam.

171 *Linósyris DC. Aranyfürt.*

416. *L. vulgaris Cass.* Lőszhalmokon és homokos dombokon. — A Paks-Földvári halmos vidéken, különösen a Kömlödi szőlők között.

172. *Aster L. Gerebesin.*

417. *A. Amellus L.* Bokros halmokon és homokos szőlőkben. — A Paksi szőlők közt, a Földvári halmos-homokos vidéken és Kecel körül a szőlőkben. Mint f. *A. laxus Schur b. p.* 305. fordul elő és sokkal szürkébb mint a hegyes vidékek növénye.

418. *A. Tripolium L.* Nedves és vizenyős réteken, nádasokban és szikes mezőkön. — A Kömlöd-Földvári völgyekben, a Fölsőtóban Földvárnál, Pataj alatt a Szilidító körül s a Kékesi réten, Akasztó, Kecel és Császártöltés vidékén mint *A. pannonicus Jacq. foliolis involucris apice purpureis*, a víz magassága szerint változóan leveles szárral fordul elő. Halom, Kis-Kecskemét. Homokméggy és Hajós száraz szikes mezőin mint *A. depressus Kütz.*, néha alig 10 cm. magasságu szétterült szárral, borítja el nagyobb téreken a talajt,

A. depressus-nál a szélső virágok nagy része igen gyakran magtalan; egy körülmény, mely az *Aster* és *Galatella* közti nemi különbséget nagyon megingatja vagy teljesen le is dönti.

A. pannonicus Jacq. fejlettebb példányai határozottan háromerezetű alsó-(többnyire gyökér-) levelekkel bírnak; ugyanaz észlelhető a fészeklevelek nagy részénél is. Az *Aster punctatus*-töli különbség azonban még mindig igen nagy mind a levél egész szervezete, mind pedig a hegyes fészeklevelek alkata által.

A. chinensis L. Kertekben igen gyakran műveltetik s néhányszor elvadulva találtam.

A laevigatus Willd. Falusi udvarokban sokszor az egyedüli növény, mely nagy bokros nyálábokban műveltetik. Elvadulva Szakmár körül találtam s más helyeken önkényt látszik tenyészni. Ugyanezen növényt láttam Fuss által szétküldve számos példányban (*A novi Belgii L.?*), s azon észrevétellel, hogy a növény Erdély mezőin már meglehetősen meghonosult; ugyanezen növény lesz azon alak is, mely több helyen majd mint *A. salignus Willd.*, majd mint *A. novi Belgii L.* szerepel. Példányok leg-alább, melyeket ezen nevek alatt többször találtam, ezen véleményre vezetnek s Neilreich (Fl. v. Niederoest. p. 320. bei *A. salignus*) gyanuját is teljesen igazolják: „Ob diese Art wirklich einheimisch oder nur ein verwilderter amerikanischer Aster sei (etwa *A. laevigatus Willd.?*), ist schwer zu sagen, doch dünkt mir letzteres wahrscheinlicher.“ Ezen lehetőséget azonban az *A. novi Belgii*-re is óhajtánám kiterjeszteni. Az igazi *A. novi Belgii*, melyet Sziléziából Uechtritz által szétküldve láttam, Koch diagnózisához hüven majdnem egészen egyenlő vonal alaku fészeklevelekkel bír, míg *A. laevigatus*-nál ezek föltűnően különböző nagyságúak s hegyükön igen elszélesednek. A Kalocsai Herbáriumban *A. salignus W.* egy talán művelt példány által van képviselve a vidékről.

A. punctatus W. K. eddig a vidékről nem ismeretes.

173. *Bellis L.* Százsorszép.

419. *B. perennis L.* Réteken és legelőkön. — A Duna mentében főképen Foktű körül. Nagyobb csoportokban.

Kerner n. 833: „Fehlt im Tieflande (nur einmal einige wenige, allem Anscheine nach mit Grassamen eingeschleppte Exemplare vorübergehend im Stadtwäldchen bei Pest.)“ Ezen szavakat megerősíteni látszik azon körülmény, hogy a növény épen a gőzhajó-állomás tájékán van leginkább elterjedve, továbbá, hogy ugyanezen növény szép teljes (vagy jobban: teljesen csöves virágból álló fészkeinek szép) virágai miatt az érseki kertben nagyobb mennyiségben műveltetik s végre, hogy Brandis S. J., ki a vidéket nagy buzgalommal vizsgálta, néhány év előtt határozottan állítá, hogy *B. perennis* a környéken nem fordul elő. Jelenleg azonban mindenestre teljesen vadon tenyészik.

174. *Stenactis Cassin. Stenactis.*

420. *S. bellidioides Ödcr. S. bellidiflora Wall.* Ligetekben. — A Duna füzes és nyárfás erdeiben Foktű alatt s a Paks-Kömlödi országuton.

175. *Erigeron L.* Küllőrojt.

421. *E. canadensis L.* Utak mellett, kertekben, mezőkön, legelőkön, töltéseken, homokos dombokon és

müvelt talajon. — Rétes és szikes helyeket nem kedvel, de különben a vidéken mindenütt bőven tenyész. Néha 15 dm. nagyságu példányok között alig 2-3 cm. nagyságuak virágzanak.

422. *E. acer* L. Homokos helyeken, szőlők közt és utak mellett. — Az érseki kertben, Kömlődnél, Földvárott és Nádudvar mellett.

Ligulis vix apparentibus et indumento hirsuto rigidiusculo parum differt a planta regionum montanarum.

176. *Solidaga* L. Ritkaréj.

423. *S. Virga aurea* L. Homokos halmokon és szőlők közt. — Kecel, Császártöltés, Akasztó, Paks környékén és a Tápéi pusztán. Többnyire mint *S. angustifolia* Koch. 3. fordul elő. Egyes példányok a Tápéi pusztáról (Wiesbaur) Schur (d.) *S. racemosá*-jának felelnek meg. Igen föltünő alakot szedett Wiesbaur Kecel mellett a Polgárdierdő felé, mely némileg *S. canadensis*-re emlékeztet s melyet Schur *c. microcephalá*-jának tartok.

S. canadensis L. Kertekben disznővény. Kecel vidékéről a kalocsai gyűjteményben egyéb jegyzet nélkül van képviselve, valószínű azonban, hogy ez is csak müvelt példány.

177. *Inula* L. Sertecsek.

424. *I. germanica* L. Lőszhalmok lejtős mezőin. — Egyszer találtam a Paksi halmokon. Előfordul a Szegzárdi hegyeken is.

425. *I. salicina* L. Nedves réteken és ligetek szélein. — A Duna mentében helyenkint.

426. *I. ensifolia* L. Szőlők közt és bokros halmokon. — A Paksi és Földvári szőlőhegyeken.

Plura legi exemplaria, quorum involucri foliola inferiora densissime villosa sunt et alia quorum glaberrima.

427. *I. Conyza* DC. Szőlők közt. — A Paks-Kömlődi országúton.

428. *I. Oculus Christi* L. Halmos lejtőkön. — A Kömlődi halmokon.

429. *I. Britanica* L. Nedves réteken és vizek körül. — Kalocsa környékén, Pataj és Földvár mellett s a Duna mentében.

178. *Pulicaria* Gärtn. Ballhafü.

430. *P. vulgaris* Gärtn. Árkokban, mocsáros helyeken, utak mentében és legelőkön. — A mély sikon, szikes talajon és réti földben egyaránt gyakori; homokos helyeken (Akasztó, Kecel) s a halmos vidéken szintén nem ritka.

431. *P. dysenterica* (L.) Mint az előbbi, de nem oly gyakori. — Halom, Homokméggy, Hajós, Pataj, Kömlőd és Kalocsa környékén.

179. *Bidens* L. Villamag.

432. *B. tripartita* L. Nedves réteken, álló és folyó vizek körül, utak mellett és utcákon. — Igen gyakori főleg a mély sikon. *F. B. minor*. *Wimm. et Grab.* a Duna mentében kiszáradó iszapos helyeken szintén többször található.

433. *B. cernua* L. Turfás és homokos réteken. — Az Örjegben Császártöltés alatt és Akasztónál, a Kömlőd-Földvári völgyekben (Weihenthal-Gyűrűs-Kanacs völgyek) és a Tápéi pusztán, *F. B. minima* L. igen ritka (földvárott). Különbö a vidéken előforduló példányok mind *Corcopsis Bidens* L. alakjához tartoznak.

Jegyzet. A fészekvirágúak közül igen sok növény mint kerti virág szerepel. Ezek közül némelyek oly közönségesekké váltak, hogy jelenleg a legegyszerűbb kertekben sem hiányozhatnak. Ilyenek az *Aster*ek számos fajtái, a *Calendula*, mely azelőtt talán ide is mint salátanövény hozatott be, a *Taraxacum patula* L., *T. procumbens* L., a *Dahlia variabilis* Desv., az *Erigeron canadensis*, *Calliopsis bicolor* Rehb. és több hasonló. Mások még mindig csak a diszkertekre szorítkoznak, melyekből azonban lassankint más helyekre is átvándorolnak. Ilyenek a *Zinnia* néhány fajtái, s főleg *Z. elegans* Jacq., *Rudbeckia purpurea* L., *Sylivum Marianum* L., vidékünkön még a *Tanacetum Parthenium* (L.) is, továbbá *Fnula Helenium* L., *Gnaphalium orientale* Tournef., *Chrysanthemum indicum* Curt., *Emilia sonchifolia* (L.), *Galinsoga parviflora* Cav. (?) s több mások. *Senecio Mikaniac* DC. ablakokban mindenfelé előszeretettel ápoltatik.

A diszkertekből szétterjedő hasonló virágtenyésztésnek csakis jó befolyása lehet. E tekintetben nagy érdekekkel bír a Kalocsai érseki kert.

Helianthus annuus L. a vidéken kukorica körül nagyban művelik s magjaiból olajat sajtolnak. Mindenféle talajon jól tenyész s többször elvadul.

Helianthus tuberosus L. kevésbé műveltetik.

180. *Carpesium* L. **Türempik.**

434. *C. cernuum* L. Árnyas erdőkben. — A Várszegierdőben Fadd alatt (Wiesbaur, S. J.)

181. *Filago* L. **Fonalfü.**

435. *F. arvensis* L. Homokbuckákon. — A homokos vidéken igen gyakori. Kerner szavai n. 864. vidékünkön is teljesen alkalmazhatók: „Ungemein häufig und oft zu tausenden von Exemplaren gesellig mit *Trifolium arvense* und annuellen Bromusarten.“

182. *Gnaphalium* L. **Gyopár.**

436. *G. uliginosum* L. Álló és folyó vizek iszapos széléin. — A Duna mentében Fajsz-Harta és Kömlőd alatt elég gyakori; Kalocsa környékén szintén nem ritka.

437. *G. luteoalbum* L. Nedves homokos mezőkön és iszapos homokos helyeken. — Kalocsa mellett helyenkint kisebb csoportokban. Akasztó (Kecel és Paks mellett azonban tömegesen fordul elő. A Duna mentében s az egész vidéken helyenkint elszórt példányok sehol sem hiányzanak.

438. *G. arenarium* L. (*Helichrysum arenarium* DC.) Száraz homokos mezőkön és homokbuckákon. — Kecel mellett (Wiesb.), Földvár alatt s a Tápéi pusztán.

183. *Artemisia* L. **Üröm.**

439. *A. Absinthium* L. Utak mellett és utcákon. — Kalocsán a Kálvária mellett, Hajóson és Pakson.

440. *A. pontica* L. Utacákon, utak mellett és töltéseken, legelőkön és szőlők körül. — Kalocsa környékén, Homokmégy, Kecel, Pataj, Földvár és Kömlőd mellett.

441. *A. campestris* L. Halmos lejtőkön szőlők közt és töltéseken. — Paks, Kömlőd és Földvár mellett.

Paksról *Rochel A. lednicensis*-ét birom. F. *A. sericea Fries.* igen gyakori főleg Kecel vidékén (Wiesb.)

442. *A. scoparia* W. K. Partos mezőkön. — A Paksi szigeten s az Uszódi gőzhajó állomásnál.

443. *A. vulgaris* L. Utak mellett, utcákon, töltéseken, szőlők körül és ligetekben. — Igen közönséges növény.

444. *A. monogyna* W. K. Szikes mezőkön. — A vidék jelzett helyein mindenütt s egész mezőket képezve található. Az *A. maritima*-hoz párhuzamban a Kochféle varietások mindenikét utánozza. Legföltünőbb az *A. salua* Kit. (Willd.).

184. *Achillea* L. **Cickóró.**

445. *A. ochroleuca* Ehrh. (*A. pectinata* Willd.) Homokbuckákon és homokos mezőkön. Földvárott a Fölsőtő körül, a Tápéi pusztán. Akasztó, Kecel és Császártöltés környékén.

446. *A. Neibreichii* Kerner. Homokos mezőkön. — Néhány példányban a Paksi szigeten.

447. *A. setacea* W. K. Lejtős mezőkön. — A Böleskei Gyűrűs völgyben közel Kömlődhez.

448. *A. lanata* Sprengl. Verőfényes halmokon. — A Paksi és Nádudvari szőlők közt.

449. *A. Millefolium* L. Mezőkön és réteken, utak mellett és töltéseken, ligetek szélein, bokros helyeken, kertek- és szőlőkben. — A mély sikon igen gyakori; a homokos-szikes réteken többnyire a következő, homokbuckákon pedig *A. ochroleuca* által van helyettesítve. Verőfényes helyeken mint *A. lanata* Koch γ. jelenik meg. Piros virággal ritkán fordul elő.

450. *A. asplenifolia* Vent. (*A. rosca* Desf.) Nedves szikes-homokos réteken. — Akasztó, Kecel és Hajós környékén s a Tápéi pusztán helyenkint gyakori.

185. *Tanacetum* L. **Varádics.**

451. *T. vulgare* L. Mocsáros réteken, árkokban, álló-és folyó vizek mellett. — Kalocsa körül, Duna mentében s az Őrjegben gyakori. Előfordul a Paks és Földvári szőlőhegyek között is.

452. *T. corymbosum* L. Bokros erdőszéleken és szőlők közt. — A Tápéi pusztán és Paks körül.

453. *T. Leucanthemum* (L.) Mezőkön, homokos halmokon és ligetekben. — Az érseki kertben, Náduvar, Kezel, Földvár és Kömlőd környékén. — Aranyvirág.

186. *Anthemis* L. **Montika.**

454. *A. tinctoria* L. Halmos mezőkön és bokros helyeken főleg szőlők közt. — Kalocsa mellett a szőlőkben, Paks Kömlőd, Földvár és Náduvar körül.

F. *A. elongata* m. caule humili, ramis longissimis monocephalis, foliis supra glabriusculis atroviridibus, subtus sericeo pubescentibus. In collinis, „Nagyhegy“ oppidi Földvár.

455. *A. austriaca* Jacq. Művelt talajon, legelőkön, utak mellett, szőlőkben és homokos halmokon. — Kalocsa, Hajós, Bátya, Miske, Pataj, Földvár és Paks környékén.

456. *A. ruthenica* M. B. Homokos mezőkön és homokbuckákon. — Közönséges és jellemző növény a halmos-homokos vidéken.

457. *A. arvensis* L. Legelőkön. — Mint látszik nagyon ritka s eddig csak Kalocsa közvetlen környékéről ismeretes.

458. *A. Cotula* L. Legelőkön, művelt talajon, utak mellett, leginkább pedig utcákon. — Igen gyakori Kalocsa környékén, Böleskén s a Hartáról Tetőtlen pusztára vezető uton. Nem ritka továbbá Akasztó, Kömlőd, Pataj, Miske és Fajsz mellett.

187. *Matricaria* L. **Sziktiú.**

459. *M. inodora* L. Művelt talajon, utak mellett, utcákon, töltéseken és vizek körül. — Gyakori a vidéken. F. *M. ambigua* Reichenb. a Vajas mellett Bátya felé s az érseki kertben fordul elő.

460. *M. Chamomilla* L. Utcákon és szikes mezőkön. — Kalocsán, Akasztó körül és Homokméggy mellett.

188. *Senecio* L. **Üszökér.**

461. *S. integrifolius* L. (*S. campester* Retz.) Homokos erdőszéleken. — A Tápéi pusztán az elszáradt növény augusztusi levél és szár maradványai után itélve.

462. *S. paludosus* L. Mocsáros réteken és nádasokban. — A Kömlődi Imsósón, az Örjegyben Akasztó és Császártöltés alatt, Kalocsa mellett Szakmár és Pataj felé.

Versus oppidum Pataj exemplaria elata legi foliis plerisque glaberrimis: *S. bohemicus* Tausch.; ibidem legit Wiesbaur S. J. alia foliis glabrescentibus basi praesertim profunde dentatis, dente folii sessilis divaricato, 6—10 cm. longo. Ibidem occurrunt exemplaria quae indumento densiore *Senecionem Sadleri Láng* imitantur.

463. *S. Doria* L. Bokros mezőkön és szőlők körül. — Nagyon gyakori Kalocsán az Irágában, Patajnál a szőlők alatt és Ordas körül. Előfordul Foktű, Uszód, Paks és Kömlőd környékén.

464. *S. fluviatilis* Wallr. Ligetekben. — Az Imsósón Kömlődnél, a Várszegierdőben Fadd alatt (Wiesbaur S. J.)

465. *S. barbareaefolius* Krockcr. Mocsáros vizetek körül. — Általam egyszer Kalocsa mellett a Vajásban találva, valószínű azonban, hogy a vidéken nagyobb elterjedéssel bír.

466. *S. Jacobaea* L. Mezőkön, bokros helyeken és szőlők körül. — Kalocsa mellett, Paks, Kömlőd és Kecel környékén s az Örjegyben Császártöltés alatt.

467. *S. erucifolius* L. Mezőkön, ligetekben, szőlők körül, utak mellett és töltéseken.

Typum tantum in horto archiepiscopali et in montibus ad Szegzárd inveni. Formam *S. tenuifolium* Jacq. frequenter notavi in Kalocsa (circa vineas, et in Irága) Pataj, Kömlőd, Földvár, Fajsz et Nádudvar.

468. *S. vulgaris* L. Művelt talajon. — Kertekben és szőlőkben. Kalocsa, Akasztó, Földvár, Kömlőd, Paks, Fajsz, Hajós, Császártöltés és Kecel környékén. Többnyire mint f. *S. glaberrimus* Schur.

Calendula officinalis L. Igen gyakran művelve vagy félvadon kertekben fordul elő; a Foktűi úton azonban árkokban egészen vadon találtam.

189. *Echinops* L. Labdaborz.

469. *E. sphaerocephalus* L. Ligetekben és szőlők körül. — Kalocsán a szőlők mellett, Pataj és Akasztónál hasonló helyeken, a Tápéi pusztán, a Paksi szőlők között és a Várszegierdőben Fadd alatt. Leg-

gyakoribb azonban a Kömlődi Imsóson, hol *Marrubium*, *Stachys germanica* és *Chaiturus Marrubiastrum* társaságában sajátoszerű formatiót képez.

190. *Cirsium* Tournef. Báres.

470. *C. spathulatum* (Moretti), Kerner, Legelőkön és homokos halmokon. — A Kanacs völgyben (Földvár), a Zádori révnél (G. Lak.) s Pataj mellett a Sziliditónál.

Capitulis plerumque dense arachnoideo-lanatis. Exemplaria quaedam Patajensia vix a *C. ciliato* M. B. distinguuntur, ideoque hoc ut formam subjungo. Involucri foliola lanceolata et spathulato-lanceolata in uno eodemque exemplari inveniuntur, foliola inferiora vero *C. ciliatum*, quod tamen non vidi, referre videntur.

471. *C. lanceolatum* (L.) Legelőkön, utak mellett, töltéseken és utcákon. — Pataj alatt igen gyakori, a vidék többi részében csekélyebb s egyenletes elterjedéssel bír.

472. *C. nemorale* Reichb. Fl. excursoria p. 286. Ligetekben. — Az érseki palota közelében az ugynevezett, „Kis-erdőben.“

473. *C. canum* (L.) Nedves homokos és turfás réteken. — A Földvár-Kömlődi völgyekben (Kanacs-Gyűrűs-Weiherthal stb.) a Tápéi pusztán, az Örjegen főleg Császártöltés alatt s igen ritkán Kalocsa körül is.

474. *C. palustre* (L.) Turfás réteken a Tápéi pusztán, és Kecel körül (Wiesbaur S. J.)

475. *C. brachycephalum* Juratzka. Mocsáros réteken és nádasokban. — Kalocsa alatt a Pataji uton és Szakmár felé, az Örjegen mindenütt, a Tápéi pusztán és Bátya mellett. Tömeges sokasága által igen föltűnő Pataj és Akasztó környékén s főleg ezen két hely közti mocsáros réteken.

476. *C. arvense* (L.) Nedves réteken, mocsárookban, vizek szélein, töltéseken, árkokban, legelőkön s mint igen alkalmatlan növény föltört réti szántóföldeken. — Mint f. *C. horridum* Wimm. et Grab. s *C. argentum* Vest. a leggyakoribb; mint f. *C. mite* Koch β . és *C. scotsum* M. B. sokkal ritkább s csakis a Vajas medrében magas réti növények közt találtam.

F. *C. mutatum* m. caule glaberrimo, elongato ra-

moso, ramis patentibus; foliis glaberrimis, inferioribus semi amplexicaulibus, lato-oblongis, subintegerrimis vel sinuato-dentatis, spinosis, obtusis, subemarginatis, mucronatis; ramis omnibus monocephalis. Capitula *C. arvensis*. Proximum *C. scloso* *M. B.* An hybridum ex *C. cano* et *arvensi*.

191. *Carduus L. Bogács.*

477. *C. acanthoides L.* Utak mellett és töltéseken, legelőkön, utcákon és szőlőkben. — Gyakori az egész vidéken.

Carduus lamulosus Ehrh. mely a Tisza mentében a mély sikon igen gyakori, a vidéken eddig nem találtott.

478. *C. nutans L.* Utak mentében és művelt talajon. — Gombolyag felé s Résztelek pusztán, Kömlődnél és Fajszt alatt.

192. *Onopordon L. Bordon.*

479. *O. acanthium L.* Legelőkön, utak mellett és töltéseken, utcákon és szőlőkben. — Az egész vidéken előfordul főleg homokos talajon.

193. *Lappa Tournef. Bojtorján.*

480. *L. officinalis Mill.* Mocsáros helyek mellett, vizek körül, utcákon, árkokban, kerítések mellett és utak mentében. — Igen gyakori főleg a mélysikon.

481. *L. minor Schk.* Az előbbivel hasonló helyeken s főképen a Duna jobb partján fordul elő gyakrabban.

482. *L. tomentosa Lam.* Utcákon és ligetek körül. — Résztelek pusztán és Fajszt mellett.

194. *Carlina L. Körfény.*

483. *C. vulgaris L.* Bokros mezőkön. — Az érseki kertben és a Kömlődi halmokon.

195. *Serratula L. Zsoltina.*

484. *S. tinctoria L.* Nedves réteken és kaszálókon. — A mély sikon igen közönséges, itkább a hal-

mos vidéken, de nem hiányzik, *S. integrifolia* Krock. a leggyakoribb alak; f. *S. heterophylla* Rehb. non Desf. a typicus alakhoz közel álló változatokban s igen ritkán található.

196. *Jurinea* Cassin. *Jurinea*.

485. *J. mollis* (L.) Verőfényes homokos halmokon és homokos mezőkön. — A Tápéi pusztán, a Paks-Kömlödi szőlők között s a Nádudvari halmokon.

197. *Carthamus* L. *Gordon*

486. *C. lanatus* L. Utak mellett. — Kalocsán a Selyemerdő felé (Kirpál Józs. S. J.) és Hajós mellett.

C. tinctorius L. Szőlőkben Földvárton és Kecel környékén művelik. — Szeklice.

198. *Centaurea* L. *Csiküllő*.

487. *C. amara* L. Száraz, szikes mezőkön, réteken, mocsáros helyeken, utak és töltések mellett. — Kalocsa körül s általában a mély sikon elég gyakori, a halmos vidékről nem ismerem. A Moresai erdőben Császártöltés alatt igen föltűnő alakban fordul elő: caulibus strictis, ramosis valde angulatis, foliis angustissimis longissimisque, elevato nervosis, trinerviis, sparse floccosis, rigidis, caulinis inferioribus dente utrinque elongato instructis: capitulis globosis; involucri foliolis infimis villosa tomentosis, profunde fimbriato-partitis, fimbriis lineari-setaceis distantibus; involucri foliolis mediis et supremis appendice laceris, fimbriatis crispisque. Est forma soli turfosi dumetosi; *C. mulata* m.

Occurrit haec planta mira varietate in graminosis et foliola involucri subintegerrima vel plus-minus fimbriata et lacerata habet. In uliginosis inter pagos Bátya et Miske folia latiora, caules 3—4 dm. altos simplices monocephalos vel parum ramosos, involucri foliola appendice crispera habet.

In pratis, campisque siccis, salsis, magis decumbens, tomentosus, foliolis involucri laceratis, fimbriatisque se sistit. Anthodium hinc inde (circa Hajós et Homokmégy) subcylindraceum, quo *C. Waldenianam* Rehb. habes. Iluc referri posse videntur etiam exemplaria ad

Homokmégý lecta pygmaea. 1—20 cm. alta monocephala vel valde ramosa. Habitus horum omnino singularis et vix *C. amarae* speciem repraesentans.

Formae, quas Koch *C. Jaceae* subjungit praeter ultimam; *C. pratensem* Thuill. in hac specie fere omnes parallelae inveniuntur.

488. *C. Jacea* L. Mezőkön és bokros halmokon. — Kalocsa körül a mélysíkon.

Formam hujus pygmaeam, plerumque monocephalam, 6-15 cm. altam, glabram in pratis turfosis apertis apricisque pagi Császártöltés legi. Haec tamen aequo iure etiam *C. amarae* subordinari possent.

489. *C. Cyanus* L. Müvelt talajon. — Az egész vidéken főleg vetések közt gyakori. — Búzavirág.

490. *C. stereophylla* Bess. Vetések gyepes szélein. — Kalocsa mellett Uszód felé.

491. *C. spinulosa* Rochel. Lőszhalmokon szőlők közt. — Határozott példányokban csak a Szegzárdi szőlőhegyekről bírom, a vidékre nézve (a Paks- Kömlödi szőlőkből) kétes példány után ítélek.

492. *C. Scabiosa* L. ? Miután példányt a vidékről nem bírok, s az ezen növénynek tartott alakok mind más fajoknak bizonyultak, kételkedem, hogy vidékünkön előfordul.

493. *C. Sadleriana* Janka. Mezőkön, réteken és ligetek bokros szélein. — Kalocsa körül (érseki kertben, Irágában, Pataj felé) s általában a mélysíkon nem ritka, a vidék többi helyein gyérebben fordul elő.

Exstat etiam forma in herbidis colocensibus lecta foliis radicalibus integerrimis, caulinis integris, pinnatifidisque scabris, capitulis globoso-ovatis, parvis (ut in *C. amara*) foliolis involucri lanato-pubescentibus, vix nigro-marginatis, integerrimis vel brevissime ciliatis; floribus longissime exsertis: *C. colocensis* n. Quasi hybrida ex *C. Sadleriana* et *C. rhenana*. Ulterius observanda.

494. *C. rhenana* Bor. Homok- és lőszhalmokon, töltéseken, szőlőkben és utak mellett. — Gyakori a a halmos vidéken; homokos talajon s a mély síkon ritkábban fordul elő.

Planta quam hoc nomine recenseo capitula subglobosa habet, occurrit autem fere eadem planta capitulis omnino ovatis; utrum autem haec posterior forma semper *Centauream australem* mox adnumerandam sistat,

ulterior botanicorum planitiei hungaricae investigatio edocuerit.

495. *C. australis* *Pancic*, Kern. n. 974. Lőszhalmokon. — Kömlőd mellett. A Szegzárdi szőlőhegyeken is előfordul.

496. *C. Tauscheri* *Kerner*, n. 975. Homokos mezőkön és homokbuckákon. — Gyakori Földvár körül, a Tápéi pusztán, a Paksi szőlők közt, Császártöltés és Akasztó környékén.

In Herb. colocensi exstat exemplar in arenosis ad Kecel lectum (Brandis S. J.), de quo pro parte verificantur verba Kerner: „die Fransen der Anhängsel oft bis zur winzigen fast obsoleten Spitze zu einem schimmernden, scariösen, weissen unregelmässig eingerissenen Häutchen verschmolzen“: fere *C. banatica* *Kerner*.

C. solstitialis *L.* A vidékről eddig nem ismeretes, Szegzárd mellett azonban a szőlőhegyek alatti országoton igen gyakori.

497. *C. Calcitrapa* *L.* Legelőkön, utak mellett, utcákon és mocsárok körül. — Kalocsán és Kalocsa körül nagyon gyakori; kevésbbé elterjedve előfordul Bácsa, Fajsz és Pataj környékén.

199. *Crupina* *Pers.* **Krupina.**

498. *C. vulgaris* *L.* Lőszhalmok mezőin. — Földvárrott a Nagyhegyen.

200. *Xeranthemum* *L.* **Vasvirág.**

499. *X. annuum* *L.* Lőszhalmok kopár lejtőin és homokos dombokon s mezőkön. — Az egész Paks-Földvári és Akasztó-Nádudvari vonalon helyenkint csoportosan fordul elő. Pataj, Homokmégy és Fadd mellett szintén képviselve van.

201. *Lapsana* *L.* **Válupik.**

500. *L. communis* *L.* Ligetekben és árnyas szőlőutakon. — A Paks-Kömlödi szőlők közt, az érseki kertben Kalocsán, a Hajósi ligetekben és Sz. Benedek alatt.

202. Cichorium L. Katáng.

501. *C. Intybus* L. Mezőkön, réteken, utak mellett töltéseken, ligetekben, szőlők közt s néha művelt talajon. — A vidéken közönséges növény. A Paks-Kömlödi országút mellett fehérvirágú példányok is előfordulnak.

C. Endivia L. a vidéken nem műveltetik.

203. Leontodon L. Oroszlántog

502. *L. autumnalis* L. Mezőkön, réteken és ligetekben. — A mély sikon Kalocsa mellett, Pataj, Ordas és Sz. Benedek körül, az Örjegen Császártöltés alatt, Bátya és Fajsz környékén. Egy éves virágzó példányok az egyenes merev szár miatt alkatilag teljesen *Crepis*-re emlékeztetnek.

503. *L. hispidus* L. Réteken és ligetekben. — A vidéken számos alakban s mindenütt képviselve van.

In nemorosis danubialibus et in horto archiepiscopali rarius foliis glabriusculis occurrit: F. *L. hastilis* L. Huic adjungitur alia forma iisdem in locis proveniens et formae alpinae Kochianae: *opimus* parallela foliis latissimis, caule apice insigniter incrassato.

In pratis turfosis siccioribus ad Császártöltés forma rara perpusilla: *L. cricctorum* (Kless.) Rehb. Exemplaria in collinis arenosis foliis runcinatis *L. pseudo-crispum* Schult.-Bip. sistunt.

204. Pieris L. Magvarótt.

504. *P. hieracioides* L. Szőlők közt és halmok bokros lejtőin. — A Paks-Kömlödi szőlők közt és Földvár vidékén.

205. Helminthia Juss. Helminthia.

505. *H. echioides* Gärtn. Utak mellett. — A Paks-Kömlödi országúton. Igen ritka.

206. Tragopogon L. Kecskedisz.

506. *T. floccosus* W. K. Kopár homokos mezőkön és homokbuckákon. — A Tápéi pusztán, Akasztó, Kecel és Császártöltés körül.

507. *T. major Jacq.* Utak mellett, töltéseken, halmos lejtőkön, szőlők közt és művelt talajon. — A mély sikon ritka (Kalocsa, Pataj, Bátya), gyakoribb a halmos vidéken, de csaknem teljesen hiányzik homokban.

508. *T. orientalis L.* Réteken és mezőkön. — Kalocsa körül a Dunamelléki réteken és Kömlőd alatt.

207. *Scorzonera L. Pozdor.*

509. *S. parviflora Jacq.* Nedves szikes réteken közönségesen *T. leptoccephalum*-mal társulva. — Akasztó mellett (község kaszálója, Pataj alatt a Kékesiréten s Kömlődnél a Weiherthalban).

510. *S. humilis L.* Homokos réteken. — A Kalocsai Herbariumban képviselve van közelebb meghatározott lelhely nélkül.

511. *S. hispanica L.* Lőszhalmok bokros lejtőin. — A Paks-Kömlödi s Földvári szőlők közt.

512. *S. purpurea L.* Homokos bokros mezőkön. — A Tápéi pusztán.

208. *Podospermum DC. Nyélkaszat.*

513. *P. Jacquinianum Koch.* Utak mellett, mezőkön, legelőkön. — A vidéken igen gyakori. Száraz szikes legelőkön igen elváltozott törpe alakokban található.

209. *Taraxacum L. Pitypáng.*

514. *T. officinale L.* Réteken, mezőkön, utakon, vizek körül, ligetekben és művelt talajon. — Nagyon sokalakú és gyakori növény. Szikes helyeken és homokban többnyire, de nem mindig a következő fajok által van helyettesítve.

Formae notabiliores sunt: *T. udum Jordan.* foliis *T. officinale*, involucris *T. palustre* imitans. Hinc inde in uldis versus pagum Bátya.

T. maculatum Jord? habitu robusto, capitulis maximis, tomento foliorum et scapi insignis. In umbrosis vinetorum ad P. Halom.

515. *T. corniculatum Kütz.* Lőszhalmokon és homokos dombokon. — Földvár körül legelőkön gyakori; Kömlőd mellett hasonló helyeken szintén eléggé el van terjedve.

Folia runcinata et — tenuissime pinnatisecta. Alt. 5—25 cm.

516. *T. leptocephalum* Reichb. Szikes réteken, mezőkön, és legelőkön. — Wiesbaur S. J. figyelmes kutatásai után az egész vidékről ismeretes. Földvártott közel a városhoz s a Kanacsi völgyben, a Böleske-Kömlödi völgyekben (különösen Gyűrűs- és Weiherthalban), Akasztó körül mindenfelé. Pataj alatt főleg a Kékesiréten s a Szilidító mellett, Halom, Kis-Kecskemét, Csertő, Homokmégy és Hille pusztákon. Mindenkor huzamosb ideig víz alatt álló szikes helyeken található. Szikes-homokos talajon némelykor óriási példányokká fejlődik; egy ilyen Pataji példányból 3—4 ivre gazdagon terjedő részletek kerülnek ki.

517. *T. serotinum* H. K. Kopár löszhalmok lejtőin. — A Paks-Kömlödi és Földvári szőlők közt helyenkint igen el van terjedve. Ritkább a Nádudvari halmokon s Pataj mellett a Szilidító körül.

210. *Chondrilla* L. Kakies.

518. *C. juncea* L. Száraz homokos mezőkön, dombokon és szőlők közt. Homokos talajon fordul elő s azért a mély sikon legnagyobbbésztt hiányzik, a halmos-homokos vidéken nem ritka.

211. *Lactuca* L. Saláta.

519. *L. Scariola* L. Müvelt talajon utak mellett és lakások közelében. — Kalocsa, Paks, Pataj, Kecel Nádudvar és Fajsz környékén.

L. sativa L. Konyhakertekben számos válfajban müvelt növény.

520. *L. saligna* L. Árkokban, szőlők közt utak mellett, töltéseken és homokos halmokon. — A vidéken mindenfelé előfordul, de nagyobb mérvben a halmos vidéken van elterjedve.

L. viminea (L.) Egy igen fejletlen s azért kevés biztosságot nyújtó példányban a Bányai rétekről birom.

212. *Sonchus* L. Csorbóka.

521. *S. oleraceus* L. Müvelt talajon, utak mellett, utcákon. — Majd mint f. *S. integrifolius* Wallr. majd

mint *S. triangularis* Wallr. főleg kertekben gyakori, ez utóbbi gyönyörű példányban képviseltetik a Kalocsai Herbáriumban (legit Tóth S. J.).

522. *S. lacerus* Willd. Arkokban. — A Pataji uton Kalocsa alatt (Wiesb.). „Se reproduit invariablement de ses graines“ Boreau l. c. p. 381.

523. *S. asper* All. Kertekben és vetések szélein. — Mint f. *S. pungens* s néha *S. incrimis* (l. Brandis S. J.) Bischoff Kalocsa, Pataj és Paks körül ritkán fordul elő.

524. *S. arvensis* L. Művelt talajon, utak mellett, töltéseken és vizek körül. — Az egész vidéken alkalmatlan s nagy mennyiségben előforduló növény.

525. *S. uliginosus* M. B. Mocsáros és iszapos helyeken. — A Vajásban Foktű felé s a Pataji uton. Valjon az Örjegen Császártöltés alatt előforduló földtűnő növény *S. uliginosus* vagy *S. paluster* L. alakjához tartozik-e, példányok hiányában nem tudom eldönteni.

213. *Crepis* L. **Aszász.**

526. *C. rhoedifolia* M. B. Utak mellett, töltéseken, szőlők közt. homokos halmokon és mezőkön. — Mig a mélysíkon csak ritkán vagy alig található, töménytelen mennyiségben lepi el a halmos vidék homokos talaját. — *C. foetida* L. a vidéken nem fordul elő.

527. *C. setosa* Hall. fil. Szántóföldeken s azok közelében. — Kalocsa, Ilalom, Kömlőd, Ordas és Pataj mellett.

528. *C. tectorum* L. Vetések közt, utak mellett és töltéseken, főleg pedig kopár homok-dombokon. — Kalocsa, Bátya és Kömlőd mellett ritkábban található, a homokos vidéken ellenben gyakori csoportokba fordul elő. Mint *C. scgetalis* Roth-alakot Kömlődnél találtam.

529. *C. biennis* L. Mezőkön, ligetekben, művelt talajon és utak mellett. — Az érseki kertben, Kömlőd és Földvár környékén és Hajósnál, Kömlődről mint f. *C. dentata* Koch γ . (leg. Wiesb.) áll előttem, különben *C. runcinata* Koch α . a közönséges alak.

214. *Hieracium* L. **Holgyomál.**

530. *H. echioides* Lumitzcr. W. K. Futóhomokban a Tápéi pusztán.

Capitulis magnis *Hieracii Pilosellae macranthae microcephalae* Uechtritz in litt. aequalibus, indumento etiam omnino illi accedentibus. Potius igitur *γ. grandiflorum* Koch, „corymbus e paucioribus capitulis, sed duplo maioribus compositus, capitula Hieracii Pilosellae vulgaris fere aequantibus: *H. cinereum* Tausch. bot. Zeitg. 22. p. 463. 11. 1. Béd. p. 60.“ nuncupandum esset. Quia tamen exemplaria *H. cinerei* Tausch. *H. grandiflori* Koch videre non potui, aliorum, Hieraciologorum, iudicio rem dirimendam relinquo. Accedit etiam, quod exemplaria probabiliter omnia formas putatas repraesentant.

Legit ibidem Wiesbaur S. J. exemplar (forte etiam forma putata) quae omnino formam hybridam ex *H. echioides* et *Pilosella* repraesentaret, quae igitur fere *H. Wolfgangianum* Besser habendum foret; — attamen omnidissimile, indumentum quoque multo densius et omnino *H. echioidis*, ut in planitie hungarica occurrit, cinereo-canescens.

In arena mobili circa Kecel legit Wiesbaur *Hieracium echioides* capitulis parvis *H. Bauhini-i* aequalibus. . . . attamen ut Koch vult „setae caulis et foliorum patentes: *H. seligerum* Tausch. bot. Zeitg. 1. c. p. 61.“ Itaque forte bene hanc plantam idem Wiesbaur ut *H. seligerum* Tausch. determinavit. Exemplaria Herbarii Kerner: C. H. Schultz-Bip. Cichoriaceothesca. Supplem: 112. *Pilosella Rothiana* = *H. seligerum* Kerner capitulis magnis, indumento minus denso, aliisque notis toto coelo differunt quidem, at utrum *H. seligerum* Tausch. *H. Rothianum* Wallr. habendum sit, ut Kerner ex declarationibus cl. Čelakovsky Oest. bot. Zeitsch. XXI. p. 333. concludit, adhuc ulterius investigandum esse videtur.

531. *H. auriculoides* Láng. Kerner. *H. praealtum* Koch: *c. hirsutum* et *f. setosum*. Verőfenyés hal-mok mezőin. — A Kömlődi és Nádudvari szőlők közt.

Pulcherrimam inveni hujus plantae formam in pratis salsis ad Kis-Kecskemét cum aliis halophilis: *Camphoresma ovata*, *Plantago maritima*, *Ranunculus pedatus* W. K., *Verbascum phoeniceum*, *Draba verna* et *Adonis vernalis* et in pratis argylloso salsis ad viam Patajensem *Fragaria viridi* et *Viola pumilae* sociam.

Planta haec nequaquam typum raepraesentat videtur tamen ut f. *H. coloccense* m. hic recensendum. Caulis imprimis rigidus, sulcatus, purpurascens, inferne

pilis stellulatis vix indutus, caeterum glaucus (glaucodine *H. floribundum* *Wimm.* imitans), pilis rigidis parce pilosus. *Stolones* rigidi plurimi, flexuosi, pilis stellulatis setisque densius vestiti. Folia glauca pilosaque, pilis stellulatis inferne plus minus induta, quoad formam *H. floribundo* non dissimilia, sed interdum ut in *H. fallacine* *F. Schultz* setoso-denticulata. Pedunculi patentes vel divaricato ascendentes, inferiores (in medio caulis) flagelliformes, pilis rigidis, glandulosis et stellulatis apicem vertus dense obsiti. Capitula parva magis atroviridia, quam in *H. obscuro* *Reichb.* et flores aurantiaco flavi (exemplaria ad Kis-Keeskemét); vel capitula simpliciter atroviridia, magnitudine capitulorum *H. Bauhini-i* floribus flavis (exemplaria ad viam Patajensem.)

Cum Grisebach de *H. collino* *Gochu.* (= *H. auriculoides* *Láng*) β . *melchacto* *Tausch, Procl.* haec habeat: „foliis oblanceolatis vel lineari-lanceolatis, acutiusculis, glauco-virentibus subtus parce pubentibus, pedicellis plerumque longioribus“ — quam nempe in suo *H. collino* — „pilis nonnunquam rarescentibus,“ quae verba nostrae plantae bene congruunt, cum porro icon *Reichenbachii* V. 19. t. 116. *H.* eidem non sit dissimilis, huic typo nostram plantam subordinandam censi. Praesertim tamen capitulis parvis differt ab omnibus formis *H. auriculoidis*.

H. glaucescens *Besser.* multam similitudinem cum hac planta habere videtur, sed characteribus a Koch assignatis bene differt.

532. *H. Bauhini* *Schull.* Ligetekben és verőfényes halmokon. — A Kömlödi, Földvári és Nádudvari halmokon nagy változatosságban fordul elő. Alakok, melyek sok tekintetben megközelítik a rokon fajokat nem ritkán találhatók.

Exstat etiam specimen gracillimum, inflorescentia nonnisi ex tribus capitulis composita, pilis longis, rigidisque hirsutissimum, stolonibus destitutum.

Haec species apud nos plerumque hirsutissimam se sistit, non desunt tamen exemplaria (in horto archiepiscopali) minus hirsuta glaucaque.

In horto archiepiscopali in umbrosis legi exemplar valde notabile: caulibus foliisque glaucis; capitulis longe pedicellatis, glauco-viridibus, pube stellulata pilisque brevibus laxè vestitis. Caulis stolonibus longissimis ra-

dicantibus praeditum; folia inferne densius, caulis rarissime pilis stellulatis tecta! Planta ulterius observanda et forte *f. H. decipiens Koch* γ.

H. auriculoides Rechb. icon . . . non *Láng* occurrit in Weiherthal pagi Kömlöd, versus Uszód et Szakmár circa Kalocsa (Wiesbaur) et in pratis turfosis ad Császártöltés.

533. *H. Pilosella*. *L.* Mezőkön réteken, verőfényes dombokon és ligetekben. — A vidéken mindenfelé elég gyakori. Anthodiis plus minus canescentibus frequentius occurrit: *f. H. nivcum Müller*. Exemplaria a Wiesbaur in siccis arenosis lecta cl. de Uechtritz „*H. Pilosella L. subsp. macranthum f. microcephalum*“ definitiv.

F. anthodiis nigrescentibus *a. vulgare (Monnier) Koch.* esse videtur.

H. flagelliflorum (Schur. l. c. p. 379. var. h.) Árnyas helyeken. — Az érseki kertben.

Scapo dicephalo, capitulis aqualiter pedunculatis foliis subtus cinereo-tomentosis stolonibus longissimis capitulis minoribus, quam in *H. Pilosella* legi.

534. *H. umbellatum L.* Lőszhalmok lejtőin. — A Paksi, Kömlödi, Földvári és Nádudvari szőlőkben.

Hieracium murorum L. csoportjából a vidéken egy alak sem található.

L. AMBROSIACEAE LINK.

215. *Xanthium L. Cimpaj.*

535. *X. Strumarium L.* Tanyák és faluk körül utak mellett, legelőkön. — Gyakori a Duna mentében a Vajas mellett s általában az egész vidéken. Óriási majdnem méter magasságu ágas példányok mellett, száraz szikes legelőkön 5-10 cm. nagyságu kifejlett példányok találhatóak. — Gelyvafü.

536. *X. spinosum L.* Minden talajon és mindenemű lellyen, a nagyon árnyas ligeteket kivéve. — Az egész vidéken folytonos irtások dacára nagy mennyiségben van elterjedve. Azon körülmény, hogy legelőben és legbujában sertés-legelőkön tenyész, nem megvetendő bizonyíték arra nézve, miszerint a növény gyors elterjesztésére a Szerbiából behozott sertések leg-

lényegesebben közreműködtek; különben lásd ezen növény elterjedésének rövidvázlatát Kerner, Vegetationsverhältnisse n. 1067. Ö. B. Z.

LI. CAMPANULACEAE JUSS.

216. *Jasione* L. Csékcskillag.

538. *J. montana* L. Homokos halmokon. — Paks körül (Brandis S. I), Földvárrott a szőlők között.

217. *Campanula* L. Csengetyűke.

539. *C. bononiensis* L. A lőszhalmok füves lejtőjén. — Paks-Kömlödi és Földvári szőlők között helyenkint.

540. *C. rapunculoides* L. Homokos, bokros mezőkön. — Kömlöd (Weiherthal), Paks (szőlők között), Földvár (Nagyhegy) környékén.

541. *C. Trachelium* L. Árnyas ligetekben. — Sz. Benedek alatt, az Imsós szigeten Kömlöd mellett, a Várszegierdőben és Tolna körül.

In nemoribus ad oppidum Tolna legit Wiesbaur S. J. exemplar foliis cordatis subintegerrimis, floribus apice glomeratis, dimidio minoribus, quam typi . . . videtur formam putatam exhibere.

542. *C. patula* L. Réteken és mezőkön. — Érseki kertben s Kalocsa körül helyenkint, Pataj, Sz. Benedvek, Fajsz és Dusnok körül; homokos mezőkön Kömlöd mellett. Tömegesen sehol sem találtam.

543. *Campanula Rapunculus* L. — Ligetekben. — Kecel mellett a Községerdejében.

544. *C. persicifolia* L. Halmos mezőkön. — A Dunamelléki lőszdombokon nem ritka. Vidékünk határán Szegzárd mellett leggyakoribb, itt különösen szép példányokban a f. *C. dusycarpa* Kit. bőven van képviselve.

545. *C. Cervicaria* L. Nedves és vizenyős réteken, ligetekben. — Homokos vidékek rétjein általában mindig található: ritkább Kalocsa közvetlen környékén, leggyakoribb a turfa talajú Órjegben (Akasztó — Hajós) és a Tápéi pusztán.

546. *C. glomerata* L. Homokpusztákon és lőszdombokon, füves helyeken. — Kömlöd, Paks és Föld-

vár környékén, nem különben Akasztó, Kecel és Császártöltés homokos és dombos határában. Rendszeren elszórva fordul elő s csak mint f. *C. farinosa* Andr.

547. *C. sibirica* L. Réteken, kaszálókon, utak mellett és löszdombok lejtőin. — Vidékünk jellemző harangvirágja, mely a mérsékelt szikes és a fekete réti földet is kedveli. Soha sem fordul ugyan tömegesen elő, de gyakori megjelenése miatt mégis közönségesnek mondható. Találtatik az érseki kertben Kalocsa és szomszéd falui és pusztái körül, Pataj, Fajsz és Hajós mellett, sőt gyakori a Paks-Kömlödi dombokon is különösen a szőlők között.

218. *Adonophora* Fisch. Harangvirág.

548. *A. lilifolia* (L.) Nedves, homokos ligetekben. — Kecel mellett a Községeerdejében (Wiesbaur S. J.) *Specularia Speculum* L. vetések közt valószínűleg előfordul, mivel a Kalocsai Herbáriumban mint látszik a vidékről van képviselve.

OLEACEAE LINDL.

219. *Ligustrum* L. Fagyal.

549. *L. vulgare* L. Kertekben, kertek és szőlők körül. — Nagyon kétlem, hogy vidékünkön mindenütt vadon fordul elő, csak a Kömlödi halmokon látszik honosnak.

Syringa vulgaris L. és *Syr. persica* L. a leggyakoribb művelt cserjékhez tartoznak, melyek Paks körül és Földvár vidékén teljesen megbonosultak ugyan, maguktól mindazáltal tovább nem terjednek.

220. *Fraxinus* L. Kórisfa.

550. *F. excelsior* L. Nem jelentéktelen alkatrészét teszi a Dunamelléki erdők- és ligeteknek. A Morcsai erdő pedig Császártöltés mellett s Kecelnél némely ligetek nagyrészt ezen fajból alakulnak. Igen gyakran műveltetik is utak mellett és kertekben, többféle változattal.

LIII. ASCLEPIADEAE R. BR.

221. *Vincetoxicum* Moench. Méreglő.

551. *V. officinale* Moench. Mezőkön, réteken, utak mellett, erdőszéleken és homokbuckákon. — Ka-

locsa közvetlen környékén ritkább (érseki kert, Szakmár felé) annál inkább el van azonban terjedve a vidék többi részén a homok föllépésével aránylag; nagyobb növénycsoportozatot sehol sem képez. E növény változatos előfordulásáról l. Kern. Veget.-Verh. n. 1108.

222. Asclepias L. Gen. ed. I. 61. Krépin.

552. *A. syriaca* L. *A. Cornuti Decaisne* in DC. Tanyák és faluk körül. — Miután e növény környékünkön már többször elvadulva találtatott s éghajlatunk minden változatait megtüri, nem kétlem mint meghonosultat idézni. Én Földvár környékén a Fölsőtői szőlők mellett nagy mennyiségben találtam; ezenkívül előfordul Bátya mellett (Kirpál S. J.), a Foktúi állomás mellett (Brandis S. J.), Fajszt körül (Tóth S. J.)

LIV. APOCYNEAE R. Br.

223. Vinca L. Meténg.

553. *V. herbacea* W. K. Homokos halmokon. — A Tápéi puszta erdőiben; Földvár mellett (Nagyhegy), Kömlödnél (Weihenthal).

Nerium Oleander L. kedvelt és gyakori kerti növény.

LV. GENTIANEAE JUSS.

224. Menyanthes L. Elecke.

554. *M. trifoliata* L. Mocsárookban. — Kecel körül (Wiesbaur.).

225. Limnanthemum Gmel.

555. *L. nymphoides* (L.) Álló mocsáros vizekben. — Kalocsa alatt a Vajasban tömegesen, s ugyanazon csatornában még több helyütt mint pl. Bátya és Dusnok mellett; Hajós alatt a fácános kert körül, az Orjegen Akasztó és Kecel között s az Örjegi csatornában.

226. Chlora L. Klora.

556. *C. serotina* Koch. Nedves réteken, és vetések között. — Az 1870-ik évben az áradás után

igen gyakori volt Kalocsa környékén különösen Szakmár, Pataj, Ordas, G. Lak és Foktű körül; 1875-ben nagyobb mennyiségben az Insóson (Kömlőd) észleltett; a megelőző években Tóth S. J. tanúsága szerint, ki azt az érseki kertből ismerte, a vidéken ritka volt.

227. *Gentiana*. I. *Tarnics*.

557. G. *Pneumonanthe* L. Nedves réteken. — Miske és Bátya között nagy mennyiségben fordul elő.

228. *Erythraea* *Renealm. Rich. Földepe*.

558. E. *Centaurium* L. Ligetekben. — Igen szép példányokban az érseki kertben fordul elő.

Szegzárd mellett száraz szikes mezőn *Dianthus saxifragus*, *Plantago maritima*, *Camphorosma ovata* s más halophylok társaságában találtam egy az *E. Centaurium*hoz közel álló alakot, melyet jelenben leírni akarok:

E. *Szegzárdensis*. — *Erythraea glauca*, caulibus 1—pluribus quadrangularibus, angulis anguste alatis scabris; foliis carnosis ovato-oblongis subquinque nerviis minutissime denticulatis vel scabriusculis, intermediis breviter acuminatis; corymbo terminali fasciculato non laxiusculo, semper fastigiato, corollae laciniis ovalibus apice sublaceris obtusis, emarginatis, stigmatibus subrotundis stylo apice bifido triplo brevioribus, usque ad medium laciniarum corollae non pertingentibus.

In *E. Centaurium* deest indumentum glaucum, folia integerrima non carnosia, stylus cum stigmatibus longior, ultra medium laciniarum corollae pertingens. Flores intensius, quam in *E. Centaurium*, rubent et *E. grandiflorae* similes sunt.

Medium tenet inter *E. Centaurium* et *E. pulchellam* et cum posteriore simul crescit.

559. E. *pulchella* (Sw) Szikes réteken, nedves és vizenyős helyeken mindenütt, s néha ligetekben is. — Nagyon gyakori Kalocsa, Pataj, Ordas, Akasztó és Fajsz körül, de a vidék egyéb részein sem hiányzik, habár homokos helyeken ritkább lesz. *E. emarginata* W. K., mint Kerner megjegyzi, igen jelentéktelen változat s gyakran előfordul számtalan átmenetekben, de igen ritkán typicus alakban. *E. pyrenaica* Pers., Gr. God. *E. Vaillantii* (Schm.) csak néhány példányban Akasztónál. *E. ramosissima* Pers., melynek egyes példányai egész

bokrocskákat képeznek, igen gyakori. Fehér virágu példányok helyenkint mindenütt előfordulnak; Ordas mellett szántóföldeken és Akasztónál (községi kaszáló) pedig tömegesen találtak. — Némely, különösen szántóföldeken előforduló példányok (Meszesi rév) első tekintetre *E. latifolia*-ra *Smith. Gr. God.* II. p. 484. emlékeztetnek, a virág és kehely azonban typice az *E. pulchella*-é.

560. *E. linariaefolia* (*Lam.*) Szikes- homokos nedves réteken. — Akasztó mellett az új szőlők körül előszörva fordul elő.

Polemonium caeruleum *L.* ritkán látható kertekben.

LVI. CONVULVULACEAE JUSS.

229. *Convolvulus* **L. Szulák.**

561. *C. sepium* *L.* Nádasokban, füzesekben, erdők- és ligetekben, kerítések mellett; általában oly nedves helyeken, hol nagyobb szárnövények vagy cserjék nem hiányoznak; néha árkokban a pusztá földön tovakúszva s mindamellert szépen fejlődve található.

562. *C. arvensis* *L.* Közönségesen szárazabb helyeken fordul elő s leggyakoribb szántóföldek körül. — A vidéken közönséges növény: *C. sagittatifolius* (*MB.*) mely *C. villosus* *Lej.* alakjaitól, mint látszik, nem különbözik. Nedves helyeken néha a typicus alak is előfordul (Foktü).

Convolvulus tricolor *L.* és *Ipomaea purpurea* *L.* igen gyakori kerti növények.

230 *Cuscuta* **L. Pippány.**

663. *C. Epithymum* *L.* A vidéken következő növényeken találtam élőde: *Artemisia Absinthium*, *Symphytum officinale*, *Serratula arvensis*, *Inula britannica*, *salicifolia*, *Centaurea amara*, *Cirsium pannonicum*, *Lactuca saligna*, *Daucus Carota*, *Peucedanum alsaticum*, *Eryngium planum*, *Mentha arvensis*, *Thalictrum angustifolium*, *Cichorium Intybus*, *Erythraea pulchella*, *Lythrum virgatum*, *Clematis integrifolia*, *Viola stagnina*, *Galium boreale*, *Melilotus paluster*, *Euphorbia virgata*, *Lotus corniculatus*, *Medicago falcata*, *Vicia Cracca*, *Phragmites communis*, *Triticum repens*, *Carex hirta*, *Trago-*

pogon patensis, Equisetum, arvense Linaria Elatine, Achillea Millefolium, Datura Stramonium, Ranunculus sardous, Melilotus officinalis et Ononis spinosa.

564. *C. Epilinum* Weihe. Csakis *L. usitatissimum*-on, s mivel ez Kalocsa körül gyakran műveltetik, azért ez is igen gyakori különösen Foktű, Bátya és Uszód mellett.

565. *C. Trifolii* Babingt. Akasztónál a szőlők mellett egy teljesen elroncsolt növényen találtam, mely hihetőleg *Medicago sativa* volt. Ezen *Cuscutát* hosszú ideig hajlandó voltam *C planiflorának* tartani, a keskeny hegyes és aránylag igen hosszú szíromrészek még most sem engednek az adott meghatározásban megnyugodni, habár a növény typusa a mellett szól. Brandis S. J. Kalocsa mellett *Med. sativán* találta.

566. *C. lupuliformis* Krock. A következő növényeken találtam: *Salix palustris*, *Quercus sessiliflora*, *Vicia Cracca*, *Convolvulus sepium*, *Rubus caesius*, *Lycium barbarum*, *Lactuca Scariola*, *Euphorbia palustris* et *Sonchus arvensis*. Brandis S. J. szerint *Sambucus Ebulus* és *Fraxinus excelsior* példányokon a Lennesi erdőben Fajsz mellett.

A Duna ligetjeiben, árokpártokon és a Vajas mentében nem ritka.

LVII. BORAGINEAE DESV. JUSS.

231. *Heliotropium* L. Kuukor.

567. *H. europæum* L. Szántóföldeken, lakások körül, utak mellett, általában művelt helyek környezetében. — A vidéken schol sem hiányzik, némely helyeken pedig aratás után mindent elboritva, soha nem láttott tömegben (Ascherson P.) lép föl, így pl. Homokmégynél homokkal kevert talajon és Pataj körül.

232. *Asperugo* L. Magiszák.

568. *A. procumbens* L. Lakások körül, utak mellett. — Sokszor félnapokig járva nyoma sincs ezen növénynek s majd ismét lépten-nyomon tömegesen bukkan elő.

233. *Lappula Moench. Sülmag.*

569. *L. Myosotis Much.* Utak mellett, szántóföldeken, lakások körül, és homokos halmokon. — Igen elszórva jő elő a vidék különböző pontjain. Kömlőd körül, Földvárott, a Duna partjain s Bátya mellett igen szépen fejlődött példányokban.

570. *L. patula (Lchm. Ledeb.)* Homokos halmokon. — A Paks-Kömlödi szőlők közt közel az országúthoz. *F. L. longicaulis (Schrenk)*. „caule altiore, basi simplicissimo, apice tantum ramoso: ramis caule brevioribus, aculeis saepe tenuioribus“ *Led. β.* a típusszal együtt nő.

Ramis patentissimis, flexuosis, longissimis; pedicellis brevissimis; caryopsibus serie aculeorum simplici primo intuitu distinguitur.

571. *L. barbata (M. B.)* Homokos talajon szőlőkben. — Néhány példányban a Nádudvari szőlők közt szedtem, valószínűleg azonban a Paks-Kömlödi halmokon is előfordul, ha onnan bírt példányom nem tévedésből jutott *L. patula* példányai közé.

Pilis mollibus sericeis, incumbentibus facile dignoscitur.

234. *Cynoglossum L. Árnő.*

572. *C. officinale L.* Lakások körül utak és töltések mellett és legelőkön. — Az egész vidéken, de homokos helyeken ritkább.

235. *Anchusa L. Atracél.*

573. *A. officinalis L.* Az Alföld, de nem a homokos talaj közönséges növénye, mely főleg utak mellett gyakori. *F. A. arvalis Reichenb.* néhány példányban Sz. Benedek mellett a töltések körül fordul elő.

574. *A. Gmelini Ledeb.* Homokos halmokon és homokbuckákon, de agyagos réti földben is. — Bátya felé a Vajas mellett, Paks, Kömlőd és Földvár körül, és Kecelnél. Halomnál a szőlők közt árnyékos helyen kevésbé szőrös, igen széles levelű s föltűnő alkatu nagy példányokban találtam.

236. *Nonnea Medic. Nonnea.*

575. *N. pulla L.* Müvelt helyeken, mezőkön és töltéseken. — Nagyon különös alkatu és változatos

alakokban fordul elő az egész vidéken; száraz mezőkön (Kalocsa, Hajós és szikes mezők) alig 2 dm. s csak kevéssé elágazó példányokban, árnyas helyeken (Paks, Földvár, szőlők közt) heverő, ágas nagy példányokban található.

237. *Symphytum L. Nadálytő.*

576. *S. officinale L.* Vizenyős, mocsáros réteken, elöntött szántóföldeken, árkokban és erdős helyeken. — A halmos-homokos vidék kivételével rendkívül gyakori s nagy csoportokban fordul elő. Föltűnő, hogy az Őrjegen Császártöltés mellett és a Keceli Község-erdejében verőfényes helyeken tiszta fehér virággal fejlődik: az utóbbi helyen s a Hajósi fácános kertben árnyas helyeken, néha halvány piros virágu; Kalocsa környékén, hol néha végtelen sokaságban borítja el a vizenyős helyeket fehér és halványpiros virággal nem található, különben azonban minden árnyalatát képviseli a kékes vörös virágnak. A virág színéhez aránylag változik a növény külső alkata is. Legérdekesebb változata ezen növénynek a Kalocsán igen gyakori (legalább az elmúlt vizáradási évben) *S. imundatum m.*, mely talán inkább *Kerner, S. uliginosum*-jához volna sorolandó: caulibus usque ad medium glaberrimis fistulosis, foliis inferioribus lanceolato linearibus glaberrimis, non decurrentibus, interdum fluitantibus, superioribus angustis hirsutis. A vízállás magassága szerint változik levelei alkatában és a szörmezben; száraz helyeken a közönséges növénynyé fejlődik.

238. *Onosma L. Vértő.*

577. *O. arenarium H. K.* Homokbuckákon és homokos halmokon. — A Tápéi pusztán és Paks körül, Földvárnál a Fölsőtő mellett, Kecel körül és Császártöltés mellett mindenkor kevés számú csoportokban található.

239. *Cerithe L. Szeplén.*

578. *C. minor L.* Müvelt talajon, utak és töltések mellett és néha erdős-bokros helyeken. — A vi-

déken igen gyakran előforduló növény és pedig leg-
többnyire mint *C. maculata* *Alb.*

210. *Echium* *L.* Kígyószisz.

579. *E. vulgare* *L.* Száraz mezőkön, utak mel-
lett, töltéseken, homokos halmokon és művelt talajon.
— Egyenletesen van elterjedve az egész vidéken; a
Paksi szigeten igen szép vörösvirágu s kevésbé szőrös
példányokban is megjelenik.

580. *E. altissimum* *Jacq.* A Dunántuli lösz-
halmok mezőin. — Nagy csoportokat képez Kömlőd
mellett; gyakori a Gyűrűs és Kanacs völgyek halmain,
azonkívül több helyen Bölske és Földvár határában,
különösen e két hely között s a Fölsőtő körül.

211. *Pulmonaria* *L.* Gálua.

581. *P. mollissima* *Kerner* (az auctor szives
meghatározása után). Árnyas ligetekben — Igen ritka
s csak a Morcsai erdőben Császártöltés mellett s a
Hajósi fácános kertben található.

212. *Lithospermum* *L.* Kőmag.

582. *L. arvense* *L.* Homokos helyeken, utak
mellett és művelt talajon. — Kalocsa közvetlen környé-
kén nem gyakori: a temetőben, a töltéseken és a Duna-
parton. Közönséges a homokos vidéken és a löszhal-
mokon.

583. *L. officinale* *L.* Nedves réteken és Duna-
melléki ligetekben. — Az érseki kertben és nagy száma-
mal az érseki kert mögött, különben többnyire szála-
n-kint, vagy csak néhány példányban található.

584. *L. purpureo-caeruleum* *L.* Árnyas lige-
tekben. — Az érseki kertben, a Hajósi fácános kert-
ben, és a Paks-Kömlödi szőlők közt árnyas utakon.

213. *Alkanna* *Tausch.* *Alkanna.*

585. *A. tinctoria* (*L.*) Futó homokban és homok-
buckákon. — A jellemzett helyeken mindenütt elő-
fordul.

244. *Myosotis*. L. Nefelejts.

586. *M. palustris* L. Vizek szélén, árkokban, nedves réteken. — Kaloesa közvetlen környékén gyakori főleg a Vajas mentében, különben néha nagy téreken alig előforduló növény, mely a halmos-homokos vidéken sokszor egészen eltűnik.

587. *M. intermedia* Link. Árnyas ligetek szélén, homokos halmokon és töltéseken. — Az érseki kertben, a Dunamelléki ligetekben főképen Foktű mellett, a Paksi szőlők közt. Földvárnál a Nagyhegyen és a Nádudvari halmokon; ez utóbbi helyen igen kis alig 10. cm. nagyságu példányokban.

588. *M. stricta* Link. Száraz mezőkön főképen homokos talajon. — A Foktűi szőlőkben a Paks-Kömlödi halmokon és Földvárnál a Fölsőtő körül.

M. sylvatica Hoffm. és *Borago officinalis* L. néha kertekben mint disznővények szerepelnek.

LVIII. SOLANEAE. JUSS.

245. *Solanum* L. Csucsor.

589. *S. nigrum* L. Művelt talajon, utak, töltések mellett és lakások körül — Igen közönséges az egész vidéken. Pakson a Dunapartján ágas, majdnem 2 m. nagyságu példányokban fordul elő, melyek nagy része *S. nigrum chlorocarpum* Spenn. alakjához tartozik. Miske mellett kis alig 5 cm. nagyságu példányok vizenyős réten voltak észlelhetők.

590. *S. miniatum* Bernh. Utak mellett. — Igen nagy csoportokban Kömlöd mellett; Földvárnál a Dunaparton és a szőlők között, a Tápéi pusztán homokban, Császártöltés mellett az Örgyeben.

591. *S. villosum* Lam. Utak mellett, homokos talajon. — Paks mellett a Duna parton, a Tápéi pusztán.

592. *S. Dulcamara* L. Mocsáros bozótos helyeken, füzesek- és nádasokban, árkokban és töltések mellett. — Igen gyakori s a nedves, bozótos helyek típus növénye, ritkább a vidék emelkedettebb helyein. Fehér virággal ritkán fordul elő (a Pataji úton).

S. tuberosum L. Burgonya, Kolompír — a vidéken nagyban műveltetik.

216 *Physalis L. Páponya.*

593. *P. Alkekengi L.* Szőlők árnyas utain és ligetekben. — Gyakori Paks, Kömlőd és Földvár szőlőiben. Foktű és Bátya szőlői közt helyenkint; Kalocsán az érseki kert melletti Kiserdőben is (Herb. Haynald.) előfordult.

217. *Nicandra Adans. Szilkesark.*

594. *N. physaloides (L.)* Kertek körül. — Ordas mellett néhány-, és Császártöltésnél egy példányban találtam.

218. *Lycium L. Fanzár.*

595. *L. barbarum L.* Lakások körül. — A vidék minden részén mint kerítésnövény műveltetik. Kalocsán többször találtam fiatal magról kelt példányokat, mivel azonban ezek szeptember és október havában még gyöngye fűnemű. alig 2 dc. nagyságú növénykékké válnak, valószínű, hogy az alföldi hideg teleket ki nem állják. Mivel továbbá az illető példányok ugyanazon évi magról származtak, hihető, hogy a növény magjai hamar csirázva mind hasonló módon vesznek el. Mindenesetre igen érdekes volna a hely színén tett kísérletek után meggyőződni arról, vajon a fiatal növények teleinket kitarthatják-e, vagy pedig vajon a növény kitellett magjai csiraképesek-e? Ezen kísérletek annyival inkább fontosak volnának, mivel Kerner nézete nagy valószínűséggel bir. 1185. sz. alatt ugyanis így szól: „Gedeiht im Gebiete zumal im Tieflande sehr üppig und macht auf vernachlässigtem oder aufgelassenem Cultur-Boden zwar den Eindruck einer wild gewordenen Pflanze, kann aber gleichwohl nicht als eingebürgert angesehen werden, da sie überall dort, wo sie im Gebiete angetroffen wird, ursprünglich angepflanzt wurde und sich nirgends durch Selbstaussamung von ihren Kulturstätten aus weiter verbreitet.“

Lycopersicum esculentum Mill. Kertek körül igen sokszor elvadva található.

Capsicum annuum L. Igen kedvelt és nagy mennyiségben művelt növény. Foktűn a házak őszszel köröskörül piroslanak a fölfűzött paprika gazdag kuszorútól. Fajszon a legjobb s az egész vidéken nagyhirű paprika mint különösen jövedelmező növény tenyészik.

Capsicum cordiforme Mill. A vidék több helyein s különösen Fajszon művelt növény, de sokkal csekélyebb mennyiségben mint az előbbi.

249. Hyoscyamus L. Csalmatok.

596. *H. niger* L. Művelt talajon, utak és töltések mellett, lakások körül és elhagyott helyeken. — Az említett helyeken mindenütt előfordul. Oreg Csertő mellett egy körülbelül másfél holdra terjedő téren oly nagy és összefüggő csoportozatban volt észlelhető, hogy a térség rendszeresen ezen növénynyel bevetettnék látszék. Itt legnagyobb részt a kisebb *H. agrestis* Kth. alak volt képviselve.

250. Datura L. Redőszrom.

597. *D. Stramonium* L. Utak mellett, művelt talajon, leginkább pedig utcákon és faluk körül. — A jelzett helyeken mindenütt; némelykor pl. Foktű alatt sertéslegelőn végtelen tömegekben és minden mást elfojtva fejlődik.

Nicotiana Tabacum L., *N. latissima* Mill. és *N. rustica* L. Aránylag csekély mennyiségben művelik a vidéken; a Faddi dohány igen kitünő.

LIX. VERBASCEAE BARTLING.

251. Verbascum L. Farkkóró.

598. *V. phomoides* L. A Dunaparti mezőkön, utak mellett, legelőkön és faluk közelében. — A vidéken mindenhütt előfordul, de leggyakoribb homokos talajon, hol néha föltünő nagy csoportozatokat képez; ilyen száz és száz példányokból álló farkkóró-mezők láthatók gyakran a Duna mentében Sz. Benedeknél s Harta és Akasztó között. Egyes példányok árnyas helyeken majd *V. australe* Schrad. (a Várszegierdőben Wiesb.), majd *V. nemorosum* Schrad. (a Paks-Kömlödi úton) alakokhoz tartoznak.

599. *V. Lychnitis* L. A halmos és homokos vidéken mindenütt. — Leggyakoribb Kecel, Nádudvar és Akasztó környékén, sokkal kevésbé van elterjedve a Dunamelléki halmos-homokos vidéken. Kerner Herbariumában a közönséges alakon kívül még két más varietást találtam megkülönböztetve; *v. calvescens* és *v. tomentella* a levélszőrőzet minősége szerint; az előbbit többször találtam Kecel környékén, a másik ugyanott igen ritkán fordul elő.

600. *V. nigrum* L. Nedves réteken és töltések mellett. — Igen gyakori a Duna mentében Bátya és Fajsz mellett; Kalocsa körül a Foktúi úton és Pataj felé. Előfordul azonkívül Uszód, Ordas és Harta körül is.

601. *V. austriacum* Schott. Lőszhalmok lejtőin és szőlők körül. — A vidéken nem gyakori s csak a Paks-Kömlödi úton, a Földvári szőlők között és Nádudvarnál találtam. Sokkal gyakoribbnak látszik Szegzárd környékén. *F. V. virens*. Host. gyakoribb.

602. *V. rubiginosum* H. K. „Habitat in arvis et campis arenosis comitatus Pesthiensis versus Akasztó.“ Waldst. Kitaibel Pl. rar. regni Hungariae. II. p. 217. — Nem figyelve a szerzők által kijelölt lelhelyre, elmulasztottam ezen igen érdekes növényt fölkeresni.

603. *V. phoeniceum* L. Nedves mezőkön és réteken. — Kalocsa közvetlen környékén tiszta fehér virágtól sötét violaszínűig minden fokozatban, Kis-Kecskemét és Homokméggy mellett szikes mezőkön sajátzerű kis példányokban találtatik. Előfordul még Pataj mellett és Akasztó körül. (Brandis S. J.) Átalában véve nem gyakori.

604. *V. Blattaria* L. Mezőkön, réteken, utak és töltések mellett. — Mindenféle talajon, de leginkább réti fekete és agyagos földben; Kalocsa körül legjobban el van terjedve s igen gyakran 15 dm. nagyságú példányokban félakkora virágfüzérre alakult ágakkal fordul elő. A szörmez ép oly változó, mint a növény előfordulási viszonyai; gyakran találhatók majdnem teljesen csupasz példányok. Legföltünőbb alakja ezen növénynek a **V. Pseudo-Blattaria Schleich** — *V. repandum* Reich, mely nem ritkán mélyen osztott szárleveleket is visel, más által azonban a közönséges növénytől alig különbözik. A Kalocsai növény *V. Lychniitis*-hez semmiféle rokonságot sem mutat s azért a Koch-féle *V. Lychniitidi* \times *Blattaria* nem lehet; a Boreau-féle diagnosissal azonban teljesen megegyezik.

252. Scrophularia I. Tákajak.

605. *S. nodosa* L. Árkokban, ligetek szélein, töltések körül és fűzesekben. — Kalocsa közvetlen környékén több helyen, különösen Miske felé; Foktú, Uszód

és Sz. Benedek mellett, Kömlödnél az Imsóson, Hajós-
nál a fácános kertben.

606. *S. Neesii Wirtg.* Álló vizek körül. — A
Paksi szőlőkön túl Biritó felé (Wiesbaur).

LX. ANTIRRHINEAE JUSS.

253. *Gratiola L. Csikorka.*

607. *G. officinale L.* Réteken, kaszálókon, ár-
kokban, mocsáros és vizenyős helyeken és azok körül.
— Gyakori a jelzett helyeken. *G. angustifolia Hierzb.*
in Heuff. helyenkint kiszáradt iszapos helyeken (Hillei
puszta).

Antirrhinum majus L. igen kedvelt és gyakori kerti növény.

254. *Linara Tournef. Gyujtován.*

608. *L. Elatine (L.)* Müvelt talajon. — Kalocsa
körüli igen gyakori s aratás után a tarlókon zöldlepet
vonva a kihalt tenyészet maradványai fölé, helyenkint
mindent elborít. A homokos vidéken ritkább.

609. *L. spuria (L.)* Hasonló helyeken s hasonló
módon, de ritkábban és fejlettebb példányokban fordul
elő, mint az előbbi.

610. *L. minor (L.)* Müvelt talajon és utak mel-
lett. — Nagy mennyiségben Szakmár körül és Pataj
felé; a homokos szántóföldeken Kömlöd és Paks mellett,
Kecel körül és Akasztó környékén ritkább.

611. *L. genistifolia (L.)* Homokos dombokon a
lőszhalmok mezőin, bokros helyeken és szőlők körül.
— Paks, Kömlöd, Böleske, Földvár, Akasztó, Kecel,
Császártöltés, Nádudvar, Homokmégy és Fadd körül
nem ritka.

612. *L. italica Trcu.* Homokos, erdős helyeken.
— A Tápéi pusztán.

613. *L. vulgaris L.* Utak mellett, töltéseken. a
Dunaparti mezőkön és ligetek szélein. — Az egész vi-
déken gyakori. — Ezen növénynek igen szép alakját
találtam az érseki kert melletti töltésen: f. *L. macrantha*
m. caulibus inferne glaucis superne glanduloso-scabris;
foliis 3-7 cm. latis, longissimis; pedicellis 1—2 dm. lon-
gis, flores superantibus; floribus duplo majoribus, quam
in forma vulgari. Inflorescentia racemo longissimo et

valde laxo. Capsulam non vidi, caeterum non est dissimilis *L. Biebersteinii* Bess. in DC., cui capsula subglobosa attribuitur.

255. Verónica L. Szigoráll.

614. *V. scutellata* L. Vizenyös és turfás réteken. — Gyakori az Örjegen Akasztótól—Hajósig, Kecel mellett a Községerdejében, a Földvár-Bölcskei Kanacs-Gyűrűs völgyekben. Itt-ott Kalocsa körül is található a Pataji uton, a Hillei pusztán.

615. *V. Anagallis* L. Mocsáros-iszapos helyeken. — Az előbbinél ritkább. Előfordul helyenkint a Duna partján, az Örjegen és a Vajas mentében.

616. *V. anagalloides* *Gussone*. Mocsáros helyeken, nedves, iszapos réteken, nedves homokos mezőkön, árkokban, utcákon és kiszáradt mocsáros, gödrök talaján. — A jelzett helyeken igen gyakori az egész vidéken. Legnagyobb mennyiségben Kecel utcáin és a szőlők mellett találtam.

617. *V. Beccabunga* L. Vizenyös, turfás talajon. — A Bölskei Gyűrűs völgyben és az Örjegen Császártöltés mellett.

618. *V. Chamaedrys* L. Mezőkön többnyire magas fűben. — Az érseki kertben, a Dunaparti ligetekben főképen Foktű és Bátya mellett, a Hajósi fácános kertben, Kömlődnél az Imsóson, itt-ott a Paks-Földvári löszhalmokon. Árnyas helyeken előfordul, mint *V. lamifolia* *Hayne* „procerior, fol. magnis, superioribus distincte petiolatis“ *Reichenb. Fl. germ.* p. 367. s ez ismét vagy mint *V. divaricata* *Tsch.* „racemis oppositis“ l. c. vagy mint *V. Rudolphiana* *Hayne* „racemis alternis“ l. c.: a Kalocsán szedett példányok (érseki kert) nagyon gyöngye szörmezzel birnak s a levelek lemezének felső része néha majdnem teljesen csupasz. *F. V. micrantha* *Link. et Hoffm.* alig fordul elő.

F. V. pilosa *Willd. sp. 1. p. 66.* Planta, quae in regione Colocensi locis apricis crescit, hisce notis a formis *V. Chamaedrys* nemorum, silvarum et pratorum fertilium dignoscitur: Planta cano-pubescent, inferne tamen bifariam tantum pilosa (vide Willd.), superne pilis glandulosis articulatis subaequaliter glanduloso-hirta (pedunculi, pedicelli, bractae, laciniae calycinae); foliis

inferioribus subemarcidis purpurascensibus, superioribus inciso-crenatis, lamina inferiore dense hirsuta, bracteis et imprimis laciniis calycinis exacte linearibus, pedicello longioribus, versus apicem paulatim et parum angustatis. Vide etiam Willd. sp. pl. t. 1. p. 66.

Indumentum *V. Chamadryos* L. scil. superne glanduloso hirtum quidem [quod tamen ab auctoribus communiter tacetur, sed in exemplaribus Upsalensibus quoque (locus classicus Linnaeanus) manifesto cernitur], at multo magis tenue, ita ut tota planta viridis appareat. Praeterea, ut recte Bentham in DC. p. 475. animadvertit: „Calycis segmenta oblonga foliacea, 2. lin. longa, inaequilata.“ Tandem bractee non solum pedicello non longiores, sed e contrario saepe duplo breviores, filiformesque. Hoc caractere intermediam se sistit *V. Chamadryos* inter *V. peduncularum* M. B. et *V. pilosam*.; illa enim ut iterum Bentham asserit: „*V. Chamadryos* valde affinis, nec differt nisi pedicellis elongatis gracilibus etc.“ (Secundum exemplar Herbarii Oenipontani ex Caucaso *V. peduncularis* affinis quidem *V. Chamadryos* et in multis ejusdem habitum praesefert, speciem nihilominus a formis *V. Chamadryos* bene distinctam sistit.) Circa Hajós discipuli nonnulla specimina, quae inter *V. Chamadryos* et *pilosam* intermedia esse videntur, legerunt.

619. *V. Teucrium* L. Bokros. füves helyeken és száraz szikes réteken. — Hajóson a fácános kertben, a Nádudvari szőlők közt és Kis-Kecskemét mellett száraz vagy csak tavasszal nedves szikes mezőn. A Hajósi példányok foliis profunde inciso-serratis, bracteis et laciniis calycinis hirtis, capsulis subpilosis bracteis pedicello subaequalibus vel eo longioribus — jellemeztetnek a Boreau-féle diagnosist véve alapul. A Kis-Kecskeméti növény következőleg jellemeztetik; floribus magnis bracteis et calycis laciniis carnosiusculis, ovatis vel lanceolato-ovatis, obtusis glaberrimis; bracteis pedicello plerumque duplo brevioribus, capsula glaberrima. Csekélyebb különbségektől eltekintve a szikes mezők korai növényét idetartozónak tekintem: f. ad *V. brachisepalum* F. Schultze. accedens Ezen a következő három fajjellegi általában véve oly sokféleképen változnak, hogy nem csak teljes leírást adni igen nehéz, hanem azokat egymástól megkülönböztetni is alig lehetséges. A Hajósi és Nádudvari nö-

vények némely példányai *Kitaibel V. crinita*-jához is mutatnak némi alkati hasonlóságot, habár a kehely szélesded szelvényei attól eléggé megkülönböztetik; más példányok ismét *V. austriacá*l annyira megközelítik, hogy esakis pontos vizsgálat és összehasonlítás után választhatók el egymástól.

620. *V. bihariensis* Körner. Lőszhalmok magas fűvel benőtt lejtőin a Nádudvari szőlők között. — Levelei osztása rendkívül változó: alig osztott — és kétszer osztott.

621. *V. austriaca* L. A lőszhalmok bokros és magas fűvel fődött lejtőin. — Gyakori a Paks-Kömlödi szőlők között; néhány példányban Földvár vidékéről is láttam. A kalocsai növény floribus dilute caeruleis in racemis longissimis laxe dispositis, foliis ovato lanceolatis vel lineari lanceolatis nitidis coriaceis, subintegerrimis, caulibus virgatis, flexuosis, glabrescentibus vel pilosis, laciniis calycinis subaequalibus, vel duobus bister longioribus. — majd ismét foliis lineari lanceolatis, cum caule praesertim ad genicula molliter pilosis, non coriaceis, grosse et aequaliter serratis, floribus caeruleis, racemo laxo longissimo, subflexuoso, bracteis et calycis laciniis lanceolato-linearibus.

Ha ezen növényekkel a Linné által adott diagnózis Sp. p. p. 17: „racemis lateralibus foliis lineari-lanceolatis pinnato dentatis . . . Folia fere Coronopi glabra. Praecedenti (*V. Teucrium*) nimis affinis.“ — összehasonlítottatik, úgy be kell vallanunk, hogy Kalocsán a *V. austriacá*-nak Linné által értett alakja nem fordul elő, vagy legalább eddig nem találtatott. Hogy pedig a Linnéféle alakot fölismerjük, azt mindenekelőtt a Linné által jelzett lelhelyen, Austriában kell keresnünk; mivel pedig Austriában *V. austriaca* szintén számos alak által van képviselve, az itteni alakokra ismét Linnének rövid bár, de célhoz vezető leírása alkalmazandó, ezek után a levelek szabására figyelmet fordítva a Linnéféle növényt oly alakban találjuk, mely *foliis lineari-lanceolatis* (Koch: „foliis subpetiolatis“ non multum invat), *glabris*, *pinnato-dentatis* (non pinnato-serratis) i. e. inciso-dentatis, ut dentis lacinulas quasdam sistere videantur, ismejelekkel jellemeztetik. Ezen alakot Austriából többször volt alkalmam láthatni; ritkábbnak látszik azonban mint ezen növény más alakjai.

A Linnéféle *V. austriacá*t Kalocsáról kizárva az iteni ugyanazon növény típuszához tartozó alakokat is névvel kell ellátnunk. E tekintetben semmi nehézség sincs, mert a *V. austriaca* L. alá sorolt synonymák nevet bőven nyújtanak, s ha az azokról adott leírásokat tekintetbe vesszük, nem lehet kételkednünk, hogy növényeink már régen le voltak írva s jelenleg nincs is más tennivalónk, mint azokat a feledés és összezavarás homályából ismét a tudomány napvilágára hozni.

Ezen körülmények tekintetbe vétele után az előbb jellemzett Kalocsai növények első alakját *V. Schmidtii* Roem. et Schult. (*V. dentata* Schm.), — másikat *V. nitida* Poir. névvel jelölöm, mely utóbbi meghatározást a Schott Herbárium (Herb. Haynald) példányai is megerősítik.

622. *V. prostrata* L. Mezőkön, szárazabb réteken, bokros erdőszéleken és homokos halmokon. — A Kalocsa körüli mély sikon igen közönséges tavaszi növény, a száraz szikes réteken kevésbé található, a homokos és dombos legelőkön és mezőkön eléggé gyakori, erdős helyeken ritka.

A körülbelől húsz helyről előttem álló Kalocsai példányok következő alakokra oszlanak:

1. *Caulibus humilibus, pilis mollibus crispis dense hirsutis; foliis ovatis, oblongisque, pilis brevibus rigidis, scaberrimis; racemis brevibus; bracteis, laciniisque calycinis ovato-lanceolatis, lanceolatisque, glabriusculis. In collinis et arenosis. V. prostrata* L. *gemina*.

2. f. *V. salina* m. *caulibus rigidis suberectis, pilis crispis sparsis vestitis, saepe violaceis; foliis ovatis, lanceolatisque, glabriusculis; bracteis pedicello multo longioribus. In pratis salsis.*

3. *V. sciaphila* m. *caulibus laxe decumbentibus elongatis, sterilibus longe reptantibus, perhiemantibus; foliis praesertim caudiculorum sterilibus linearibus vel lanceolatis, caulium florigerorum interdum obovatis, superioribus integerrimis. Racemi tenues, longissimi, laxi. Pedicelli capillacei longi (interdum 10 mm. longi); bracteae, lacinae calycinae filiformes vel lineari-lanceolatae interdum pedicellos subaequantes. In horto archiepiscopali.*

Capsulae omnium semper glaberrimae.

Exstant etiam exemplaria racemo longo caulem excedente, corollis persistentibus; alia caule fere 2 dm.

alto, foliis profundius serratis, racemis ramosis, floribus maxima ex parte sterilibus. Haec ulterius quaerenda et examinanda, ut quae monstrose deformatata esse videntur.

623. *V. spicata* L. Halmos és homokos vidéken. — A Paks-Böleskei löszhalmokon igen gyakori, azonkívül Földvár környékén, Akasztónál, és Kecel mellett. Kifejlett nagy példányok igen gyakoriak; ezek: *V. major* Rehb. b. Fl. germ. excur. p. 370: „spithamaea-pedalis, foliis ovato-lanceolatis, saepe racemis pluribus.“ *A forma putaták* igen elváltozott alakot mutatnak bracteis oblongis vel rotundatis, foliis glaberrimis.

624. *V. hybrida* L. Szikes mezőkön. — Vidékünkéről nem birom a növényt, mivel azonban a Szegzárd alatti szikes legelőkön szedett példányok mindannyian ezen növény f. *V. angustifoliá*-ját (*Kerner Herb.*) képviselik, nem kételkedem, hogy az Akasztó mellett hasonló helyeken észlelt példányok szintén mind idesorolandók. Szegzárd mellett *Spiraea Filipendula*, *Erythraea Szegzárdensis*, *Dianthus saxifragus*, *Plantago maritima*, *Camphorosma ovata* s más halophilek társaságában fordul elő.

625. *V. foliosa* W. K. Löszhalmok bokros lejtőin. — A Kömlőd-Földvári halmok között igen gyakori különösen Kanacs és Gyűrűs völgyekben. Többnyire társasan *Nepeta pannonicá*-val.

626. *V. elatior* Ehrh. Nedves bokros réteken. — Kecel mellett (Községerdeje), Uszód felé, a Paksi szigeten s a mellett a Zádori révnél.

Specimina ex silva turfosa in Örjeg iuxta Császártöltés (Moresai erdő), si folia spectantur, sunt revera *V. angustifolia* Fisch. cat. hort. gorenk, sunt *V. linariacfolia* Pall. sunt *V. cartilaginea* Ledeb. et imprimis *V. Hostii* Moretti in Host secundum diagnosim. Foliis inciso-dentatis vel pinnato dentatis angustissimis, rigidis valde distincta, sed valde variabilis. Proxime accedit secundum exemplar Herb. Oenipontani ex Ticino *V. Ticinensis* Pall.

627. *V. mritiama* L. Nedves réteken. — Nagy mennyiségben a Bátya és Miske falvak közötti kaszálós réteken *Gentiana Pneumnanthé*-val. Egyes példányok a Zádori révnél az előbbi társaságában is találhatók. Exemplaria quaedam, „foliis lato-lanceolatis, cordatis acuminatis, duplicato serratis, pubescentibus, oppositis

ternis quaternisve, caule pubescente“ *V. longifolia* Host. valde eminent.

628. *V. serpyllifolia* L. Árnyas ligetekben. — Gyakori Foktű alatt árnyas füzesekben, helyenkint az érseki kertben. Csak a nagyobb alakot birom: *V. neglecta* Schmidt.

629. *V. arvensis* L. Mezőkön, utak és töltések mentében, szőlők közt és művelt talajon. — Mint *V. polyanthemos* Thuill. az említett helyeken Bátya, Foktű, Uszód, Pataj, Ordas körül többször található; Kalocsán és a halmos vidéken igen ritkán mint *V. nana* Lam. jó elő s ekkor a mirigyes szőrök teljesen hiányzanak.

630. *V. verna* L. Homokos száraz helyeken és halmos legelőkön. — Igen ritka s általam csak a Paksi szőlők között és a Földvári halmos legelőkön észleltetett, ez utóbbi helyen mint f. *V. polygonoides* Lam. alig két cm. nagyságu kifejlődött példányokban és mirigyes szőrök nélkül fordul elő.

631. *V. praecox* All. Művelt helyeken, különösen ugarokon, nedves homokos halmokon. — Planta ramosissima, dense glanduloso-viscida foliis inferioribus subtriangularibus aequae latis ac longis, pedicellis longissimis (2 cm.), laciniis calycis obovatis est *V. viscida* Kit. in Herbario Universitatis Oenipontanae: „*Veronica viscida* mihi“ sic manuscriptum Kitaibelii. F. *V. arvensicola* m. caule gracili, simplici, pedicellis calycem duplum aequantibus, oblongo-lanceolatis est forma in oppositione ad priorem determinata. Haec in arenosis siccis collinis (Földvár-Paks, Kecel-Nádudvar), prior in agris cessantibus et locis arenosis madidis luxurians.

632. *V. triphylla* L. Az előbbivel hasonló helyeken és társasan. Közönséges főképen vetések közt és ugarokon. Kis példányok: *V. romana* All. non L. laciniis calycis pedicellum subaequantibus.

633. *V. polita* Fries. Művelt helyeken, utak mellett és töltéseken, utcákon és lakások közelében. — A vidéken közönséges.

Kerner ezen növényt illetőleg a következő megjegyzést teszi: „Die echte *V. agrestis* L. habe ich in dem hier behandelten Gebiete vergeblich gesucht, und auch alles, was mir unter dem Namen *V. agrestis* von daher eingesendet wurde, war *V. polita* Fries.“

A Kalocsai növény két alakra különíthető; ezek

egyike f. *V. polita vera* igen közönséges a másik f. *V. colocensis* igen ritka s csak Bátya mellett ugarokon fordul elő s hihetőleg nem egyéb mint az előbbinek buján fejlett alakja. Ezek főbb különbségeit *V. agrestis* összehasonlítva adom:

<i>V. polita</i> Fr.	<i>F. V. colocensis</i> m.	<i>V. agrestis</i> L.
Caulibus pilis articulatis densis hirsutis; foliis cordatis, incisís (inciso-serratis) obscure virentibus, glabriusculis, inferne hirsutis;	Caulibus pilis articulatis sparsis hirsutis; „foliis ovatis, subcordatis,* („Koch*) profunde inciso-serratis, obscure virentibus, glabris, inferne glabriusculis.	Caulibus pilis articulatis rarioribus vestitis; foliis ovatis, serratis, nitidis, glabris, inferne pilis raris vestitis.
laciniis calycinis, ovatis, pilis brevissimis vestitis.	laciniis calycinis ovatis, glaberrimis margine tantum pilis brevibus ciliatis.	laciniis calycinis cordatis vel plerumque ovato-lanceolatis, pilis longioribus ciliatis.
Capsulis pilis articulatis dense glanduloso pilosis subrotundis, acute emarginatis, lobis ad suturam vix compressis.	Capsulis pilis articulatis dense glanduloso pilosis, subrotundis acute emarginatis, lobis ad suturam vix compressis.	Capsulis pilis articulatis sparse glanduloso pilosis, subrotundis acute emarginatis, lobis ad suturam subcompressis.

Stylus in duobus prioribus et in *V. agrestis* oenipontanis exemplaribus hiatum capsulae immarginatae parum excedit, in exemplaribus Upsalensibus (Herb. Kern.) plerumque non attingit.

634. *V. hederifolia* L. Müvelt helyeken, árkokban, ligetekben, utak mellett. — A vidéken igen közönséges; homokos verőfényes helyeken nem fordul elő.

635. *V. triloba* Opiz. Verőfényes mezőkön, erdős helyeken. — Egy helyen a Kalocsa-i szőlők közt, hol bőven tenyész. *Planta colocensis* his insignitur characteribus. Villosa foliis trilobis vel subquintelobis, lobis acutioribus, pedicellis villosis calycem aequantibus vel eo duplo longioribus, laciniis calycinis pilosis, margine pilis longis ciliatis, floribus caeruleis, capsulis 1 — bilocularibus, glaberrimis. — *V. hederifolia* flores habet dilute caeruleos, haec vivide caeruleos, colorem *V. triphyllae* imitantes. Lobi illius foliorum rotundati, pedicelli pilis brevissimis pilosi, calycem ter-quingies superantes, lacinae calycis glaberrimae, margine pilis longis ciliatae, capsulae 4-loculares glaberrimae.

Adest etiam forma in agris inundatis prope eadem vineas collecta: *V. virgata* m. differt a typo consistentia caulium et omnium partium carnosula, pilis bre-

vioribus diametrum caudium non superantibus, caulibus virgatis terrae rigide incumbentibus, capsulis saepe 4-locularibus. — Haec interdum in *V. hederifolium* per formas intermedias transire videtur; (typum nunquam suam exuisse naturam vidi vel formis intermediis *V. hederifoliae* conjunctam esse animadverti.) Haec igitur forma, si revera in priorem transeat speciem, illi subordinanda erit.

256. *Limosella* L. **Iszaprojt.**

636. *L. aquatica* L. Moesáros helyek körül és a Duna partjain iszapos nedves talajon. — Az Imsóson Kömlőd alatt, a Zádori révénél és Ordas mellett, Kalocsa alatt több helyen, Hajós, Miske és Dusnok körül. Gyönyörű gyepes 10—15 cm. átmérőjű tömegeket képeznek. Foktű mellett homokos- iszapos talajon a f. *L. caulescens* D. fl. példányai. F. *L. tenuifolia* Nutt. „foliis linearibus vix a petiolo distinctis“ Benth. in D. C. X. p. 427. ugyanazon helyen fordul elő.

LXI. OROBANCHEAE JUSS.

257. *Orobanchae* L. **Szádor.**

637. *O. gracilis* Sm. A vidékről a Kalocsai Herbariumban képviselve van.

638. *O. Epithymum* D. C. A Kalocsai Herbarium szerint a vidékről.

639. *O. Teucrii* F. Schultz. A kalocsai Herbariumban közelebbi lelhely nélkül.

640. *O. caryophyllacea* Sm. Homokos helyeken. — Akasztónál a szőlők között (Herb. Haynald.), hol Csápek plebános ur szerint gyakori és Paks körül.

641. *O. Kochii* F. Schultz. A vidék határán a Szegzárdi hegyeken.

642. *O. arenaria* Borkh. Homokos halmokon *Artemisia campestris* gyökerein élődve. — Paks mellett a Malomhegyen (Wiesbaur), Földvárrott a Nagyhegyen és Kömlödnél a Weiherthalban.

643. *O. icnantha* Kern. Homokos árnyékos helyeken. *Artemisia campestris*-en (?) — Földvárrott a Nagyhegyen.

644. *O. ramosa* L. Kenderen élődve s legtöbb-

nyire homokos talajon. — Akasztónál Csápek plebános ur szerint gyakori, Uszódnál a Dunaparton és Kömlőd-nél a Weiherthalban, ez utóbbi helyen végtelen mennyiségben s az *O. Muteli* *F. Schultz.* kétes példányai-
val. Ezen példányokra vonatkozva s b. Uechtritz Wies-
baurhoz intézett soraira*) hivatkozva mint kétes előfor-
dulásu növény említendő itt:

645. *O. Muteli* *F. Schultz.* — *O. nana* *Noë?*

LXII. RHINANTHACEAE DC.

258. *Melampyrum* **L. Fintar.**

646. *M. cristatum* *L.* Erdős mezőkön. — A Hajósi fácános kertben.

647. *M. barbatum* *W. K.* Müvelt helyeken, különösen vetések között, homokos dombokon, lőszhalmok mezőin, utak mellett és néha ligetekben. — A fölsorolt helyeken egyenletes elterjedést mutat; ritka árnyas ligetekben (az érseki kertben s a Hajósi fácánosban.)

648. *M. arvense* *L.* Lőszhalmok mezőin, homokos dombokon és szőlők közt. — A Paks-Földvári halmokon, Pataj mellett és Nádudvarnál fordul elő.

259. *Rhinanthus* **L. Lapor.**

649. *R. minor* *Ehrh.* Nedves réteken. — Akasztónál a Községerdejében (Wiesbaur S. J.).

650. *R. major* *Ehrh.* Nedves homokos réteken.

*) B. de Uechtritz Joanni Wiesbaur S. J. Colocizam a. 1876. profecturo scripsit se cum in terra salsa, quam ab eo una cum seminibus *Taraxaci leptoccephali* ex regione pagi, cui Akasztó nomen, praeterito anno accepisset, idem ipsum *Taraxacum* coleret, quadam die ad radices ejus *Orobanchen* quandam iam defloratam animadvertisse, illamque quantum adhuc investigari potuit pro *Phelippea nana* habere. Monebat igitur, ut plantae in *T. leptoccephalo* parasiticae attenderet. Quod cum in diversis regionis nostrae locis diligenter fecissemus. nec tamen plantam clarissimi Uechtritz detegerere potuissemus, originem *Orobanchae* ad radices *Taraxaci* hoc modo explicandam censui. Eadem occasione, quando terram salsam ad el. Uechtritz mittendam effodimus, accepimus a Rev. Csápek parochio exemplaria *O. ramosae* (inter quae dubia *Orob. Muteli*) iam fructifera; cum autem haec in eodem cum terra salsa fasciculo componeremus, fieri facile potuit, ut semine quaedam *Orobanchae* terrae commiscerentur, quae deinde in culto ab Uechtritz *Taraxaco* suae existentiae invenerunt nutricem.

— Akasztónál a község kaszálóján, Kecel mellett a község erdejében, helyenkint az Őrjegben és a Tápéi pusztán.

260. Euphrasia L. Szálkaesék.

351. *E. stricta* *Hosl.* Lőszhalmok lejtőin. — Nem ritka a Kömlőd-Földvári halmokon különösen a Kanacs völgyben, Weiherthalban és a Tápéi pusztán.

652. *E. serotina* *Lamk.* Nedves réteken. árkokban álló és folyó vizek körül és lakások közelében. — A mély sikon gyakori, főképen Kaloesa körül, a halmos vidéken ellenben hiányozni látszik.

653. *E. lutea* *L.* Lőszhalmok bokros lejtőin. — Földvárott a Kanacs völgyben.

LXIII. LABIATAE JUSS.

261. Mentha L. Menta. *)

654. *M. silvestris* „*spicis oblongis, foliis oblongis tomentosis, serratis sessilibus. M. silvestris folio longiore.* Bauh. pin. 227.“ Linné. Álló és folyó vizek mellett, árkokban és ligetekben. — A Vajas mentében, az Őrjegben a Morcsai erdő körül, Hajós környékén, a Duna mellett Foktűnél, és az Imsóson Kömlőd alatt.

655. *M. candicans* *Crantz.* Nedves legelőkön, homokos mezőkön és álló vizek verőfényes partjain. — Kaloesa körül főleg a Vajasban és Foktű felé, Pakson a Tápéi pusztára vezető uton, a Kömlődi Weiherthalban és Kecelen a város körül fordul elő.

Hoc nomine formas omnes foliis brevioribus subsessilibus, tomento crassiusculo denso vestitis et spica apice attenuata comprehendit. Huc etiam annumeravi formam insignem spica gracillima, laxa, verticillis omnibus remotiusculis *Mentham arcensem Auctorum* imitantibus, foliis brevibus superioribus paucidentatis. Occurrit in Vajas et ad Kömlőd.

656. *M. nemorosa* *Willd.* Vizek körül árnyas helyeken és nádasokban. — Foktű felé a Vajasban.

*) Ezen kritikus nem fajainak meghatározásában nagy segélyemre volt Dichtl Alajos S. J. (tanár Mariascheinban Csehországban).

Forma nostrarum regionum non valde typica et *M. gratissimam* *Wigg.* imitabunda.

657. *M. incana* *Sm.* Árkokban. — Kalocsa mellett a Halom felé fekvő szőlők körül.

Forma foliis petiolatis omnino distincta.

658. *M. nepetoides* *Lcj.* Nedves helyeken magas szárnövényekkel. — Kalocsa körül nem ritka.

659. *M. cinerea* *Holuby.* Oest. bot. Zeitschrift. 1876. 149. A város alatt Pataj mellett.

Ulterius videndum, an hoc nomen propter *M. cineream* *Wiersb.* manere possit.

660. *M. subspicata* *Wöhe.* Nedves rétes helyeken. — Bátya felé néhány példányban.

Non convenit cum diagnosi et exemplaribus *Boreau* defectu pubescentiae. Mea planta est *M. arvensis* *Auctorum* verticillis superioribus spicam imitantibus. Cfr. *Bor.* p. 514.

661. *M. aquatica* „spicis capitatis, foliis ovatis serratis petiolatis” *Planta non hirta. Verticilli terminaliales in capitulum s. spicam obtusam conferti.* Linné p. 805.

Vizek körül az egész vidéken gyakori. A közönségesebb alak vidékünkön f. *M. hirsuta* *L. Sm.*, a Linné által leírt typicus alak ritkább. Gyakori a f. *M. tomentosa* *DC.* és *M. purpurca* *Host.*

662. *M. arvensis* × *aquatica* *Wirtg.* in *Neik.* p. 187. Mocsáros helyeken. — A Pataji uton Kalocsa mellett (*Wiesb.*). *M. organifolia* *Host.*?

Folia et flores *M. (aquaticae) hirsutae*, inflorescentia *M. arvensis* *Auctorum*. Propter incompletum exemplar ulteriorem determinationem dare non potui.

663. *M. ovalifolia* *Opiz.* Iszapos partokon. — A Paksi szigeten (*Wiesb.*), és a Vajasban. —

Sequenti simillima et ab illa foliis magis obtusis floribus minoribus et dentibus calycinis brevioribus, latioribusque vix separanda.

664. *M. sativa* *L.* Iszapos helyeken. — A Vajasban Bátya felé: f. *M. pallidiflora* *Uechtritz var. exsicc.*

665. *M. Ballotaefolia* *Opiz.* Kecel mellett homokos talajon (*Wiesb.*).

Ex unico ramulo sterili, sed valde typico hanc plantam hic afferri posse putabam.

666. *M. viridula* Host. Vizenyös réteken. — A Hillei pusztán.

Pubescentia rigidior, quam in exemplaribus Boracianis Herb. Kern.

667. *M. pulchella* Host. Szárazabb réteken. — Kömlőd alatt (Wiesb.), és a Hillei pusztán.

668. *M. arvensis* „floribus verticillatis. foliis ovatis acutis . . . Caulis diffusi; verticilli laterales; planta tota hirta.“ Linné, sp. pl. 9.

Vetések közt, nedves réteken, árkokban, legelőkön és iszapos helyeken. — A vidéken elég gyakori s talán még igen sok alakot rejt, melyek megkülönböztetést érdemelnének; így *M. salcbrosa* Bor. néhány példány után ítélve valószínűen található a Hillei pusztán; f. *M. hirsuta* Beck. szikes réteken (Kékesirét Pataj mellett és községi kaszáló Akasztónál, L. Wiesb.)

669. *M. Allionii* Bor. (*M. austriaca* All. Fl. Ped. I. p. 18. t. 75. f. 2.). Szikes réteken. — Homokmégy és a Hillei puszta között.

Ab icone Allionii pubescentia densiore et foliis longius petiolatis recedet, forte *M. austriaca* Auctorum non Bor. secundum plura exemplaria exsiccata a me visa.

670. *M. atrovirens* Host. Vizenyös réteken. — A Hillei pusztán és Bátya mellett.

Planta omnino insignis, quae forte saepissime ut *M. austriaca*, *gentilis*, *sativa* sistitur.

671. *M. Pulegium* L. Nedves réteken, mezőkön legelőkön és vetések között. — Elöntött vetéseken több helyütt igen föltünő és kiterjedt csoportozatokban fordult elő; különben az egész vidéken közönséges. Található a szörmez teljes hiányával és szárazabb helyeken caulibus dense hirsutis, foliis hirtis, melyek talán *Visianii* Fl. dalm. II. p. 185. *β. tomentosá*-jának felelnek meg: *M. tomentella* Hoffm. et Lk.

M. crispa L. néha kertekben művelve fordul elő.

Hoc genus, si accuratius in nostris regionibus investigari poterit, haud paucas adhuc species tum verificandas tum etiam denominandas offerret. Meae enim hae determinationes non tam totidem species, quam totidem tribus nomine a formis praecminentibus ducto repraesentare debent, nec ullo modo praetendunt exclusionem formarum hic nondum adductarum. Verum quidem est multas inutiles formas ab Host, Opiz et aliis esse in hoc genere distinctas, inde tamen inferendum minime est: omnes illorum species rejiciendas esse. Si enim quidam pro distinctione inutiles in hoc genere characteres: ut corollae exserta vel inclusa stamina, pedicelli glabri

vel hirsuti, virides vel purpurei, habitus plantae erectus vel dejectus et alia similia tollantur, multae adhuc remanebunt species bene, et saltem ita distinctae ut hodiernae in aliis generibus species. „Quod autem uni justum, alii aequum“

Ocimum Basilicum L., *O. minimum* L. és *Lavandula vera* DC. gyakrabban műveltetnek. *Rosmarinus officinalis* L. igen ritkán látható.

262. *Lycopus* L. **Peszére.**

672. *L. europaeus* L. Árkokban, mocsárok, álló és folyó vizek körül. — Kalocsa mellett ritkább mint a következő faj; gyakoribb Kecel és Földvár körül; különben a vidéken gyakori.

673. *L. exaltatus* L. *fil.* Mint az előbbi. — Kalocsa közvetlen környékén igen el van terjedve s a falusi utcákon is megfészkei magát. Nem hiányzik azonban a homokos vidéken sem.

263. *Salvia* L. **Zsályá.**

674. *S. silvestris* L. Száraz mezőkön, töltéseken, utak mellett, ligetekben és szőlők körül. — Böven terem Kalocsa környékén, a Duna balpartján, Paks alatt. Nem ritka a halmos vidéken, de sokkal kevésbé van elterjedve. — Flore violaceo, albo, rubro et purpureo.

Wiesbaur legit prope Kalocsa plantam flore albo „caule simplici, foliisque profunde cordatis, plerisque breviter petiolatis, glabriusculis:“ f. *S. banatica* Wierz. in Henffel. Enum. pl. Ban.

675. *S. Aethiopsis* L. Halmos-homokos mezőkön és legelőkön. — Igen el van terjedve a Paks-Földvári halmokon és Császártöltés-Nádudvar mellett; Kecelen, Akasztónál, Faddon és Dumnok mellett aránylag ritkább. A mély sikon egyszer a Paksi szigeten találtam.

676. *S. austriaca* Jacq. Mezőkön és töltések mellett. — Kalocsa alatt a Selyemerdő körül, a Duna mellett a Zádori révnél, Akasztónál a szőlők körül és Hajós és Nádudvar között szikes mezőn.

677. *S. dumetorum* Andrz. Mezőkön és erdőszéleken. — Az érseki kertben, Kömlődnél a Weiherthalban, a Böleskei és Földvári határon, a Tápéi pusztán.

678. *S. verticillata* L. Töltések mellett, szőlőkben és ligetekben. — A Duna mentében helyenkint,

a Paks-Kömlődi szőlők között, a Gyűrűs és Kanaes völgyekben (Böleske-Földvár), Akasztó mellett és a Nádudvari szőlők körül. Az érseki kertben?

Salvia argentea L. Díszkertekben néha műveltetik.

S. officinalis L. Kertekben gyakori.

264. *Origanum* L. Murvapik.

679. O. vulgare L. Bokros és erdős vidéken. — A vidék halmos-homokos mezőin nem ritka, de a mély sikon alig fordul elő.

O. Majorana L. néha kertekben műveltetik.

265. *Thymus* L. Démutka.

680. T. Marschallianus Willd Homokos mezőkön, bokros halmokon és szárazabb réteken. — Paks és Kömlődnél a szőlők közt, Földvárott és Nádudvar mellett. Kalocsa közvetlen környékén f. T. glabrescens Willd. található.

681. T. lanuginosus Mill. Lőszhalmok száraz lejtős mezőin. — A Nádudvari szőlők közt.

682. T. Serpyllum L. part. Fries. A mély sikon szárazabb mezőkön, ritkábban a halmos vidéken. — Kalocsa mellett a szőlők körül. Pataj és Bátya felé. F. T. humifusus Bernh. caulibus diffusis undique reptabundis floralibus ex axillis priorum erectis, abbreviatis; spicis brevibus. A Fölsőtő mellett Földvárnál homokos halmokon fordul elő.

T. vulgaris L. Kertekben gyakran művelt növényke.

Satureia hortensis L. Műelve gyakran fordul elő, egészen elvadva Uszód mellett a töltésken találtam.

266. *Calamintha* Moench. Csombor.

683. C. Acinos (L.) Homokos halmokon és szántóföldeken. — Bátya felé ugaros elöntött szántóföldeken nagy mennyiségben találtam ezen növény egy alakját, Visiani F. dalm. II. 200. Acinos thymoides γ. perennans leírása teljesen alkalmazható: „basi suffruticulosus, foliis ovatis. Differt a specie caulibus basi sublignosis radicibus agentibus, accedit vero calycibus, corollisque: videtur igitur forma macrior (?) in interstitiis lapidum durior facta et perennans. Hanc quodammodo simulat icon

Sow engl. bot. t. 111., quae tamen ex descriptione annua est.“ Ugyaaekt gyakran találtam Paks, Kömlőd és Földvár a szőlők közt, hol azonban szőrösebb levelekkel bír. Akasztó szőlői közt néhány példányban találtam a *C. villosa* (Pers.) alakot. Haec, si folia spectes, valde accedit ad *C. acinoides* Ten., sed corollae dimidio circiter minores; item valde similis *C. acuminatae* (Fric.) sed est annua et flores etiam minores. Ugyanott kis alig 5 cm. nagyságu egészen megpirosult példányokban is található.

267. *Clinopodium* L. **Pereszlén.**

684. *C. vulgare* L. Szőlők közt, ligetekben és bokros helyeken. — Az érseki kertben. Hajósnál a fá-cánosban. Nádudvar, Császártöltés, Kecel, Akasztó, Földvár, Böleske, Kömlőd, Paks, Fadd, Pataj és Homokmégy körül. Helyenkint igen ritka.

Melissa officinalis L. Ritkábban művelik.

Hyssopus officinalis L. Kedvelt kerti növény, mely igen könnyen elvadul.

268. *Nepeta* L. **Csipkepity.**

685. *N. Cataria* L. Vizek körül, ligetek és erdők szélein, utak és töltések mellett. — Kalocsa körül és a Duna mentében igen közönséges. A halmos vidéken csaknem teljesen a következő faj által van helyettesítve, néha azonban szálankint ott is előfordul pl. a Kanacs völgyben. Homokos nedves helyeken Kecel és Akasztónál szintén ritkábban található.

686. *N. pannonica* Jacq. A löszhalmok bokros lejtőin. — Igen gyakori a Kömlőd-Földvári halmos vidéken, hol julius hóban *F. foliosával* gyönyörűen ékesíti a számos völgy által átszött löszfelvidék bokros lejtőit.

269. *Glechoma* L. **Repkény.**

687. *G. hederacea* L. Nedves vizenyős helyeken, árkokban, ligetekben és művelt helyeken. — Gyakori az egész vidéken és különösen a mélysíkon.

688. *G. rigida* Rochel var. Árnyas erdőkben. — A Hajósi fá-cánosban és a Moresai erdőben Császártöltés mellett.

270. *Lanium* L. Tátkanaf.

689. *L. amplexicaule* L. Művelt helyeken és szárazabb rétes mezőkön. — Kalocsa körül s általában az egész vidéken szőlőkben és kertekben gyakori, más helyeken kevésbé van elterjedve.

690. *L. purpureum* L. Mint az előbbi. — Igen gyakori s egyenletes elterjedést mutat.

L. maculatum L. Határozott lelhelyet nem találok jegyzeteim között, azonban találtam a vidéken.

271. *Galeopsis* L. Vajfü.

691. *G. angustifolia* Ehrh. Művelt¹ helyeken és azok közelében, homokos halmokon. — Kalocsa körül a tarlókon igen gyakori; nem hiányzik a Paks-Földvári halmos vidéken sem; ritkább a vidék többi helyein.

692. *G. pubescens* Bess. Ligetekben. — Foktű alatt a Duna partján.

693. *G. Tetraghit* L. Árnyas erdős helyeken — A Várszegierdőben.

694. *G. speciosa* Mill. Árnyas ligetek és erdők szélein. — Sz. Benedek mellett és Foktű alatt.

272. *Stachys* L. Hunyász.

695. *S. germanica* L. Lakások közelében, utak mellett, töltéseken, legelőkön és ligetek szélein. — A mélysíkon ép úgy, mint a homokos vidéken nedves helyeken igen gyakori. Falusi utcákon az ottani növényzet igen jellemző alakja s gyakran tömegesen is előjő.

696. *S. silvatica* L. Nedves erdőszéleken. — Igen ritka. A Tápéi pusztán és Kecel mellett.

697. *S. palustris* L. Mocsáros helyeken, nedves réteken és elöntött szántóföldeken. — Kalocsa körül minden irányban gyakori; a Duna mentében, a Tápéi pusztán, Kecel körül, Akasztó mellett és az Öregben szintén közönséges.

698. *S. annua* L. Művelt helyeken. — Gyakori a vetések közt és azok közelében; aratás után végtelen mennyiségben lepi el a tarlókat s helyenkint csaknem egyedüli képviselője az aratás utáni tenyészetnek.

699. *S. recta* L. Bokros helyeken és halmos mezőkön. — A mély síkon ritka s többnyire szőlők körül fordul elő, a homokos vidéken azonban nagyon egyenletesen van elterjedve minden irányban.

273. *Betonica* L. Bakfű.

700. *B. officinalis* L. Erdők és ligetek szélein, szőlők között, és bokros halmokon. — A mélysíkon hiányozni látszik. Paks és Kömlődnél a szőlők között, Böleske és Földvár környékén a halmos- völgyes vidéken, Cászártöltés és Nádudvar mellett a szőlőkben. Mindezen helyeken f. *B. hirta* Leys. található.

274. *Sideritis* L. Bibetyű.

701. *S. montana* L. Művelt helyeken és homokos halmokon. — A mélysíkon csekélyebb elterjedést mutat (Keserű telek és Résztelek pusztákon), a halmos vidéken ellenben vetések közt elég gyakori.

275. *Marrubium* L. Pemet.

702. *M. peregrinum* L. Legelőkön, lakások körül, utak mellett, töltéseken és marhaállások közelében. — Igen sokszor társasan a két következő fajjal s többnyire homokos talajon fordul elő. A mélysíkon nem találtam. — Kömlődnél a Tápéi pusztán, Akasztó mellett, Kecel körül, Homokmégynél és Fadd környékén.

703. *M. remotum* Kt. Mint az előbbi, de valamivel ritkábban. — Homokmégynél, Fadd mellett, Kecel körül, Kömlődön s Cászártöltés vidékén.

704. *M. vulgare* L. Utcákon, utak mellett, töltéseken, legelőkön, lakások közelében és pusztai kutak körül. — A mélysíkon is bőven van elterjedve: így Kaloesa mellett, Bátya és Pataj környékén. A nép előtt mint gyógyfű nagy becsben áll.

276. *Ballóta* L. Peszterce.

705. *B. nigra* L. Szőlők közt, kertekben, kerítések mellett, utak mentében, töltéseken, lakások közelében és ritkábban ligetekben is. — Az Imsós árnyas helyein: f. *B. alba* L. Kertekben Kalocsán többször

észleltem egy alakot, melynek szörmeze némileg a *Marrubium*-okat utánozó, talán ez volna *B. hirta hort. berol.*, *B. foetida Lam.*, melyből példányokkal nem bírok.

277. *Leonurus L. Gyöngyajak.*

706. *L. Cardiaca L.* Utak mellett, töltéseken, bokros és erdős helyeken, kerítések mellett s általában lakások és tanyák körül. — Az egész vidéken eléggé el van terjedve.

278. *Chaiturus. Host. Kajtár.*

707. *C. Marrubiastrum L.* Árkokban, falusi utcákon, töltéseken, legelőül használt ligetekben, a Duna mentében helyenkint s lakások körül. — A vidék minden részében képviselve van, de csak ritkán lesz sokasága által föltünővé. Legnagyobb mennyiségben az Imsóson észleltem; óriási 3 m. magasságú példányokban Kalocsán s Pataj mellett találtam iszapos talajon.

279. *Scutellaria L. Csukóka.*

708. *S. galericulata L.* Mocsáros ligetekben, vizenyős réteken magas fűben és turfás mocsárookban. — A Duna mentében igen gyakori (főleg az Imsóson s a Paksi szigeten); Kecel mellett a Községerdejében, az Örjegen Akasztó, Császártöltés és Hajós környékén szintén többször előfordul. Ritkább Kalocsa mellett és Dusnoknál.

709. *S. hastifolia L.* Mint az előbbi, de sokkal gyakoribb főleg a mélysíkon s kevésbé nedves réteken.

280. *Prunella L. Békavar.*

710. *P. vulgaris L.* Nedves réteken és mezőkön bokros helyeken és erdők szélein. — Gyakori a vidéken és a talaj minősége szerint nagyon változékony. — Az Örjegen Császártöltés mellett turfás talajon *floribus intense roseis et albis et floribus multo minoribus: P. parviflora Poir.* ? A halmos vidéken ritkább.

711. *P. laciniata L.* Halmos mezőkön. — Kömlőd mellett és Császártöltés alatt.

281. *Ajuga L. Kaeskanyak.*

712. *A. reptans L.* Nedves árnyas mezőkön, — Az érseki kertben, a Hajósi fácánosban és a Császártöltési Morcsai erdőben. Hajóson indák nélkül is: f. *A. alpina Vill.* mely név a mélysik növényére sehogy sem illik.

713. *A. hybrida Kerner.* Hajós mellett egyszer mint f. *A. supergenevensis* × *reptans* találtatott.

714. *A. genevensis L.* Mezőkön, utak mellett, töltéseken bokros erdőszéleken, halmokon és néha művelt helyeken. — Gyakori a halmos mezőkön ép úgy mint a mélysikon, csak a szikes talajon látszik hiányozni.

f. *A. rugosa Host.* caulibus 1–4 dm altis floccosopilosis, foliis carnosulis glaberrimis, dentibus calycinis e basi triangulari elongatis. Stolones subterranei vel potius radix repens. Floret fine Julii — Septembrem. In locis arenoso-salsis ad pagum Császártöltés. Fieri quidem potest, ut nonnisi formam monstrosam repraesentet, attamen tum propter dubium, quod hac in re dissolvere non potui, tum propter serum florendi tempus, quod forte asyngamiae nititur, hoc nomine discernendam putavi.

715. *A. Chamaepitys (L.)* Művelt helyeken, és homokos halmokon főleg szőlők között. — Bátya felé, Hajós mellett, Pataj körül, a Paks-Kömlödi szőlőkbe, és legelőkön. Földvár és Akasztó környékén.

716. *A. Laxmanni (L.)* Erdős helyeken és a lőszhalmok bokros lejtőin. — Kömlödnél legelőkön, Böleske és Földvár halmos-völgyes vidékén (Kanacs-Gyűrűs) és a Földvári Nagyhegyen.

282. *Teucrium L. Tarorja.*

717. *T. Scordium L.* Nedves réteken, árkokban mocsárok és vizek körül. — A mélysikon és a Duna mentében bőven van elterjedve.

f. *T. elongatum m.* caule decumbente 3–5 dm. longo pilis elongatis distantibus villosa, ramis oppositis flexuosis; foliis elongatis inferioribus facie glaberrimis nudis; verticillis 4–6-floris, rarissime bifloris; calyce

villoso; corolla pubescente, labio elongato. Crescit in umbrosis et in fossis circa Kalocsa. Videtur forma typi umbricola esse.

718. *T. Chamaedrys* L. Halmos-homokos mezőkön és löszdombok lejtőin. — A mélysikon hiányzik, a halmos vidéken ellenben Paks-Földvár, Akasztó-Nádudvar, továbbá Pataj és Fadd emelkedettebb helyein eléggé van képviselve, habár nem nagyon gyakori.

719. *T. montanum* L. A Kalocsai Herbárium példánya szerint előfordul a vidéken; de közelebb meghatározott lelhely hiányzik.

LXIV. VERBENACEAE JUSS.

283. *Verbena* L. Galambóc.

720. *V. officinalis* L. Nedves helyeken, vizek körül, utak mellett és töltéseken, Dunamelléki legelőkön, árkokban és falusi utcákon. — A vidéken igen közönséges.

A Verbenák némely fajai ritkán művelt kerti virágok.

LXV. LENTIBULARIEAE RICH.

284. *Utricularia* L. Renese.

721. *U. vulgaris* L. Állóvizekben és árkokban. — Dusnok mellett a Vajasban, Császártöltés és Szakmár körül árkokban.

LXVI. PRIMULACEAE VENT.

285. *Lysimachia* L. Lizinka.

722. *L. vulgaris* L. Mocsáros réteken. — Jelzett helyeken a vidék minden részében előfordul, de korántsem gyakori; közönségesen hosszú indáival mindenfelé kiterjeszkedve taláztatik: f. *L. paludosa* Baumg.

723. *L. Nummularia* L. Árnyas ligetek nedves talaján, vizenyős réteken és mocsárokkal, árkok- és nádasokban. — Kalocsa körül, a Duna mentében füzesekben és a Dunaágak medrében, az Öryegben, a Tápei pusztán, a Kömlödi völgyekben (itt ritkább), a Földvári tavak körül, s a mélysik elöntött helyein

286. Anagallis L. Tikszem.

724. *A. arvensis* L. Művelt helyeken, utak mellett és laza homokos helyeken. — Gyakori az egész vidéken. Tarlókon Kalocsa körül többnyire mint f. *A. carnea* Schrank. mutatkozik.

725. *A. coerulea* Schreb. Az előbbivel hasonló helyeken és ugyanavval társasan a vidék minden részében.

287. Andrósace L. Müköcs.

726. *A. maxima* L. Művelt talajon. — Igen gyakori Kalocsa mellett a szőlők körül, Halomnál, Pataj és Ordas körül szántóföldeken.

A Primulák vidékünkön teljesen hiányozni látszanak. Kertekben művelve szintén nem észlelhetők.

288. Hottónia L. Tónya.

727. *H. palustris* L. Álló vizekben és árkokban. — A Vajásban Dusnok mellett és a Halomi szőlők alatt árkokban.

LXVII. GLOBULARIEAE DC.

289. Globularia L. Gubóvirág.

728. *G. Willkommii* Nyman. Homokos verőfényes halmokon. — Akasztó mellett, Földváránál és a Paks-Kömlödi halmokon ritka. A vidék több részében nehezen hiányzik, de eddig nem ismeretes.

LXVIII. PLUMBAGINEAE JUSS.

290. Statice L. Lelleg.

729. *S. Gmelini* Willd. Dusan-szikos mezőkön. — Több helyen mint például a Pataji Kékesirét mellett, Akasztó környékén, Résztelek pusztán és a Hajósi úton a vidék legszebb növényesoportozatát alkotja s mint a szikes tenyészet legkiválóbb és leggyönyörűbb növénye tűnik elő. Homokmégynél, Hille, Kis-Kecske-mét, Halom, Csertő, Dusnok, Fajs, Keserűtelek és Pataj környékén a szikes mezőkön sehol sem hiányzik.

LXIX. PLANTAGINEÆ JUSS.

921. *Plantago* L. **Utlapu.**

730. *P. villosa* *Portenschl.* Száraz homokos helyeken. — Kecel mellett a Községerdeje felé.

In unico exemplari habeo, quod plantae dalmaticae exacte convenit. Folia paulo minus lanata videntur, sed in hoc etiam mediterranea planta plus-minus lanata variat, nec exemplaria desunt, quae omnino idem ac nostra planta indumentum exhibent. Calycis lacinae laterales carina pilos longos albos gestant.

Extant etiam ex eisdem circa Kecel arenosis exemplaria, quae quidem indumento lanato, basi foliorum et scapi excepta, carent, bracteis tamen longissime subulato acuminatis totis membranaceis, pallidis glabris omnino *P. (hungaricam* *W. K.) criophoram Hoffmg. et Link.* repraesentant, in multis etiam *P. villosum Portenschlag* imitantur, caeterum tamen ita etiam *P. lanceolatae* similes sunt, ut ubinam subordinentur, multum ambigi potest; dum igitur haec planta ulterius investigata fuerit, hic commemorasse sufficiat.

731. *P. lanceolata* *L.* Száraz mezőkön, réteken, bokros helyeken és homokos halmokon. — Rendkívül változik. Magas fűben (érseki kert, kaszálókban és töltesekben) a Linné-féle alak „foliis lanceolatis, spica subovata nuda, scapo angulato“ van képviselve. Nedves iszapos réteken (a Gombolyag pusztára vezető uton) f. *P. genuina* *Grca. G. a.* „Tige et feuilles glabres ou presque glabres; épi oblong“ található. — Nedves, szikes homokos mezőkön (Akasztó mellett) foliis linearilanceolatis angustissimis, spica subglobosa, scapis arcuato ascendentibus, radice valde crassa multicipite: f. *P. angustifolia* *Poir.* mint igen ritka alak tűnik elő. Száraz dombos mezőkön és főleg száraz szikes helyeken foliis lanceolatis vel lato-ellipticis, scapis plurimis 5—12 cm. altis decumbentibus, spica subrotunda, bracteis latis in apicem album subito acuminatis, lacinia calycis anteriore apice integerrima non emarginata — igen el van terjedve az egész vidéken s mint *P. dubia* *Liljeblad.* vagy *P. capitata* *Schur* Herbáriumokban is többször található. Egész természetben föltűnően hasonlít Linné *P. Lagopus*-ához.

732 *P. sphaerostachya* *M. et K. var.*, *P. sphaeroccephala* *DC. var.* Rétes mezőkön magas fűben. Nehány példányban az érseki kertben. Ex Herbario Kerner distinguitur a *P. lanceolata* scapis erectis elongatis 15—20 cm. altis et spica tamen subrotunda, bracteis, inferioribus praesertim fuscis. — Planta habitu valde insignis ulterius tamen observanda. In pratis montanis circa Oenipontem valde frequens.

733. *P. glareosa* *Kerner.* Lőszhalmok iszapos mélyedéseiben. — Ha nem csalódom, Földvár mellett a Dunaparton szedtem.

Plantam hanc novo nomine a *P. lanceolata* discernenam, cum in Herb. Kerner iam denominatam inveni. Non exacte quidem cum exemplaribus subalpinis convenit, discrimina tamen inter hanc et illam nullius momenti esse videntur. Planta colocensis his excellit prae *P. lanceolata* characteribus.

Radice multicipite, scapis ascendentibus 2—3 dm. altis spica ante anthesin conica, post illam cylindrica densa; bracteis tertia fere inferiore parte albis, superne ferrugineis, apice obtusis laceratis, repando-denticulatis vel bifidis, carinâ fuscis pilis albis longioribus consitis; calycis laciniis lateralibus apice macula ferruginea notatis, carina ciliatis; lacinia anteriore glaberrima, apice maculis duabus ferrugineis insignita. Folia in rosulam centralem disposita, basi lana albo-villosa, fere omnia lato-elliptica sunt.

Planta subalpina oenipontana praesertim bracteis acuminatis plerumque glabris recedit.

734. *P. dalmatica* *Schott.* Kissé homokos réteken. — Igen szép példányokban a Meszesi révnél.

735. *P. altissima* *L.* Mocsáros rétek és nádasok szélein, árkokban és nedves talaju ligetek körül. — Nagyrészt vízbe temetett tőkocsánnyal föltünő példányokban találtam Szakmár felé. Gyakori a Duna mentében nedves réteken, és a Bátya és Miske közötti kaszálókon. Az érseki kertből 15 dm-nél magasabb tőkocsányu és majdnem 5 dm. hosszúságu levelekkel bírom.

736. *P. media* *L.* Bokros helyeken és réteken. — Az érseki kertben, és általában a mélysikon gyakori, a halmos vidéken csak nedvesebb helyeken tenyész.

737. *P. major* L. Utakon és utak mentében, utcákon, lakások körül, legelőkön, vizek mellett és néha réteken. Gyakori az egész vidéken.

P. intermedia Gilib. Egy példányban az Imsősen Kömlőd alatt szeltem; az illető példánnyal azonban nem rendelkezhetvén jelenleg, adatom is csak kétséges lehet.

P. P. mutata m. foliis elliptico-lanceolatis lanceolatisque, pilosis vel hirsutis, scapis decumbentibus folia subaequantibus. — Ad muros et inter tegulas platearum in urbe colocensi. Videtur forma *P. majoris* esse, licet folia tum pubescentia tum figura aliena, et spicae saepe pauciflorae *P. asiaticam* imitantes sint.

738. *P. asiatica* L. Nedves réteken és mocsáros izzapos helyeken. — Kalocsa körül. Foktű, Akasztó, Uszód, Ordas, Harta, Pataj, Bátya és Fajsz mellett gyakori, ritkább tul a Dunán és az Órjegben. — A Hartai példányoknál a levélnyél kétszer hosszabb a lemeznél.

739. *P. tenuiflora* W. K. A vidék földtani viszonyaiból ítélve mindenesetre nem ritka, általam azonban csak Akasztó és Tetétlen közt volt észlelve. Ugyanazon helyről homokos- szikes talajról igen kis példányokat bírok foliis dense setuloso-ciliatis, mely valószínűleg: *P. minor* Friès leszen.

740. *P. maritima* L. Szikes mezőkön s néha homokos réteken. — A vidéken a talaj minősége szerint igen el van terjedve. F. *P. dentata* Roth, igen ritka Akasztó körül. F. *P. genuina* Koch. a, a legközönségebb, f. *Wulfenii* Willd. és f. *P. bidentata* Murith hiányozni látszanak.

F. *P. elongata* m. foliis setuloso-ciliatis, spica lineari elongata, apice attenuata, laxa; bracteis calyce longioribus. In salsis ad Homokmégy.

741. *P. crassifolia* Forsk. Gren. et Godr. Szikes mezőkön. — Résztelek pusztán.

742. *P. arenaria* W. K. A homokos talaj jellemző növénye. — A Duna homokos partjain, Homokmégy-, Pataj- és Faddnál, az Akasztó- Nádudvari s a Dunántúli homokos mezők és dombokon rendkívül gyakori.

LXX. AMARANTHACEAE JUSS.

292 *Amarantus* L. Amaránt.

743. *A. viridis* L. f. art. — *A. Blitum* Koch. Müvelt talajon kertekben és szőlőkben. — Kalocsa, Pataj,

Paks, Hajós és Bátya környékén. Valószínűleg a vidék többi helyein sem hiányzik.

744. *A. Blitum* L. *A silvestris* Desf. Művelt talajon. — Általán csak a Gymnasium udvarában s Pataj mellett volt észlelve.

745. *A. retroflexus* L. Művelt talajon főleg lakások közelében. — Az egész vidéken igen buján tenyésző paréj.

A. caudatus L. Kalocsa körül elvadulva gyakori.

Gomphrena globosa L. és *Celosia cristata* L. sokszor ültetett kerti virágok.

Phytolacca decandra L. Kedvelt növény, mely gyakran elvadul.

LXXI. CHENOPODEAE VENT.

293. *Suaeda* Forsk. *Sveda*.

746. *S. maritima* L. Homokos-szikes tópartokon és mezőkön. — Patajnál a Szilidító partján s a Kékesíréten és Tetétlen pusztán.

294. *Salsola* L. *Savar*.

747. *S. Kali* L. Utak mellett, töltéseken, szántóföldeken és kertekben, homokbuckákon és homokos dombokon. — A mélysíkon ép úgy mint a halmos vidéken gyakori.

748. *S. Soda* L. Szemétdombokon. — Akasztónál a szőlők között.

295. *Corispermum* L. *Poloskamag*.

749. *C. nitidum* L. Homokbuckákon s homokos dombokon. — Akasztónál a szőlők közt s azok körül. Kecel és Nádudvar környékén, és a Tápéi pusztán.

750. *C. canescens* Will. Mint az előbbi. — A Tápéi pusztán és Akasztónál a szőlők között.

296. *Polygonum* L. *Torzon*.

751. *P. majus* A. Braun. Szárazföldeken, kertekben homokos dombokon. — Kalocsán s a mélysíkon szántóföldeken igen gyakori s valóban óriási példányokban terül el a réti föltört talajon. A homokos vidéken szín-

tén gyakran fordul elő, néha azonban a következő fajok által van helyettesítve.

752. *P. verrucosum* Láng. Homokos legelőkön. — Hirta közelében elég gyakori.

753. *P. Heuffelii* Láng. Vetések közt. — Földvár mellett a fősötő körül.

297. *Kochia* Roth. *Kochia*.

754. *K. Scoparia* L. Lakások s tanyák körül, falusi kertekben és utak mellett. — Kis-Kalocsán. Foktű, Bátya, Fajsz, Pataj és Szakmár környékén a neve által jelölt használat miatt irtatlanul tenyészik. A halmos vidéken kevésbé gyakorinak látszik.

755. *K. arenaria* (W. K.) A száraz homokos talaj mindenkorai kísérője. — Az egész vidéken a homokkal arányos elterjedést mutat; nedves talajon azonban alig található.

756. *K. prostrata* (L.) Nedvesebb szikes mezőkön. — Akasztó körül minden irányban. Halom. Homokmégy és Miske környékén (Drágszél p.). Igen sokszor *Camporosma ovata* W. K. társaságában jó elő, melylyel néha föl is cseréltetik.

757. *K. sedoides* (Pallas). Lőszhalmok puszta lejtőin. — Földvár mellett igen gyakori, főleg a Kálvárián s a Nagyhegyen.

298. *Chenopodium* L. *Libatopp*.

758. *C. rubrum* L. Falusi utcákon, iszapos helyeken, tavak és folyamok homokos szélein. — Közvetlen Kalocsa körül igen gyakran előfordul s oly változatos alakokban jelenik meg, hogy floránk sokalakú fajai közt kétségtelenül első helyen áll. Ez s általában a *Chenopodiumok* a Kalocsai mélysíkot igen jellemző növények. Minél inkább száraz és vízszegény lesz a vidék, annál gyorsabban lépnek ezen növények is háttérbe s helyüket közönségesen külföldi elvadult növények (*Erigeron*, *Datura*, *Xanthium* stb). foglalják el.

Az óriási szétterült alak, mely gyakran Kis-Kalocsa utcáin s a Vajásban jelenik meg a *Ch. glomeratum* (M. Tandon); még kifejtettebben s egész csoportozatot képezve jó elő ugyanezen növény Pataj mellett

a Szilidító partjain; itt egy méter magasságra emelkedő középtengelyvel s ugyanoly hosszú körben kiterült s a homokos talajhoz simuló ágakkal az egyes példányok egész bokrokat képeznek; a virágzat hosszú ágas fürtökből s füzéreként helyezett apró szemek-mint meg annyi gyöngyszemekből van összealkotva; az egyes szemek zöld, sárga vagy vörös színben változnak s néha ugyanazon növényen mindannyi árnyalataiban jelennek meg. — Ezzel csoportosan számos átmeneti alakokban f. *Ch. foliolosum* (*M. Tandon*) található. E két alakot Wiesbaur. S. J. által szedve Baenitznél (n. 2946. Lief. 30.) mint *Blitum crassifolium*-ot adtam ki; Kerner azonban *B. crassifolium* alatt egy egészen más növényt ért, melyet alább ugyanezen név alatt sorolok föl, s melyet én új, még le nem irt fajnak tartottam; mivel jelenleg nem vagyok azon helyzetben, hogy a két növény fölött szorosabb vizsgálatokat tehessek, Kerner s több más botanikus tekintélye előtt vizsgálat nélkül hajlok meg. Annyi igaz, hogy ha ezen növény volna az igazi *Ch. crassifolium*, ugy *Ch. rubrum*-tól alig volna fajilag elválasztandó, ugyanczt azonban a Kerner-féle *Ch. crassifolium*-ról nem állithatom.

Foktű és Kis-Kalocsa utcáin nem ritka ezen növénynek azon föltűnő alakja sem, melyet *Ch. blitoides* *Lc.* St. h. 74. n. 15. neve alatt ismerünk. Ritkán jó elő azonban a typus teljes kifejlődésével és sokszor csak kétesen állitható, valjon *Ch. blitoides* vagy f. *Ch. vulgare* (*M. Tandon*) áll-e szemünk előtt; általában ez utóbbi alak, melyet Kalocsa körül, Foktűn, a Duna partján Uszód. Sz. Benedek, G. Lak és Kömlőd alatt, továbbá Pataj és Halom körül többször találtam, oly sokféleképen érinti a többi alakokat, hogy teljes lehetetlen a kevés formatypusok alá annak minden irányban és minden részben változó példányait besorolni.

F. C. pygmaeum m. (Herb. Baenitz n. 2947. Lief. 30) caulibus humillimis erectis vel prostratis; foliis carnosus subintegerrimis, oblongis vel lanceolatis, rarius subtriangularibus vel deltoideis; glomerulis congestis crassis brevibus, viridibus flavis vel purpureis pedunculo et pedicellis nullis. Planta erecta 2—7 cm. alta, prostrata diametro transversali 2—10 cm., rosulas pul-

cherrime variegatas effermat. Frequens circa Kalocsa in limosis, praesertim autumnis.

759. *C. humile* *Hooker*. Nedves, mocsáros réteken utak mellett. — Patajnál a Kékesirét felé.

760. *C. botryoides* *Sm.* *C. crassifolium* *Rocm. et Schult.* Nedves homokos réteken és iszapos mocsáros helyeken. — Igen nagy mennyiségben találtam a Vajásban Bátya felé; Kalocsa alatt azonban s a Szilidító mellett Patajnál csak néhány példányban. Késő ősszel helyenkint egészen benőve találtam a Vajas medrét oly példányokkal, melyek a szikleveleken kívül csak két szárlevelet viselnek s mégis alig 2—4 cm. magasságra növe teljesen érett magokat fejlesztettek. Mivel *Ch. rubrum* néha szintén s ugyanazon helyeken hasonló nagyságú és fejlődésű példányokban található, nehéz mindenkor biztosan a két fajt egymástól elkülöníteni. *C. botryoides* azonban ilyenkor foliis spathulato-oblongis glomerulo pedicellato deformi et colore pallido még mindig jól megkülönböztethető.

761. *C. rhombifolium* *Mühlentb.* Falusi utcákon és utak mellett. — Kis-Kalocsa utcáin 17. dm. magasságú példányokban igen gyakori; Foktűn és Paksnál a Dunaparton szintén előfordul. Néha *C. rubrum*-hoz igen csalékonyan hasonló lesz.

Habitu valde ramoso et racemis laxiuscule distantibus praeter foliorum formam valde a *C. urbico* *L.* recedit.

762. *C. urbicum* *L.* Utcákon, szemétdombokon, utak mellett és lakások körül. — Kalocsán, Foktűn, Bátya, Ordas, Pataj, Kömlőd és Bölcske környékén. — Saepe occurrit foliis integerrimis, triangularibus vel etiam deltoideis. — Specimina „foliis bevius dentatis, dentibus triangularibus acutis“ Koch, in Kis-Kalocsa non raro inveniuntur: f. *C. melanospermum* *Wallr.*

763. *C. hybridum* *L.* Kertekben, kerítések mellett, szőlők körül és utcákon. — Kalocsa, Foktű, Pataj, Sz. Benedek, Hajós, Földvár, Császártöltés környékén. Többnyire szálankint.

764. *C. murale* *L.* Utcákon házak mellett és utak mentében. — Kalocsa, Paks, Fajs, Foktű és Pataj mellett.

765. *C. album* *L.* Müvelt és elhagyott helyeken, házak körül és utcákon. — Szárazabb és nedvesebb helyeken kövér és sovány talajon különféle alakok sze-

rint változva jö elő. Kertekben és utak mellett a kisebb termetű Linnéféle *C. album* gyakori, nedvesebb talajon f. *C. viride* L. igen elágazó példányokban alkalmatlan növény; kövérébb helyeken s főképen szemétdombokon magasra fejlődő ágas növény nyé változik: f. *C. glomerulosum* Rehb. Ezekhez mint ritkább alakok csatlakoznak: f. *C. concatenatum* Thmill. (Kalocsán a sörház mellett) és f. *C. pagannum* Rehb. (az Örjegben a Császártöltési határon).

766. *C. serotinum* L. Nedves iszapos helyeken. — A Vajásban Bátya felé őszkor gyakori. — Müvelt talajon néha előfordul egy másik keveset különböző alak is, mely talán a Boreauféle növény *C. ficifolium* Sm. lehetne; ezen növénynél ugyanis Boreau Smithből fl. brit. 277. a következő idézetet hozza: „Le *C. serotinum* L. diffère par sa tige cinq fois plus haute, ses feuilles plus grandes, deltoïdes à peine hastées, sa floraison plus tardive.“

767. *C. opulifolium* Schrad. Az előbbiekkal müvelt talajon. — Ritkábban ugyan mint *C. album* L. de ugyanavval társasan az egész vidéken többször található.

768. *C. glaucum* L. Kövér, nedves és iszapos helyeken, utcákon, vizek és mocsárok szélein. — Igen gyakori s néha nagyobb téreket egy maga foglal el. Nagysága, levelei s színe nagyon változók. A Vajásban 3—5 cm. nagyságú példányokban (f. *C. salsum* Schur a.), a Duna nedves partjain pedig teljesen pirosra festett szárral található.

769. *C. Vulvaria* L. Főleg házak mellett és szemétdombokon, néha pedig utakmentében és legelőkön fordul elő. — Gyakori a jelzett helyeken.

770. *C. polyspermum* L. Müvelt talajon és nedves iszapos réteken. — A mélysíkon igen gyakori főleg a Kalocsa, Paks, Pataj és Fajsz közötti nedves helyeken. Nem hiányzik azonban müvelt talajon a vidék más helyein sem.

F. *C. acutifolium* Kit. teljesen kifejlesztett típusa ritkán fordul ugyan elő, egy Ordas melletti ligetben magas fű közt szedtem azonban karesú egyenes példányokat, melyek ezen alakhoz tartoznak.*) A Paksi szí-

*) Megegyeznek a Kitaibel-féle eredeti példánnyal az innsbrucki egyetemi gyűjteményben.

geten a halászház mellett szintén ezen típuszhoz tartozó s nagyon föltűnő példányokat találtam, melyeket különösen megjelölni érdemesnek tartok:

F. C. bisserialis m. caule primario erecto 4—6 dm. alto, ramis patentissimis inferioribus decumbentibus, axi primario subaequalibus; foliis inferioribus ovato-oblongis hastatis; racemis (in ramis) bisserialibus compositis, densissimis.

771. *C. Botrys* L. Homokos dombokon — Fadd mellett (Wiesbaur S. I.).

772. *C. ambrosioides* L. Iszapos partokon és utcákon. — Foktű utcáin s a Foktűi Vajásban.

1875-ben csak a Vajásban találtam, 1876-ban már az utcákon is el volt terjedve, sőt Kalocsán a gymnasium melletti kövezeten is több példányban kezdett tenyészni, hová a szárítás közben kihullott magok által jutott. Kernernek sejtelve l. c. n. 1445—, hogy a növény rövid idő múlva a magyar Alföldön is befészkelje magát, habár az ideig még nem taláztatott is, föltűnően kezd teljesülni.

Beta vulgaris L. A vidéken több válfajban műveltetik.

Spinacia oleracea L. kertekben műveltetik.

290. *Camphorosma* L. Szikör.

773. *C. ovata* W. K. Szikes mezőkön. — Igen gyakori mint a szikes vidékek mindenkori és hű jelzője. Némely helyeken az egyedüli növény, mely a terméketlen talajt fűdi.

300. *Atriplex* L. Maglapél.

774. *A. nitens* Rehbent. Bokros helyeken és magas szárnövényekkel szőlők, kertek és utak mellett. — Kalocsa, Foktű, Pataj, Akasztó, Kecel, Nádudvar, Fajs, Fadd, Paks és Kömlőd mellett.

775. *A. oblongifolium* W. K. *A. tataricum* Auctorum. Utak mellett, szőlők körül, lakások közelében. — Igen közönséges főleg Kalocsa körül, a jelentéktelen, de ritka alak *A. campestre* K. et. Z. társasan fordul elő a típuszszal.

776. *A. patulum* L. Mint az előbbi. — A vidéken meglehetősen el van terjedve s csak a homokos

helyeken ritkább. *F. erectum* Sm. gyakori. Leveli néha igen elszélesednek, s ilyenkor teljes ellentétben áll az *A. angustifolium* Sm. — alakkal: ezek talán az *A. macrodirum* Guss. — alakot képviselik.

777. *A. hastatum* W. K. Iszapos talajon, mocsárok és tavak szélein, lakások közelében és árkokban. — Kalocsa körül a Vajásban igen el van terjedve az *A. microspermum* W. K.-alak; ennek csekélyebb változata „bracteis parvis fructum aequantibus, integerrimis:“ *A. ruderales* Wallr. ritkábban jő elő, egy más változata „bracteis denticulatis et dorso muricatis“: *A. deltoideum* Bab. (Marsson, Flora von Neu-Vorpommern p. 395) csak kétes példányokban áll előttem.

F. A. triangulare Willd. Rchb. Fl. excurs. p. 578. Patajnál a Kékesirét felé helyenkint egész telepeket képez, Kalocsán a Vajas szárazabb helyein néha szintén előfordul. Foktű és Uszód mellett ritkábban találtam.

F. A. oppositifolium DC. Boreau l. c. p. 548. 2—30 cm. nagyságú példányokban igen gyakori a Szilidító partjain. A Boreauféle diagnosissal igen jól megegyezik, s a név nagyon jellemző. Néhány példányban ugyanazon helyen egy egészen eltérő sokkal nagyobb alakot szedtem, melynek csak legalsóbb leveli utalnak még *A. hastatum*-ra s melynek *A. patulum*-hoz is igen nagy hasonlósága van; ez Boreau jegyzetét követve valószínűleg: *A. prostratum* Bouch, melyet Reichenbach *A. patulum*-hoz, Marsson és Gren. Godr. *A. hastatum*-hoz, Koch *A. latifolium*-hoz sorolnak s végre Boreau *A. oppositifolium* és *microspermum* közé állít.

F. A. validum M. et K. néhány kevésbé typicus példányban a Vajas körül észlelhető.

Őszszel a Vajas iszapos partjain késői példányok fejlődnek foliis carnosis, inferioribus obscure hastatis vel omnibus omnino integerrimis, bracteis maximis glaberrimis integerrimis, quoad formam valde ludentibus, venosis. — Ezek ép úgy közelednek *A. validum*-hoz mint Marsson. *A. venosum*-jához, határozottan azonban egyikhez sem tartoznak.

Inter omnes has formas, formae aliae his intermediae illasque processu continuo conjungentes frequenter observari possunt.

778. *A. littorale* L. Nedves és száraz szikes mezőkön s néha faluk körül. — Élég gyakori a mélysíki szikes tájain. — Leggyakoribb a typicus Marsson által l. c. leírt alak; f. *A. angustissimum* Marss. γ . szintén nem ritka, f. *A. maritimum* L. általam csak a Hillei pusztán találtatott. — Az *A. rhynchotheca* Fischer-alakhoz közel álló, még fejletlen példányt szedtem Szakmár felé.

779. *A. tataricum* L. Utcákon, utak mellett, szemétdombokon, marhaállások közelében és pusztai kutak körül, vizek mentében és töltéseken. — Igen gyakori a vidéken.

780. *A. roseum* L. Utcákon. — Igen gyakori Kis-Kalocsán és Pakson.

A. hortense L. Szőlőkben művelik s néha elvadul (Kalocsa, Pataj, Paks).

LXXII. POLYGONEAE JUSS.

301. *Polygonum* L. Cikszár.

781. *P. amphibium* L. Álló vizekben, tavakban, mocsárookban és árkokban, — Mint *P. natans* Koch. ritkábban jö elő a Duna mellékágaiban és a Weiherthalban Kömlődnél. mint *P. terrestre* Koch γ . elég gyakori a vidék több helyein s különösen Akasztó mellett; mint *P. coenosum* Koch β . a leggyakoribb a vidék mocsáros helyein.

782. *P. lapathifolium* L. Kern. Vizek körül és nedves réteken. — A Duna mentében mindenütt, de főleg Foktű és Uszód mellett. Kalocsa körül a Vajásban, árkokban és réteken, az Örjegenben, főleg a csatorna mellett. A vidék többi helyein sem hiányzik, a homokos vidéken azonban sokkal ritkább s más fajok által van helyettesítve. F. *P. virescens* Gren. Godr. β . (*P. lapathifolio-nodosum* Rehb.) a tipikus alak tömeges sokasága között főképen Miske és Bátya között található.

783. *P. tomentosum* Schrank. Kiszáradó árkok, tavak és mocsárok iszapos-homokos talaján. — Foktű alatt nagy mennyiségben fordul elő, ugyanott s Uszód mellett a Dunaparton. Kalocsán néha réteken. Akasztó

mellett a szőlők körül és Császártöltés vidékén. Kisebb példányok: f. *P. incano-procumbens* Desport Foktű mellett található.

784. *P. danubiale* Kerner. Iszapos talajon vizek mellett. — Kalocsán a Vajásban és Foktűnél a Dunaparton.

785. *P. Persicaria* L. Nedves homokos és iszapos helyeken. — Igen gyakori főleg a homokos vidéken (Homokmégy, Kecel és Akasztó mellett); a mélysíkon szintén eléggé el van terjedve főleg a Vajás mentében Kalocsán; kisebb példányok *P. genuinum* a. Gren. Godr. *P. dambiale*-hoz nagyon hasonlóak lesznek; nagyobb karcsú példányok ellenben: f. *P. biforme* Wahlbg. *P. lapathifolium*-mal könnyen fölcserélhetők; ez utóbbi alak az Örjegi csatorna mellett fordul elő.

786. *P. mite* Schrank. Árkokban, réteken és vizek körül. — Kalocsán az érseki kert mögött, Foktűn a Vajásban, a Duna mellett a Zádori révnél.

787. *P. minus* Huds. Árkokban és vizenyős réteken. — Az érseki kert mögött s az Örjegi csatorna mellett.

788. *P. Hydropiper* L. A kiszáradó talaj kövér iszapjában vagy nedves homokjában. — A Foktűi szigeten s a Vajásban Foktűnél.

789. *P. aviculare* L. Utcákon, utakon, töltéseken, legelőkön, szikes mezőkön, vizek körül iszapos-homokos talajon és művelt helyeken. — Végtelen változékonysága számos alak fölállítására adott alkalmat, melyek közül vidékünk is sokat számlál.

P. littorale Lk. igen föltűnően viseli a szikes talaj nyomait s csak ritkán fordul elő (Homokmégy mellett).

F. *P. humifusum* Jord. Foktű mellett a Duna homokos partjain jó elő s a talajon 4—7 dm. hosszúságú ágaival mindenfelé szétterül. Ide tartoznak azon példányok is, melyeket a Paksi szigeten füves homokban s kissé fölegyenesedve találtam: f. *P. rurivagum* Jord. Hasonló s hamar lehulló levelekkel ritkán földött példányokat találtam a Weiherthalban Kömlődnél: *P. denudatum* Desv.

F. *P. erectum* Roth. Szakmár felé magas fűben.

F. *P. triviale* Reichb. a legközönségesebb, mely néha elszélesült levelei által nem csekély alkati hasonlóságot mutat *P. maritimum*-hoz, máskor ismét keskeny hosszú leveleiben Wierzbicki *P. graminifolium*-ját utánozza.

790. *P. Bellardi* *All.* Homokos halmok lejtőin s utak mellett. — A Kanaesi völgyben Földvár mellett és Gombolyag puszta felé.

791. *P. arenarium* *H. K.* Homokbuckákon. — A vidéken laza homokban mindenütt előfordul; a Paks-Földvári vidéken, az Akasztó-Császártöltési vonalon s azonkívül Pataj, Homokmégy és Miske mellett.

792. *P. Convolvulus* *L.* Művelt talajon, magas fűben, utak mellett, töltéseken, kerítések mellett. — A vidéken egyenletesen van elterjedve s elég gyakori.

793. *P. dumetorum* *L.* Bokros nedves helyeken. — Az Imsóson Kömlőd alatt. Igen ritka.

P. orientale *L.* Kertekben gyakran műveltetik.

P. Fagopyrum *L.* és *P. tataricum* *L.* mint látszik a vidéken nem műveltetnek.

302. *Rumex* *L.* Lórom.

794. *R. maritimus* *L.* Homokos partokon. — Foktű mellett a Duna partján néhány 15—20 cm. nagyságú példányban találtam. A Vajásban Kalocsán néha oly példányok találhatók, melyek ugyanazon joggal *R. maritimus* vagy *R. paluster*-hez sorolhatók.

795. *R. paluster* *Smith.* Mocsárok, álló és folyó vizek partjain és iszapos réteken. — Nagyon gyakori Kalocsa körül, Bátya és Foktű mellett, Patajnál s nem ritka a Duna mentében.

796. *R. conglomeratus* *Murr.* Utcákon, árkokban és mocsáros helyeken. — Kis-Kalocsa és Pataj utcáin, a Hillei pusztán, Hajós és Kecel mellett és Földvárott.

797. *R. sanguineus* *L.* Mint az előbbi. — Hajós és Kis Kalocsa utcáin s valószínűleg a vidék több más helyein.

798. *R. silvester* *Wallr.* Kövér iszapos talajon álló vizek közelében. — Foktűn a Vajásban.

799. *R. pratensis* *Mertens et Koch.* Nedves és vízenyős réteken. — Gyakori a Hillei pusztán és az Őrjegen Császártöltés mellett, Bátya körül és Szegzárd alatt.

F. R. biformis *m. foliis caulinis oblongo-lanceolatis, undulatis crispis, radicalibus . . . ; verticillis folio fultis remotiusculis, supremis approximatis aphyllis; laciniis perigonii fructiferi interioribus ovatis cordatis, obtusis, omnibus calliferis valde detatis, apice abbrevi-*

ato subintegerrimis. In Örjeg ad Császártöltés in pratis turfosis. An hybridus ex *R. paustri* et *pratensi*

800. *R. crispus* L. Árkokban, vizenyős réteken, utcákon, vizek körül és nedvesebb legelőkön. Elszórva az egész vidéken található.

801. *R. Hydrolápathum* L. Vizenyős réteken és folyó vizek mentében magas szárnövények között. — Helyenkint a Duna mellett (Paksi sziget, Ímsós, Foktű) és mocsáros helyeken Hajós és Dusnok között. Néha soha nem látott, nagy tölevelekkel diszeleg.

802. *R. domesticus* Hartm. Nedves lejtős réteken. — Bölske határában a Gyűrűs völgyben.

803. *R. Acetosa* L. Mezőkön, réteken és erdőkben. — Gyakori az egész vidéken, de tömegesen alig fordul elő.

804. *R. Acetosella* L. Száraz homokos mezőkön. — Földvár mellett a Fölsőtő körül, a Tápéi pusztán és Kecel környékén. Csak mint f. *R. angustifolius* Koch. β . található.

R. scutatus L. néha mint kerti művelt növény fordul elő.

LXXIII. THYMELEAE JUSS.

303. *Stellera* L. **Cicó.**

805. *S. Passerina* L. Művelt talajon. — Az egész vidéken egyenletesen van elterjedve s csak homokos talajon látszik hiányozni.

LXXIV. SANTALACEAE ROB.

304. *Thesium* L. **Bögre-tok.**

806. *T. Linophyllum* L. Száraz homokos mezőkön. — Kalocsa körül, Gombolyag pusztán és Paks környékén.

807. *T. montanum* Ehrh. Nedves lejtős réteken. — A Kömlődi Weiherthalban közel a temetőhöz csoportosan fordul elő.

808. *T. ramosum* Hayne. Homokos mezőkön. — Bizonytalan helyről bírok pár ágat (Paksi sziget?).

Elaeagnus angustifolia L. díszkertekben jól tevész.

LXXV. ARISTOLOCHIFAE JUSS.

305. Aristolochia L. Gégevirág.

809. *A. Clematítis* L. Erdőszéleken, ligetekben, szőlők körül, utak mellett, töltések mentében s néha csoportosan nedves réti szántóföldeken. — Igen gyakori az egész vidéken.

Aristolochia Siphon L. az érseki kertben igen szép lugas-növény.

LXXVI. EUPHORBIACEAE JUSS.

306. Euphorbia L. Fűtej.

810. *E. helioscopia* L. Művelt talajon, utak mellett és árkokban. — A mélysíkon gyakori, homokos talajon ritkábbnak látszik, szikes földben igen ritka. Gombolyag felé 7—8 dm. magas terebélyes példányok fél akkora ágakkal találhatók, szántóföldeken pedig kis példányok a sűrűn csoportosult levelek nyomait viselve, fölöttől száruk által vonják magukra a figyelmet.

811. *E. platyphylla* L. Legelőkön, utak mellett, töltéseken és lakások közelében. — Kalocsa körül s általában a mélysíkon s főleg a Duna melletti legelőkön közönséges. Legtöbbnyire f. *E. literata* (Jacq.) Koch. fordul elő.

812. *E. palustris* L. Mocsáros réteken, árkokban, fűzesek körül és vizek mentében. — Az Órjegben, a Bátya és Miske körüli mocsáros helyeken, a Vajásban, több helyen a Duna mellett különösen a Zádori révnél és az Imsóson Kömlőd alatt.

813. *E. villosa* H. K. Nedves homokos réteken. — A Tápéi pusztán (Wiesbaur), Kecelnél a Községerdejében (foliis utrinque pilosis), az Órjegben a Morcsai erdő mellett és Akasztónál. — Capsulis semper glabris, foliis pubescentibus: f. *E. glabrata* Heuff. β.

814. *E. Gerardiana* Jacq. A löszhalmokon és homokbuckákon. — Homokban főképen legelőkön mindenütt nagy mennyiségben s egész önálló csoportokat képezve van elterjedve; Kömlőd körül a löszhalmok legelőül használt lejtőin szintén nagyon gyakori. Akasztó és Tetétlen puszta között szikes legelőkön is találtam; itt különösen f. *E. minor*. Dub. néha

szintén található; f. *E. genuina* Gren. Godr. és *tenuifolia corundem* homokos talajon egymás mellett található. Kécel környékén egy sajátyszerű példányt szedtem, mely első tekintetre inkább *E. glauca* M. B. mint *E. gerardiana* lenne. Az elszélesült levelek, gallérok és gallérlék azonban határozottan elkorcsosult képlettek és a növény tulajdonképeni jellegein semmit sem változtatnak; sőt a szár alsó részein fejlődni kezdő terméketlen ágak egészen *E. Gerardiana* leveleit mutatják.

815. *E. glareosa* M. B. Homokos dombokon, löszhalmokon és főleg azok legelőin. — Földvár mellett, Akasztónál és Patajon a szőlők körül (itt nem gyakori); A Paks-Böleskei halmokon helyenkint nagy csoportokat képez (a szőlőkben és legelőkön). F. *E. trichocarpha* Neülr. a. = *E. pannonica* Host és *leiocarpa* Neülr. β . non *E. scrotina* Host. sec. diagnosim, társasan fordulnak elő.

816. *E. amygdaloides* L. Árnyas erdőkben. — A Moresai erdőben Császártöltés alatt (Wiesbaur S. J.).

817. *E. Cyparissias* L. Legelőkön, mezőkön, réteken, utak mellett, töltéseken, művelt talajon és néha erdős helyeken. — Az egész vidéken egyenletesen van elterjedve s minden talajon előfordul. — F. *E. salsicola* m. caulibus abbreviatis decumbentibus, rigidis, foliis elongatis 1—1.5 cm. latis margine revolutis, subtus albidis, densissime vestitis — in pascuis salsis ad Tetétlen et Homokmégy.

Nagyobb példányok *E. csuloides* DC. ritkán fordulnak elő.

818. *E. Esula* L. Művelt helyeken, utak mellett, töltéseken és legelőkön. — Kalocsa körül, Pataj környékén főleg a Zásztói pusztán, Szakmár mellett, a töltéseken Foktű Bátya és Fajsz közelében, Tolna és Fadd között, legnagyobb mennyiségben a Hartától Tetétlen pusztára vezető árnyékos uton.

Ámbár vidékünkön ezen növény egészen sajátyszerű alakokban jelenik meg, a f. *E. lanceolata* Gren. Godr. β . és *collina corundem* γ , még sem fordulnak elő. A Kalocsai növényt főképen az elszélesült levelek teszik föltünővé; ezek ugyanis néha 92 cm. hosszúság mellett 17 cm. szélesek, a gallérlék pedig 30 cm. hosszúság mellett 21 cm. szélességet mutatnak. A szár megrövidülése és a virág-tengely megnyulása által szintén igen sajátsze-

rűen változik a növény. Mindezen változások azonban elkorcsosulás tünetényei látszanak lenni, melynek okai még tüzetesebben vizsgálandók. Előfordul (Zásztói pusztán) egy más széleslevelű alak is „foliis elongato-oblongis, vel oblongo-linearibus, utrinque pubescentibus, obtusis, margine subrevolutis, brevissime petiolatis. Umbella longe stipitata. Involucris foliolis triangulari-trapezoideis, obtusis mucronulatis. Involucellis subreniformibus obtusis, integerrimis mucronulatis. Capsulis granulosis. Seminibus lividis.“ f. *E. paradoxa* Schur. c. quae etiam monstrosa deformitas esse videtur. — Tolna mellett előfordul f. *E. subracemosa* Schur. c.

819. *E. lucida* W. K. A Dunamelléki iszapos réteken és áradásos legelőkön. — Töméntelen mennyiségben az érseki kert mögött; helyenkint a Duna mellett, a mélysíkon gyakori főleg Fajsz és Bátya felé. Hajós körül és Dusnok mellett ritkábban fordul elő. F. *E. latifolia* Wim. et Gr. és f. *salicifolia corundem* társasán jönnek elő, ez utóbbi főképen Halom felé.

820. *E. virgata* W. K. Mezőkön, utak mellett, töltéseken és szőlők körül. — Kalocsa mellett többször előfordul, de majdnem mindig csak szálanként. Nagyon változékony levelei nagysága- és azok kihegyezésében, a gallérok alakjában (involucris elliptico-oblongis — lanceolatis), a virágzat fejlődöttségében (umbella 5- multifida, radii 2—6 cm. longi) és a mirigyos függelékek minőségében (glandulis longius vel brevius bicornibus, apice crenatis vel integris; posterior haec varietas: *E. montana* Reichenb. β. varior. Kömlőd.) ad. Ezen sokféle változás következtében több rokonfajhoz mutat hasonlóságot, mely azonban nem keresztődzésen alapul: f. *E. Pseudo-virgata* Schur. b. Tolna mellett; más alakok, melyek f. *E. uralensis* (Fisch) megközelítik, több helyen találhatók. A forma *putalák* ezen és más *Euphorbiák*-nál (valamint egyáltalában majd nem minden növénynél) rendkívül csalékonyan elváltoznak, ily különös alakokat láttam Kömlődnél a templom fölött, Keserütelek pusztánál (szántóföldön!), Gombolyag pusztá mellett hasonlóképen szántóföldön. *E. Pseudo-virgata* Schur vagy legalább a Tolnai növény szintén forma *putalák*-nak látszik.

821. *E. erythroperma* Kerner. Szántóföldeken. — Közvetlen Kalocsa alatt Szakmár és Gombolyag felé.

„Sie unterscheidet sich von *E. falcata* L. durch die nicht grannenförmig bespitzten oberen Blätter und Hüllen, durch braunrothe (nicht lichtgraue) Samen, die fast hörnchenlosen Glandulae und die bis zur Mitte gespaltenen Griffel.“ Kerner l. c. n. 1512. A Kalocsai példányok, melyek a Dalmátországi eredeti példányokkal teljesen megegyeznek, piros mirigy függelékekkel és visszás tojásdad lándzsás levelek és gallérok s többnyire kerülékded gallérkák által is jellemezettek.

822. *E. falcata* L. Müvelt talajon. — Pataj, Szakmár, Akasztó körül igen gyakori s valószínűleg a vidék más helyein is bőven van elterjedve. Földvárott kevésbé látszik előfordulni. A Harta- Tetétleni uton: pedicellis pilosis! Kalocsa körül gyakori a f. *E. obscura* Lois.

823. *E. exigua* L. Utak mellett. — Általam csak a Hartától Tetétlenre vezető árnyékos út mentében találtatott.

Buxus sempervirens L. Kertekben mint díszeserje igen gyakori. A jezsuita nyaralón nagy mennyiségben és igen jól tenyész.

Ricinus communis L. Kertekben tenyész.

LXXVII. URTICEAE JUSS.

307. *Urtica* L. Csalán.

824. *U. urens* L. Lakások közelében, utak mellett. — Az említett helyeken mindenütt. Szántóföldön nem találtam.

825. *U. dioica* L. Lakások közelében, árkokban, mocsáros helyeken, ligetekben (főleg a Duna mentében) és művelt talajon. — Falvakban nem ritkán található f. *U. microphylla* Haussm.: a közönséges alak igen gyakori.

308. *Parietaria* L. Falfű.

826. *P. officinalis* L. Utak mellett és szőlők közt. — Csak helyenkint és ritkán található, de mindannyiszor nagy tömegekben. Földvár és Paks mellett a szőlők között s a Dunaparton.

309. *Cannabis* L. Kender.

827. *C. sativa* L. Igen gyakran műveltetik s mivel elvadulva is igen sokszor előfordul, meghono-

sultnak tekinthető. Így tűnik föl a Tápéi pusztán és Akasztónál, Fajsz és Foktű mellett.

310. *Humulus L. Komló.*

828. *H. Lupulus L.* Egyike a Dunamelléki tenyészlet legjellemzetesebb növényeinek; gyors és erőteljes fejlődés mellett csakhamar fölülemelkedik a legnagyobb szárnövényeken, melyeket emelkedése legalsóbb lépcsői gyanánt kacsáival hordozóivá alacsonyít, elfödi és zöld lepelbe burkolva, befonja a közeleső bokrokat s így emelkedik föl mintegy versenyezve a vad szőlő szintén magasba siető hajtásaival a legmagasabb fák csúcsait. Hasonló szerepet játszva a vidék minden bokros és erdős helyein gyakori: szőlők közt homokos erdőkben ép úgy, mint dústenyésztesü ligetekben.

Ficus Carica L. Néha kertekben művelik s teleinket kiállja.

311. *Morus L. Eperfa.*

829. *M. alba L.* Igen gyakran művelt növény, Egyes helyeken egészen elvadulva található (Ordas és Foktű mellett).

M. nigra L. művelve fordul elő.

Broussonetia papyrifera Vent. Igen jól tenyésző művelt fa (jezsuita nyaraló).

Celtis australis L. és *Platanus orientalis L.* ritkábban műveltetnek.

312. *Ulmus L. Szilfa.*

830. *U. campestris L.* Erdők és ligetek hasonló fái között Kalocsa környékén, az érseki kertben, Kecel körül és Paks mellett vadon fordul elő. Néha kisebb csoportokat képez (Immás, Várszegierdő). Az érseki kertből (Tóth S. J.) mint f. *U. major Sm.* van a Kalocsai Herbáriumban képviselve.

831. *U. glabra Mill.* Gyakran előfordul szőlőkben és kisebb ligetekben, de néha művelve is Kalocsa mellett az érseki kertben, a Selyemerdőben, a szőlők körül Nádudvarnál, Pakson és Földvárrott a halmok lejtőin és Kecel körül a tölgyesekben.

832. *U. minor Mill. Rchb. t. 660. f. 1330.* Szől-

lők körül. — Kalocsa és Pataj környékén (Herb. coloc. Tóth. S. J.).

In omnibus partibus minor ac *U. glabra*.

833. *U. corylifolia* *Hort.* A Kalocsai Herbáriumban közelebbi lelhely nélkül van képviselve; mivel azonban ugyanazon iven *Cytisus austriacus* is csatolva van, hihetőleg Paksról származik, hol amaz elég gyakori.

834. *U. pedunculata* *Fouger.* *U. effusa* *Willd.* Az érseki kertben, hol valószínűleg vadon tenyészik.

LXXVIII. CUPULIFERAE RICH.

313. *Quercus* L. Tölgy.

835. *Q. Robur* L. (*Q. pedunculata* *Ehrh.*) Homokos talajon Kecel, Nádudvar, Paks és Földvár környékén.

836. *Q. australis* *Hucf.* Mint régi erdők maradványa a vidéken több helyen az előbbivel fordul elő. A mélysíkon ligetekben egyes vagy más kevés számú csoportos példányok is találhatóak. Gyakoribbnak látszik mint a megelőző faj.

A mennyire a most főnnálló erdőromok után itélni lehet, a legszebb tölgyerdők Kecel vidékén voltak; miután azonban tölgyfák a vidék minden részében főleg homokos talajon eredetileg vadon találhatóak, nem lehet kételkednünk, hogy e gyönyörű fák éghajlatunkat nemcsak könnyen kitartják, hanem ugyanott már azelőtt nagyobb elterjedéssel is bírtak.

Q. dilatata *Kerner*, *Q. pubescens* *Willd.*, melyeket Kerner a Monor-Pilisi erdőkben talált, talán vidékiünkön is fölfödözhetők.

Juglans Regia L. a vidéken mindenütt műveltetik s jól tenyész.

Fagus sylvatica L. művelve is csak ritkán található díszkertekben (érseki kert).

Castanea sativa *Mill.* vidékiünkön művelve sem fordul elő.

314. *Corylus* L. Mogyoró.

837. *C. Avellana* L. Lőszhalmok lejtőin. — Vadon fordul elő a Kömlődi szőlők körül. Hogy a Kalocsai szőlők körül, az érseki kertben s a Földvári halmokon vadon fordulna elő, valószínűtlennek látszik. Ép így kétesek a Hajósi fácánosban s a Nádudvari halmokon előforduló példányok.

A Hajósi plebánia kertjében egy gyönyörű terebélyes embervastagságú fa által van képviselve, mely azonban esakis üres kupacsokat termel!

C. tubulosa Willd. Kertekben művelve fordul elő.

315. *Carpinus L.* Gyertyán.

838. *C. Bétulus L.* A Várszegierdőben Fadd alatt teljesen vadon található.

Ostrya carpinifolia L. díszkertekben ritkán művelt fa.

LXXIX. SALICINEAE RICHARD.

316. *Salix L.* Fűz.

839. *S. alba L.* A Duramelléki fűzesek egyik legközönségesebb és fő alkatrésze. A halmos vidéken is gyakran található. A Böleskei Gyűrűs völgyben oíy helyen is találtam ezen fát, hol köröskörül félóra járásnyira egyetlen vadon tenyésző fa sem volt látható.

840. *S. palustris Host. (supralba × fragilis.)* Kalocsa alatt a szőlők felé, mely helyen kétségtelenül ültetve vagyon, előfordul azonban nem ritkán Foktű és Uszód alatt s általában a Duna balpartján. Kömlőd mellett az Imsóson (Wiesbaur.).

841. *S. excelsior Host. (subalba × fragilis).* Kalocsa körül, Uszód mellett és a Kömlödi Imsóson.

842. *S. fragilis L.* A vidéken eléggé el van terjedve s igen szívesen ültetik is. Nagyobb mennyiségben észleltem Kalocsa körül főleg a temető mellett. Bátya és Foktű alatt, a Kömlödi Imsóson, Halom felé és az Örjegben a Keceli úton.

F. S. fragilissima Host. Kalocsa alatt a Foktűi úton (az Irága végződésénél) egy igen szép ♀ példányban fordul elő.

843. *S. amygdalina L.* A Duna mentében helyenkint sűrű bokor-csoportozatokat képez, így a Foktűi révnél s a Kömlödi Imsóson. A Duna kiöntései miatt csakis az őszi virágzó példányokat birom. Levelői a legsajátságosabb módokon változnak el.

844. *S. viminalis L.* A vidéken igen ritka. Általam csak Akasztónál a község kaszálóján észleltetett.

845. *S. cinerea L.* Mocsáros réteken, zsombékos helyeken, álló vizek körül és utak mellett főleg a ho-

mokos vidéken gyakori. Kalocsa körül a Foktűi uton, a Vajas mentében, Pataj és Szakmár felé fordul elő. Kecel, Nádudvar, Császártöltés (különösen a Morcsai erdő körül), Akasztó, Földvár, Kömlőd, Paks környékén s a Tápéi pusztán nem ritka. A Duna balpartján a folyam mentében alig fordul elő. *F. S. aquatica* Sm. foliis obovatis gyakran található s *S. auritá*-val könnyen összetéveszthető.

846. *S. purpurea* L. *Smith*. Utak mellett álló és folyó vizek körül. — Helyenkint a Dunamelléki ligetekben; Kalocsa mellett mint f. *S. Lambertiana* *Smith*. is található.

847. *S. angustifolia* *Wulf. Kerner*. Homokos réteken, Kecel mellett s a Tápéi pusztán.

848. *S. rosmarinifolia* L. Homokos nedves helyeken. — Kecel mellett a szőlők felé (*Wiesbaur*).

S. babylonica L. sokszor ültetett kedvelt fa. ♀.

317. Populus L. Nyárfa.

849. *P. alba* L. A fűzfák után a vidék legtermészetesebb fája, mely a mélysíki vizenyős és mocsáros helyein s a homokos talaj nedves mezőin és mélyedéseiben egyaránt könnyen megfészkei magát s pompásan tenyészik. Igen gyakran művelik is.

850. *P. canescens* *Smith* Az előbbivel társasan, de sokkal ritkábban fordul elő. Kalocsa környékén a szőlők körül s az érseki kertben, Foktű és Fadd mellett Dunamelléki ligetekben s többnyire egyes példányokban található.

851. *P. nigra* L. Igen gyakori ültetve utak mentében és kertekben. Vadon fordul elő a Dunamelléki ligetek és kertekben.

P. pyramidalis *Rosier*. Mindenütt csak művelve tenyész a vidéken. Igen kedvelt növény, melyet Foktűn a szegényebb házikók udvarában is gyakran találhatni.

LXXX. BETULINEAE RICH.

318. Betula L. Nyír.

852. *B. verrucosa* *Ehrh*. Vadon csak a Tápéi pusztán az *Oreg-Nyires*-ben fordul elő. Disz kertekben, pl. az érseki kertben néha művelik.

319. *Alnus Tournef. Éger*

853. *A. glutinosa Gaertn.* Nedves mocsáros talajon igen jól tenyésző fa. A Vajasban s az Őrjégben Császártöltés alatt s néha Dunamelléki ligetekben elég gyakori. Az érseki kertben valószínűleg szintén vadon tenyész.

A. incana DC. Az érseki kert mögött a Foktű felé vezető uton néhány példányban ültetve van.

LXXXI. CONIFERAE JUSS,

320 *Juniperus L. Boróka.*

854. *J. communis L.* Hallomás szerint a Tápéi pusztán fordul elő, különben művelve sem láttam. „Boróka elég bőven van a Vadkert melletti pusztákon Kecel közelében“ (nsg. Molnár J. Keceli plebános úr).

Taxus baccata L. az érseki kertben műveltetik.

Cypressus sempervirens L. az érseki kertben s általában diszkeretekben igen jól tenyész.

Abies excelsa Lam. (= *Pinus Abies L.*) az érseki kertben több példányban elég jól tenyész. „Kecelnél a község melletti tölgyes erdőben (Nagy idő) egy kis csoport — pár száz fából álló — fenyőfa is van“ (nsg. Molnár J. Keceli plebános ur).

II. Endogeneae Phanerogamae Koch.

LXXXII. HYDROCHARIDÆAE DC.

321 *Stratiótes L. Kolokán.*

855. *S. aloides* Álló vizekben. — A Hajós és Dusnok közti mocsárookban.

322. *Hydrocharis L. Potnya.*

856. *H. morsus ranae L.* Álló mocsáros vizekben. — Hajós és Dusnok közt s az Őrjégben Kecel felé.

LXXXIII. ALISMACEAE JUSS.

323. *Alisma L. Hidőr.*

857. *A. Plantago L.* Mocsáros helyeken, nedves réteken, árkokban, álló és folyó vizek körül. — A vidéken mindenfelé gyakori, majd mint f. *A. lanceolatum Wither*, majd mint *A. minimum Kit.* (5—12. cm.) s

néha (a Pataji úton) óriási példányokban s majdnem szivalaku levelekkel a *typicus* alak.

324. *Sagittaria* L. Nyilfű.

858. *S. sagittaeifolia* L. Álló vizekben. — A vidéken nagyobb elterjedéssel bír, de nagyobb csoportokban ritkán található. Kalocsa mellett ritka a Vajásban, gyakori azonban Dusnok, Hajós, Hillei puszta, D.-Földvár és Kömlőd környékén; leggyakoribb az Örjegen Akasztó és Császártöltés között.

LXXXIV. BUTOMEAE RICH.

325. *Butomus* L. Elecs.

859. *B. umbellatus* L. Nedves és mocsáros réteken. álló és folyó vizek körül. — Kalocsa közvetlen környékén helyenkint minden más növényt túlszárnyalva nagyobb csoportozatokat képez; a mélysíki mocsáros helyein sehol sem hiányzik; a halmos-homokos vidéken ritkább, s csak mélyedései helyeken jelenik meg.

LXXXV. JUNCAGINEAE RICHT.

326. *Triglochin* L. Hutsza.

860. *T. palustris* L. Turfás réteken. — Az Örjegen Császártöltés alatt.

861. *T. maritima* L. Homokos mocsáros réteken — Pataj mellett a Kékesiréten, Akasztó körül főleg a községi kaszálón, és Földvár vidékén.

LXXXVI. POTAMEAE JUSS.

327. *Potamogeton* L. Uzsany.

862. *P. natans* L. Álló mocsáros vizekben. — D. Földvár mellett a Fölsőtóban s a Hajós és Dusnok közti mocsárookban.

863. *P. lucens* L. Mocsáros vizekben és árkokban. — Fadd alatt Tolna felé (Wiesb.), Kalocsa mellett Szakmár és Halom felé.

864. *P. crispus* L. Álló és lassan folyó vizekben. — A Vajásban Kalocsa mellett nagyon gyakori, tömegesen fordul elő az Örjegen helyenkint.

865. *P. acutifolius* *Link.* Mocsárookban — Kalocsa alatt Bátya felé egy mocsáros vízérben nagyon el van terjedve. Augusztus hóban egyetlen egy gyümölcsös példányt sem tudtam találni.

866. *P. pusillus* *L.* Mocsáros helyeken, árkokban és lassan folyó vizekben. — Mint f. *P. tenuissimus* *Koch.* Kalocsa alatt a Vajásban s a Pataji uton.

867. *P. marinus* *L.* Kisebb tócsákban, árkokban és álló mocsáros vizekben szikes mezők szomszédságában. — Akasztó környékén elég gyakori. Kalocsa mellett Szakmár felé ritkább.

868. *P. pectinatus* *L.* Álló vizekben. — Pataj mellett csak néhány példányban szedtem.

328. *Zannichellia* *L.* *Zannichellia.*

869. *Z. pedicellata* *Wahlenberg.* Árkokban és mocsáros vizekben szikes mezők szomszédságában. — Akasztó mellett több helyen fordul elő (Sz. Királyi puszta, Ácstó, Tetőtleni út s az Akasztói szőlők.).

LXXXVII. NAJADEAE LINK.

329. *Najas* *L.* *Hinár.*

870. *N. minor* *L.* Álló és lassan folyó vizekben. — Az egész vidéken hiába kerestük. Nm. Haynald érsek ur azonban az érseki kert tavában nagy mennyiségben fődözte föl.

LXXXVIII. LEMNACEAE LINK.

330. *Lemna* *L.* *Lepese.*

871. *L. trisulca* *L.* Álló és lassan folyó mocsáros, de tisztább vizekben, árkokban és tócsákban. — A mélysíkon mindenfelé igen gyakori. Kecel, Földvár és Kömlőd környékén szintén előfordul.

872. *L. polyrrhiza* *L.* Mint az előbbi. — Bátya felé a Vajásban.

873. *L. minor* *L.* Tisztább álló vizekben. — Az Őrjegben több helyen és a Vajásban Kalocsa mellett.

874. *L. gibba* *L.* Posványos vizekben. — Kalocsa mellett és Duskoknál a Vajásban.

LXXXIX. TYPHACEAE JUSS.

331. Typha L. Gyékény.

875. *T. angustifolia* L. Árkokban. — Hajós és Nádudvar között az Órjegben.

876. *T. latifolia* L. Mocsáros réteken és álló vizekben — Kalocsa alatt a Pataji uton igen gyakori. Földvár mellett a Fölsőtóban, Akasztó és Császártöltés között az Órjegben szintén bőven található.

332. Sparganium L. Baka.

877. *S. ramosum* Huds. Árkokban és vizenyős réteken. — Kalocsa alatt főleg a Pataji uton, a Vajásban s az Órjegben több helyütt s Kömlődnél a Weiherthalban fordul elő.

XC. AROIDEAE JUSS.

333. Ácorus L. Kálmos.

878. *A. Calamus* L. Vizenyős réteken. — Kalocsa mellett a Selyemerdő mögött igen jól tenyész.

XCI. ORCHIDEAE JUSS.

334. Orchis L. Kosbor.

879. *O. fusca* Jacq. Ligetekben. — A Hajósi fácánosban tanítványaim szedték

880. *O. coriophora* L. Homokos mezőkön. — Akasztó környékén (Csápek plebános ur) s a Keceli Községderdejében fordul elő.

881. *O. Morio* L. Homokos nedves mezőkön. — A Fölsőtó körül Duna-Földvárrott.

882. *O. palustris* Jacq. Vizenyős réteken ligetekben. — Bőven terem Kecel mellett a Községderdejében.

335. Ophrys L. Bangó.

883. *O. aranifera* Huds. Lőszhalmok mezőin. — Földvár környékéről Halvax József lelkész úr szíves közlése folytán láttam.

336. Cephalanthéra Rich. Tekeporhon.

884. *C. pallens* Rich. Árnyas ligetekben. — Az érseki kertben többször találtam.

337. Epipactis Rich. Bibak.

885. *E. rubiginosa* Gaud. Futóhomokban. — Kecel környékén Halas felé (Wiesbaur S. J.).

XCII. IRIDEAE JUSS.

338. Iris L. Nőszírom.

886. *I. variegata* L. Lőszhalmok bokros lejtőin s ligetekben. — A Nádudvari szőlők közt s a Hajósi fűcánosban.

887. *I. pumila* L. Homokos dombokon, lőszhalmok lejtőin és futóhomokban. — Földvárrott. Kömlőd és Paksnál a szőlők közt, a Tápéi pusztán futóhomokban, Kecel környékén homokos dombokon.

Variat flore violaceo et luteo. spathis raro subaequalibus, foliis caule multo longioribus, illumque aequantibus.

888. *I. Pseudo-Ácorus* L. Árkokban, vizenyős réteken vizek körül és mocsárookban. — A Vajasban helyenkint s a Pataji uton nagyobb mennyiségben fordul elő. Gyakori az Örjegen Hajós és Akasztó közt. Itt-ott a Duna balpartjának kiöntéses víz szélein is mutatkozik.

Iris germanica L. igen kedvelt kerti növény.

Crocus sativus All. Foktűn kertekben tenyésztik.

Gladiolus communis L. kertekben gyakran művelt virág.

XCIII. AMARYLLIDEAE R. BROWN.

339. Leucoium L. Tőzike.

889. *L. aestivum* L. Vizenyős réteken és ligetekben. — Kalocsa alatt a Pataji uton, Szakmár felé és Halom környékén s a Duna balpartján Foktű és Bácsa alatt igen nagy mennyiségben van elterjedve.

Narcissus poeticus L. és *N. Pseudo-Narcissus* L. közösleges kertü növények.

Galanthus nivalis L. Egyesek állítása szerint Paks környékén előfordul.

XCV. ASPARAGEAE JUSS.

310. Aspáragus L. Nyulárnyék.

890. *A. officinalis* L. Mezőkön, réteken és művelt talajon az egész vidéken előfordul, de nem gyakori.

311. Convallaria L. Gyöngyvirág.

891. *C. latifolia* Jacq. Ligetekben. — Az érseki kertben, a Tápéi puztán s a Nádudvari halmokon.

892. *C. multiflora* L. Ligetekben — A Hajósi fácánosban.

893. *C. maialis* L. Árnyas ligetekben. — Az érseki kertben, a Hajósi fácánosban s Wiesbaur S. J. szerint Foktű alatt és Kecel környékén is.

XCV. LILIACEAE DC.

312. Anthericum L. Hölyc.

894. *A. ramosum* L. Lőszhalmok lejtőin s homokos dombokon. — Kecel, Nádudvar, Kömlőd és Földvár környékén helyenkint s többnyire egyes példányokban mutatkozik.

313. Ornithogalum L. Sárma.

895. *O. pyramidale* L. (L. Kern. Oc. bot. Z. XXVIII. 1.) Szántóföldeken és bokros mezőkön. — Az érseki kertben csak néhány példányban észleltem, nagyon el van terjedve azonban Kalocsa mellett Szakmár felé s Pataj körül. Résztelek puztán végtelen mennyiségben lepi el a buzaföldeket.

896. *O. umbellatum* L. Mezőkön, ligetekben, kertekben és művelt talajon. — Igen gyakori az egész vidéken főleg a mélysíkon, nem ritka a lőszhalmokon sem. Földvár mellett a Fölsőtő körül homokos talajon f. *O. tenuifolium* Guss. fordul elő. Agyagos szántóföldeken Kalocsa mellett f. *O. angustifolium* Bor. néha szintén előfordul *O. divergens* Bor., Herb. Kerner gyakori a vidéken.

897. *O. refractum* H. K. Homokos töltéseken. — A Meszesi révnél Nagy Sándor VII. oszt. tanuló földözte föl.

898. *O. chloranthum* Sauter. Árnyas ligetekben, homokos mezőkön és szőlők közt. — Az érseki kertben, a szőlőkben, a Földvári halmokon s igen nagy mennyiségben Halomnál.

O. nutans L. a vidékről eddig nem ismeretes.

344. *Gagea* L. Tyuktaréj.

899. *G. stenopetala* (Pers.) Mezőkön és halmokon. — Nagyon közönséges az érseki kertben s a Selyemerdő mellett, a mélysíkon egyes helyeken; Kömlőd-nél és Földvárrott a szőlők közt szintén elég gyakori. Az érseki kertben egyes példányok *G. pratensis* (Pers.) alaknak felelnek meg; *G. Schreberi* Reichb. alakjához igen közel álló példányt a Selyemerdő mellett szedtem.

900. *G. arvensis* (Pers.) Árok-partokon, szőlők körül, mezőkön, ligetekben, töltéseken és művelt talajon. — Kalocsa körül többnyire az előbbivel s a szőlőkben fordul elő; Halom, Kömlőd, Földvár és Paks környékén nem ritka.

901. *G. lutea* (L. *pro parte*) Árnyas ligetekben. — Az érseki kertben igen gyéren s valószínűleg még több más helyen.

902. *G. pusilla* (L., Schult.) Homokos halmokon. — Földvár mellett a Fölsőtő körül és a Kömlődi halmos legelőkön.

345. *Scilla* L. Csilla.

903. *S. bifolia* L. Ligetekben és bokros helyeken. — A Dunamelléki füzeseken s az érseki kertben.

346. *Allium* L. Hagyma.

904. *A. atropurpureum* H. K. Vetések közt és ugarokon. — Nm. Haynald érsek úr Résztelek pusztán földözte föl, honnan már a szomszéd területekre is kiterjedt. Oly tömeges elterjedéssel bír, hogy egyetlen egy helyen kocsira menő halmazokban láttam az utra kihányva, melyek azonban az utfélen is megérlelték magjaikat.

905. *A. acutangulum* Schrad. Nedves réteken — Kalocsa körül főleg Szakmár felé; Pataj és Bátya környékén.

906. *A. Ampeloprasum* L. Vetések közt. — Halom, Öreg-Csertő, Negyven, Szakmár, Résztelek és Keserűtelek pusztákon, valamint Kalocsa és Pataj mellett, Bátya, Fajszt s Foktű falvak közelében nagyon gyakori s némelykor tömeges megjelenése által a vetések közt igen alkalmatlan növény.

Néha 15. dm. magasságra növe dúsvirágú ernyőivel gyönyörűen himbálodzik a buzakalászkok fölött.

„Diagnosis cel. Koch. ad amussim. icon vero cel. Reichb. ne minimum quidem convenit.“ Heuff. p. 211, quod verissimum est.

907. *A. rotundum* L. Vetésekben és szőlők közt. — Mint az előbbi főleg a mély síkon van elterjedve, de a löszhalmokon, a Kömlőd-Földvári vonalon, hol *A. Ampeloprasum* teljesen hiányzik s a homokos talajon szintén képviselve van, sőt a következő faj területébe átcsapva bokros mezőkön, a löszhalmok lejtőin és szőlők között is megjelenik. A mélysíkon többnyire mint f. *A. Waldsteinianum* Roem. et Schult.

In arenosis ad Nádudvar f. *A. Symotii* Don. Regel. l. c. p. 59: „vaginis foliisque glabris“ legi.

Plantam ex diversissimis Europae regionibus (Herb. Haynald), investigans ab *A. Ampelopraso* etiam bulbillis constanter fuscis nigrisque distinctam inveni.

908. *A. sphaerocephalum* L. Löszhalmok bokros lejtőin. — Gyakori a Földvári, Bölskei és Kömlödi halmokon.

„Ombelle très-fournie, arrondie ou oblongue, à pédicelles inégaux, les inférieurs plus courts, ceux du centre s'allongeant après l'anthèse, parfois très-longs et rendant l'ombelle ovoïde (*A. descendens* mult.)“ *A. descendens* (L.) Gren. Godr. *A. emicus* Gren. non observavi Hoc Regel (Alliorum Monogr. p. 47) ab *A. sphaerocephalo* non distinguit, at rationem ab ipso allatam nondum sufficere judico. Ille dicit: „Grenier und Godron beschreiben diese letztere Form als das ächte *A. descendens* und ziehen die von Reichenbach abgebildete Pflanze zu *A. sphaerocephalum* β. Berl. fl. it. III. p. 30. — Uns liegen von dieser letzteren Form 2. durchaus identische von Moricand gesammelte Exemplare

vor, von denen das eine äussere braune, aber sonst wenig geschlitzte Zwiebelhäute, das andere dagegen äussere unregelmässig in fadenförmige Lappen geschlitzte braune Zwiebelhäute besitzt. Gerade dieses letztere Exemplar hat gestielte Brutbulbillen aus der Zwiebel entwickelt, während Grenier und Godron die Zwiebel als einfach beschreiben.“ Jam duobus visis exemplaribus rem dirimi non puto, nec verba cl. Grenier: „Ombelle et fleurs de moitié plus petites que celles de l' *A. sphaerocephalon*“ negligenda esse existimo, nec denique obliviscendum existere varietatem *A. sphaerocephali* bulbo simplici: *A. arvense* Guss., quo etiam exemplaria in nostris regionibus lecta, licet floribus nequaquam pallidioribus, adnumeranda censui. Nostrum *A. sphaerocephalon* tunicis bulbi fuscis subintegerrimis vel parallele laciniatis, nunquam tamen laciniis filiformibus invenitur.

909. *A. vineale* L. Vetések közt homokos talajon. — Kecel alatt, az Örjeg s Kecel közti buzavetéseken s Akasztó mellett a szőlők körül.

Tantum qua f. *A. compactum* Thuil. Regel l. c. p. 11: „bulbi tunicis albis, capitulo bulbilifero compacto, floribus nullis. . . Bulbus ovatus, albidus compositus e bulbillis 2—4 inaequalibus. Spatha diutissime persistens.“

910. *A. Scorodoprasum* L. Ligetekben, bokros helyeken, kertekben, szőlők közt és réteken. — Az érseki kertben, Foktú és Bátya mellett, Földvár alatt és a Nádudvari szőlőkben.

Hoc posteriori loco in arenosis legi exemplar foliis angustioribus sepalis carina eximie verruculoso-scabris, quod forte *A. arenarium* L. fuerit. Propter defectus exemplaris et praesertim spathae certum iudicium ferre non possum.

911. *A. oleraceum* L. Bokros ligetekben. — A Tápéi pusztán s a Bölskei Gyűrűs völgyben, ez utóbbi helyen f. *A. virescens* Lam.

912. *A. flavum* L. Löszhalmok bokros lejtőin. — Földvárrott a Nagyhegyen.

913. *A. fuscum* H. K. Regel. l. c. p. 190. Erdős-bokros lejtőkön. — Földvárrott a szőlők között. Ab *A. longispatho* Red. interdum vix differt „sepalis elliptico oblongis, obtusis vel ex apice rotundato minute apiculatis.“ Regel l. c. Folia valde variant.

Allium sativum L., *A. Porrum* L., *A. Schoenoprasum* és *A. Ascalonicum* L. kertekben és faluk körül igen gyakran műveltetnek.

A. Cypa L. és *fistulosum* L. Foktű, Bátya, Uszód, Sz. Benedek és G. Lak faluk körül rétes helyeken nagy művelésnek örvendenek s mint igen kitünő minőségűek, mindenfelé nagy hírrel bírnak.

A. sativum L. in umbrosis horti archiepiscopalis omnino spontaneum umbella subdicephala ex bulbillis composita, floribus nullis, in pluribus exemplaribus inveni.

Hemerocallis fulva L. kertekben néha művelve s az érseki kertben félvadon található. Itt említhetők azon kerti virágok is, melyek többnyire ezen rendbe tartozva sokszor szemlélhetők kertjeinkben. Igen gyakoriak *Tulipa Gesneriana* L., *Fritillaria imperialis* L., *Lilium candidum* L., *Hya-cinthus orientalis* L. s. t. eff.

347. *Muscari* Tournef. Gyöngyike.

914. *M. comosum* (L.) Bokros ligetekben, kertekben és szántóföldek körül. — A Tápéi pusztán Pataj mellett s az érseki kertben.

915. *M. racemosum* (L.) Művelt helyeken, mezőkön és halmokon. — Az érseki kertben, a szőlők körül, Kömlőd és Földvár mellett.

XCVI. COLCHICACEAE DC.

348. *Colchicum* L. Kikerics.

916. *C. autumnale* Nedves réteken. — Császártöltés alatt a Moresai erdő körül (Brandis S. J.).

917. *C. arenarium* H. K. Homokos mezőkön. — Vidékünk határán a Kőlesi erdőben (Nádudvar felé) Nm. Haynald érsek úr földözte föl.

349. *Veratrum* L. Zászpa.

918. *V. album* L. Turfás és nedves homokos réteken. — Mint f. *V. lobeliauum* Bernh. Kecel körül (a Községerdejében és Halas felé) fordul elő.

XCVII. JUNCACEAE BARTLING.

350. *Juncus* L. Szittyó

919. *J. glaucus* Ehrh. Nedves homokos és szikes réteken. — Az Örjegen Császártöltés alatt, Akasztó körül, Kömlődnél a Weihenthalban és Földvár környékén.

920. *J. lamprocarpus Ehrh.* Árkokban nedves réteken és mezőkön, vizek körül és ligetekben. — Változatos alakjai közül néhány kiváló képviselője van környékünkön. A Hillei pusztán mint f. *J. macrocephalus* *W.* igen föltünő és ritka; mint f. *J. fluitans* *Koch.* β. helyenkint a Duna mellékágaiban (Paksi sziget) található; mint f. *J. adscendens* *Host.* nem ritka a Vajasban, árkokban és mocsárok szélein.

Formae viviparae hinc inde occurrunt.

921. *J. compressus Jacq.* (*J. bulbosus* *L.* ed. 2. p. 466.) Utakon, réteken és nedves mezőkön. — Kalocsa körül nem ritka, kevésbé van elterjedve Kömlőd. Pataj, Akasztó, Hajós és Fajsz környékén.

922. *J. Gerardi Lois.* Szikes tartalmu nedves réteken. — Kalocsa alatt a Pataji uton, Halom körül és Kecel mellett.

Planta circa Halom lecta eminent floribus duplo majoribus, magis nigris, superioribus approximatis fasciculos subbifloros imitantibus: f. J. macranthus m.

923. *J. bufonius L.* Nedves, főleg árnyékos helyeken, árkokban és vizek körül. — A ligetekben s a Duna homokos partjain mindenütt gyakori, a mélysíkon többször található, a halmos vidéken ellenben ritkább lesz. Foktű mellett mint f. *J. fasciculatus* *Bert.* nem ritka. Ezen föltünő alakon kívül még számtalan igen meglepő változatokat mutat, melyek azonban részint a szár merevsége, részint az egyes virágok tömegesülése s részint a növény változékony nagysága által könnyen megfejtethők.

351. *Luzula* DC. *Luzula.*

924. *L. campestris (L.)* Homokos mezőkön. — Földvárrott a Fölsőtő körül, Paks, Kömlőd és Kecel vidékén.

XCVIII. CYPERACEAE JUSS.

352. *Cyperus* L. *Palka.*

925. *C. flavescens L.* Homokos és turfás nedves réteken. — Kalocsa mellett a szőlők felé, Foktű körül, Császártöltés alatt az Örjegben és Földvárrott a Kanacsi völgyben s a Fölsötóban.

In turfosis ad Császártöltés exemplaria gracillima 2—3 dm. alta, anthela diffusa, foliolis involucri longissimis vel anthelam aequantibus legi . . . lusus parvi momenti.

926. *C. fuscus* L. Nedves helyeken, főleg vizek körül. — Kalocsa mellett, a mélysíkon és a Duna mentében mindenütt közönséges, ritkább a halmos vidéken.

F. C. virescens Hoffm. gyakoribb az előbbinél s néha 2—3 dm. magasságu nagy példányokban fordul elő. A typicus alak a Foktői szigeten alig 2—5 cm. nagyságu száalakban kirívóan fekete kalászokkal igen meglepő de jelentéktelen változatot képez. Ezek valószínűleg mint késői példányok értelmezendők.

927. *C. glomeratus* L. Homokos és iszapos partokon vizek körül. — E növényt legelőször Nm. Haynald érsek úr az érseki kert régi tavában fődözte föl, s onnan származó példányokban bőven közölte is. A tó átalakítása következtében a növény csaknem teljesen kivészett s csak az utóbbi időkben jelentkezik ismét esekély számú példányokban. Tóth S. J. a Vajás medrében, hol magam is Bática és Foktű felé bőven találtam, szedte ugyanezen növényt. A Vajásban közvetlen Kalocsa alatt s a Duna partján Sz. Benedek mellett nagyon ritka. A Foktői szigetről, hol a növény nagyon szépen tenyész, Bagó M. kanonok ur 70 cm. nagyságu példányokban közölte.

928. *C. pannonicus* L. Homokos partokon vizek mellett, és nedves homokos mezőkön. — Nagy csoportokban földi a Szilidító homokos lapályos partjait (Pataj) s elég gyakori Akasztó körül.

353. *Schoenus* L. Csáté.

929. *S. ferrugineus* L. Kalocsa alatt a Pataji úton s valószínűleg még több nem jelzett helyen; *S. nigricans* L. szintén aligha fog hiányozni.

351. *Heleócharis* R. Brown. Tódisz.

930. *H. palustris* (L.) Árkokban, mocsáros helyeken, vizek körül, nedves és száraz réteken. — Gya-

kori az egész vidéken s a talaj minősége szerint változik; legnevezetesebb alak a szárazabb réteken előforduló *H. varia* (Schreb.) glumis spadiceis.

931. *H. uniglumis* Link. Homokos mezőkön. — Kecelnél a Községerdejében s Akasztó körül.

932. *H. ovata* R. Brown. Sm. Vizenyős réteken. — Foktű alatt a Duna partján.

933. *H. acicularis* (L.) Nedves talajon s főleg ligetekben. A Duna mentében mindenütt előfordul.

355. *Scirpus L. Káka.*

934. *S. supinus* L. Nedves réteken. — Az 1876-iki vizáradás után a mélysikon mindenfelé, de főleg Kalocsa körül gyakori volt, a megelőző években sehol sem volt található.

935. *S. lacustris* L. Mocsárookban, tavak szélein és vizenyős réteken. — Az egész vidéken előfordul s a mélysikon kiterjedt csoportokat képez.

936. *S. Tabernaemontani* Gm. Az előbbivel hasonló helyeken, de annál sokkal ritkább. Homokos és szikes talajon többször csoportosan található.

Mig Gren. és Godron ezen növényt határozottan *S. lacustris*-hoz sorolják, s mig Koch: „Tota fortasse species nil est, nisi varietas *S. lacustris*“ szavakkal ingatja meg ezen növény faji önállóságát, az alatt másrésről Marsson, ki sok más fajokat összevon, ezt határozottan szétválasztja. „Steht dem *S. lacustris* sehr nahe, und wird von manchen Botanikern nur als Abart desselben angesehen. Ich habe die Pflanze stets sehr beständig gefunden, und sie lässt sich unschwer unterscheiden durch den dünneren, immer blaugrünen Stengel, meist kleinere Spirren und Aehrchen, durch die von erhabenen purpur-bräunlichen Punkten rauhen Spelzen, durch die an der Spitze kahlen oder fast kahlen Antheren, durch 2 Narben und kleinere mehr zusammengedrückte, planconvexe Früchte.“ Ezek után valószínű, hogy a két növény közt észlelt átmeneti alakok fajvegyületek gyanánt tekinthetők, mit későbbi vizsgálatok igazolhatnának.

937. *S. Pollichii* Godr. et Gren. (*S. triquetrum* non L. Cfr. Gren. et Godr. III. p. 374.) Vizenyős réteken és mocsárookban. — Császártöltés alatt az Örjegen, Akasztó és Kömlőd környéken.

938. *S. Rothii Hoffb.* Homokos mocsárookban — Földvár mellett a Fölsőtóban.

939. *S. Holochoenus L.* Nedves homokos réteken és mezőkön. — *S. romanus L. pro p.* alakkal együtt Kecel és Akasztó vidékén s a Tápéi pusztán nem ritka. F. *S. australis L.* Kecel mellett mint látszik, szintén előfordul, de megerősítésre vár.

940. *S. maritimus L.* Nedves réteken, árkokban, mocsárookban és vizek körül. — A mélysíkon igen gyakori, de majd mint a *typicus* alak, majd pedig mint f. *S. compactus Krock. spiculis omnibus sessilibus glomeratis*, majd ismét, de igen ritkán mint f. *S. monostachys Sonder.* majd pedig főleg homokos talajon mint *S. macrostachys Willd.* jelenik meg.

941. *S. Michelianus L.* Homokos és iszapos helyeken vizek körül. — Kalocsa mellett a Vajasban és Bátya felé a Duna balpartján; Fajsz-Pataj mellett helyenkint nagyon gyakori.

Caulibus interdum fere 2 dm. altis, elongatis, in siccioribus vero caulibus subnullis, planta minima, capitula tantum undique cum foliis exhibens.

356. *Eriophorum L. Gyapu.*

942. *E. polystachyum L. (E. angustifolium Roth.)* Mocsáros réteken. — Földvárott a Fölsőtó mellett és Kecel körül.

357. *Carex L. Sás.*

943. *C. stenophylla Wahlcnb.* Szárazabb réteken és mezőkön, főleg homokos talajon. — Kalocsa mellett, Foktű s Uszódnál a Dunaparton kevésse van elterjedve, gyakori azonban Paks, Kömlőd, Földvár, Akasztó és Kecel vidékén.

944. *C. divisa Huds.* Szikes-homokos réteken. — Akasztó és Kecel körül s a Tápéi pusztán.

945. *C. disticha Hudson.* Árkokban és nedves réteken. — Az Örjegen Hajós és Nádudvar között.

946. *C. vulpina L.* Árkokban, mocsáros és homokos réteken. — Kecel mellett több helyen, az Örjegen Hajós és Császártöltés mellett.

947. *C. muricata* L. Nedves réteken, mocsárok körül, árkokban és ligetekben. Az egész vidéken igen gyakori s nagyon változékony. Sokszor *C. stellulata* Good. némely alakjához föltűnően hasonló lesz, mely azonban a vidékről nem ismeretes.

948. *C. virens* Lam. Mint az előbbi. — Császártöltés alatt a Moresai erdőben s az Imsóson Kömlőd alatt.

Spica valde elongata, interrupta. bracteis setaceis spica longioribus foliis caulinis culmum excedentibus latioribus bene a *C. muricata* distinguitur.

C. divulsa Good. a vidéken eddig nem találatott.

949. *C. paradoxa* Willd. Homokos réteken. — Földvárott a Fölsőtő körül.

950. *C. praecox* Schreber (*C. Schreberi* Schrank.) Mezőkön, ligetekben, homokos dombokon, utak mellett és töltéseken. — A balmos-homokos vidéken elég gyakori, a mélysíkon ritkább, szikes talajon nem találtam.

951. *C. brizoides* L. Ligetekben és nedves réteken. A Kömlődi Weiherthalban.

952. *C. remota* L. Árnyas nedves ligetekben. — Várszegierdőben Fadd alatt (Brandis et Wiesb.)

953. *C. stricta* Good. Turfás és homokos réteken, árkokban és ligetekben. — Mint a zombékos rétek főtenyezője az Órjegben több helyen kiterjedt csoportokat képezve fordul elő. Mocsáros helyeken Földvár, Böleske, Kömlőd, Foktű, Kalocsa, Kecel, Akasztó és Pataj mellett többször található.

C. Goodenoughii Gay. (1836.) = *C. vulgaris* Fries. (1842) = *Caulgaris* L. ? Homokos réteken. Földvár mellett a Fölsőtőben, a Böleskei Gyűrűvölgyben s valószínűleg még több más helyen.

Cum exemplaria, completa nulla habeam, dubia pro nostris regionibus haec species esse videtur. Adsunt quidem dubia specimina, quae tamen plantam istam nostris regionibus propriam nondum demonstrare sufficiunt.

954. *C. acuta* L. pro parte. (*C. gracilis* Curt.) Árkokban, vizek körül mocsáros helyeken és nedves réteken. — A Duna mentében helyenkint, Kalocsa alatt a Foktűi és Pataji uton, Kömlőd és Földvár vidékén és az Órjegben. A Foktűi ligetektől *C. chlorostachya* Rehb. — a Kömlődi Weiherthalból a *C. Moenchiana* Wund. alakot is bírom.

In omnibus partibus maxime variat. Etiam flores

2—3-gynos in eadem spica non raro inveni. Bractee non raro *C. Goodenoughii* mire imitantur.

955. *C. tomentosa* L. Mezőkön és bokros helyeken. — A mélysíkon nem ritka; Kalocsán az érseki kertben, a Meszesi révnél, Pataj és Hajós mellett. A halmos vidéken Földvár környékén szedtem.

956. *C. poyrrhiza* Wallr. Mezőkön. — A Meszesi révnél.

Verisimiliter distinguenda a genuina *C. polyrrhiza* et *C. longifolia* Host. nuncupanda, lucusque tamen non nisi colore glaucescenti et foliis caule longioribus distinguere possum.

957. *C. rhizostachya* Loisl. in Heuff. n. 1805. var. „Spica infima subradicali longissime pedunculata.“ Földvár mellett egy példányban találtam. An *C. umbrosa* Host.?

958. *C. nitida* Host. Homokos mezőkön. — A Tápéi pusztán és Kecel környékén.

959. *C. verna* Vill. (*C. fraccos Jacqu.*) Száraz mezőkön, főleg homokos talajon. — A mélysíkon igen ritka, de elég gyakori a homokos vidéken.

960. *C. flacca* Schreb. (1771.) *C. glauca* Scop. (1772.) Nedves homokos mezőkön — Gyakori Földvár körül s a Paks-Böleskei völgyekben. F. *C. erythrostachys* Hopfe. Földvár mellett a Fölsötő körül fordul elő.

961. *C. Michellii* Host. Ligetekben. — A Hajósi fácánosban, de ritkán fordul elő.

962. *C. Oederi* Ehrh. Mocsáros réteken. — Hajós mellett az Orjegben (Wiesbaur S. J.).

963. *C. fulva* Good. Homokos réteken. — Földvár körül, a Böleskei Gyűrűs völgyben s Kecel környékén. F. *C. Hornschuchiana* Hopfe szintén Földvár mellett a Fölsötő körül egyes példányokban található.

964. *C. distans* L. Nedves főleg homokos réteken, mezőkön és ligetekben. — Igen gyakori Kecel körül, Akasztónál, Földvár mellett, Kömlődnél a Weiherthalban és a Tápéi pusztán. A mélysíkon ritkábban található (érseki kert.).

965. *C. sylvatica* Huds. Árnyas ligetekben. — Fadd és Tolna mellett a Dunamelléki ligetekben (Wiesbaur S. J.).

966. *C. Pseudo-Cyperus* L. Turfás réteken, nádasokban. — Az Orjegben Kecel felé (Wiesb.) és Földvárott a Fölsötóban.

967. *C. vesicaria* L. Mocsáros réteken és árkokban. — Kalocsán a Duna mellett, az Órjegben több helyen és a Kömlőd-Böleskei völgyekben

968. *C. acutiformis* Ehrh. (1785.) *C. paludosa* Good. (1791). Árkokban, nedves és vizenyős réteken és mocsáros helyeken, Földvár, Kömlőd, Böleske vidékén s az Órjegben.

969. *C. Kochiana* DC. Mocsáros réteken. — Igen nagy mennyiségben fordul elő a Böleskei Gyűrűs völgyben.

C. nutans Host. Nedves réteken, A Kömlői Weiherthalban kétes.

970. *C. riparia* Curt. Mocsáros réteken és árkokban. — Közönséges és gyakori az Órjegben Akasztótól Hajósig; előfordul itt-ott a Duna mentében s a Kömlőd-Böleskei völgyes mélyedésekben.

971. *C. hirta* L. Vizek körül s nedves réteken. — Az egész vidéken előfordul, de a mélysíkon ritkább.

972. *C. hirtaeformis* Pers. Nedves réteken. — Az Imsós szigeten Kömlőd alatt.

XCIX. GRAMINEAE JUSS.

358. *Andropogon* L. Fenyer.

973. *A. Ischaemum* L. Száraz réteken és mezőkön. — A halmos vidéken és a mély síkon egyaránt el van terjedve.

974. *A. Gryllus* L. A homokos talaj s az itt termő növényesoportozatok jellemző növénye. — Legnagyobb elterjedést Kecel környékén, Földvár mellett s a Tápéi pusztán mutat.

Zea Mays L. A vidéken mindenfelé nagyban művelik. Aránylag kevésbé termelik a Kömlőd-Böleskei lőszhalmokon. Elvadulva soha sem fordul elő.

Sorghum vulgare Pers és *S. halepense* Pers. művelve főleg kukoricaföldeken található.

359. *Tragus* Hall. Polyvaborz.

975. *T. racemosus* Hall. A homokos talaj és homokbuckák jellemző, s ritkán hiányzó növénye, mely némelykor a laza homokot csaknem egyedül, habár igen tökéletlenül fűdi be.

360. *Panicum L. Muhar.*

976. *P. sanguinale L.* Művelt talajon, utak mellett és töltéseken s homokos mezőkön. — A vidéken közönséges, kertekben és szőlőkben néha alkalmatlan növény.

977. *P. ciliare Retz.* Futóhomokban. — Kecel környékén s a Tápéi pusztán.

978. *P. Crus-galli L.* Művelt talajon, utak mellett, töltéseken és vizek körül. — Igen gyakori és sokszor méter nagyságra emelkedik, míg ellenben a Dunaparton alig 10 cm. nagyságu kifejlett példányok is találhatóak.

f. *P. stagninum Host.* quod in uliginosis „Örjeg“ altissime excrescentem observavi. toto habitu alienum et forte a genuina planta separandum erit. Aristae semper coloratae 30—35 cm. longae!

P. miliaceum L. Néha művelik s gyakran elvadulva található (Kalocsa és Ordas mellett).

361. *Setaria P. Beauv. Sertepázsit.*

979. *S. verticillata (L.)* Művelt talajon és utak mellett. — Kalocsán és Patajon kertekben gyakori: Paks, Kömlőd és Földvár mellett a szőlőkben helyenkint található. A nép leleményes találékonysággal a gallérserték hátrafordult fogait tekintetbe véve néha kalapot s más hasonló tárgyakat fonal s bármilyen más eszköz kizárásával készít kalászaiból.

980. *S. viridis (L.)* Művelt talajon, utak mellett, töltéseken és mezőkön főleg homokos talajon. — A vidéken gyakori növény. Homokos mezőkön és tarlókon egy kis, ágas és szétterült alakban fordul elő: f. *S. Weinmanni R. et S.*

981. *S. glauca (L.)* Művelt talajon, utak mellett, mezőkön és szárazabb réteken. — A vidéken igen elszórva fordul elő, csak a Dunamelléki homokos réteken képez folytonos kisebb, nagyobb csoportokat (Paksi sziget).

S. italica Beauv. a vidéken ritkábban műveltetik.

362. *Phalaris L. Polyvaesuk.*

982. *P. arundinacea L.* Vizek körül és mocsároknál. — Akasztó körül és helyenkint a Duna balpartján.

Phalaris pecta L. néha kertekben látható.

363. Hieróchloa Gm. Szentpázsit.

983. *H. odorata* (L.) Nedves homokos réteken.
— Halom mellett a szőlők alatt.

Anthoxanthum odoratum L. a vidékről nem ismeretes.

364. Alopecurus L. Eecstpázsit.

984. *A. pratensis* L. Mezőkön, réteken, utak és töltések mellett, kertekben és szőlőkben. A vidéken eléggé el van terjedve, gyakoribb azonban a mélysíki rétjein.

985. *A. geniculatus* L. Árkokban és nedves réteken. — Kalocsa körül, a Hillei pusztán és Kömlőd mellett.

986. *A. fulvus* Sm. Homokos mocsárookban. — A Nádudvari szőlők közt.

365. Crypsis Ait. Bajuszpázsit.

987. *C. aculeata* (L.) Szikes réteken. — Akasztó, Pataj és Szakmár között a nedvesebb szikes réteken gyakori. Előfordul de ritkábban Kalocsa, Sz. Benedek, Bátya és Homokmégy körül.

988. *C. schoenoides* (L.) Nedves réteken főleg kissé szikes talajon. — Az előbbivel, de Kalocsa körül a Dunaparton s Foktű mellett szintén gyakori.

989. *C. alopecuroides* Schrad. Réteken, mezőkön, árkokban és ligetek szélein. — A Dunaparton Foktű mellett, Kalocsa körül főleg Uszód felé; Bátya, Miske és Hajós környékén.

366. Phleum L. Komócsin.

990. *P. Boehméri* Hb. Homokos halmokon és lőszdombok lejtőin. — Nádudvar, Paks, Kömlőd és Földvár vidékén.

991. *P. pratense* L. Mezőkön, réteken és ligetekben. — Kalocsa, Pataj, Foktű és Kömlőd körül. *P. nodosum* L. gyakoribb mint a *typicus* alak.

367. Cynodon Rich. Ebtog.

992. *C. Dactylon* (L.) Mezőkön utak mellett, töltéseken és homokos halmokon. — Igen gyakori a mélysíkon ép ugy, mint a halmos vidéken.

368. *Leersia Solander. Leersia.*

993. *L. oryzoides* (L.) Nedves és mocsáros réteken. — A Kömlödi Weiherthalban és a Böleskei Gyűrűsben. F. *L. clandestina* (Wtg.) panicula inclusa licet mense serius, quam prior. lecta, in Örjeg ad Császártöltés et in insula ad Foktű occurrit.

369. *Agrostis L. Tippan.*

994. *A. alba* L. (*A. stolonifera* Koch.) Nedves réteken, mezőkön és vizek körül. — A mélysíkon főleg Szakmár, Pataj és Kalocsa alatt, a halmos vidéken a Kömlöd-Böleskei völgyes mélyedésekben s a Tápéi pusztán fordul elő. Szakmár felé mint f. *A. gigantea* Gaud. nem ritka, mint *A. maritima* G. *Alcy.*-alakot egyszer találtam. F. *A. varia* Host. közönséges.

A vidéken ezen nemből több fajt nem találtam.

370. *Apéra Adans. Apéra.*

995. *A. Spica Venti* (L.) Müvelt talajon és homokos mezőkön. Helyenkint tömegesen fordul elő Akasztó, Kecel s Császártöltés környékén s a Tápéi pusztán.

996. *A. interrupta* (L.) Vetések közt. — Kecel és Örjeg között buzaföldeken.

371. *Calamagrostis Adans. Nádtippan.*

997. *C. littorea* Schrad. Vizek körül. — A Duna mentében főleg az Insós szigeten. Szakmár és Pataj körül mocsáros helyeken s az Örjegben Császártöltés és Akasztó mellett. *C. glauca* (M. B.)-alakot Kalocsa mellett találtam.

998. *C. epigeios* (L.) Lőszhalmok lejtőin. — Paks és Kömlöd környékén. A Szegzárdi szőlőhegyeken szinte előfordul.

372. *Stipa L. Hajka.*

999. *S. pennata* L. Homokos mezőkön. — Kecel vidékéről többször volt alkalmam látni, én azonban vidékünkön sehol sem szedtem.

1000. *S. capillata* L. Lőszhalmokon és homokos

mezőkön. — A halmos vidéken elég gyakori, a mély-
sikon azonban hiányzik.

373. *Arundo L. Tetónád.*

1001. *A. Phragmites L.* A kiterjedt és saját-
szerű nádasokat képezi, melyekben majdnem minden
egyéb növény kivesz. A Duna mentében még mindig
elég tekintélyes csoportokban fordul elő s farkasoknak
még mindig jó búvhelyeket alkot. A mocsárookban s
főleg azok széléin az Örjegben képez föltünőbb csoport-
zatokat. A Duna homokos partjain és szigetein nem
ritkán 6—12 m. hosszúságu indái által szaporodik: f.
A. repens (Meyer).

374. *Koeleria Pers. Köleria.*

1002. *K. cristata Pers.* Mezőkön, réteken, hal-
mokon és homokos mezőkön. — Majd mint *K. minor Neilr.*
α. fordul elő, majd pedig (érseki kert) gyönyörű nagy
példányokban mint *K. major Neilr. β.* jelenik meg. Ez
utóbbi példányok csaknem *K. pyramidata Lam.* alaknak
felelnek meg, de ez Boreau szerint: „differt glumis lac-
vibus nitidis, muticis.“

1003. *K. glauca DC.* Homokos mezőkön. — Ke-
cel vidékéről (Községerdeje) mint f. *K. lobata Murss.*
alakot bírom: „panicula spiciformi, lobato-interrupta.“
Planta Hungariae planioris non leviter a planta aliarum
regionum, praesertim Germaniae borealis differt. Folia
brevissima scabriuscula, glumis, paleisque inferioribus
aristato-mucronatis, carina ciliato scabris. Habitu valde
accedit ad K. crassipedem Lgc., sed notis characteristi-
cis auctoris omnino differt.

375. *Aira L. Nápic.*

1004. *A. caespitosa L.* Nedves réteken. — Szak-
már felé mint f. *A. altissima Lmk.* többször található.
Aira flexuosa L. eddig a vidékről nem ismeretes.

376. *Holcus L. Cirok.*

1005. *H. lanatus L.* Ligetekben. — Az érseki
kertben és Ordas mellett.

377. Arrhenatherum P. Beauv. Űrezab.

1006. *A. elatius* (L.) Ligetekben és réteken. — Kalocsa, Paks, Kömlöd, Földvár, Pataj, Hajós, Nádudvar, Fajsz és Fadd környékén.

378. Avena L. Zab.

1007. *A. fatua* L. Vetések közt és utak mellett. — Szakmár felé, Kömlöd mellett és Fajsz körül.

A. sativa L. gyakran s *A. orientalis* Schreb. ritkán műveltetik.

1008. *A. pubescens* Huds. Neélr. Réteken. — A Kömlödi Weiherthalban gyéren.

379. Mélica L. Léhapót.

1009. *M. ciliata* L. Homokos halmokon. — Pataj mellett a Nádudvari halmokon, a Kömlödi és Földvári szőlők közt s a Tápéi pusztán.

380. Briza L. Rezge.

1010. *B. media* L. Lőszhalmok rétes lejtőin. — A Kömlödi Weiherthalban.

381. Eragrostis P. Beauv. Tótippan.

1011. *E. megastachya* Link. Művelt talajon és homokos mezőkön. — A Tápéi pusztán, Kecel mellett s a Homokmégyi szőlőkben.

1012. *E. poaeoides* Beauv. Utak mellett, művelt talajon és néha mezőkön. — Kalocsa, Pataj és Bátya körül gyakori; nem ritka Kömlöd és Földvár vidékén.

1013. *E. pilosa* (L.) Vizek körül és művelt talajon. — Kalocsa mellett (Wiesbaur S. J.) és a Duna partján Foktűnél, itt az *E. verticillata* R. Sch.-alak is előfordul.

382. Poa L. Perje.

1014. *P. dura* (L.) Utakon és legelőkön. — Kalocsa mellett a szőlők felé és a Foktűi szőlők körül.

1015. *P. annua* L. Művelt talajon, utcákon, utak mellett nedves mezőkön, réteken és legelőkön. — Gyakori a mélysíkon, valamivel ritkább a halmos vidéken.

P. bulbosa L. Mezőkön, dombokon és ligetekben igen közönséges főleg homokos talajon.

1016. *P. paustris* Roth. Vizenyős és mocsáros réteken. — Szakmár körül.

Veram plantam hujus nominis puto legisse in uliginosis circa Szakmár, quae forte etiam *Poa hydrophilam* Kit. repraesentarit, licet „caule infracto adscendente basi ad genicula radicante,” quod Neilr. Diagn. p. 138. de originalibus exemplaribus testatur, minime in planta colocensi verificetur. Ex loco natali desumta haec suspicio contemnenda tamen non videtur. Idque eo minus, quod alia planta in collinis siccis inter vineas oppidi Földvár lecta, quae veram *Poa serotinam* Ehrh. = *Poa fertilem* Host. sistit, a *Poa in uliginosis* lecta haud exigue differat. *Poa palustris* nempe in omnibus partibus glabrior, vaginis glaberrimis non scabris, quae in *P. serotina* superne scabriuscula sunt (*P. effusa* (Kit.) Heuff.); glumella inferior obtusa, apice (quartam partem) membranaceo ferruginea (non membranaceo-albida); spicula ovata 3 cm. longa, 2 cm. lata vel minor; panícula erecta multiflora; anthera violacea.

1017. *P. trivialis* L. Utak mellett, utcákon, mezőkön, réteken és művelt talajon. — Gyakori főleg a mélysíkon.

1018. *P. pratensis* L. Mint az előbbi, de gyakoribb és számos alakra oszlik. Mint f. *P. angustifolia* Sm. ritkábban agyagos talajon jó elő; mint f. *P. subcaerulea* E. B. igen sokszor található, mint f. *P. latifolia* Koch. a. nedves homokban ritkább (Homokmégy).

1019. *P. compressa* L. Szántóföldeken, utak mellett, halmokon és réteken. — Ismételve találtam Pataj, Résztelek p. és Keserűtelek p. szántóföldjein! Előfordul a Paksi, Kömlödi és Földvári szőlők közt. Kalocsán az érseki kertben s több helyen annak környékén.

383. *Glyceria* R. Brown. Mézpázsit.

1020. *G. aquatica* (L.) Mocsáros vizekben. — A Vajasban több helyen, az Örjegen Császártöltés és Akasztó közt, és helyenkint a Duna mentében.

1021. *G. fluitans* (L.) Mocsáros vizekben és árkokban. — Az Örjegen helyenkint és a Kömlödi Weirthalban.

1022. *G. distans* (L.) Szikes és homokos réteken.

In duabus formis occurrit: altera foliis planis, ramis paniculae eximie distantibus, reflexisque; altera foliis convolutis rigidioribus, ramis paniculae, ut videtur vix distantibus. Primam formam, quae in arenosis potius occurrit veram *G. distantem* habeo (in vallibus Paks-Földvárensibus), alteram, quae in salsis siccis (Hajós et forte ubique) invenitur *G. convolutam* (Fries) Grieseb. in Ledeb. vel *G. capillarem* Willbg. esse existimo; diagnosis *G. convolutae* quantum exemplaribus non omnino completis applicari potest, bene plantae nostrae convenit.

384 *Molinia* Schrank *Molinia*.

1023. *M. caerulea* (L.) Homokos szikes réteken. — Akasztó mellett a községi kaszálon s a Tápéi pusztán.

1024. *M. littoralis* Host. Többnyire az előbbivel. Az Örjegben több helyen, a Tápéi pusztán, Kecel és Akasztó körül s a Kömlödi völgyekben fordul elő.

385. *Dáctylis* L. *Ebir*.

1025. *D. glomerata* L. Mezőkön. réteken és ligetekben gyakori.

386. *Festuca* L. *Csenkesz*.

1026. *F. ovina* L. A gyepes mezők egyik jellemző füve, mely a szikes legelőkön is tömegesen jelenik meg, homokos talajon azonban csaknem hiányzik. Mint kifejlődöttebb alakja a *F. duriuscula* L. kissé nedvesebb mezőkön fordul elő.

1027. *F. hirsuta* Host. Árnyas homokos mezőkön. — Kecel környékén (Községérdeje) s a Tápéi pusztán.

1028. *F. glauca* Schrad. A futóhomokban és homokbuckákon *F. ovina*-t pótolja, de korántsem oly közönséges.

1029. *F. vaginata* Willd. Futóhomokban. — A Keceli szőlőkben félig homokba temetve fordul elő.

1030. *F. amethystina* Host. Homokos halmokon. — A Tápéi pusztán és Kecel mellett.

F. pannonica Host. a vidéken alig fog hiányozni, eddig azonban nem találtott. *F. rubra* L. szintén előfordulhat.

1031. *F. gigantea* (L.) Ligetekben és erdőkben. — A Dunamelléki ligetekben Sz. Benedek mellett s az Imsóson; a Várszegierdőben Fadd alatt.

1032. *F. arundinacea* Schreb. Bokros ligetek szélein. — Kecel mellett a Kózségerdejében.

Minor quidem, quam exemplaria hucusque visa, sed typice in omnibus plantam hujus nominis exhibet.

1033. *F. eatior* L. fl. suec. ed. 3. p. 32. Árkokban és nedves réteken igen gyakori.

Panicula valde variabilis et saepe *F. pseudo-loliaceam* Fries exhibet (Kömlöd, Kalocsa). De hac forma Gren. Godr. l. c. III. p. 581. haec habent: „Varie à panicule appauvrie, presque simple *F. pseudololiacea* Fries summ. scand. p. 75.) et cette forme ressemble au *Glyceria loliacea*; elle s'en distingue par ses épillets plus longuement pédicellés et par ses caryops. qui présentent des caractères bien différents.“ Jam ego exemplar habeo in fossis ad P. Gombolyag lectum caulibus plurimis caespitose unitis, quorum nonnulli genuinam *F. clatiorem* sistunt, alii vero paniculam simplicissimam seu potius spiciformem exhibent, spicis longius (pedicellis dimidiam partem spicae aequantibus), vel brevius pedicellatis, habitu omnino *F. loliaceam auctorum* praeseferentibus. Si igitur haec planta *Glyceria loliacea* Godr. fl. lorr. 3. p. 168. esset, nonnisi forma *F. clatioris* manere deberet. Quia tamen praecipuum distinctionis momentum in fructus fabrica constituitur, et mea exemplaria vix florentia hac in parte non investigavi, ulteriori observationi planta haec commendanda erit.

387. *Brachypodium P. Beauv. Kurta topp.*

1034. *B. sylvaticum* R. et Sch. Ligetekben. — A Hajósi fácánosban, Kecel környékén, Fadd és Fajsz mellett.

1035. *B. pinnatum* (L.) Halmokon és bokros helyeken. — Mint f. *B. caespitosum* R. et Sch. az érseki kertben, a Nádudvari halmokon, Kömlöd és Földvár mellett fordul elő.

388. *Bromus L. Rozsnok.*

1036. *B. secalinus* L. Utak mellett, vetések közt és kertekben. — A mélysikon elég gyakori, a

halmos vidéken ritka. *F. B. grossus Gaud.* és *f. B. vulgaris Koch.* a majdnem egyenlő elterjedéssel bírnak.

1037. *B. racemosus L.* Utak mellett. — Nehány példányban Bátya felé.

1038. *B. mollis L.* Réteken, mezőkön, utak mellett és művelt talajon. — Gyakori az egész vidéken. *F. B. nanus Weig.* a Kömlödi halmos legelőkön található.

1039. *B. arvensis L.* Művelt talajon, homokos mezőkön és utak mellett. — A mélysíkon főleg Kalocsa körül s a Paks-Földvári halmokon; itt néha és Fadd mellett mint *f. B. versicolor Pollich.* fordul elő.

1040. *B. patulus M. K.* Homokos mezőkön és utak mellett. — Kalocsa körül és Paks vidékén.

1041. *B. squarrosus L.* Homokos halmokon és mezőkön s homokbuckákban. — A homokos talajon gyakori *B. villosus Gm.* alakkal együtt, mely *B. macrostachys-tól Desf.* csakis hosszabb kocsánok által látszik különbözni, s talán önálló.

B. erectus Huds. a vidékről eddig nem ismeretes

1042. *B. inermis Leyss.* Réteken, mezőkön, utak mellett és töltéseken, szőlők közt és bokros helyeken. — Igen sokszor található a mélysíkon ép úgy mint a halmos vidéken, de mindenkor csekélyebb mennyiségben.

1043. *B. sterilis L.* Árnyas ligetekben és szőlők közt. — Az érseki kertben, a Hajósi fácánosban és a Várszegierdőben Fajsza alatt.

1044. *B. tectorum L.* Művelt talajon, pusztá, terméketlen helyeken, homokos mezőkön, homokos halmokon és legelőkön. — Igen gyakori az egész vidéken s csak a szikes mezőket és a homokbuckákat nem kedveli.

389. *Triticum L.* Buza.

1045. *T. vulgare Will.* A leggyakrabban művelt faja ezen nemnek, mely sokszor félvadon is előfordul. A vidék kiterjedt buzaföldjein, melyeken a lakosság főkincsét és gazdagságát képezik csak igen ritkán észlelhetők más fajok pl. *T. polonicum L.* és *T. Spelta L.*

1046. *T. glaucum R. et Sch.* Utak mellett homokos helyeken. A vidéken ritkán fordul elő.

1047. *T. intermedium Host.* Lőszhalmok lejtőin. — A Szegzárdi szőlőhegyeken több példányban

találtam, a Kömlődi halmokon jegyzeteim szerint szintén előfordul.

*Spiculis maximis (sub- 8-floris) ut in T. stricto Deth., sed valvis paleisque truncatis, foliis latis facie scabris dorso laevibus (sec. Host: „folia . . . dorso tantum ad costam scabra“), vaginis ciliatis et habitu elato firmoque facile ab omnibus distinguitur. Praeterea nervi foliorum supra seriebus numerosis pilorum brevissimorum (multo tamen breviores et rariores, quam in *T. stricto, junco L.* etc. cernuntur) obsiti sunt. Hujusmodi observationem de formis *T. glaucoi auctorum* iam Dr. Borbás (Oest. bot. Zeitschrift, 1877. p. 139.) commemorat, ibidemque *T. banaticum Heuff var.* pro parte identicum *T. intermedio Host* dicit. Quid *T. banaticum* sit, non novi, nostra vero planta bene *T. intermedium Host* repraesentat. Valvis paleisque eximie viridi-nervosis sed tantum quinquenerviis a *T. rigido Schrad., T. pungenti Pers.* evidenter discernitur.*

1048. *T. repens L.* Mint az előbbi, de sokkal gyakoribb — Kitűnő alakja: *T. arcuosa Schrk. (Rchb.)* a Dunaparton Foktű mellett fordul elő. *T. dumetorum Schrk.*-alakot igen szép példányban találtam Akasztó mellett szikes-homokos mezők árokjaiban, f. *T. subulatum Schrk.* Halom és Kalocsa körül nem ritka.

1049. *T. arenicolum Kerner Herb. ined.* Proximum *T. glauco*. Caespitosus non repens, caulibus pluribus rigidis. Vaginae ciliatae, folia convoluta scabra, subtus glaberrima. Spiculae acutae basi excisuris racheos incumbunt, apice divergunt, hirsutissimae vel glabriusculae. Valvae lineares obtusae margine lato membranaceae, subquinque nerviae dimidiam spiculae longitudinem subaequantes. Pleniorem plantae descriptionem cl. Kerner relinquo, in cujus Herbario insigni plantam hoc nomine iam distinctam inveni.

Habitat in arena mobili ad Kecel et D.-Földvár. Rara.

1050. *T. cristatum Schreb.* Löszdombok kopár lejtőin és homokos mezőkön. — A Paks-Földvári és Kecel-Nádudvari vonalon helyenkint igen gyakori. Előfordul Pataj mellett is.

390. Sécate L. Rozs.

1051. *S. cereale L.* A vidéken kevésbé művelik, de elvadulva mégis többször található.

1052. *S. fragile* M. B. Futóhomokban. — A Keceli szőlők közt *Cytisus biflorus* és *Tragopogon floccosus* társaságában.

391. *Hordeum* L. Árpa.

1053. *H. vulgare* L. Müvelve fordul elő s néha elvadulva is. A gyakrabban művelt növény azonban: *H. distichum* L. Néha *H. hexastichon* L. is előfordul.

1054. *H. murinum* L. Utak mellett, utcákon, ligetekben és művelt helyeken. — Gyakori az egész vidéken.

1055. *H. maritimum* *Withering.* Szikes réteken és mezőkön. — Pataj mellett. Sz. Király és Keserütelek pusztákon és Akasztó körül. Igen gyéren a Gombolyag pusztán is található.

392. *Lolium* L. Vadóc.

1056. *L. perenne* L. Réteken, mezőkön, legelőkön, utak mellett, ligetekben és utcákon. — Igen közönséges az egész vidéken. *F. L. tenuis* L. *spiculis* 3—4 *floris*, *valvis vix longioribus*, *caulibus erectiusculis in horto archiepiscopali occurrit. Ut L. ramosum* *Rehb.* in urbe inveni.

L. italicum L. a vidéken nem műveltetik s vadon sem találtam.

1057. *L. temulentum* L. Vetések közt. — A vidéken igen ritkán fordul elő buzában.

Lepturus pannonicus *Kunth.* vidéküakön aligha fog hiányozni, eddig azonban nem találtatott.

A rendszeres felsorolásból tévedésből kimaradtak:

Adonis vernalis L. Lőszhalmokon és szikes mezőkön. — Gyakori Homokmégy és Kis-Keeskemét puszták mellett; előfordul D.-Földvár és Kömlőd körül.

Dipsacus pilosus L. A Dunamelléki ligetekben (Brandis S. J.).

TARTALOM.

	<i>Lap.</i>
I. Ajánlás és előszó	1
II. Kalocsa vidéke	10
III. Kalocsa vidékének virágos növényei	19

Index specierum, formarum et synonymorum in hoc libro enumeratorum.

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
<i>Abies excelsa</i> Lam.	171	<i>Aethusa Cynapium</i> L.	85
<i>Abutilon Avicennae</i> Gärtn.	57	<i>domestica</i> , Wallr.	85
<i>Acerineae</i> DC.	58	<i>Agrimonia Eupatorium</i> L.	74
<i>Acer campestre</i> L.	58	<i>Agrostemma Githago</i> L.	49
<i>Negundo</i> L.	58	<i>coronaria</i> L.	49
<i>platanoides</i> L.	58	<i>Agrostis alba</i> L.	190
<i>Pseudoplatanus</i> L.	58	<i>gigantea</i> Gaud.	190
<i>tataricum</i> L.	58	<i>maritima</i> G. Mey.	190
<i>Achillea asplenoides</i> Vent.	99	<i>stolonifera</i> Koch	190
<i>lanata</i> Spr.	99	<i>varia</i> Host	190
<i>lanata</i> Koch	99	<i>Ailanthus glandulosa</i> S. W.	60
<i>Millefolium</i> L.	99	<i>Aira caespitosa</i> L.	191
<i>Neilreichii</i> Kern.	99	<i>altissima</i> Lmk.	191
<i>ochroleuca</i> Ehrh.	99	<i>flexuosa</i> L.	191
<i>pectinata</i> Willd.	99	<i>Ajuga alpina</i> Vill.	146
<i>rosea</i> Desf.	99	<i>Chamaepytis</i> Schreb.	146
<i>setacea</i> W. K.	99	<i>genevensis</i> L.	146
<i>Aconitum Stoerkianum</i> Rehb.	31	<i>hybrida</i> Kerner.	146
<i>Acorus Calamus</i> L.	171	<i>reptans</i> L.	146
<i>Adenophora lilifolia</i> (L.)	115	<i>rugosa</i> Host.	146
<i>Adonis aestivalis</i> L.	24	<i>Alismaceae</i> Juss.	171
<i>citrina</i> Hoffm.	24	<i>Alisma Plantago</i> L.	171
<i>flammea</i> Jacq.	24	<i>lanceolatum</i> With.	171
<i>vernalis</i> L.	198	<i>minimum</i> Kit.	171
<i>Aegopodium Podagraria</i> L.	84	<i>Alkanna tinctoria</i> (L.)	122
<i>Aesculus Hippocastanum</i> L.	59	<i>Alliaria officinalis</i> Andrz.	36
<i>carnea</i> Guimp.	59	<i>Allium acutangulum</i> Schrad.	178
		<i>Ampeloprasum</i> L.	178

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
<i>Allium arenarium</i> L.	179	<i>Alyssum viride</i> Heuff.	37
<i>arvense</i> Guss.	179	<i>Amaranthacea</i> Juss.	151
<i>atropurpureum</i> W. K.	177	<i>Amaranthus Blitum</i> L.	152
<i>Ascalonicum</i> L.	180	<i>caudatus</i> L.	152
<i>Cepa</i> L.	180	<i>retroflexus</i> L.	152
<i>compactum</i> Thuill.	179	<i>silvestris</i> Dsf.	152
<i>descendens</i> L.	178	<i>viridis</i> L. part.	151
<i>eminens</i> Gren.	178	<i>Amaryllideae</i> R. Br.	175
<i>fistulosum</i> L.	180	<i>Ambrosiaceae</i> Link.	113
<i>flavum</i> L.	176	<i>Amorpha fruticosa</i> L.	73
<i>fuscum</i> W. K.	179	<i>Ampelideae</i> H. Bon et	
<i>longispathum</i> , Red.	179	Kunth.	59
<i>oleraceum</i> L.	179	<i>Ampelopsis quinque-</i>	
<i>Porrum</i> L.	179	<i>folia</i> Mich.	59
<i>rotundum</i> L.	178	<i>Amygdaleae</i> Juss.	73
<i>sativum</i> L.	179	<i>Amygdalus communis</i> L.	73
<i>Schoenoprasum</i> L.	180	<i>nana</i> L.	73
<i>Scorodoprasum</i> L.	179	<i>Anagallis arvensis</i> L.	148
<i>sphaerocephalum</i> L.	178	<i>caerulea</i> Schreb.	148
<i>Synnotii</i> Don., Reg.	178	<i>carnea</i> Schrk.	148
<i>vineale</i> L.	179	<i>Anchusa arvalis</i> Rehb.	120
<i>virescens</i> Lam.	179	<i>Gmelini</i> Ledeb.	120
<i>Waldsteinianum</i> R. et Sch.	178	<i>officinalis</i> L.	120
<i>Alnus glutinosa</i> Gärt.	171	<i>Andropogon Gryllus</i> L.	187
<i>incana</i> DC.	171	<i>Ischaemum</i> L.	187
<i>Alopecurus fulvus</i> Sm.	189	<i>Androsace maxima</i> L.	148
<i>geniculatus</i> L.	189	<i>Anemone pratensis</i> L.	23
<i>pratensis</i> L.	189	<i>Pulsatilla</i> L.	23
<i>Alsineae</i> DC.	49	<i>ranunculoides</i> L.	23
<i>Alsinibantica</i> Heuff.	50	<i>silvestris</i> L.	23
<i>collina</i> Neilr.	50	<i>Anethum graveolens</i> L.	87
<i>glomerata</i> M. B.	49	<i>Angelica silvestris</i> L.	86
<i>leptophylla</i> Rehb.	50	<i>Anthemis arvensis</i> L.	100
<i>ramosissima</i> Willd. Kern.	50	<i>austriaca</i> Jacq.	100
<i>setacea</i> (Thuill.)	50	<i>Cotula</i> L.	100
<i>verna</i> L.	50	<i>elongata</i> Menyh.	100
<i>umbrosa</i> Heuff.	50	<i>ruthenica</i> M. B.	100
<i>Alcea vulgaris</i> Clus.	57	<i>tinctoria</i> L.	100
<i>rosea</i> L.	57	<i>Anthericum ramosum</i> L.	176
<i>Althaea cannabina</i> L.	56	<i>Anthoxanthum odoratum</i> L.	189
<i>grandiflora</i> Wiesb.	56	<i>Anthriscus trichosper-</i>	
<i>hirsuta</i> L.	56	<i>ma</i> Schult.	87
<i>kragujevacensis</i> Panc.	56	<i>Scandix</i> (Scop.)	87
<i>micrantha</i> Wiesb.	56	<i>vulgaris</i> Pers.	87
<i>officinalis</i> L.	56	<i>Anthyllis polyphylla</i>	
<i>palida</i> W. K.	56	Kit.	61
<i>taurinensis</i> Wiesb.	56	<i>Antirrhineae</i> Juss.	127
<i>Alyssum arenarium</i> Gm.	37	<i>Antirrhinum majus</i> L.	127
<i>calycinum</i> L.	37	<i>Apera interrupta</i> (L.)	190
<i>minimum</i> Willd.	37	<i>Spica venti</i> (L.)	190
<i>minutum</i> Schlecht.	37	<i>Apium graveolens</i> L.	84
<i>tortuosum</i> W. K.	38	<i>Apocynaeae</i> R. Br.	110
<i>vernale</i> Kit.	37	<i>Aquilegia vulgaris</i> L.	31

	<i>Laf.</i>		<i>Laf.</i>
<i>Arabis auriculata</i> Lmk.	36	<i>Astragalus asper</i> Jacq.	69
<i>glastifolia</i> Rchb.	37	<i>austriacus</i> Jacq.	68
<i>nemorensis</i> (Turri.)	37	<i>Cicer</i> L.	69
<i>pubescens</i> Wallr.	37	<i>exscapus</i> L.	69
<i>Araliaceae</i> Juss.	88	<i>glycyphyllos</i> L.	69
<i>Arenaria condensata</i> J.		<i>Onobrychis</i> L.	68
<i>Lange</i> .	50	<i>virgatus</i> Pall.	69
<i>Lloydii</i> Jord.	50	<i>Atriplex angustifolium</i> Sm.	158
<i>leptoclados</i> Guss.	51	<i>angustissimum</i> Mars.	159
<i>serpyllifolia</i> L.	50	<i>deltoides</i> Bab.	158
<i>serpyllifolia</i> ? <i>tenuior</i>		<i>campestre</i> K.L.	158
<i>Koch</i> .	51	<i>hastatum</i> L.	158
<i>sphaerocarpa</i> Ten.	51	<i>hortense</i> L.	159
<i>Aristolochiaceae</i> Juss.	163	<i>latifolium</i> Whlb.	158
<i>Aristolochia Clematidis</i> L.	163	<i>littorale</i> L.	159
<i>Sipho</i> L.	163	<i>macrodirum</i> Guss.	158
<i>Aroideae</i> Juss.	174	<i>microspermum</i> W. K.	158
<i>Aronia rotundifolia</i> Pers.	78	<i>mitens</i> Reb.	157
<i>Arrhenatherum elatius</i> (L.)	192	<i>oblongifolium</i> W. K.	157
<i>Artemisia Absinthium</i> L.	98	<i>oppositifolium</i> DC.	158
<i>campestris</i> L.	98	<i>pratense</i> L.	157
<i>lednicensis</i> Koch.	99	<i>prostratum</i> Bouch.	158
<i>maritima</i> L.	99	<i>rhynchotheca</i> Fisch.	159
<i>monogyna</i> W.K.	99	<i>roseum</i> L.	159
<i>pontica</i> L.	98	<i>ruderale</i> Wallr.	158
<i>scoparia</i> W.K.	99	<i>validum</i> M. et Koch.	158
<i>salina</i> (Kit.) Willd.	99	<i>venosum</i> Marss.	158
<i>sericea</i> Fries.	99	<i>Avena fatua</i> L.	192
<i>vulgaris</i> L.	99	<i>orientalis</i> Schreb.	192
<i>Arundo Phragmites</i> L.	191	<i>pubescens</i> L.	192
<i>repens</i> (Meyer)	191	<i>sativa</i> L.	192
<i>Asclepiadeae</i> R.-Br.	115	<i>Ballota alba</i> L.	144
<i>Asclepias syriaca</i> L.	116	<i>foetida</i> Lam.	145
<i>Asparageae</i> Juss.	176	<i>nigra</i> L.	144
<i>Asparagus officinalis</i> L.	176	<i>Barbarea hirsuta</i> Weib.	36
<i>Asperugo procumbens</i> L.	119	<i>intermedia</i> Bor.	36
<i>Asperula cynanchica</i> L.	90	<i>vulgaris</i> R. Brown.	35
<i>galioides</i> M. B.	90	<i>Bellis perennis</i> L.	95
<i>glauca</i> (L.)	90	<i>Berberideae</i> Vent.	31
<i>Aster Amellus</i> L.	94	<i>Berberis vulgaris</i> L.	31
<i>chinensis</i> L.	94	<i>Beta vulgaris</i> L.	157
<i>depressus</i> Kit.	94	<i>Betonica hirta</i> Rchb.	144
<i>laevigatus</i> Willd.	95	<i>officinalis</i> L.	144
<i>laxus</i> Schur.	94	<i>Betula verrucosa</i> Ehrh.	170
<i>novi Belgii</i> L.	95	<i>Betulineae</i> Rich.	170
<i>pannonicus</i> Jacq.	94	<i>Bidens cernua</i> L.	97
<i>punctatus</i> W. K.	94	<i>minima</i> L.	97
<i>salignus</i> Willd.	95	<i>minor</i> Wim. et Grab.	97
<i>Tripolium</i> L.	94	<i>tripartita</i> L.	97
		<i>Boragineae</i> Desv. Juss.	119
		<i>Borago officinalis</i> L.	123
		<i>Brachypodium caespitosum</i> Room. et Sch.	195

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
<i>Brachypodium pinna-</i>		<i>Campanula bononien-</i>	
<i>tum</i> (L.)	195	<i>sis</i> L.	114
<i>sylvaticum</i> Roem. et		<i>Cervicaria</i> L.	114
Sch.	193	<i>dasycarpa</i> Kit.	114
<i>Brassica campestris</i> L.	34	<i>farinosa</i> Andr.	114
<i>elongata</i> W. K.	34	<i>glomerata</i> L.	114
<i>Napus</i> L.	34	<i>patula</i> L.	114
<i>oleracea</i> L.	34	<i>persicifolia</i> DC.	114
<i>Rapa</i> L.	34	<i>rapunculoides</i> L.	114
<i>Briza media</i> L.	192	<i>Rapunculus</i> L.	114
<i>Bromus arvensis</i> L.	196	<i>sibirica</i> L.	114
<i>erectus</i> Hds.	196	<i>Trachelium</i> L.	114
<i>grossus</i> Gaud.	196	<i>Campanulaceae</i> Juss.	114
<i>inermis</i> Leyss.	196	<i>Camphorosma ovata</i> WK.	157
<i>macrostachys</i> Desf.	196	<i>Cannabis sativa</i> L.	166
<i>mollis</i> L.	196	<i>Caprifoliaceae</i> Juss.	89
<i>nanus</i> Weig.	190	<i>Capsella apetala</i> Koch.	43
<i>patulus</i> M. K.	196	<i>Bursa pastoris</i> L.	42
<i>racemosus</i> L.	196	<i>coronopifolia</i> DC.	43
<i>secalinus</i> L.	195	<i>integrifolia</i> Schlecht.	42
<i>squarrosus</i> L.	196	<i>pinnatifida</i> Koch	43
<i>sterilis</i> L.	196	<i>sinuata</i> Koch	42
<i>tectorum</i> L.	196	<i>Capsicum cordiforme</i> Mill.	124
<i>versicolor</i> Poll.	196	<i>annuum</i> L.	124
<i>villosus</i> Gm.	196	<i>Cardamine parviflora</i> L.	37
<i>vulgaris</i> Koch.	196	<i>Carduus acanthoides</i> L.	103
<i>Broussonetia papyrifera</i> Vent.	167	<i>hamulosus</i> Ehrh.	103
<i>Bryonia alba</i> L.	81	<i>nutans</i> L.	103
<i>Bupleurum rotundifo-</i>		<i>Carex acuta</i> L.	185
<i>lium</i> L.	85	<i>acutiformis</i> Ehrh.	187
<i>tenuissimum</i> L.	85	<i>brizoides</i> L.	185
<i>Butomeae</i> Rich.	172	<i>chlorostachya</i> Rehb.	185
<i>Butomus umbellatus</i> L.	172	<i>distans</i> L.	186
<i>Buxus sempervirens</i> L.	166	<i>disticha</i> Huds.	184
<i>Cactus flagelliformis</i> L.	83	<i>divisa</i> Huds.	184
<i>speciosus</i> Willd.	83	<i>divulsa</i> Good	185
<i>Calamagrostis epigei-</i>		<i>erythrostachys</i> Hoppe	186
<i>os</i> Roth.	190	<i>flacca</i> Schreb.	186
<i>glauca</i> M. B.	190	<i>fulva</i> Good.	186
<i>littorea</i> DC.	190	<i>glauca</i> Scop.	186
<i>Calamintha Acinos</i>		<i>Goodenoughii</i> Gay.	185
<i>Clairv</i>	141	<i>gracilis</i> Curt.	185
<i>villosa</i> (Pers.)	142	<i>hirta</i> L.	187
<i>Calendula officinalis</i> L.	101	<i>hirtaeformis</i> Pers.	187
<i>Calliopsis bicolor</i> Rehb.	97	<i>Hornschuchiana</i> Hoppe	186
<i>Callitriche</i> L.	79	<i>Kochiana</i> DC.	187
<i>Caltha palustris</i> L.	30	<i>longifolia</i> Host.	186
<i>Camelina dentata</i> Pers.	41	<i>Michellii</i> Host.	186
<i>macrocarpa</i> Wierzb. Heuff.	41	<i>Moenchiana</i> Weud.	185
<i>microcarpa</i> Andr.	41	<i>muricata</i> L.	185
<i>sativa</i> Crantz.	41	<i>nitida</i> Host.	186
<i>silvestris</i> (Bauh.)		<i>nutans</i> Host.	187
Wallr.	41		

	<i>Laf.</i>		<i>Laf.</i>
<i>Carex Oederi</i> Ehrh	186	<i>Cerastium anomalum</i>	
<i>paludosa</i> Good.	187	W. K.	53
<i>paradoxa</i> Will.	185	<i>brachypetalum</i> Desp.	53
<i>polyrrhiza</i> Wallr.	186	<i>glandulosum</i> Koch	53
<i>praecox</i> Jacq.	186	<i>hirsutum</i> Schur	53
<i>praecox</i> Schreb.	185	<i>holosteoides</i> Fr.	53
<i>Pseudo-Cyperus</i> L.	186	<i>obscurum</i> Chaub.	53
<i>remota</i> L.	185	<i>pumilum</i> Curt.	53
<i>rhyzostachya</i> Loisl.	186	<i>semidecandrum</i> L.	53
<i>riparia</i> Curt.	187	<i>triviale</i> β , <i>nemorale</i> Uech-	
<i>Schreberi</i> Schrank.	185	<i>tritiz</i>	53
<i>stellulata</i> Good.	185	<i>vulgatum</i> L.	53
<i>stenophylla</i> Whlb.	184	<i>Ceratocephalus ortho-</i>	
<i>stricta</i> Good.	185	<i>ceras</i> DC.	24
<i>sylvatica</i> Huds.	186	<i>Ceratophylleae</i> Gray.	80
<i>tomentosa</i> L.	186	<i>Ceratophyllum demer-</i>	
<i>umbrosa</i> Host	186	<i>sum</i> L.	80
<i>verna</i> Schrank.	186	<i>submersum</i> L.	80
<i>vesicaria</i> L.	187	<i>Cercis Siliquastrum</i> L.	73
<i>virens</i> Lmk.	185	<i>Cerintheminor</i> L.	121
<i>vulgaris</i> Fries.	185	<i>maculata</i> MB.	122
<i>vulpina</i> L.	184	<i>Chaerophyllum bulbo-</i>	
<i>Carlina vulgaris</i> L.	103	<i>sum</i> L.	88
<i>Carpesium cernuum</i> L.	98	<i>temulum</i> L.	88
<i>Carpinus Betulus</i> L.	169	<i>Chaiturus Matrubi-</i>	
<i>Carthamus lanatus</i> L.	104	<i>strum</i> Rehb.	145
<i>tinctorius</i> L.	104	<i>Cheiranthus Cheiri</i> L.	44
<i>Caucalis daucoides</i> L.	87	<i>Chelidonium majus</i> L.	32
<i>muricata</i> Bisch.	87	<i>Chenopodeae</i> Vent.	152
<i>Celastrineae</i> R. Brown.	59	<i>Chenopodium acutifolium</i> Kit.	156
<i>Celtis australis</i> L.	167	<i>album</i> L.	155
<i>Centaurea amara</i> L.	104	<i>ambrosioides</i> L.	157
<i>australis</i> Pauc.	106	<i>bisseriale</i> Menyh.	157
<i>banatica</i> Kerner	106	<i>blitoides</i> Lej.	154
<i>Calcitrapa</i> L.	106	<i>botryoides</i> Sm.	155
<i>colocensis</i> Menyh.	105	<i>Botrys</i> L.	157
<i>Cyanus</i> L.	105	<i>concatenatum</i> Thuill.	156
<i>Jacea</i> L.	105	<i>crassifolium</i> R. et. Sch.	155
<i>mutata</i> Menyh.	104	<i>ficifolium</i> Sm.	156
<i>pratensis</i> Thuill.	105	<i>foliolosum</i> (M. Tand.)	154
<i>rhenana</i> Bor.	105	<i>glaucum</i> L.	156
<i>Sadleriana</i> Janka	105	<i>glomeratum</i> (M. Tand.)	154
<i>Scabiosa</i> L.	105	<i>glomerulosum</i> Rehb.	156
<i>solstitialis</i> L.	106	<i>hybridum</i> L.	155
<i>spinulosa</i> Roch.	105	<i>melanospermum</i> Wallr.	155
<i>stereophylla</i> Bess.	105	<i>murale</i> L.	155
<i>Tauscheri</i> Kern.	106	<i>opulifolium</i> Schrad.	156
<i>Weldeniana</i> Rehb.	104	<i>paganum</i> Rehb.	156
<i>Cephalanthera pallens</i>		<i>polyspermum</i> L.	156
Rich.	175	<i>pygmaeum</i> Menyh.	154
<i>Cephalaria transsil-</i>		<i>rhombifolium</i> Mühlb.	155
<i>vanica</i> (L.)	92	<i>rubrum</i> L.	153
		<i>salsum</i> Schur	156

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
Chenopodium serotinum Huds.	156	Coreopsis Bidens L.	97
urbicum L.	155	Corechorus japonicus Thunberg.	55
viride L.	156	Corispermum canescens Kit.	152
Vulvaria L.	156	nitidum Kit.	152
Chlora serotina Koch.	116	Corneae DC.	89
Chondrilla juncea L.	109	Cornusmas L.	89
Chrysanthemum indicum Curt.	97	sanguinea L.	89
Cichorium Intybus L.	107	Coronilla Emerus L.	73
Endiwa L.	107	varia L.	73
Circaea lutetiana L.	79	Corydalis cava L.	33
Cirsium argenteum Vest.	102	albiflora Kit.	33
arvense L.	102	Corylus Avellana L.	168
brachycephalum		tubulosa Willd.	168
Juratzka	102	Cotoneaster vulgaris Lindl.	78
canum M. B.	102	Crassulaceae DC.	83
ciliatum M. B.	102	Crataegus monogyna	
horridum W. et Gr.	102	Jacq.	77
lanceolatum (L.)	102	nigra W. K.	77
mutatum Menyh.	103	oxyacantha L.	77
mite Koch	102	Crepis biennis L.	110
nemorale Rchb.	102	dentata Koch	110
palustre (L.)	102	foetida L.	110
setosum M. B.	102	rheoadifolia M. B.	110
spathulatum (Moretti)		runcinata Koch	110
Kern.	102	segetalis Roth	110
Cistineae Dunal	44	setosa Hall.	110
Clematis banatica Wierzb.	21	tectorum L.	110
dumetosa Neilr.	21	Crocus sativus All.	175
integrifolia L.	21	Cruciferae Juss.	33
recta L.	21	Crupina vulgaris Pers.	106
pratensis Neilr.	21	Crypsis aculeata (L.)	189
scandens Borkh.	21	alopecuroides Sch.	189
Vitalba L.	21	schoenoides (L.)	189
Clinopodium vulgare L.	142	Cucubalus bacciferus	
Colchicaceae DC.	180	L.	48
Colchicum arenarium		Cucumis Melo L.	82
W. K.	180	sativus L.	82
autumnale L.	180	Cucurbita aurantia Willd.	82
Colutea arborescens L.	69	Citrullus L.	82
Compositae Adans.	93	maxima Buch.	82
Conium maculatum L.	88	Melopepo L.	82
Conringia orientalis L.	35	Pepo L.	82
Convallaria latifolia		verrucosa L.	82
Jaqc.	176	Cucurbitaceae Juss.	81
majalis L.	176	Cupuliferae Rich.	168
multiflora L.	176	Cuscuta Epilinum	
Convulvaceae Juss.	118	Weih.	119
Convolvulus arvensis L.	118	Epithymum L.	118
sagittaeifolius (M. B.)	118	lupuliformis Krock	119
sepium L.	118	planiflora Ten.	119
tricolor L.	118	Trifolii Bab.	118
villosus Lej.	118		

	<i>Laf.</i>		<i>Laf.</i>
Cydonia vulgaris Pers	78	Echinops sphaerocephalus L.	101
Cynodon Dactylon		Echium altissimum Jacq.	122
Pers.	180	vulgare L.	122
Cynoglossum officinale L.	120	Elaeagnus angustifolia	162
Cyperaceae Juss.	181	Elatine Hydropiper L.	54
Cyperus flavescens L.	181	Cambes.	54
fuscus L.	182	Emilia sonchifolia (L.)	97
glomeratus L.	182	Epilobium adnatum Griseb.	78
pannonicus L.	182	hirsutum L.	78
virescens Hoffm.	182	palustre L.	78
Cypressus sempervirens L.	168	parviflorum Schrb.	78
Cytisus austriacus L.	61	Epipactis rubiginosa Gaud.	175
biflorus W. K.	61	Eragrostis megastachya Link.	192
capitatus Grab.	61	pilosa L.	192
Laburnum L.	61	poaeoides Beauv.	192
nigricans L.	61	vericillata R. et Sch.	192
ratisbonensis Schff.	61	Erigeron acer L.	96
Dactylis glomerata L.	194	canadensis L.	95
Dahlia variabilis Desv.	97	Eriophorum angustifolium Roth.	184
Datura Stramonium L.	125	polystachium L.	184
Daucus Carota L.	87	Erodium cicutarium L.	58
Delphinium Ajacis L.	39	hirsutum Jord.	58
Consolida L.	39	pilosum (Thuill.)	58
Dianthus arenarius L.	47	praecox Cav.	58
banaticus Heuff.	47	praeternisum Jord.	58
barbatus L.	49	triviale Jord.	58
Caryophyllus L.	49	Erym Lens L.	72
chinensis L.	49	Eryngium campestre L.	84
plumarius L.	49	planum L.	84
prolifer L.	47	Erysimum canescens Roth.	35
saxifragus (L.).	47	cheiranthoides L.	35
speciosus Rchb.	47	micranthum Buek	35
superbus L.	47	repandum L.	35
Diploxix intermedia Schur.	34	Erythraea Centaurium L.	117
muralis (L.)	35	emarginata W. K.	117
monensis W. K.	34	latifolia Schmith.	118
ramosa Neilr.	34	linariaefolia (Lam.)	118
tenuifolia (L.)	34	pulchella Sw.	117
Dipsaceae DC.	92	pyrenaica Pers.	117
Dipsacus laciniatus L.	92	ramosissima Pers.	117
pilosus L.	198	Szegárdensis Menyh.	117
silvestris Mill.	92	Vaillantii (Schm.)	117
Dorycnium herbaceum Vill.	67	Euclidium syriacum L.	42
Draba americana (DC)	38	Eupatorium cannabinum L.	93
Krockeri Andrz.	38	Euphorbia amygdaloides L.	164
nemorosa Ehrh.	38		
praecox Stev.	38		
spathulata Lang	38		
verna L.	38		
Droseraceae DC.	46		
Eballion Elaterium Rich.	82		

	<i>Laf.</i>		<i>Laf.</i>
<i>Euphorbia collina</i> Gr.		<i>Festuca loliacea</i> Huels.	195
et Godr.	164	ovina L.	194
<i>Cyparissias</i> L.	164	pannonica Host.	194
<i>erythrosperma</i> Ker-		pseudololiacea Fries.	195
ner.	165	rubra L.	194
<i>Esula</i> L.	164	vaginata Willd.	194
esuloides DC.	164	<i>Ficaria calthaeifolia</i>	
<i>exigua</i> L.	165	Rehb.	30
<i>falcata</i> L.	165	cordifolia Neilr.	30
<i>genuina</i> Gren. Godr.	164	humilis Neilr.	30
<i>Gerardiana</i> Jacq.	163	ranunculoides Moench.	30
<i>glabrata</i> Heuff.	163	<i>Ficus Carica</i> L.	167
<i>glareosa</i> M. B.	164	<i>Filago arvensis</i> L.	98
<i>helioscopia</i> L.	163	<i>Fragaria collina</i> Ehrh.	75
<i>lanceolata</i> Gren. Godr.	164	efflagellis Duchesne.	75
<i>latifolia</i> Wim. Gr.	165	elatior Ehrh.	75
<i>leiocarpa</i> Neilr.	164	moschata Duchesne.	75
<i>literata</i> (Jacq.) Koch.	163	vesca L.	75
<i>lucida</i> W. K.	165	viridis Duchesne.	75
<i>montana</i> Rehb.	165	<i>Fraxinus excelsior</i> L.	115
<i>minor</i> Dub.	163	<i>Fritillaria imperialis</i> L.	180
<i>palustris</i> L.	163	<i>Fumaria diffusa</i> Hausskn.	33
<i>pannonica</i> Host.	164	officinalis L.	33
<i>paradoxa</i> Schur.	165	Schleicheri Soy. Will.	33
<i>platyphylla</i> L.	163	Vaillantii Lois.	33
<i>pseudovirgata</i> Schur.	165	vernalis Haussk.	33
<i>salicifolia</i> W. Gr.	165	<i>Fumariaceae</i> DC.	33
<i>salsicola</i> Menyh.	164	<i>Gagea arvensis</i> (Pers.)	177
<i>serotina</i> Host.	164	lutea (L.)	177
<i>subracemosa</i> Schur.	165	pratensis Koch. (Pers.)	177
<i>tenuifolia</i> Gr. Godr.	164	pusilla L.	177
<i>trichocarpa</i> Neilr.	165	Schreberi Rehb.	177
<i>uralensis</i> (Fisch.)	165	stenopetala Rehb.	177
<i>villosa</i> W. K.	163	<i>Galanthus nivalis</i> L.	176
<i>virgata</i> W. K.	163	<i>Galega officinalis</i> L.	70
<i>Euphorbiaceae</i> Juss.	163	<i>Galeopsis angustifolia</i>	
<i>Euphrasia lutea</i> L.	137	Ehrh.	143
serotina Lamk.	137	speciosa Mill.	143
stricta Host.	137	pubescens Bess.	143
<i>Evonymus europaeus</i> L.	60	Tetrahit L.	143
verrucosus Scop.	60	<i>Galinsoga parviflora</i> Cav.	97
<i>Fagus sylvatica</i> L.	168	<i>Galium angustifolium</i> Roth.	90
<i>Falcaria Rivini</i> Host.	84	Aparine L.	91
sioides (Wib.)	84	boreale L.	91
<i>Festuca amethystina</i>		Cruciata L.	91
Host.	194	debile Desv.	91
arundinacea Schreb.	195	glabrum Kalbr.	91
duriuscula L.	194	intermedium Koch.	91
elatior L.	195	hyssopifolium Hoffm.	91
gigantea Vill.	194	infestum Kit.	91
glauca Schrad.	194	latifolium Roth.	90
hirsuta Host.	194	Lollugo L.	90
		palustre L.	91

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
<i>Galium pubescens</i> Schlecht.	90	<i>Heleocharis palustris</i> L.	183
<i>Pseudo-rubioides</i> Schur .	91	<i>uniglumis</i> Link.	183
<i>retrosum</i> DC.	91	<i>Helianthemum Fumana</i>	
<i>rubioides</i> L.	91	Mill	44
<i>spurium</i> L.	91	<i>obscurum</i> Pers	44
<i>tricorne</i> L.	91	<i>tomentosum</i> Sm.	44
<i>uliginosum</i> L.	91	<i>Helianthus annuus</i> L.	98
<i>verosimile</i> R. et Sch.	90	<i>tuberosus</i> L.	98
<i>verum</i> L.	90	<i>Helechrysum arenarium</i> DC.	98
<i>Genista tinctoria</i> L.	60	<i>Heliotropium europaeum</i> L.	119
<i>Gentiana Pneumonthe</i> L.	117	<i>Helminthia echioides</i>	
<i>Gentianeae</i> Juss.	116	Gärtn.	107
<i>Geraniaceae</i> DC.	57	<i>Helosciadium inundatum</i> Koch	84
<i>Geranium malvaefolium</i>		<i>Hemerocallis fulva</i> L.	180
Baumg.	57	<i>Heracleum Sphondylium</i> L.	87
<i>pusillum</i> L.	57	<i>Herniaria glabra</i> L.	82
<i>pyrenaicum</i> L.	57	<i>incana</i> Lmk	82
<i>robertianum</i> L.	58	<i>Hesperis matronalis</i> L.	44
<i>sanguineum</i> L.	58	<i>tristis</i> L.	35
<i>ambrosium</i> W. K.	57	<i>Hibiscus ternatus</i> Cav.	57
<i>Geum urbanum</i> L.	76	<i>syriacus</i> L.	57
<i>Gladiolus communis</i> L.	175	<i>Hieracium auriculoides</i> Lang	111
<i>Glaucium corniculatum</i> L.	32	<i>auriculoides</i> Rehb.	113
<i>rubrum</i> Sm.	32	<i>Bauhini</i> Schult.	112
<i>tricolor</i> Bernh.	32	<i>cinereum</i> Tausch	111
<i>Glechoma hederacea</i> L.	142	<i>collinum</i> Gochu	112
<i>rigida</i> Koch.	142	<i>colocense</i> Menyh.	111
<i>Globularia Willkommii</i> Nym.	148	<i>decipiens</i> Koch	113
<i>Globularieae</i> DC.	148	<i>echioides</i> Lumn.	110
<i>Glyceria aquatica</i> L.	193	<i>fallacinum</i> F. Schulz	112
<i>capillaris</i> Whlbg	194	<i>flagelliflorum</i> Schur	113
<i>convoluta</i> Fries.	194	<i>floribundum</i> Wimm.	112
<i>distans</i> Whlbg.	193	<i>grandiflorum</i> Koch	111
<i>fluitans</i> (L.)	193	<i>melachaetum</i> Tausch	112
<i>loliacea</i> Godr.	195	<i>macranthum microcephalum</i> Uechtr.	113
<i>Glycyrrhiza echinata</i> L.	70	<i>murorum</i> L.	113
<i>Gnaphalium arenarium</i> L.	98	<i>niveum</i> Müll.	113
<i>luteo-album</i> L.	98	<i>obscurum</i> Rehb.	112
<i>orientale</i> Tournef.	97	<i>Pilosella</i> L.	113
<i>uliginosum</i> L.	98	<i>Rothianum</i> Wallr.	111
<i>Gramineae</i> Juss.	187	<i>setigerum</i> Tausch	111
<i>Gratiola officinalis</i> L.	127	<i>umbellatum</i> L.	113
<i>Gypsophila muralis</i> L.	47	<i>Wolfgangianum</i> Bess.	111
<i>paniculata</i> L.	47	<i>Hierochloa odorata</i>	
<i>Halorageae</i> Rob. Brown	79	Whlbg	189
<i>Hedera Helix</i> L.	88	<i>Hippurideae</i> Link.	79
<i>Heleocharis acicularis</i> L.	183	<i>Hippuris vulgaris</i> L.	79
<i>ovata</i> R. Br.	183	<i>Holcus lanatus</i> L.	191

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
<i>Holostemum glabrum</i> Schur	52	<i>Juncus lamprocarpus</i>	
<i>glanduloso-viscidum</i> Schur	52	Ehrh.	181
<i>Henffelii</i> Wierzb.	52	<i>macrocephalus</i> Viv.	181
<i>transsylvanicum</i> Schur	52	<i>macranthus</i> Menyh.	181
<i>umbellatum</i> L.	52	<i>Juniperus communis</i> L.	171
<i>Hordeum distichum</i> L.	108	<i>Jurinea mollis</i> Cass.	104
<i>hexastichon</i> L.	108	<i>Knautia arvensis</i> L.	93
<i>maritimum</i> Wthr.	108	<i>indivisa</i> Bor.	93
<i>murinum</i> L.	108	<i>involutosa</i> Rehb.	93
<i>vulgare</i> L.	108	<i>Kochia arenaria</i> W.K.	153
<i>Hottonia palustris</i> L.	148	<i>prostrata</i> L.	153
<i>Humulus Lupulus</i> L.	107	<i>Scoparia</i> L.	153
<i>Hyacinthus orientalis</i> L.	180	<i>sedoides</i> Pall.	153
<i>Hydrochlideae</i> DC.	171	<i>Koeleria cristata</i> Pers.	191
<i>Hydrochrris morsus</i>		<i>glauca</i> DC.	191
<i>ranae</i> L.	171	<i>lobata</i> Marss.	191
<i>Hyoeyamus agrestis</i> Kit.	125	<i>major</i> Neir.	191
<i>niger</i> L.	125	<i>pyramidata</i> Lam.	191
<i>Hypericineae</i> DC.	55	<i>Labiatae</i> Juss.	137
<i>Hypericum angustifolium</i>		<i>Lactuca saligna</i> L.	109
Koch.	55	<i>sativa</i> L.	109
<i>elegans</i> Steph.	55	<i>Scariola</i> L.	109
<i>latifolium</i> Koch.	55	<i>viminea</i> (L.)	109
<i>perforatum</i> L.	55	<i>Lagenaria vulgaris</i> Ser.	82
<i>tetrapterum</i> Fries.	55	<i>Lamium amplexicaule</i> L.	143
<i>Hyssopus officinalis</i> L.	142	<i>maculatum</i> L.	143
<i>Jais one montana</i> L.	114	<i>purpureum</i> L.	143
<i>Iberis umbellata</i> L.	44	<i>Lappa minor</i> Schk.	103
<i>Impatiens Balsamina</i> L.	58	<i>officinalis</i> All.	103
<i>Inula Britanica</i> S.	96	<i>tomentosa</i> Lam.	103
<i>conyza</i> DC.	96	<i>Lappula barbata</i> (M. B.)	120
<i>ensifolia</i> L.	96	<i>longicaulis</i> (Schrenk.)	120
<i>germanica</i> L.	96	<i>Myosotis Moench</i>	120
<i>Helenium</i> L.	97	<i>patula</i> (Lehm. Ledeb.)	120
<i>Oculus Christi</i> L.	96	<i>Lapsana communis</i> L.	106
<i>salicina</i> L.	96	<i>Lathyrus intermedius</i>	
<i>Ipomaea purpurea</i> L.	118	Wallr.	72
<i>Irideae</i> Juss.	175	<i>latifolius</i> L.	72
<i>Iris germanica</i> L.	175	<i>palustris</i> L.	72
<i>Pseud-Acorus</i> L.	175	<i>pratensis</i> L.	72
<i>pumila</i> L.	175	<i>sativus</i> L.	72
<i>variegata</i> L.	175	<i>tuberosus</i> L.	72
<i>Isatis tinctoria</i> L.	42	<i>Lavandula vera</i> DC.	140
<i>Juglans regia</i> L.	168	<i>Lavafera thuringia-</i>	
<i>Juncaceae</i> Bartl.	180	<i>ca</i> L.	57
<i>Juncus adscendens</i> Host.	181	<i>Leesia oryzoides</i> (L.)	190
<i>bufonius</i> L.	181	<i>clandestina</i> (Wig.)	190
<i>bulbosus</i> L.	181	<i>Lemna gibba</i> L.	173
<i>compressus</i> Jacq.	181	<i>minor</i> L.	173
<i>fasciculatus</i> Bert.	181	<i>polyrrhiza</i> L.	173
<i>Huitans</i> Koch.	181	<i>trisulca</i> L.	173
<i>Gerardi</i> Lois.	181	<i>Lentibularieae</i> Rich.	147
<i>glaucus</i> Ehrh.	180	<i>Leontodon autumnalis</i> L.	107

	<i>Laf.</i>		<i>Laf.</i>
<i>Leontodon ericetorum</i>		<i>Lonicera Caprifoli-</i>	
(Kless) Rchb.	107	um L.	90
<i>hastilis</i> L.	107	<i>nigra</i> L.	90
<i>hispidus</i> L.	107	<i>Xylosteum</i> L.	90
<i>pseudocrispus</i>		<i>Loranthaceae</i> Don	89
Schultz-Bip.	107	<i>Lotus ciliatus</i> Ten. Koch.	67
<i>Leonurus Cardiaca</i> L.	145	<i>colocensis</i> Menyh.	67
<i>Lepidium campestre</i> L.	43	<i>corniculatus</i> L.	67
<i>crassifolium</i> W. K.	43	<i>decumbens</i> Poir.	68
<i>Draba</i> L.	43	<i>gracilis</i> W. K.	68
<i>perfoliatum</i> L.	43	<i>paluster</i> Willd.	68
<i>ruderale</i> L.	43	<i>pedunculatus</i> Cav.	68
<i>sativum</i> L.	43	<i>strictus</i> F. et Mey.	68
<i>Lepturus panonicus</i> Kunth	198	<i>sulphureus</i> Boiss.	68
<i>Leucoium aestivum</i> L.	175	<i>tenuifolius</i> L.	67
<i>Libanotis montana</i> All.	86	<i>thermalis</i> Boiss.	68
<i>Ligustrum vulgare</i> L.	115	<i>uliginosus</i> Schrk.	68
<i>Liliaceae</i> DC.	176	<i>vulgaris</i> Koch	67
<i>Lilium candidum</i> L.	180	<i>Luzulacampestris</i> (L).	181
<i>Limnanthemum nym-</i>		<i>Lychnis calcedonica</i> L.	49
<i>phoides</i> (L.)	116	<i>Flos Cuculi</i> L.	49
<i>Limosella aquatica</i> L.	135	<i>Viscaria</i> L.	49
<i>caulescens</i> DC.	135	<i>Lycium barbarum</i> L.	124
<i>tenuifolia</i> Nutt.	135	<i>Lycopersicum esculentum</i> Mill.	124
<i>Linaria Biebersteinii</i> Bess.	128	<i>Lycopus europaeus</i> L.	140
<i>Elatine</i> (L.)	127	<i>exaltatus</i> L.	140
<i>genistifolia</i> (L.)	127	<i>Lysimachia Nummu-</i>	
<i>italica</i> Trev.	127	<i>laria</i> L.	147
<i>macrantha</i> Menyh.	127	<i>paludosa</i> Baumg.	147
<i>minor</i> (L.)	127	<i>vulgaris</i> L.	147
<i>spuria</i> (L.)	127	<i>Lythraeae</i> Juss.	80
<i>vulgaris</i> L.	127	<i>Lythrum acuminatum</i> Willd.	80
<i>Lincae</i> DC.	54	<i>bibracteatum</i> Salzm.	81
<i>Linosyris vulgaris</i>		<i>canescens</i> Koch.	80
Cass.	94	<i>depressum</i> Menyh.	81
<i>Linum austriacum</i> L.	55	<i>erectum</i> Menyh.	80
<i>catharticum</i> L.	54	<i>glabrescens</i> Neitr.	80
<i>flavum</i> L.	55	<i>gracile</i> DC.	80
<i>hirsutum</i> L.	54	<i>Hyssopifolia</i> L.	80
<i>panonicum</i> Kerner	54	<i>longistylum</i> L.	80
<i>perenne</i> L.	54	<i>prostratum</i> Menyh.	81
<i>tenuifolium</i> L.	55	<i>Salicaria</i> L.	80
<i>usitatissimum</i> L.	54	<i>Salzmanni</i> Jord.	81
<i>Lithospermum arven-</i>		<i>tribracteatum</i> Salzm.	81
<i>se</i> L.	123	<i>virgatum</i> L.	80
<i>officinale</i> L.	122	<i>Malachium aquati-</i>	
<i>purpureo-caerule-</i>		<i>cum</i> L.	53
<i>um</i> L.	122	<i>Malva borealis</i> L.	56
<i>Lolium italicum</i> L.	198	<i>rotundifolia</i> L.	56
<i>perenne</i> L.	198	<i>silvestris</i> L.	56
<i>ramosum</i> Rchb.	198	<i>Malvaceae</i> Brown	56
<i>temulentum</i> L.	198	<i>Marrubium peregrinum</i> L.	144
<i>tenue</i> L.	198	<i>remotum</i> Kit.	144

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
Marrubium vulgare L.	144	Mentha pulchella Host.	139
Matricaria ambigua Rehb.	100	Pulegium L.	139
Chamomilla L.	100	purpurea Host.	138
inodora (L.)	100	salebrosa Bor.	139
Matthiola annua (L.)	44	sativa L.	138
Medicago brachyca-		silvestris L.	137
cantha Kerner	63	subspicata Weihe	138
canescens Menyh.	61	tomentosa DC.	138
elongata Koch.	63	tomentella Hoffm. et Lk.	139
exilis LGE.	63	viridula Host.	139
falcata L.	62	Menyanthes trifoli-	
longiseta DC.	63	ata L.	116
lupulina L.	61	Mespilus germanica L.	78
media Pers.	62	Mochringia trinervia (L.)	50
minima L.	62	Molinia caerulea (L.)	194
mollissima Koch, Sprengl	63	littoralis Host.	194
prostrata Jacq.	62	Morus alba L.	167
sativa L.	61	nigra L.	167
vulgaris Willk. Lange, var.	63	Muscari comosum (L.)	180
Willdenowiana Koch	61	racemosum (L.)	180
Melandrium vesper-		Myagrum perfoliatum L.	42
tinum (Sibth.)	49	Myosotis intermedia	123
Melampyrum arvense L.	136	palustris L.	123
barbatum W. K.	136	stricta Link.	123
cristatum L.	136	sylvatica Hoffm.	123
Melica ciliata L.	192	Myriophyllum spic-	
Melilotus albus Desr.	64	catum L.	79
dentatus W. K.	64	verticillatum L.	79
macrorrhizus W. K.	64	Najadeae Link.	173
officinalis (L.)	64	Najas minor L.	173
palustris W. K.	64	Narcissus poeticus L.	175
procumbens Bess.	64	Pseudo-Narcissus L.	175
Melissa officinalis L.	142	Nepeta Cataria L.	42
Mentha Allionii Bor.	139	pannonica Jacq.	142
aquatica L.	138	Nerium Oleander L.	116
arvensis L.	139	Neslia paniculata (L.)	41
arvensis × aquatica		Nicandra physaloi-	
Wirtg.	138	des (L.)	124
atrovirens Host	139	Nicotiana latissima Mill.	125
austriaca All.	139	rustica L.	125
ballotaefolia Opiz.	138	Tabacum L.	125
candicans Crantz	137	Nigella arvensis L.	31
cinerea Holuby	138	damascena L.	31
cinerea Wierzb.	138	Nonneapulla L.	120
crispa L.	139	Nuphar luteum L.	31
gratissima Wigg.	138	Nymphaea alba L.	31
hirsuta Beck	139	Nymphaeaceae DC.	31
hirsuta L.	138	Ocimum Basilicum L.	140
incana Sm.	138	minimum L.	140
nemorosa Willd.	137	Oenanthe aquatica (L.)	85
nepetoides Lej.	138	media Griseb.	85
origanifolia Host	138	Oenothera biennis L.	79
ovalifolia Opiz.	138	grandiflora Ait.	79

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
Oenothera suaveolens Desf.	79	Papaver collinum Bogenh.	32
Oleaceae Lindl.	115	dubium L.	32
Onagraceae Juss.	78	hybridum L.	32
Onobrychis arenaria Kit.	73	intermedium Beck, Rehb.	32
sativa Lam.	73	Lamottei Bor.	32
Ononis spinosa L.	61	Rhocas L.	31
Onopordon acanthium L.	103	somniferum L.	31
Onosma arenarium W. K.	121	strigosum Bönng.	32
Ophrys aranifera Huds.	174	uniflorum Balb.	32
Opuntia vulgaris Mill.	83	Papaveraceae DC.	31
Orchideae Juss.	174	Papilionaceae L.	60
Orchis coriophora L.	174	Parietaria officinalis L.	166
fusea Jacq.	174	Parnasia palustris L.	46
Morio L.	174	Paronychiaeae St. Hil.	82
palustris Jacq.	174	Pastinaca sativa L.	87
Origanum Majorana L.	141	Pelargonium odoratissimum Ait.	58
vulgare L.	141	Radula Ait.	58
Ornithogalum angustifolium Bor.	176	zonale	58
chloranthum Saut.	177	Peplis Portula L.	58
nutans L.	177	Persica vulgaris Mill.	73
divergens Bor.	166	Petroselinum sativum Hoffm.	84
pyramidale L.	176	Peucedanum alsaticum L.	89
refractum W. K.	177	Peucedanum arenarium W. K.	86
tenuifolium Guss.	176	Cervaria (L.)	87
umbellatum L.	176	Chabraei Reichb.	86
Orbanche arenaria Borkh.	135	Oreoselinum L.	86
caryophyllacea Sm.	135	palustre (L.)	87
Epithymum DC.	135	Phalaris arundinacea L.	188
gracilis Sm.	135	picta L.	188
ionantha Kern.	135	Phaseolus coccineus L.	72
Kochii F. Schultz.	135	nanus L.	72
Muteli F. Schultz.	136	vulgaris L.	72
nana Noë	136	Philadelphus coronarius L.	81
ramosa L.	135	Phleum Boehmeri Wib.	189
Teucris F. Schultz.	135	nodosum L.	189
Orbancheae Juss.	135	pratense L.	189
Orobus vernus L.	172	Physalis Alkekengi L.	124
Ostrya carpinifolia Scop.	69	Phytolacca decandra L.	152
Oxalideae DC.	59	Picris hieracioides L.	107
Oxalis stricta L.	159	Pimpinella glabra Neit.	85
Paeonia officinalis L.	31	nigra Willd.	85
Panicum ciliare Retz.	88	Saxifraga L.	84
Crus Galli L.	183	Pisum arvense L.	72
miliaceum L.	188	sativum L.	72
sanguinale L.	188	Plantagineae Juss.	149
stagninum Host.	188	Plantago altissima L.	150
		angustifolia Poir.	149
		arenaria W. K.	151
		asiatica L.	151
		bidentata Murith.	151
		capitata Schur.	149

<i>Lap.</i>	<i>Lap.</i>
Plantago crassifolia	Polygonum arenarium
Forsk. 151	W. K. 161
dalmatica Schott. 150	aviculare L. 160
dentata Roth. 151	Bellardi All. 161
dubia Liljeb. L. 149	biforme Whlbg. 160
elongata Menyh. 151	coenosum Koch. 159
eriophora Hoffmg. 149	Convulvulus L. 161
genuina Gren. Godr. 149	danubiale Kern. 160
genuina Koch. 151	denudatum Desf. 160
glareosa Kerner. 151	dumetorum L. 161
hungarica W. K. 149	erectum Roth. 160
intermedia Gilib. 151	Fagopyrum L. 161
Lagopus L. 149	genuinum Gren. G. 160
lanceolata L. 149	humifusum Jord. 160
major L. 151	Hydropiper L. 160
maritima L. 151	incano-procumbens Desp. 160
media L. 150	lapathifolium L. 159
minor Fries 151	lapathifolio-nodosum Rch. 159
mutata Menyh. 151	littorale Link. 160
sphaerocephala DC. 150	maritimum L. 160
spaerostachya M. K. 150	minus Huds. L. 160
tenuiflora W. K. 151	mite Schrank 160
villosa Portshl. 149	natans Koch. 159
Wulfenii Willd. 151	orientale L. 161
Platanus orientalis L. 167	Persicaria L. 160
Plumbagineae Juss. 148	rurivagum Jord. 160
Poa angustifolia Sm. 193	tataricum L. 161
annua L. 192	terrestre Koch. 159
bulbosa L. 193	tomentosum Schrank. 159
compressa L. 193	triviale Rchb. 160
dura Scop. 192	virescens Gren. Godr. 159
effusa (Kit.) Heuff. 193	Pomaceae Lindl. 77
fertilis Host. 193	Populus alba L. 170
hydrophila Kit. 193	canescens Sm. 170
latifolia Koch. 193	nigra L. 170
palustris Roth. 193	pyramidalis Rozier. 170
pratensis L. 193	Portulaca oleracea L. 82
serotina Ehrh. 193	Portulacaceae Juss. 82
subcaerulea Engl. Bot. 193	Potameae Juss. 172
trivialis L. 193	Potamogeton acutifo-
Podospermum Jacquinia-	lius Link. 173
num Koch. 108	crispus L. 172
Polemonium caeruleum L. 118	lucens L. 172
Polycnemum Heuffelii	marinus L. 173
Läng. 153	natans L. 172
majus A. Braun. 152	pectinatus L. 173
verrucosum Läng. 153	pusillus L. 173
Polygala comosa Schrk. 47	tenuissimus Koch. 173
pubescens Rhode 47	Potentilla anserina L. 74
vulgaris L. 46	arenaria Borkh. 75
Polygalaeae Juss. 46	argentea L. 75
Polygoneae Juss. 159	Guentheri Pohl. 75
Polygonum amphibium L. 159	incanescens Opitz 75

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
<i>Potentilla inclinata</i>		<i>Ranunculus illyricus</i> L.	29
Vill.	75	laciniatus Baumg.	29
obscura Willd.	74	laevis Menyh.	29
opaca L.	75	lingua L.	25
recta L.	74	mediterraneus Grisb.	29
reptans L.	74	micranthus Nutt.	30
sericea Koch.	74	minimus DC.	30
subacaulis Wulf.	75	napellifolius Schur.	25
supina L.	74	parvulus L.	29
tormentilla Crantz.	75	pedatus W. K.	29
viridis Koch.	74	polyanthes L.	27
<i>Poterium polygamum</i>		polyanthesoides	
W. K.	77	Boreau	27
Sanguisorba L.	77	polyanthesoides Schur.	27
<i>Primulaceae</i> Vent.	147	prostratus Flörke	28
<i>Prunella laciniata</i> L.	145	rectus (Bauh.) Bor.	25
parviflora Poir.	145	repens L.	27
vulgaris L.	145	sardous Crantz.	29
<i>Prunus Armeniaca</i> L.	73	sceleratus L.	29
avium L.	74	serotinus Wim. et Grab.	26
Cerasus L.	74	spretus Jord.	27
Chamaecerasus Jacq.	73	Steveni Andr.	25
domestica L.	74	submersus Gren. Grodr.	24
insitita L.	73	terrestris Gren. Grodr.	24
Padus L.	74	tomophyllus Jord.	26
spinosa L.	73	trichophyllus Chaix	24
<i>Pulicaria dysenterica</i>		trilobus Desf.	29
L.	97	tuberculatus Kit.	29
vulgaris Gärtn.	97	vulgatus Bor.	26
<i>Pulmonaria mollissima</i>		<i>Raphanus Raphanistrum</i>	
Kerner	122	L.	33
<i>Punica granatum</i> L.	78	sativus L.	33
<i>Pyrus communis</i> L.	78	segetum Rchb.	33
Malus L.	78	<i>Rapistrum perenne</i> L.	43
<i>Quercus australis</i> Heuff.	168	<i>Reseda inodora</i> Rchb.	46
dilatata Kern	168	lutea L.	46
pedunculata Ehrh.	168	odorata L.	43
pubescens Willd.	168	Phyteuma L.	46
Robur L.	168	<i>Resedaceae</i> DC.	46
<i>Ranunculaceae</i> Juss.	21	<i>Rhamneae</i> R. Brown	60
<i>Ranunculus acer</i> L.	25	<i>Rhamnus cathartica</i> L.	60
aquatilis L.	24	Frangula L.	60
arvensis L.	29	pubescens Willk. et Lge.	60
boreaeus Jord.	26	tinctoria W. K.	60
caespitosus Thuill.	25	<i>Rhinanthaceae</i> DC.	136
colocensis Menyh.	26	<i>Rhinanthus major</i> Ehrh.	136
confusus Gren et Godr.	25	minor Ehrh.	136
cordigerus Viv.	29	<i>Rhus Cotinus</i> L.	60
erectus Lej.	28	typhina L.	60
Frieseanus Jord.	26	<i>Ribes aureum</i> Pursh	84
fluitans Gren. Godr.	24	Grossularia L.	84
glabratus Lejeune	27	reclinatum L.	84
Haynaldi Menyh.	28		

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
Ribes rubrum L.	84	Rumex paluster Sm.	161
Uva crispata L.	84	pratensis M. K.	161
Ricinus communis L.	166	sanguineus L.	161
Robina Pseudacacia L.	70	scutatus L.	162
Roripa amphibia (L.)	38	silvester Wallr.	161
anceps (Rchb.)	40	Sagittaria sagittaefo-	
Armoracia (L.)	38	lia L.	172
auriculata (DC.)	39	Salicineae Rich.	169
austriaca Crantz	39	Salix alba L.	169
brevistyla (Koch)	40	amygdalina L.	169
dentata (Koch)	40	angustifolia Wulf.	170
incisa (Koch)	40	aquatica Sm.	170
Kernerii Menyh.	39	aurita L.	170
macrocarpa (W. K.)	38	babylonica L.	170
palustris (Leys)	38	cinerea L.	169
prolifera Heuff.	40	excelsior Host.	169
pycnocarpa (L.)	40	fragilis L.	169
rivularis (Koch)	40	fragilissima Host.	169
silvestris (L.)	40	Lambertiana Sm.	170
variifolia (DC.)	39	palustris Host.	169
Rosa andegavensis Bast	77	purpurea L.	170
arvensis Huds	76	rosmarinifolia L.	170
austriaca Crantz	76	viminalis L.	169
canina L.	76	Salsola Kali L.	152
centifolia L.	77	Soda L.	152
dumalis Bechst	76	Salvia Aethiopsis L.	140
dumetorum Thuill.	76	argentea L.	141
fragrans Red.	77	austriaca Jacq.	140
indica L.	77	banatica Wierzb.	140
lutetiana Lém.	76	dumetorum Andrz.	140
provincialis Ait	77	officinalis L.	141
pumila L. fil.	76	silvestris L.	140
sempervirens L.	77	verticillata L.	140
sepium Thuill.	76	Sambucus Ebulus L.	89
spinossissima L.	76	nigra L.	89
sulphurea Ait.	77	Sanguisorba officina-	
urbica Lém	76	lis L.	77
verticillacantha Christ	77	Sanguisorbae Lindl.	77
Rosaceae Juss.	74	Santalaceae Rob.	162
Rosmarinus officinalis L.	140	Saponaria officinalis L.	48
Rubus agrestis W. K.	76	Vaccaria L.	48
caesius L.	76	Satureia hortensis L.	141
Idaeus L.	76	Saxifraga bulbifera L.	84
Rudbeckia purpurea L.	98	minuta Poll.	84
Rumex Acetosella L.	162	tridactylites L.	83
Acetosella L.	162	Saxifrageae Vent.	83
angustifolius Koch.	162	Scabiosa agrestis W. K.	93
biformis Menyh.	161	atropurpurea L.	93
conglomeratus Murr.	161	banatica W. K.	93
crispus L.	162	ochroleuca L.	93
domesticus Hartm.	162	pauciseta Neilr.	93
Hydrolapathum L.	162	suaveolens Desf.	93
maritimus L.	161	Succisa L.	93

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
Schoenus ferrugineus L.	182	Senecio Jacobaea L.	101
nigricans L.	182	Mikaniae DC.	98
Scilla bifolia L.	177	paludosus L.	101
Scirpus australis L.	184	Sedleri Láng.	101
monostachys Sond.	184	tenrifolius Jacq.	101
Holoschoenus L.	184	vulgaris L.	101
lacustris L.	183	Serratula heterophylla Rchb.	104
macrostachys Willd.	184	integrifolia Krock.	104
maritimus L.	184	tinctoria L.	103
Michelianus L.	184	Seseli annuum L.	85
compactus Krock.	184	coloratum Ehrh.	85
Pollichii Godr. G.	183	Hippomarathrum L.	86
romanus L.	184	varium L.	86
Rothii Hoppe.	184	Setaria glauca Beauv.	188
supinus L.	183	italica (L.)	188
Tabernaemontani		verticillata (L.)	188
Gmel.	183	viridis. (L.)	188
triqueter L.	183	Weinmanni R. et Sch.	188
Scleranthaeae Link.	82	Sherardia arvensis L.	90
Scleranthus annuus L.	82	Sideritis montana L.	144
verticillatus .	82	Silene Armeria L.	49
Scorzonera hispanica L.	108	conica L.	48
humilis L.	108	dichotoma Ehrh.	48
parviflora Jacq.	108	genuina Gren. et Godr. var.	48
purpurea L.	108	inflata Sm.	48
Scrophularia Neesii		minor Moris	48
Wirtg.	127	multiflora Ehrh.	48
nodosa L.	126	nutans L.	48
Scutellaria galericu-		Otites (L.)	49
lata L.	145	parviflora Pers.	49
hastifolia L.	145	Pseudo Otites Besser.	48
Secale Cereale L.	197	viscosa L.	49
fragile M. B.	198	Sileneae DC.	47
Sedum acre L.	83	Sylbium marianum L.	97
boloniense Lois.	83	Sinapis alba L.	34
Hillebrandtii Fenzl.	83	a.vensis L.	34
maximum Suter	83	nigra L.	34
sexangulare L.	83	Schkuhriana Reich.	34
Telephium Sadler.	83	Sisymbrium Columnae L.	36
Selinum Carvifolia L.	86	Loeselii L.	36
Sempervivum assimile		officinale L.	36
Schott	83	pannonicum Jacq.	36
tectorum L.	83	Sophia L.	36
Senebiera coronopus L.	43	Sium angustifolium L.	85
Senecio barbareaefo-		latifolium L.	85
lius Krocke	101	Solanaceae Juss.	123
bobemicus Tausch	101	Solanum Dulcamara L.	123
campester Retz.	100	miniatum Beruh	123
Doria L.	101	Solanum nigrum L.	123
erucifolius L.	101	nigrum chlorocarpum	
fluviatilis Wallr.	101	Spenn.	123
glaberrimus Schur.	101	tuberosum L.	123
integrifolius L.	100	villosum Lam.	123

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
Solidago angustifolia Koch.	96	Stratiotes aloides L.	171
canadensis L.	97	Sueda maritima L.	152
microcephala Schur.	96	Symphytum inundatum	
racemosa Schur.	96	Menyh.	121
Virga aurea L.	96	officinale L.	121
Sonchus arvensis L.	110	uliginosum Kern.	121
asper All.	110	Syrenia angustifolia	
inermis Bischoff.	110	Reichb.	35
integrifolius Wallr.	109	Syringa persica L.	115
lacerus Willd.	110	vulgaris L.	115
paluster Willd.	110	Tagetes patula L.	97
pungens Bischoff.	110	procumbens L.	97
oleracea L.	109	Tamaris gallica L.	81
triangularis Wallr.	110	Tanacetum corymbo-	
uliginosus M. B.	110	sum L.	99
Sorbus aucuparia L.	78	Leucanthemum (L.)	99
domestica L.	78	Parthenium (L.)	97
Sorghum halepense. Pers.	187	vulgare L.	99
vulgare Pers.	187	Taraxacum corniculatum	
Sparganium ramosum.		Kit.	108
Huds.	174	leptocephalum Rchb.	109
Specularia Speculum	115	maculatum Jord.	108
Spergularia campestris		officinale L.	108
Fenzl.	54	serotinum W. K.	109
marina (L.)	54	ndum Jord.	108
media (L.)	54	Taxus baccata L.	171
rubra (L.)	54	Tetragonolobus sili-	
Spinacia oleracea L.	157	quosus (L.)	67
Spiraea crenata L.	74	maritimus (L.)	67
Filipendula L.	74	Teucrium Chamaedrys L.	147
opulifolia L.	74	elongatum Menyh.	146
salicifolia L.	74	montanum L.	147
ulmifolia Scop.	74	Scordium L.	146
Stachys annua L.	143	Thalictrum angustifolium	
germanica L.	143	Jacq.	22
palustris L.	143	aquilegifolium L.	22
recta L.	143	collinum Wallr.	22
sylvatica L.	143	elatatum Jacq.	22
Staphylea pinnata L.	59	flavum L.	23
Statice Gmelini Willd.	148	flexuosum Rchb.	22
Stellaria apetala Neesl.	52	heterophyllum Wimm. et	
graminea L.	52	Grab.	23
media L.	52	laserpitiifolium	
neglecta Weihe.	52	Willd.	23
palustris Ehrh.	52	laserpitiifolium Koch	23
uliginosa Murr.	52	majus Jacq.	22
Stellera Passerina L.	162	minus L.	22
Stellatae L.	90	Morisonii Gm.	23
Stenactis bellidioides		rufinerve Lej. et Court.	23
Öder.	95	sylvaticum Koch.	22
bellidiflora Wall.	95	stencephyllum Wimm. et	
Stipa capillata L.	190	Grab.	23
pennata L.	190	Thesium linophyllum L.	162

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
<i>Thesium montanum</i>		<i>Triticum arvense</i> Schrk .	197
Ehrh.	162	<i>arenicolum</i> Kern.	197
<i>ramosum</i> Hayne	162	<i>banaticum</i> Heuff.	196
<i>Thlaspi arvense</i> L.	42	<i>cristatum</i> Schreb.	197
<i>perfoliatum</i> L.	42	<i>dumetorum</i> Schrk	197
<i>Thymeleae</i> Juss.	162	<i>glaucum</i> R. et Sch.	196
<i>Thymus glabrescens</i> Willd.	141	<i>intermedium</i> Host.	196
<i>humifusus</i> Bernh.	141	<i>junceum</i> L.	197
<i>lanuginosus</i> Mill.	141	<i>polonicum</i> L.	196
<i>Marschallianus</i>		<i>pungens</i> Pers.	197
Willd.	141	<i>repens</i> L.	197
<i>Serpyllum</i> L. part		<i>rigidum</i> Schrad.	197
Fries	141	<i>Spelta</i> L.	196
<i>vulgaris</i> L.	141	<i>strictum</i> Deth.	197
<i>Thyselimum palustre</i> Hoffm.	87	<i>subulatum</i> Schrk	197
<i>Tilia argentea</i> Desf	55	<i>vulgare</i> L.	196
<i>grandifolia</i> Ehrh.	55	<i>Tropaeolum majus</i> L.	58
<i>intermedia</i> DC.	55	<i>Tulipa Gesneriana</i> L.	180
<i>parvifolia</i> Ehrh.	55	<i>Turgenia latifolia</i> Hoffm	88
<i>Torilis Anthriscus</i> (L.)	88	<i>Turritis glabra</i> L.	36
<i>infesta</i> (L.)	88	<i>Tussilago Farfara</i> L.	94
<i>Tragopogon floccosus</i>		<i>Typha angustifolia</i> L.	174
W. K.	107	<i>latifolia</i> L.	174
<i>major</i> Jacq.	108	<i>Typhaceae</i> Juss.	174
<i>orientalis</i> L.	108	<i>Ulmus campestris</i> L.	167
<i>Tragus racemosus</i> Hall.	187	<i>coryllifolia</i> Host.	168
<i>Trapanatans</i> L.	79	<i>effusa</i> Willd.	168
<i>Tribulus orientalis</i>		<i>glabra</i> Mill.	167
Kerner	59	<i>major</i> Sm.	168
<i>terrestris</i> L.	59	<i>minor</i> Mill.	167
<i>Trifolium arvense</i> L.	65	<i>pedunculata</i> Foug.	168
<i>campestre</i> Schreb.	66	<i>Umbelliferae</i> Juss.	84
<i>dubium</i> Kern.	66	<i>Urtica dioica</i> L.	166
<i>expansum</i> W. K.	65	<i>microphylla</i> Hausm.	166
<i>flexuosum</i> Jacq.	65	<i>urens</i> L.	166
<i>Haynaldi</i> Menyh.	65	<i>Urticaceae</i> Juss.	166
<i>heterophyllum</i> Lej.	66	<i>Utricularia vulgaris</i> L.	147
<i>hybridum</i> L.	66	<i>Valeriana officinalis</i> L.	92
<i>medium</i> L.	64	<i>Valerianeae</i> DC.	92
<i>medium ramosissimum</i>		<i>Valerianella carina-</i>	92
Heuff.	65	<i>ta</i> Lois	92
<i>montanum</i> L.	66	<i>mixta</i> (L.)	92
<i>pannonicum</i> Jacq.	66	<i>lasiocarpa</i> Koch	92
<i>pascuarum</i> Menyh	66	<i>olitoria</i> L.	92
<i>pensylvanicum</i> Willd.	66	<i>rimosa</i> Bast	92
<i>pratense</i> L.	65	<i>Veratrum album</i> L.	180
<i>pratense ramosissi-</i>		<i>lobelianum</i> Bernh.	180
<i>imum</i> Heuff.	66	<i>Verbasceae</i> Bartling	125
<i>procumbens</i> Schreb.	66	<i>Verbascum australe</i> Schrad.	125
<i>repens</i> L.	66	<i>austriacum</i> Schott	126
<i>rubens</i> L.	64	<i>Blattaria</i> L.	126
<i>Triglochin maritima</i> L.	172	<i>Lychnitidi</i> × <i>Blat-</i>	
<i>palustris</i> L.	172	<i>taria</i> Koch.	126

	<i>Lap.</i>		<i>Lap.</i>
<i>Verbascum Lychnitis</i> L.	125	<i>Veronica Teucrium</i> L.	129
<i>nemorosum</i> Schrad.	125	<i>Ticinensis</i> Poll.	132
<i>nigrum</i> L.	126	<i>triloba</i> Opiz.	134
<i>phlomooides</i> L.	125	<i>triphylla</i> L.	133
<i>phoeniceum</i> L.	126	<i>verna</i> L.	133
<i>Pseudo-Blattaria</i> Schleich	126	<i>virgata</i> Menyh.	134
<i>repandum</i> Reich	126	<i>viscida</i> Kit.	133
<i>rubiginosum</i> W. K.	126	<i>unabrosa</i> Menyh.	132
<i>virens</i> Host	126	<i>Viburnum Lantana</i> L.	89
<i>Verbena officinalis</i> L.	147	<i>Opulus</i> L.	89
<i>Verbenaceae</i> Juss.	147	<i>roseum</i> L.	89
<i>Veronica agrestis</i> L.	133	<i>Vicia Cracca</i> L.	71
<i>Anagallis</i> L.	128	<i>dasycarpa</i> Grisb. et	
<i>anagalloides</i> Guss.	128	Schenk.	72
<i>angustifolia</i> Kern	132	<i>hirsuta</i> L.	72
<i>angustifolia</i> Fisch	132	<i>lathyroides</i> L.	71
<i>arenicola</i> Menyh.	133	<i>macrophylla</i> Menyh	71
<i>arvensis</i> L.	133	<i>montana</i> Fröhlich	71
<i>austriaca</i> L.	130	<i>pannonica</i> Jacq.	71
<i>Beccabunga</i> L.	128	<i>sativa</i> L.	71
<i>bihariensis</i> Kern.	130	<i>segetalis</i> Thuill.	71
<i>brachysepala</i> F. Schultz.	129	<i>sepium</i> L.	71
<i>cartilaginea</i> Ledeb.	132	<i>striata</i> M. B.	71
<i>Chamaedrys</i> L.	128	<i>tenuifolia</i> Roth.	71
<i>colocensis</i> Menyh.	134	<i>villosa</i> Roth.	72
<i>crinita</i> Kit.	130	<i>Vinca herbacea</i> W. K.	116
<i>dentata</i> Schm.	130	<i>Vincetoxium officinale</i> Moench	115
<i>divaricata</i> Tsch.	128	<i>Viola ambigua</i> W. K.	44
<i>elatior</i> Ehrh	132	<i>austriaca</i> Kerner.	44
<i>foliosa</i> W. K.	132	<i>arenaria</i> DC.	45
<i>hederifolia</i> L.	134	<i>arvensis</i> Murr.	45
<i>hybrida</i> L.	132	<i>elatior</i> Fries	45
<i>lamiifolia</i> Hayne	128	<i>hirta</i> L.	44
<i>linariaefolia</i> Pall	132	<i>Kitaibeliana</i> R. et S.	45
<i>longifolia</i> Host	133	<i>lactea</i> Sm	45
<i>major</i> Rchb	132	<i>mirabilis</i> L.	45
<i>maritima</i> L.	132	<i>odorata</i> L	45
<i>micrantha</i> Link et Hoffm.	128	<i>pumila</i> Chaix.	45
<i>nana</i> Lam.	133	<i>stagnina</i> Kit.	45
<i>nitida</i> Poir.	131	<i>silvestris</i> Link.	45
<i>peduncularis</i> M. B.	129	<i>tricolor</i> L.	45
<i>pilosa</i> Willd	128	<i>Violarieae</i> DC.	44
<i>polita</i> Fries	133	<i>Visceralbum</i> L.	89
<i>polyanthemos</i> Thuill.	133	<i>Vitis vinifera</i> L.	59
<i>polygonoides</i> Lam.	133	<i>Xanthium spinosum</i> L.	113
<i>praecox</i> All.	133	<i>strumarium</i> L.	113
<i>prostrata</i> L.	131	<i>Xeranthemum annuum</i> L.	126
<i>Rudolphiana</i> Hayne	128	<i>Zannichelliapedicelata</i> Wahlb.	173
<i>salina</i> Menyh.	131	<i>Zea Mays</i> L.	187
<i>sciaphila</i> Menyh.	131	<i>Zinnia elegans</i> Jacq.	97
<i>Schmidtii</i> R. S.	131	<i>Zygophylleae</i> Brown.	59
<i>scutellata</i> L.	128		
<i>serpyllifolia</i> L.	133		
<i>spicata</i> L.	132		

Az elősorolt nemek magyar nevei.

Alliaria	36	Bogács	103
Alkanna	122	Boglárpót	46
Amaránt	151	Bojtorján	103
Angyelika	86	Bolonyik	85
Apéra	190	Borbolya	31
Aranyfürt	94	Bordon	103
Aszász	110	Borostyán	88
Atracél	120	Boróka	171
Ádáz	85	Borzon	87
Álakác	70	Bóka	68
Árnő	120	Bögretok	162
Árorr	58	Buza	19
Árpa	19	Bükkön	72
		Bürök	88
Babó	71	Cickóró	99
Bajnóca	74	Cicó	162
Bajuszpázsit	189	Ciklász	76
Baka	174	Cikszár	159
Bakfű	144	Cimpaj	113
Baktopp	84	Cirok	191
Balhafű	97	Conringia	35
Bangita	89	Csacsöröm	73
Bangó	174	Csalán	166
Baraboly	88	Csalmatok	125
Bárcs	102	Csábair	77
Benge	60	Csáté	182
Békavar	145	Csengetyűke	114
Bércse	21	Csenkesz	
Bibetyű	144	Csékcsillag	114
Bodza	89	Csészekürt	79

Csészeszárny	46	Füzény	80
Csibehúr	54	Füz.	169
Csigacsó	61	Galagonya	77
Csikorka	127	Galaj	90
Csilla	177	Galambbegy	92
Csillaghúr	52	Galambóc	147
Csipkepity	142	Galga	70
Csombor	141	Gálna	122
Csővirics	78	Gerebcsin	94
Csucsor	123	Gerely	57
Csukóka	145	Gégevirág	163
Csükiüllő	104	Gomborka	41
Csülleng	42	Gordon	104
Daravirág	38	Gódirc.	32
Dercefű	47	Gólyahir	30
Derezle	86	Gömbvirág	92
Démutka	141	Gönye	81
Dudafürt	69	Gubóvirág	148
Ebfog	189	Gurgulya	85
Ebir		Gyapu	183
Ecsetpázsit	189	Gyertyán	169
Elecke	116	Gyékeny	174
Elecs	172	Gyopár	98
Eperfa	167	Gyökönke	92
Estike	38	Gyöngyajak	145
Éger	171	Gyöngyike	180
Fagyal	115	Gyöngyvirág	176
Fagyöngy	89	Gyujtovány	127
Falfű	166	Hagyma	177
Fanzár	124	Hajka	190
Farkkóró	125	Haramag	85
Fenyér	187	Harangvirág	115
Ficaria	30	Hályogfa	59
Fintar	136	Helminthia	107
Fonalfű	98	Hérics	24
Foszlár	37	Hibik	57
Földepe	117	Hidőr	171
Fuláncs	24	Higvirics	70
Fülfű	83	Hinár	173
Füstike	33	Holgyomál	110
Fűtej	163	Homokhúr	50
		Hölye	176

Hunyász	143	Kőmag	122
Hutsza.	172	Kőrísa	115
Ibolya.	44	Kőtör	83
Iglic	61	Krépin	116
Ikrapik	36	Krupina	106
Ikrend.	34	Kukuba	48
Iringó	84	Kunkor	119
Izaprojt	135	Kurtatop	
Jávor	58	Küllőrojt.	95
Jurinea	104	Labdaborz	101
Kacsokanyak	146	Lapor	136
Kajtár	145	Lavatera.	57
Kakics	109	Lágyoda	53
Kandilla	31	Látonya	54
Katáng	107	Lednek	72
Kazupa	93	Leersia	190
Káka	183	Lelleg	148
Kálmos	174	Len.	54
Káposzta.	34	Lepcse.	173
Kecskedisz	107	Légyfogó.	42
Kecskerágó.	60	Léhapót	192
Keltike	33	Libatop	153
Kender	166	Linka	55
Kerep	67	Lizinka	187
Kigyószisz	122	Lonc	90
Kikerics	180	Lócsagaz.	80
Királydinnye	59	Lóhere	64
Klóra	116	Lórom.	161
Kochia	153	Luzula	181
Kocsord	86	Lúdhúr	49
Kolokán	171	Madárlhúr	53
Komócsin	180	Magizák.	119
Komló.	167	Maglapél	157
Konkoly	49	Magvarótt	107
Kornilla	73	Mandola	73
Kosbor	174	Mácsonya	92
Kököröcsin	23	Mák	31
Köléria	191	Mályva	56
Körfény	103	Ménta	137
Körte	78	Meténg	116
		Mécsvirág	49

Méregölő	115	Pippany	118
Mézkerep	64	Pitypáng	108
Mézpázsit		Pofaszárny	67
Mogyoró	168	Poloskamag	152
Molinia	1	Polyvaborz	187
Montika	100	Polyvacsuk	188
Möhringia	50	Porcika	82
Muhar	188	Porcsin	82
Murvapik	141	Potnya	171
Mustár	54	Pozdor	108
Müge	90		
Müköcs	148	Redősirom	125
		Rekenyő	43
Nadálytő	121	Rekettye	60
Nádtippán	190	Rencse	147
Nápic	191	Repkény	142
Nefelejts	123	Retek	33
Neslia	41	Rezeda	46
Nimfa	31	Rezge	192
Nonnea	120	Rézsuka	38
Nősirom	175	Ritkaréj	96
Nuphar	31	Rozs	19
Nyárfa	170	Rozsnok	19
Nyélkaszat	100	Rózsa	76
Nyilfű	172		
Nyir	170	Saláta	100
Nyulárnyék	176	Sarlófű	84
		Savar	152
Olocsán	52	Sárda	57
Oroszlánfog	107	Sárgarépa	87
		Sárna	176
Pakóca	93	Sás	183
Palka	181	Senebiera	43
Pasztinák	87	Sertecsek	96
Páponya	124	Sertepázsit	188
Párló	74	Sherardia	90
Pemet	144	Sikantyú	93
Perje	192	Som	89
Pereszlén	142	Sósdí	59
Peszérc	140	Stenactis	95
Peszterce	144	Sulyom	79
Pimpinella	84	Sülmag	120
Pimpó	74	Sveda	152

Syrenia	35	Toborosta	79
Szaka	83	Tormáncs	35
Szamárlapu	94	Torzon	152
Szamóca	75	Tódisz	182
Szappanfű	48	Tónya	148
Szapuka	61	Tölgy	168
Szarkaláb	30	Tömjénillat	86
Szarumák	32	Tőtíppan	192
Szádor	135	Tőzike	175
Szászsorszép	95	Turbolya	87
Szeder	76	Turgenia	88
Szegecs	35	Türempik	98
Szegfű	47	Tüskeernyő	88
Szeklár	82	Tyuktaréj	177
Szentspázsit	189		
Szeplén	121	Uszany	172
Szigoráll	128	Uszszakál	79
Szikfű	100	Utilapu	149
Szikör	157	Ürezab	192
Sziléne	48	Üröm	98
Szilfa	167	Üszökér	100
Szilkesark	124	Vadóc	198
Szilva	73	Vajfű	143
Szingallér	85	Varádics	99
Szirompár	79	Vasvirág	106
Sziromtár	24	Válupik	106
Szittyó	180	Vérfő	77
Szöllő	59	Vértő	121
Szulák	118	Villamag	97
		Virnánc	22
Tarnics	117	Vizernyő	84
Tarorja	146		
Tarsóka	42	Zab	192
Tákajak	126	Zannichellia	173
Tápsir	87	Zanót	61
Társolyfű	42	Zárdi	42
Tátkanaf	143	Zászpa	180
Ternye	37	Ziliz	56
Tetemoldó	44	Zsálya	140
Tetőnád	191	Zsázsa	43
Tikszem	148	Zsoltina	103
Típpan	190	Zsombor	36

A gyors nyomtatás s a nagy távolság miatt a nyomdahelytől (Innsbruck—Buda-Pest) több sajtóhiba maradt jelen munkában; kéretik tehát a szives olvasó legalább a zavaró hibák kegyes megjavítására.

21. lapon	8.	sor	földről	dumosa	helyett:	d u m e t o s a.
28 "	24.	"	"	dumosetis	"	dumetosis
28. "	31.	"	"	finem	"	fines.
32. "	2.	"	alulról	Benedek	"	Benedek
39. "	21.	"	"	amplibia	"	amphibia
41. "	9.	"	"	marocarpa	"	macrocarpa
43. "	11.	"	földről	cressifolia	"	crassifolia
61. "	15.	"	alulról	polyphilla	"	polyphylla
63. "	6.	"	"	csirázott	"	csirázó
64. "	3.	"	"	macrorrhizus	"	macrorrhizus
64. "	1.	"	"	asseritur	"	asseritur
65. "	17.	"	"	colocense	"	Haynaldi
65. "	9.	"	"	expansum	"	expansum
68. "	7.	"	"	Astragalus	"	Astragalus
73. "	4.	"	földről	Em rus	"	Emerus
80. "	5.	"	"	Cratophyllum	"	Ceratophyllum
97. "	14.	"	alulról	Erigeron	"	Solidago
99. "	17.	"	földről	Neibreichii	"	Neilreichii
100. "	5.	"	"	Anthemis	"	Anthemis
107. "	24.	"	"	Pieris	"	Picris
110. "	18.	"	"	Rhoedifolia	"	Rhoedifolia
111. "	15.	"	"	om-	"	omnino
112. "	10.	"	"	vertus	"	versus
121. "	7.	"	alulról	arenium	"	arenarium
125. "	9.	"	földről	Redőszrom	"	Redőszrom
125. "	16.	"	"	phomoides	"	phlomoides
126. "	4.	"	alulról	Scrophulaira	"	Scrophularia
127. "	11.	"	földről	Linara	"	Linaria
129. "	4.	"	alulról	brachisepala	"	brachysepala
132. "	6.	"	"	maritima	"	maritima
136. "	2.	"	"	semine	"	semine
141. "	a 7.	"	"	végén kimaradt:	"	melyre
142. "	2	"	földről	Ugyaezt	"	Ugyaezt
142. "	4.	"	"	a szállók	"	szállói
143. "	16.	"	"	Tetraghit	"	Tetraghit
144. "	5.	"	"	officinalis	"	officinalis
165. "	29.	"	"	Kömlőd.) ad	"	ad Kömlőd.)
184. "	3.	"	"	Holochoenus	"	Holoschoenus
186 "	7.	"	"	pyrrhiza	"	pyrrhiza

QK 323 .M42 gen
Menyharth, Laszlo/Kolocsa videkenek nove

3 5185 00109 7441

